

PERSFOCUS

DERTIENDE JAARGANG NUMMER 12 - DECEMBER 1997

KNIPSELKRANT VAN VERENIGING MARTIJN
OVER KINDEREN, VOLWASSENEN EN SEKSUALITEIT

IN DIT NUMMER:

Candy vs. OM/Kinderporno/Hou 't Internetjes	pag. 2
Ook Hof veroordeelt Lennart van E./Kindhoertjes en straatschoffies	pag. 4
Goddelijke ontucht	pag. 6
Ontucht op school/Emmer-Compascuum graaft door	pag. 8
Ontucht van de maand	pag. 9
Valselijk beschuldigd/Affaire Lancee/Strijd tegen misbruik/Kinderen dubbel gepakt	pag. 10
Iets te aardige Ooms (agent)	pag. 12
Witte partij in België/Kindermoord	pag. 14
Winnie M. Ontkent moord op Stompie	pag. 15
Jeugd en Seks; 't blijft tobben	pag. 18
De schone kunsten	pag. 24
Censuur of goed fatsoen?	pag. 28
Leidt geweld tot geweld?	pag. 30
Gelijk behandelde homo's	pag. 31
Onterecht	pag. 38
Achtergrond	pag. 40

PERSFOCUS, DERTIENDE JAARGANG, NUMMER 12, DECEMBER 1997

Met knipsels uit:

Volkskrant
Telegraaf
NRC Handelsblad
Het Parool
Nieuwsblad van het Noorden
Gooi en Eemlander
VPRO-gids
HP/De Tijd
XL (COC)
De Nieuwe Sekstant
0/25
Nieuwsbrief APS (Alg. Pedagogisch Studiecentrum)
KIDS (Min. Van Ontwikkelingssamenwerking)

Vk
Tel
NRC
Par
NvhN
G+E
VPRO

DNS

Abonnementen op Persfocus kosten f 85,- per jaar. Verzending als brief kost f 95,-.
Losse nummers f 10,-.

Giro 5459646 van Vereniging Martijn
Postbus 93.548
1090 EA Amsterdam

Toch geding tegen OM in Candy-zaak

LAZIENAVEEN - Voorzitter Robert van de Luitgaarden van de Stichting Schouder aan Schouder gaat een rechtszaak bij het Hof in Leeuwarden aanpannen tegen het Openbaar Ministerie in Assen. Volgens de advocaat van Van de Luitgaarden, mr. H.M. Hielkema uit Amsterdam, heeft Justitie de aanklacht van zijn cliënt tegen f. Buitenhuis, exploitant van eetuhal Candy in Klazienaveen, niet goed onderzocht. Hij wil nu dat het Hof in Leeuwarden het OM in Assen aanzet tot een hernieuwd onderzoek.

Van de Luitgaarden beschuldigde Buitenhuis onlangs in het RTL4-programma 'Late Night Show' van Peter Jan Rens van handel in kinderporno. Als bewijs diende materiaal - waaronder videomateriaal - dat Van de Luitgaarden bij Candy had gekocht. Na de uit-

zending deed de voorzitter van Schouder aan Schouder aangifte bij de politie in Emmen. Deze stuurde het materiaal door naar Justitie in Assen. Het OM kwam tot de conclusie dat er geen sprake van kinderporno was.

Hielkema en zijn cliënt zetten grote vraagtekens bij het onderzoek van Justitie. Volgens de raadsman is het onderzoek zowel op formele gronden als inhoudelijk niet correct uitgevoerd. Hielkema weet zich hierbij gesteund door een aantal deskundigen op het gebied van kinderen, die het materiaal op zijn verzoek nog eens bekeken.

Persofficier van Justitie mr. S. Tempel wil eerst het bericht van het Leeuwarder Gerechtshof afwachten voordat hij nader op de zaak in wil gaan.

Man aangehouden met digitale kinderporno

ANP **VK 5-12**
ROTTERDAM

De politie van Rotterdam heeft een 53-jarige man aangehouden die enkele duizenden digitale foto's met kinderporno in zijn computer had. De politie kwam de man op het spoor nadat een medewerker van een computerbedrijf kinderporno had ontdekt op een pc die de verdachte liet repareren.

Tijdens een huiszoeking bij de man werden nog eens enkele honderden videobanden, vermoedelijk eveneens met kinderporno, gevonden en in beslag genomen. Of de man materiaal uitwisselde met anderen wordt nog nader onderzocht.

Drie mannen vast voor kinderseks

AMSTERDAM, 6 DEC. De politie in Amsterdam heeft drie mannen gearresteerd op verdenking van ontucht met kinderen en het maken van kinderporno. Bij huiszoeken zijn videobanden, foto's en dia's aangetroffen. De drie zijn al eerder veroordeeld tot gevangenisstraffen wegens zedendelicten.

KINDERPORNO De politie in Amsterdam heeft drie mannen gearresteerd op verdenking van ontucht met kinderen en het maken en het in bezit hebben van kinderporno. Bij huiszoeken zijn grote hoeveelheden videobanden en foto's aangetroffen, aldus de politie vrijdag. De drie mannen (43, 49 en 67 jaar) zijn al eerder veroordeeld in zedenzaken.

Actie tegen kinderporno

BRUSSEL - Europol, de Europese politieorganisatie in Den Haag, mag straks optreden tegen kinderporno. De Europese ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken kwamen gisteren overeen het takenpakket van Europol hiermee uit te breiden. De politieorganisatie zal bijdragen aan de bestrijding van de productie van en de handel in kinderporno.

Ook als het bezit van grote hoeveelheden foto's of video's wijst op handel, mogen de Europese speurders optreden. Op verzoek van Nederland is een aparte verklaring aangenomen die regelt wanneer Europol bij bezit van kinderporno in actie mag komen.

Kinderporno

Het valt mee met het aandeel van kinderporno op Internet, vindt het Meldpunt Kinderporno. In de twaalf maanden dat het actief is, kwamen 256 meldingen binnen. Eenderde bleek loos alarm. Van elf verdachte Nederlandse sites werd het aangetroffen materiaal verwijderd. Dat staat in het jaarverslag dat het Meldpunt op het net heeft gepubliceerd (<http://www.meldpunt.org/verslag.html>). Ondanks dit positieve bericht van het Meldpunt heeft de minister van justitie in een brief aan de Tweede Kamer (11 november) aangekondigd zelf actief te gaan zoeken naar kinderporno op internet. Het gaat haar daarbij vooral om kinderporno die binnen gesloten gebrui-

kersgroepen wordt uitgewisseld.

In Twente werden midden november 932 videobanden met 'kinderporno' in beslag genomen, aldus de media. Zelfs staatssecretaris Terpstra bleek geschokt te zijn. Wie echter zorgvuldig naar de tv-beelden keek en zag wat er in beslag was genomen, mag zo zijn vraagtekens hebben of die 932 banden wel kinderporno waren. Tenzij onder kinderporno ook seks van jongeren van een jaar of achttien wordt verstaan. De hoer van *Tendres Adolescent* van de beroemde Franse homopropoduct Gardinot werd uitvoerig op het journaal getoond. In veel seksshops is die band te koop en op de hoer van de band staat nadrukkelijk dat de

auteurs achttien of ouder zijn. Kinderporno? Navraag bij de politie Twente maakt snel duidelijk dat inderdaad nog niet vast staat of het in beslag genomen materiaal allemaal kinderporno is. De agenten hebben bij de inbeslagname "het zekere voor het onzekere genomen," aldus woordvoerder Holslag van de politie in Twente. Daarom heeft de politie "alles meegenomen waarvan ze dachten dat het kinderporno zou kunnen bevatten." Het zal nog even duren alvorens de banden geïnventariseerd zijn. De uitkomsten van de inventarisatie - en dus uitsluitel over wat we nu onder kinderporno moeten verstaan - zullen niet worden vrijgegeven. (MvB/JEL)

Netwerk kinderporno op Internet opgerold

Wereldwijd netwerk van kinderporno opgerold

UTRECHT - Met de aanhouding van zes Nederlandse verdachten en een onbekend aantal verdachten in acht andere landen, is een wereldwijd netwerk van kinderporno op Internet opgerold. Er zijn duizenden afbeeldingen, zowel op foto's als computerbestanden, in beslag genomen. Die werden gevonden bij vele huiszoeken in Nederland en België.

Een Nederlands echtpaar wordt behalve van verspreiding van kinderporno ook verdacht

Proces over aftappen Internet-klant

Van onze verslaggever **AMSTERDAM**

De Internet-aanbieder Xs4all heeft bij Justitie in Amsterdam aangifte gedaan tegen de rechter-commissaris en officier van justitie wegens een onrechtmatig bevel om een gebruiker af te luisteren. Met de aangifte wil de Internet-aanbieder een proefproces uitlokken over het aftappen van Internet-gebruikers door de politie.

Op 31 oktober eiste de rechter-commissaris dat Xs4all een maand

van het vervaardigen ervan. Raadsman C. Starmans van de vrouw zegt dat zijn cliënte alleen nog wordt vastgehouden op verdenking van ontucht. "De verdenking tegen haar voor het verspreiden van de kinderporno op Internet is flinterdun."

Vier Internet-providers waren betrokken bij de verspreiding van de beelden. Tegen één van hen worden strafrechtelijke stappen voorbereid omdat die medewerking aan het onderzoek weigerde.

lang al het Internet-verkeer van een gebruiker zou aftappen, vermoedelijk vanwege een onderzoek naar kinderporno. Omdat de wet medewerking niet verplicht, heeft de Internet-aanbieder dit geweigerd.

Daarmee bcgaf Xs4all zich op glad terrein, omdat ze op haar beurt strafbaar is wegens geen gehoor geven aan een justitiële vordering. Een proefproces moet daarover nu duidelijkheid bieden. Andere Internet-aanbieders waaronder Euroline en World-online zeggen wel mee te werken aan juridische verzoeken.

Proefproces over aftappen van Internet

AMSTERDAM - De Internet-aanbieder XS4ALL wil een proefproces uitlokken tegen Justitie in Amsterdam. Inzet is de weigering van de provider eind oktober om het Internet-verkeer van een van de abonnees af te tappen voor recherche-onderzoek naar kinderporno op het net. XS4ALL deed gisteren aangifte tegen de rechter-commissaris en de officier van justitie die de vordering destijds opstelden.

Volgens XS4ALL had de vordering tot aftappen van Justitie 'onvoldoende wettelijke grondslag'. Het niet gehoor geven aan een justitiële vordering is strafbaar. "XS4ALL vindt dat de poging van Justitie haar

te dwingen tot medewerking aan het toepassen van onwettige opsporingsmethoden niet zonder sanctie voorbij mag gaan."

De Internetprovider deed onder andere aangifte op basis van art. 365 van het Wetboek van Strafrecht dat gaat over machtsmisbruik door ambtenaren. "Ze wisten dat de vordering niet op de wet gebaseerd was", aldus het bedrijf.

In een besloten zitting van de rechtbank in Haarlem bleek gisteren ook dat Justitie Internet had afgetapt in het Urkaproces. Het parlement buigt zich momenteel over een grondwetswijziging die het specifieke (papier) briefgeheim moet ombuigen in een meer algemene 'bescherming van vertrouwelijke communicatie'.

Netwerk van verspreiders kinderporno opgerold

Van onze verslaggever **UTRECHT**

De politie in Utrecht heeft een groot netwerk opgerold dat wereldwijd via Internet kinderporno verspreidde. Bij invallen in Almere, Driebergen en Dordrecht is in vijf panden een grote hoeveelheid kinderporno in beslag genomen.

Een Nederlands echtpaar is gearresteerd voor het vervaardigen en verspreiden van foto's met kinderporno. Behalve het echtpaar zijn er in Nederland nog vier andere verdachten. Zij zijn nog niet aangehouden.

In acht andere landen, waaronder België, Denemarken, Duitsland en Zweden, werden nog meer verdachten aangehouden. De groep zou verantwoordelijk zijn voor het verspreiden van duizenden afbeeldingen met kinderporno.

De foto's, met daarop de twee kinderen van het echtpaar, zouden door de vader zijn gemaakt. Iets waarvan de moeder volgens haar advocaat niets heeft geweten. De vrouw maakte ook wel foto's, maar die zouden volgens de advocaat zijn gemaakt in het 'schemergebied tussen een vrije seksuele opvoeding en een kinderporno'. De twee kinderen zouden tegenover de politie hebben verklaard niet te zijn gedwongen voor de foto's te poseren.

Justitie kwam de Nederlandse tak op het spoor na meldingen van gebruikers van Internet. Onderzoek door een speciaal rechteerteam wees uit dat de groep internationaal opereerde.

Het Nederlandse onderzoek viel samen met een onderzoek van de gerechtelijke politie in België naar hetzelfde kinderporno-netwerk. Daarbij werd een dertigjarige man uit Mechelen aangehouden. De man zou op Internet leden hebben gezocht voor zijn kinderpornogroep.

Justitie gaat Internetprovider xs4all, die weigerde aan het onderzoek mee te werken, vervolgen. Het Internetbedrijf gaf geen gehoor aan een bevel van de rechter-commissaris om gegevens over de Internet-activiteiten van de verdachten over te dragen.

Dat heeft volgens justitie het onderzoek onnodig bemoeilijkt. Drie andere providers gaven wel gehoor aan de oproep van justitie.

Volgens M. Wesselink van xs4all was het verzoek van justitie 'wettelijk ongeoorloofd'. Volgens Wesselink heeft justitie recht om beslag te leggen op gegevens die zich op een bepaald moment op Internet aanwezig zijn. Een voortdurende tap van gegevens is volgens hem echter niet mogelijk.

Door een onzer redacteurs **UTRECHT, 16 DEC.** Justitie in Utrecht heeft een netwerk opgerold van mensen die wereldwijd via Internet kinderporno verspreiden. Duizenden afbeeldingen van kinderporno zijn in beslag genomen. Een Nederlands echtpaar is aangehouden op verdenking van het vervaardigen en verspreiden van kinderporno. Justitie stelt strafvervolgning in tegen een Internet service provider die een bevel van de rechter-commissaris negeerde tot uitleveren van gegevens over Internetactiviteiten van de verdachten.

In de afgelopen weken werd een groot aantal huiszoeken verricht tijdens een gecoördineerde actie in negen landen. In België werd eveneens een aanhouding verricht. In Nederland heeft justitie nog zes verdachten in het vizier. Justitie sluit niet uit dat nog meer verdachten in beeld komen. Bij huiszoeken in vijf panden in Almere, Driebergen en Dordrecht zijn grote hoeveelheden kinderporno in beslag genomen, deels aanwezig als computerbestanden.

Volgens justitie is in het onderzoek "na zorgvuldige afweging" besloten om op basis van artikel 125i van het wetboek van strafvordering vier betrokken Internet-providers te bevelen gegevens over hun verdachte klanten te verstrekken. Eén van de vier providers, XS4ALL in Amsterdam, weigerde. De provider beschouwt zich als "nutsbedrijf" dat de privacy van klanten moet beschermen, en is verder van oordeel dat het betreffende wetsartikel justitie niet machtigt om providers te dwingen een datastroom af te tappen.

Vorige week deed XS4ALL zelfs aangifte van misbruik van gezag (art. 350) en deelname aan een criminele organisatie (art. 140) door de rechter-commissaris en de officier van justitie die de provider om de gegevens had gevraagd. "Wij willen wel meewerken aan deugdelijke wetgeving, maar als justitieambtenaren wetten gaan oprekken, springen wij voor onze klanten in de bres", aldus een woordvoerder van de Internet-provider. Vanmorgen heeft justitie bij XS4ALL in Amsterdam proces-verbaal opgemaakt wegens niet-meewerken aan het bevel tot uitleveren van gegevens.

Persofficier van justitie B. Steensma in Utrecht stelt dat het geschil over art. 125i door de rechter moet worden beoordeeld. Wel wil hij kwijt dat niet iedere burger een bevel van de rechter-commissaris zomaar naast zich neer kan leggen. "Dan zou het niet goed gaan in Nederland".

PGP PRETTY GOOD PRIVACY
Patty Good Privacy, Inc.

PHIL ZIMMERMANN
Chief Technology Officer and Founder

- Listed in a recent interview with Phil
- Background
- Phil's Public Keys
- Preface to the Original Source Code Book
- Thoughts on Export Laws
- Phil's Senate Testimony
- Letters from Users

Phil Zimmermann, de oprichter van PGP.

NRC 16-12-99 Digitaal briefgeheim

MARIE-JOSÉ KLAVER

Als het om encryptie gaat, staan de Verenigde Staten en de Europese Unie lijnrecht tegenover elkaar. Terwijl de VS zich bezinnen op nog strengere exportbeperkingen voor versleutelingssoftware, stimuleert de EU legalisatie van encryptie om e-mail en online transacties veiliger te maken.

In de VS is het wettelijk verboden om versleutelingsprogramma's als Pretty Good Privacy (PGP; oprichter Phil Zimmermann) te exporteren. Het Amerikaanse ministerie van justitie verklaarde vorige week dat encryptie verboden moet blijven omdat de geheime dienst anders geen buitenlandse regeringen en verdachte burgers kan af luisteren via Internet. De FBI heeft een sterke lobby in Washington die Congresleden ervan probeert te overtuigen dat met name drugsbaronnen, terroristen en pedofielen baat hebben bij een versoepeling van de encryptiewetgeving. Tot begin dit jaar werd encryptie software en hardware in de Verenigde Staten als wapen beschouwd — een erfenis uit de Koude Oorlog.

De Europese Unie stelt zich op het pragmatische standpunt dat encryptie een belangrijk middel is om financiële transacties op Internet te beveiligen. Europees Commissaris Martin Bangemann (Internet) sprak zich deze zomer op een ministeriële conferentie over elektronische handel uit voor het legaliseren van encryptie in alle lidstaten van de Europese Unie. „Crypto-

grafische technieken zijn noodzakelijk voor het vertrouwen in elektronische communicatie.”

In Nederland probeert de overheid sinds 1993 encryptie te verbieden. Dat zo'n wetsvoorstel het ooit zal halen, is onwaarschijnlijk gezien het Europese beleid. Wel dreigt e-mail een vogelvrije status te krijgen door een wijziging van de Grondwet.

Minister Sorgdrager (Justitie) antwoordde in juni op vragen van de Tweede Kamer dat elektronische post niet onder de grondwettelijke bescherming van het briefgeheim valt. In een voorstel tot wijziging van artikel 13 van de Grondwet, dat het brief-, telefoon- en telegraafgeheim bevat, wil het kabinet het briefgeheim uitbreiden tot bescherming van 'vertrouwelijke communicatie'.

E-mail valt echter niet zonder meer onder deze bescherming. Slechts versleutelde of anderszins beveiligde berichten genieten volgens de regering grondwettelijke bescherming.

Dit lijkt in tegenspraak met het doel van het briefgeheimartikel. Digitaal briefgeheim heeft immers alleen zin als e-mail onder alle omstandigheden, dus ook in niet-versleutelde toestand en tijdens het transport, wordt beschermd. De regering gaat er vanuit, blijkt uit een verklaring aan de Tweede Kamer, dat een wachtwoord voldoende is om elektronische post te beveiligen.

Waar geen rekening mee wordt gehouden is dat tijdens het versturen van e-mail iedere

systeembeheerder, helpdeskmedewerker en handige hacker berichten kan onderscheppen. Volgens de gewijzigde grondwet zal dit niet verboden zijn. Ter vergelijking: postsorteerders en postbestellers mogen brieven die aan derden zijn gericht niet lezen.

Het gevolg van deze wetswijziging zal een toenemende kloof tussen zogeheten digerati (cyber elite) en digibeten (digitale anal-fabeten) zijn. Slechts wie goed kan omgaan met gecompliceerde encryptietechnologieën kan ongestoord e-mailen. Technisch minder onderlegde Internetgebruikers zijn afhankelijk van de integriteit en beveiliging van hun provider. Enkele recente voorvallen tonen aan dat er geen enkele garantie is dat provider de privacy van hun klanten beschermt. De aanbieders Euro-net en World Online bijvoorbeeld verklaarden onlangs in de Automatiseringsgids zonder wettelijke basis persoonsgegevens aan Justitie te verstrekken. Ook met de wachtwoordbeveiliging neemt World Online, dat samenwerkt met de Consumentenbond, het niet zo nauw. Vorige week slaagden beveiligingsexperts er in de wachtwoorden van zo'n 54.000 klanten van de provider te kraken.

Vanavond vindt in De Balie in Amsterdam een discussie over encryptie en het briefgeheim plaats, waaraan onder anderen Paul Overbeek (KPMG), B. Hulsman (Registratiekamer), Guikje Roethof (D66) en Sergei Katus (VNO/NCW) deelnemen. Inlichtingen: 020-5535100

Tussen hoop en vrees

DONKERE DAGEN zijn het, al lengen ze. Dagen tussen hoop en vrees. Hoop op mooie dingen die het komend jaar kan brengen, de nieuwe mogelijkheden, de oplossingen voor problemen van vandaag. Vrees voor de stommeiten die met die nieuwe dingen uitgehaald zullen worden, de verkeerde beslissingen die mooie kansen om zeep brengen, de problemen die daaruit weer zullen voortkomen. Intussen ligt alles stil en wacht af. Scholen en universiteiten zijn dicht, de banken en de beurs zo goed als. De winkels liggen er leeggekocht bij. Nederland herkaut zuchtend zijn kerstdiners, kijkt of de familie nog leeft, of zoekt nog even een aftrekpostje, in afwachting van nieuwjaar. Alleen de bits op het internet reizen onverstoord verder van knooppunt naar knooppunt. Toch valt er juist voor dat internet heel wat te hopen en te vrezen. Het net is hard gegroeid sinds het nog maar een paar jaar geleden zijn academische en militaire ketenen verbrak. Maar het is nog steeds een kleuter. Een dreumes die nog van alles kan worden, van held tot hooligan. Te vrezen valt vooral dat het internet, voor het zelfs maar de puberleestijd bereikt, ten offer valt aan een van twee grote bedreigingen, commercie en kneveling. Als je alle opgevonden goeroe-taal en technische rimram van het internet afschraapt, hou je over wat het echt is: een communicatiemiddel. Maar dan wel een bijzonder communicatiemiddel, omdat het de voordelen van bijna alle al bestaande communicatiemiddelen in zich verenigt, met nog wat extra's. Dat zit lang niet iedereen lekker, dat mensen zomaar, ongecontroleerd met elkaar kunnen beraadslagen, en dus wordt aan alle kanten geprobeerd het in-

ternet aan banden te leggen. De balans op dit moment: China en Singapore stellen zich op als onderwets tirannieke ouders: alles wat niet uitdrukkelijk in orde is bevonden, is verboden en blijft achter slot en grendel. Amerika, dat zelfbenoemde thuis van de vrijheid, chaperonneert er ook lustig op los door encryptie te willen verbieden: de burger mag wel naar het feestje, maar fluissteren is taboe. Vader staat wil meeluisteren, én straf uitdelen. In Europa ziet men gelukkig in, dat zo'n verbod de potentie van het internet ernstig schaadt, maar juist weer niet in het liberale Nederland. De voorlopige wet op de telecommunicatie voorziet ook in een verbod op encryptie. Bovendien zucht Nederland onder een door disfunctioneren gefrustreerd justitieel apparaat, dat zijn heil nu onder meer zoekt in een jacht op jaarlijk Oostblok-achtige af luisterbevoegdheden. Onlangs werd er een officier van justitie die jacht door erop te wijzen dat met ruimere bevoegdheden de onderzoeken die justitie uitvoert veel beter op zouden schieten. Tja, als dat het doorslaggevende argument is, dan kun je het beste het onmiddellijk aanbrenge van microfoons in alle huizen, cafés en openbare toiletten van Nederland verordonneren. Iedereen ziet dat dat gekkenwerk is, dat spot met alles wat ons lief is. Maar op het internet is justitie er al een aardig eind mee gevorderd. Providers en telefoonaanbieders moeten voorzieningen voor taps treffen, en internetprovider XS4ALL wordt sinds vorige week door de Amsterdamse justitie vervolgd, omdat het niet bereid was een van zijn klanten dag en nacht te begluren. En dan heb je nog de zedenmeesters, politiek-correcte kwezels en gekwetsten die andersdenkenden

altijd weer liefst de mond snoeren, in de veronderstelling dat met de uitingen ook de achterliggende onwelgevallige gedachten verdwijnen.

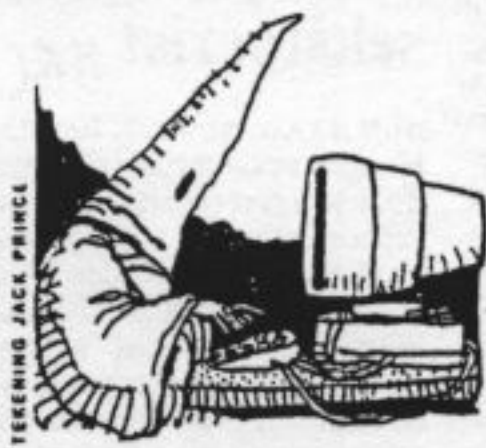
Een voorbeeld: een dag of tien geleden verscheen een rapport dat verontrust gewag maakte van een flinke toename van het aantal racistische en neo-nazistische web-pagina's. Nu groeit het Web als geheel als kool, dus komt een toename van ook dat soort pagina's niet onverwachts. Zeker niet aangezien het Web juist voor armastige splintergroepen, gestoord of niet, een prima en goedkoop communicatiemiddel is. Toch moesten zulke pagina's volgens de opstellers verboden worden, ter bescherming van de vrijheid, zeden en beschaving. Het is exact de motivatie waarmee foute regimes ook altijd censuur verdedigen. De andere bedreiging is commercie. Nu al worden nieuwsgroepen en email-abonnees elke dag erger bestookt met ongevraagde commerciële slauwekul, meestal van dwazen of regelrechte oplichters. Al die miljoenen onzinberichten drukken zwaar op het net, een last die weleens zo zwaar kon worden, dat het stelsel van nieuwsgroepen bezwijkt en het email-verkeer volledig vastloopt. Maar ook kan het World Wide Web maar al te gemakkelijk verworden tot één groot reclamewoud. Juist als censuur greep krijgt op het net, houd je uiteindelijk alleen de zuivere commercie over, die nergens zijn vingers aan brandt. Dan hebben we uiteindelijk voor veel geld alleen maar een wereldomspannende reclamezuil opgericht. Tel uit je winst.

Gelukkig valt er voor volgend jaar ook wel wat te hopen. Nog gloednieuw, maar mogelijk ontzettend belangrijk, is internet via de kabel. Inmiddels komt het

ETALAGE MAANDAG 8 DECEMBER 1999

Internet-fascisme

Op Internet lijkt de oude filosofische droom om te kunnen zijn wie je wilt zijn, te zijn gerealiseerd, zei cultuurfilosof Maarten Coolen in de gids van vorige week. Om het even verderop anders uit te drukken: 'Op Internet ben je echt niets meer dan wat je van jezelf zegt: je bent precies het verhaal wat je vertelt.' Een interessant onderscheid. De tweede omschrijving is juist: via Internet kun je, zoals in een brief, ieder verhaal over jezelf ophangen zonder dat mensen de gegevens kunnen controleren. Maar jezelf zijn, is een ander verhaal: overheden, de Amerikaanse voorop, doen in ieder geval verwoede pogingen (met de Communications Decency Act) om ook op het net extreme uitwassen - onder meer (kinder-)porno,

TEKENING JACK PRINCE

racisme en fascisme - aan banden te leggen. De serie *Human rights, human wrongs* biedt vanavond onder meer een blik op racisme op het Internet. Los van de wenselijkheid van censuur van uitingen op het Internet - de discussie in Nederlandse mediakringen over dood-zwijgen of kritisch volgen van extreem-rechtse partijen heeft eigenlijk nooit tot een compromis geleid - biedt datzelfde Internet de gebruikers een enorme vrijheid. De wet biedt niet veel aanknopingspunten om obscene of extremistische uitingen effectief

Bonn maakt lijst met gevaarlijke internetpagina's

AP
BONN

Iemand die op zoek is naar pornografie en materiaal van neonazi's op het internet hoeft niet langer meer uurenlang het Web af te surfen. De Duitse regering stelt een lijst met 'gevaarlijke' webpagina's op.

Volgens de nieuwe Duitse multimedia-wet, die in augustus van kracht werd, moet de federale kindbescherming een lijst opstellen met pagina's op het World Wide Web die gevaarlijk worden geacht voor jonge mensen. De regering liet het parlement maandag weten dat de lijst tot dusver 57 vermeldingen telt, meest met pornografisch en neo-nazistisch materiaal.

Met de nieuwe wet kan iedereen die over het internet neonazistische propaganda verspreidt tot een maximale gevangenisstraf van 5 jaar worden veroordeeld.

Velen zetten echter vraagtekens bij de effectiviteit van de wet, omdat dergelijk webpagina's doorgaans in computers in het buitenland zijn opgeslagen. Verder zou de lijst het vinden van verboden pagina's juist vergemakkelijken.

aanbod serieus op gang. Het is voor de kleine internetter nog een tikje aan de dure kant (ergens rond de f 80,- per maand), maar als die prijs nog iets zakt, kon het wel eens hard gaan. Er zijn twee belangrijke verschillen met de traditionele telefoonverbinding. Ten eerste zijn snelheid en capaciteit van de kabel in principe veel groter. Dat brengt bijvoorbeeld film en serieuze video binnen bereik. Ten tweede vervallen de telefoon-tikken. Eén uur per dag online of 24 uur, dat maakt niet meer uit. Nu nog ventilatorloze, dus absoluut stille PC's, en het tijdperk breekt aan dat de computer nooit meer uit gaat, ook thuis niet. Dat zou samen een ware revolutie betekenen, met onoverzienbare gevolgen. Tot slot is er door de recente veroordeling van Microsoft inzake gedwongen winkelnering hoop dat het bedrijf uiteindelijk leert inzien dat het zinloos is te streven naar absolute wereldheerschappij. Daarmee zou ook de politiek om de eigen spullen expres niet te laten aansluiten op die van anderen kunnen vervallen. En dat zou de kans op goed handhaafbare standaarden flink vergroten, tot heil van fabrikant en gebruiker. Daar drink ik dan met nieuwjaar maar op. Proost!

Rik Smits

Peking: scherpe actie tegen Internet NRC

PEKING, 30 DEC. China heeft ingrijpende beperkingen afgekondigd op het gebruik van Internet. De Chinese autoriteiten verdedigen de maatregelen met de waarschuwing dat het internationale computernetwerk wordt misbruikt voor het lekken van staatsgeheimen en het verspreiden van „schadelijke informatie”. Eerder dit jaar kondigde Peking ook al maatregelen tegen Internet aan.

De nieuwste beperkingen, inhoud door onderminister voor Publieke Veiligheid Zhu Entao, dienen ter beteugeling van talrijke misdrijven zoals het lekken van staatsgeheimen, politieke subversie en het verspreiden van pornografie en geweld. De nieuwe voorschriften moeten ook bescherming bieden tegen het inbreken ('hacken') in computers, tegen het verspreiden van computervirussen en andere aan de computer gerelateerde misdrijven. Op overtreding van de regels staan niet nader aangeduide straffen plus boetes tot maximaal 1.500 yuan (3.600 gulden voor Internet-providers en gebruikers — particulieren en bedrijven — die zich niet aan de voorschriften houden.

Een van de voorschriften zegt dat Internet niet mag worden gebruikt om „het land te splijten”, een duidelijke verwijzing naar de afscheidingsbewegingen in Tibet en de moslim-regio rondom Xinjiang. Een maatregel over het „te schande maken van overheidsinstellingen” lijkt bedoeld om het gebruik van Internet door dissidenten tegen te gaan. Een aantal Chinese politieke bannelingen beschikt over home pages die gebruikt worden voor aanvallen op de regering in Peking.

De beperkende maatregelen hebben expliciet ook betrekking op informatie die wordt verspreid vanuit het sinds een half jaar onder Chinees bestuur staande Hongkong, het nu nog door Portugal bestuurde Macao en het nog steeds door Peking als een Chinese provincie beschouwde Taiwan.

Zhu zei volgens het officiële persbureau Xinhua op een persconferentie dat Internet sinds 1994 heeft gezorgd voor een enorme toename van China's uitwisselingen met de rest van de wereld op cultureel en wetenschappelijk gebied. „Maar de verbinding heeft ook een aantal veiligheidsproblemen veroorzaakt, waaronder het maken en verspreiden van schadelijke informatie en het laten uitlekken van staatsgeheimen”, aldus Zhu. (Reuters)

NRC 27-12

SEKSTOERIST In hoger beroep is dinsdag voor het gerechtshof in Den Haag tegen de 25-jarige Haagse sekstoerist L. van E. drie jaar vengenisstraf geëist, waarvan één onderdeel rechtbank de Hage ar tot 24 maanden vengenisstraf van acht voorwaardelijk. n E. zou op de Filipijnen twee meisjes, Pia (9) en Marlin (14), seksueel hebben misbruikt. Van E. verweet dat een Duitse medeverchthe hem min of meer dwong. De titser B. maakte video-opnames van Van E. **VK 11-12**
tspraak op 30 december.

Twee jaar cel voor sekstoerist **NKC**

DEN HAAG, 30 DEC. Een 25-jarige Haagse sekstoerist is vanochtend door het gerechtshof in Den Haag veroordeeld tot een vengenisstraf van 24 maanden, waarvan acht voorwaardelijk. Hij zou op de Filipijnen ontucht hebben gepleegd met twee meisjes van negen en veertien jaar. Er was drie jaar cel geëist. Eerder dit jaar veroordeelde de rechtbank in Den Haag hem tot drie jaar cel, maar de man ging hiertegen in beroep.

ekstoerist krijgt ook in hoger beroep twee jaar

IP
in onze verslaggever

DEN HAAG **VK 11-12**

et gerechtshof in Den Haag heeft de 25-jarige sekstoerist L. van E. dinsdag veroordeeld tot 24 maanden vengenisstraf, waarvan acht voorwaardelijk. De Hagenaar pleegde op de Filipijnen ontucht met twee meisjes van negen en veertien jaar. Er was drie jaar cel geëist.

De Hagenaar was in beroep gaan tegen de straf die de Haagse rechtbank hem eerder dit jaar hadgelegd: eveneens twee jaar cel, waarvan acht maanden voorwaardelijk. Van E. achtte het Openbaar Ministerie (OM) niet ontvankelijk, omdat onduidelijk zou zijn of de zaak in de Filipijnen nog liep.

Volgens het hof was dat niet het geval. Het Filipijnse ministerie van Justitie had het Nederlandse OM schriftelijk verzocht om Van E. in Nederland te vervolgen. Hij was eliswaar aangehouden op de Filipijnen, maar wist op borgtocht vrij te komen en naar Nederland te vluchten.

Twee jaar cel voor sekstoerist **NVHN**

DEN HAAG - Het gerechtshof in Den Haag heeft de 25-jarige sekstoerist L. van E. gisteren veroordeeld tot een vengenisstraf van 24 maanden, waarvan acht voorwaardelijk. De Hagenaar krijgt zijn straf wegens het plegen van ontucht op de Filipijnen met twee meisjes van 9 en 14 jaar. Er was drie jaar cel geëist. Eerder dit jaar veroordeelde de rechtbank in Den Haag de Hagenaar tot twee jaar waarvan acht maanden voorwaardelijk. Van E. ging hiertegen in beroep. Hij achtte het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk, omdat onduidelijk zou zijn of de zaak in de Filipijnen nog liep. Het hof oordeelde dat dat niet het geval was.

Groei van aantal asielaanvragen Chinese kinderen zonder ouders

Door onze redacteur **NRL**
GEERT VAN ASBECK
AMSTERDAM, 6 DEC. Het aantal alleenstaande Chinese minderjarigen dat in Nederland asielaanvraagt, is dit jaar sterk gestegen. Van 200 vorig jaar naar 600 in de eerste tien maanden van dit jaar. Chinese kinderen vormen daarmee de grootste groep asielzoekers in Nederland.

De Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) van het ministerie van Justitie, die de cijfers bevestigt, heeft geen verklaring voor de toename van het aantal minderjarige Chinese asielzoekers. In politiekering wijt men dit aan het optreden van mensensmokkelaars.

Chinezen staan nummer drie op de top-tien van belangrijkste mensensmokkelaars die de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) vorig jaar voor intern gebruik heeft samengesteld.

„Het is slim om alleenstaande minderjarigen te sturen”, aldus George van Stek, van het bureau Warmoesstraat van de Amsterdamse politie en kenner van de

Chinese gemeenschap in Nederland. „Die kinderen gaan als voorhoede, in de verwachting dat de rest van de familie kan volgen.”

De politie op de Veluwe doet een „oriënterend onderzoek” naar smokkel en seksueel misbruik van Chinese meisjes die hier asiël hebben aangevraagd. De meisjes zouden in Rusland en Nederland tot

prostitutie zijn gedwongen, voordat ze zich bij de Nederlandse autoriteiten aanmelden als vluchteling, zo bevestigt Bert Top, woordvoerder van de politie.

Het politie-onderzoek loopt sinds de zomer en is begonnen naar aanleiding van alarmerende berichten van hulporganisatie *Terre des Hommes* dat zich onder de Chinese minderjarige asielzoekers in opvangcentrum Valentijn in Nunspeet een relatief groot aantal zwangere meisjes bevond.

De meisjes hadden bij hun in-

take-gesprekken volgens *Terre des Hommes* verklaringen afgelegd waaruit valt op te maken dat ze in Rusland en Nederland door hun smokkelaars seksueel zijn misbruikt en tot prostitutie zijn gedwongen. De politie heeft de eerste resultaten van haar onderzoek onlangs met het openbaar ministerie besproken.

De regionale recherche in Den Haag en de gerechtelijke politie in Antwerpen zijn een Chinese misdaadbende op het spoor die zich ook bezighoudt met mensensmokkel. De politie heeft vorige maand een aantal Chinezen in Nederland aangehouden. Het onderzoek is drie maanden geleden begonnen naar aanleiding van de vondst van twee zwaarverminkte lijken in Antwerpen en richt zich nu ook op onder meer een drievoudige moord in Oost-Europa.

„De omvang van de criminele organisatie is veel groter dan we bij aanvang van het onderzoek ooit hadden kunnen vermoeden”, aldus een bron bij de Antwerpse gerechtelijke politie.

Pakistaanse fabrikanten nemen voortouw bij sociaal experiment

Voetballen maken zonder kinderarbeid

Pakistaanse producenten van voetballen en andere sportartikelen hebben toegezegd dat voor het WK van volgend jaar een kwart van hun productie vrij zal zijn van kinderarbeid. Een van de gevolgen: de

kleine Mohammed Ashraf is z'n baan kwijt. Soms gaat hij weliswaar naar school, maar hij moet ook op het land werken.

The Guardian **VK 11-12**

op het uitvoeren van de afspraken inzake het afschaffen van de kinderarbeid.

De met de hand gemaakte, leren voetbal drukt zijn stempel op Sialkot sinds daar de Tango-bal voor het WK van 1982 werd gemaakt. Sialkot is tegenwoordig een van de welvarendste steden in Pakistan. Verleden jaar verlieten sportartikelen ter waarde van zo'n vier miljoen gulden de fabriek - niet alleen voetballen, ook sporthandschoenen en cricket-bats.

Befaamde merken als Adidas en Nike betrekken er hun waren. Haast alle voetballen werden gemaakt met hulp van kinderen die in een van de honderden dorpen rond Sialkot thuiswerk deden of in smeerige werkplaatsen werkten.

'Er wordt al gesproken over het Sialkotmodel'

Het succes van het project om kinderarbeid terug te dringen moet vóór het WK van juni volgend jaar zichtbaar worden. De fabrikanten hebben beloofd dat 25 procent van hun productie dan gegarandeerd vrij van iedere vorm van kinderarbeid zal zijn.

Maar ook de schaduwzijden van het ambitieuze project beginnen zichtbaar te worden. In Raan, een dorp op 16 kilometer afstand van Sialkot, heeft Mohammed Ashraf een jaar geleden, als gevolg van de internationale druk, zijn baantje verloren. Hij was toen 12 jaar. 'Ze gaven me gewoon geen werk meer', zegt hij. Als oudste van acht kinderen had hij twee jaar lang met de hand voetballen in elkaar gezet.

Hij zat gehurkt boven houten tangen die het synthetisch materiaal omklemd hielden. Met zijn armen geheel uitgestrekt lukte het net om de draad eerst de ene en dan weer de andere kant uit te trekken.

'Ik heb nooit een hele voetbal gemaakt', bekent Mohammed, 'ik was niet sterk genoeg om het laatste stuk erop te zetten.'

Sinds hij z'n baantje kwijt is, gaat hij af en toe naar school. Maar hij ziet zich ook gedwongen om op het land te werken.

Organisaties die zich sterk maken voor het terugdringen van kinderarbeid, zoals het Britse *Save the Children*, zeggen dat het succes van het project afhankelijk is van de vraag of de gezinnen kunnen worden beschermd tegen inkomensverlies. Dat kan in ernstige mate optre-

Kindhoertjes in Pakistan betalen schulden ouders af

NVHN 27-12

Als de diuisternis invalt in het bioscoopdistrict van de ruige Pakistaanse grensstad Peshawar, duiken de tienerjongens op in de smalle straatjes op zoek naar klandizie. Officieel worden ze 'maalshis', masseurs, genoemd. Maar gewoonlijk doen de jongens veel meer dan enkel de rug van hun klanten bewerken. Weggedoken in een hoekje speurt een jongen van amper 15 jaar naar zijn prooi. Hij heeft twee kleine flesjes met zoet geurende olie in zijn handen die hij ritmisch tegen elkaar aan slaat. Als hij wordt benaderd door een man reageert Nadeem verlegen. "Het is mijn eerste keer... maar u bent zo knap", zegt hij.

Volgens hulpverleners en mensenrechtengroeperingen bieden duizenden jongens als Nadeem hun diensten aan in wegstauranten, treinstations en parken in dorpen en steden in heel Pakistan. De jongens moeten uitermate omzichtig opereren in het islamitische land waar seks buiten het huwelijk verboden en homoseksualiteit compleet taboe is. "Feit is dat het bestaat en dat er veel mensen bij betrokken zijn", zegt Anusheh Hussein, de directeur van Sahil, een non-profitorganisatie die slachtoffers van seksueel misbruik helpt.

De meeste kindhoertjes zijn verkocht door arme families of lopen zelf in de val van een pooler die hen warm eten en een slaapplek biedt. Nadeem werkt nu een jaar op straat. Hij is van het platteland van Kashmir naar Peshawar gekomen om werk te zoeken zodat zijn familie een lening van 5.000 gulden kan afbetalen die werd afgesloten nadat de oogst twee jaren achtereen was mislukt. "Ik

nen gaan verkopen in een winkel en een deel van het geld zou kunnen gebruiken om naar school te gaan", vertelt hij. Maar baantjes zijn schaars in de stad met een miljoen oorspronkelijke inwoners en zeker twee miljoen Afghanen die de burgeroorlog in hun vaderland zijn ontvlucht. Voor Nadeem is het bestaan als maalshi een van de weinige kansen om te overleven. Hij woont met vier andere jongens in een klein kamertje in de buurt van de bioscoop waar hij de meeste van zijn klanten oppikt. Per dag werkt hij naar eigen zeggen 20 klanten af voor een magere 50 roepie (2,35 gulden) per bezoek. Voor een "complete" massage, vertelt Nadeem verlegen, betalen sommigen tien keer zoveel. "Ik vind het niet leuk, maar het is voor mij de enige manier om geld voor mijn familie te verdienen", zegt hij. Zijn ouders weten niet hoe hij zijn geld verdient.

Volgens Sahil, die onderzoekers naar de rosse buurten van de grootste Pakistaanse steden heeft gestuurd, opereren de meeste kindhoertjes vanuit kleine hotels die worden gerund door een of twee volwassenen die twee of drie kinderen exploiteren. Vermoedelijk zit er geen georganiseerd misdadensyndicaat achter, zoals in Thailand en Sri Lanka. Wel is de politie echter nauw betrokken bij de illegale seks, aldus de studie van Sahil. "De politie gebruikt de kinderen en neemt zwijggeld aan van de hoteleigenaars", aldus de organisatie. "Je hoort nooit dat hoteleigenaars of poolers worden gearresteerd, maar er worden regelmatig grote groepen jongens opgepakt en maanden gevangen gezet." Mensenrechtengroepen willen dat de seks- en prostitutiewet-

Wil je reageren op TILT? Heb je ideeën, tips of opmerkingen? Schrijf naar: Remco in't Hof, TILT, Postbus 60, 9700 MC Groningen, of bel 050-5844246. E-mail: nvhnred@castel.nl

geving wordt ingetrokken. In de praktijk worden slachtoffers van seksueel misbruik nu veelal gestraft terwijl de daders vrijuit gaan. Het meest controversieel is de Hadood verordening, die bepaalt dat er vier getuigen nodig zijn om verkrachting te bewijzen. "In een land als het onze, waar zelfs praten over seks onacceptabel is, zijn veel kinderen bang om hun verhalen te vertellen", zegt Tanveer Jahaan van de Mensenrechtencommissie van Pakistan. Een ander probleem is de wetgeving. Volgens het landelijk wetboek staat op seks met jongeren van onder de achttien tien jaar celstraf. Maar volgens sommige provinciewetten zijn kinderen op hun 14e al meerderjarig en staat op seks met minderjarigen een straf van slechts 1.000 roepie (47 gulden). "Het gaat gepaard met een enorm schaamtegevoel en over het algemeen wordt aangenomen dat een kind dat in de handel zit, een slecht kind is", aldus Hussein. Internationale gezondheidsorganisaties vrezen dat het gebrek aan aandacht voor kinderprostitutie in Pakistan leidt tot een dramatische stijging van seksueel overdraagbare aandoeningen, waaronder aids. Weinig kinderen gebruiken condooms, zo blijkt uit de statistieken van de Verenigde Naties en lokale hulpgroepen. De meeste hoeren zijn jongens, die denken dat condooms enkel worden gebruikt om zwangerschap te voorkomen.

Volgens Laurent Zessler van UNAids zijn er wel condooms beschikbaar, maar zijn de jongens zich absoluut niet bewust van de risico's die ze lopen. Voor de 15-jarige Nadeem lijken

aids en condooms even ver van zijn bed als zijn verloren kindertijd op het platteland. "Als iemand me zou vragen er een te gebruiken, dan zou ik dat wel doen", zegt hij schouderophalend.

De producenten van sportartikelen in Sialkot, een Pakistaanse industriestad niet ver van de grens met India, zijn trots: ze hebben besloten zich voortaan te houden aan de in het internationale bedrijfsleven gangbare normen. De sportfabrikanten uit Sialkot, die meer dan de helft van 's werelds voetballen produceren - ook die voor het WK - willen in de toekomst geen gebruik meer maken van kinderarbeid en zullen de daardoor ontstane verliezen zelf bijpassen.

Diverse internationale organisaties hebben bij het Pakistaanse bedrijfsleven aangedrongen op het stapsgewijs afschaffen van de kinderarbeid. In oktober is dit project van start gegaan. De vooraanstaande zakenlieden uit Sialkot gaan er nu prat op dat zij het voortouw hebben genomen bij een waardevol sociaal experiment. 'Wij worden een voorbeeld voor de hele wereld. Er wordt al gesproken over het Sialkot-model', aldus Mohammed Aslam Dar, de voorzitter van de plaatselijke kamer van koophandel.

Drie jaar geleden werd bekend dat er zo'n zeventien duizend kinderen betrokken waren bij het met de hand produceren van voetballen. Internationale druk van afnemers heeft de industrie ertoe gebracht zich te scharen achter het uitbannen van kinderarbeid.

Niet minder dan 31 voetbalproducenten, verantwoordelijk voor tweederde van de 22 miljoen voetballen die elk jaar worden gemaakt, hebben ieder minstens tweeduizend gulden beschikbaar gesteld om de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) in staat te stellen de komende anderhalf jaar toezicht te houden

Kinderen Rio prooi van politie en drugsdealers

Steeds meer kinderen in Rio de Janeiro komen door de politieterror in de sloppenwijken op straat terecht. „Kinderen zijn het voornaamste kanonnenvlees van Brazilië geworden.”

Door onze redacteur **NRC**
MARJON VAN ROYEN
RIO DE JANEIRO, 20 DEC. Plotseling klinkt het geknetter van machinepistolen. Twintig zwaar bewapende mannen springen over de schutting en stormen schietend de wijk binnen. Mensen schreeuwen en proberen te vluchten. Een vrouw valt op de grond met haar baby. Dan draait de camera naar de blauwe lucht. Alleen nog het geluid van kogels.

Het was een van de zeldzame keren dat de Braziliaanse televisie in de favelas van Rio filmde. Een klein programma, laat op de avond, tussen de shampoo-reclames door. De beelden tonen een 'gewone' politie-inval zoals die elke dag in de sloppenwijken plaatsvindt.

Nergens ter wereld is de tegenstelling tussen arm en rijk zo zichtbaar als in Rio de Janeiro. Anders dan in de andere Derde wereld-steden liggen de sloppenwijken hier midden in de stad. Ze klimmen tegen de bergtoppen op, en nestelen zich tussen luxe wijken. Het treintje dat tegen de heuvel van de wijk Santa Teresa opzwoegt, rijdt langs oude Portugese huisjes en villa's in het groen. Aan de deuren van het trammetje hangt een tros zwarte kinderen. Plotseling springen ze van de tram. Ik probeer ze te volgen. Een flatgebouw waarvoor niet één, maar drie betonnen wachthuisjes staan. Stuk voor stuk bemand door bewapende privé-agenten. Achter de flat loopt een pad naar beneden. Een vuilnishoop ligt in de zon te roken. Dan is er een hek. Een paar halfnaakte mannen op omgekeerde benzineblikken kijken de vreemdeling aan. In hun schoot rust een machinegeweer. Van de kinderen is geen spoor meer te bekennen. Opgeslokt in de maag van krotten en hutjes achter het hek.

„Je bent gek”, roept bankman Fernando Travassos. „Je gaat je toch niet in de buurt van een favela lopen!” Dat is de heersende opvatting in Rio. Favelas zijn no go area voor alles wat wit is en geld heeft. Gesloten poelen van verdere, waar moordzuchtige drugsbendes de dienst uitmaken. De rest van de burgerij verdedigt zich met tralies, honden, bewakers. Appartementen die in het schootsveld van de favelas liggen, kosten de helft van de normale prijs. „Je hebt aan het

den, als werkende kinderen hun baan kwijt raken, of als vrouwen die eerst thuiswerk deden, niet meegaan naar de grotere werkplaatsen die er volgens het project moeten komen, omdat daar de arbeidsomstandigheden beter te controleren zijn.

De producenten beweren dat ze niet wisten dat ze gebruik maakten van kinderarbeid, omdat ze het werk uitbestedden via koppelbazen om zo te ontkomen aan het betalen van pensioenen en werkloosheidsuitkeringen. De kinderen werkten dikwijls thuis en niet in de fabrieken.

Een van die verscholen arbeiders is Zubeeda Begum; ze heeft vier jaar lang vier voetballen per dag gemaakt in haar slaapkamer die ze heeft versierd met vazen, die samen het woord 'liefde' vormen. Per voetbal verdient ze 1,75 gulden. Het geld legt ze opzij voor de bruidschat van haar nu 12-jarige dochter Parveen. De achtjarige Mohammed Qaiser helpt ook mee. „Als Parveen en Mohammed Qaiser me niet met

Vier daklozen, waaronder twee kinderen, werden op 10 december doodgeschoten door onbekenden in Rio de Janeiro. (Foto AP)

ontbijt zo een kogel tussen je toast”, zegt Travassos. Het enige dat 'helpt' zijn de regelmatige politie-invalen.

„Verreweg de meeste doden vallen door toedoen van de politie, en niet door de drugsbendes”, zegt Jan Daniëls (38), een Belgische hulpverlener die al acht jaar met straatkinderen in Rio werkt. Het opvangcentrum dat zijn organisatie in de grote favela Rocinha had,

De slachting gaat gewoon door, 500 kinderen per jaar

moest dit jaar worden gesloten.

„De politie-invalen werden zo heftig dat we de kinderen geen veiligheid meer konden bieden”, vertelt Daniëls. Om hem heen zwermen de straatkinderen die hij onder een oude spoorbrug in het centrum opvangt. Schoenpoetsertjes, kauwgomverkoopertjes, mini-hoertjes. Ze maken allemaal onderdeel uit van het leger van dertigduizend kinderen dat leeft en slaapt in de krochten van het centrum. In San Martinho komen ze af en toe een

de voetballen helpen, zullen ze me in de huishouding of op het land moeten helpen”, zegt Zubeeda Begum. „Het meisje gaat niet naar school, dus wat moet ze anders de hele dag doen?”

Uit eerste onderzoeken blijkt dat sommige kinderen die noodgedwongen zijn gestopt met het maken van voetballen nog slechter en ongezonder werk hebben gekregen, bijvoorbeeld in leerlooiertjes of bij het produceren van medische apparatuur. De school is dikwijls geen aantrekkelijk alternatief. In Raan zitten alle leerlingen op elkaar gepropt in één ruimte, die er zo weinig uitnodigend uitziet dat de kinderen buiten wat scharrelen met hun leertjes op schoot.

De internationale organisaties hopen dat beter onderwijs en meer gelegenheid om zich op een beroep voor te bereiden, zullen bijdragen aan het terugdringen van kinderarbeid. Onder de producenten van sportartikelen hebben ze een medestander gevonden in de firma Saga, de grootste exporteur van Sialkot.

warme maaltijd halen. Ze timmeren in de werkplaats een nieuwe schoenpoetsdoos in elkaar, of laten bij de verpleegster hun wonden verzorgen.

Stoer bijt hij op zijn lip, maar de tranen rollen over zijn wangen. Niet ouder dan zeven is hij. De verpleegster stelpst het bloed op zijn been. Zijn hele lijfje zit onder de kneuzingen en de sneeën. „Gevalen”, zegt Carlinho zacht. Daniëls en de verpleegster glimlachen en aaien hem over de bol. Ze weten wel beter. „De politie perst deze kinderen af om elke dag een deel van hun inkomen af te staan”, zegt Daniëls als we weer verder lopen. „Zogenaamd in ruil voor bescherming. Maar in de praktijk tuigen ze de kinderen af, elke keer dat ze niet het door meneer agent gewenste bedrag vergaard hebben.”

Straatkinderen zijn in eerste instantie het gevolg van de grote armoede in de favelas. Ouders — vaak alleenstaande moeders — zien zich gedwongen hun kinderen de straat op te sturen om geld te verdienen. Zo'n vijftigduizend kinderen gaan nog elke avond naar huis. Maar velen blijven ook in het centrum hangen. Door de hoge vervoerskosten zijn ze per dag 40 procent van hun inkomen kwijt aan buskaartjes. Vooral de kinde-

ren die op straat slapen worden het slachtoffer van de zogeheten 'doodseskaders'.

In Rio zijn de berichten bijna gewoon. „Vijf slapende kinderen vermoord bij de kerk van de Candelaria”. „Drie kinderen afgemaakt voor het Museum van moderne kunst”. De daders zijn politie-agenten die in de nacht wat bijklussen als 'schoonmaakdienst' voor de plaatselijke middenstand. Ondanks de internationale verontwaardiging over de kindermoorden gaat de slachting gewoon door, met een gemiddelde van 500 kinderen per jaar. Nog nooit is er een agent veroordeeld. Zo vertelt Daniëls over een jochie van negen uit zijn eigen centrum. Onlangs probeerde hij een potje lijf te stelen bij een kiosk. Het was twaalf uur 's middags. De straat vol met mensen. Plotseling richt de man zich op die de kiosk aan het schilderen was. Hij draait zich om en schiet het kind tussen de ogen. De man bleek een politie-agent die onder diensttijd aan het bijklussen was. „Hij heeft het lijfje in zijn dienstauto geladen en is weggereden. Zonder lijf, geen bewijs. En zonder bewijs geen moord.”

Sinds een paar jaar is er een nieuwe categorie straatkinderen bijgekomen. Het zijn de kinderen

losgeld voor de politie niet op tijd bij elkaar gekregen.

„Sinds eind jaren tachtig heerst in de meeste favelas een soort narco-socialisme”, verklaart Daniëls. In de sloppenwijken trok een nieuwe generatie drugsdealers binnen. De favelas dienden als menselijk schild tegen de politie. De dealers, die allemaal van buiten kwamen, begonnen de sloppenwijken met ijzeren hand te besturen. „Ze spelen er rechter, burgemeester en ook sociaal werker.” In sommige favelas legden de dealers water en elektriciteit aan. Ze delen gratis melk uit en betalen de dokterskosten van de bevolking.

„Officieel zijn de politie-invalen bedoeld om de drugsdealers aan te pakken”, zegt Daniëls. Maar in de praktijk werkt de politie met de bazen samen. De officieren ontvangen tiggeld als ze voor een inval waarschuwen. De anderen krijgen de vrije hand te plunderen en verkrachten. „De gewone bevolking is het kanonnenvlees van dit systeem”, zegt Daniëls. En in toenemende mate zijn dat kinderen.

Om te beginnen zijn er de drugskoeriertjes die door de dealers worden gerecruteerd. Als ze niet door andere bendes worden vermoord, worden ze dat wel door de politie. „Een koeriertje duurt niet langer dan een jaar”, zegt Daniëls. Dan zijn er de slachtoffers van

die moeten vluchten voor het geweld in de favelas. Daniëls wijst op een jochie in een veel te groot t-shirt. Zijn kroeskop is gebleekt van het eeuwig buiten zijn. Met de gebaren van een echte man schenkt hij voor zijn kameraden water in. Zodra één van de leiders hem over zijn hoofd probeert te aaien, duikt hij schichtig weg.

Ook Fernando moest vluchten. Op een dag toen hij uit school

De daders zijn agenten die 's nachts bijklussen

kwam werd hij door de politie ontvoerd en naar geheime schuilplaats overgebracht. Een week lang is hij gemarteld en seksueel misbruikt. Tot zijn moeder, door de verkoop van haar huis de gevraagde 600 real (1.100 gulden) losgeld bij elkaar had. Niet veel later probeerde de politie hem neer te schieten. „De meesten hebben niet zijn geluk”, zegt Daniëls. Zo werd het zoonje van de kokkin van het centrum vorig jaar dood thuisbezorgd. Zijn moeder had het

geautoriseerde psychopatie van de politie, zoals Daniëls het noemt. Al twee jaar lang probeert hij de agenten gestraft te krijgen die Iron Silva de Sousa (10) hebben vermoord. Iron kreeg een politiekogel door het hoofd. Tijdens een inval in zijn favela dook hij samen met zijn twee zusjes onder het bed. De politie trapte de hut open waar hij woonde, en maakte Iron in koelen bloede af. Zijn zusjes van elf en dertien waren getuige waren van de moord. Daarop werden ze door de agenten verkracht. „Die meisjes, ach arme, hebben willen getuigen”, vertelt Daniëls. „Maar ze werden continu geïntimideerd.” Het one-way-screen waardoor ze de daders moesten identificeren had gaten „zo groot als een voetbal”. En in de gang van de in rechtbank werden ze geconfronteerd met hun verkrachters. De daders vertelden de meisjes dat ze hun broertje 'naar de hemel' achterna gingen, als ze in de zaal hun mond zouden openen. „Van die grote dikke mannen met zonnebrillen”, zegt Daniëls. „En ze bedreigden die meisjes gewoon waar wij en de mensen van Amnesty bijstonden.”

De volgende avond op het terras kom ik toevallig Carlinho tegen. Het verband van de verpleegster zit er nog op en steekt scherp af tegen zijn zwarte beentjes. Met een ernstig gezicht poest hij mijn schoenen. Zijn ogen staan waak-

'Door veel seks kwamen we dichterbij God'

NVHN 4-12

ARNHEM - Tegen de vroegere sekteleider Sipke V. (69) uit Velddriël heeft de Arnhemse officier van justitie wegens seksueel misbruik vier jaar gevangenisstraf met TBS en dwangverpleging geëist. Tegen zijn 46-jarige vriendin Aagje F. eiste zij twee jaar, ook met ter beschikkingstelling van de staat en dwangverpleging. "Dat is levenslang als de behandeling niet helpt", zei advocaat W. Hendriks. Hij vond de eis veel te zwaar.

Volgens de psychiater en psycholoog die een rapport over het tweetal opstelden is er weinig hoop. Beiden zijn egoïstische godsdienstfanatici, die bij hoog en bij laag volhouden dat ze zelfs seks met meisjes van elf en twaalf jaar hadden omdat God hen dat opgedragen had. De kans op herhaling is levensgroot aanwezig. Overigens zitten de twee al sinds juli, toen ze gearresteerd werden in Engeland, gevangen, hij in Arnhem, zij in Zwolle.

"We hebben", zei V., "vaak genoeg tegen die goddelijke stem gestreden, geprotesteerd. Moet dat nou God?, maar het móest." De kinderen waren een soort bruiden van God. Door seksueel contact met V., die zich de profeet Jesaja noemde, en met zijn vriendin, de profetes Aida, zouden ze dichterbij God komen.

President van de rechtbank J. Verheugt wierp tegen dat "een milde God toch zou willen dat deze jonge meisjes in alle rust hadden kunnen opgroeien". Verheugt zei de God van V. maar een "vreselijke, rare God te vinden" als hij "die arme jonge kinderen naar een oude man als u toe leidde terwijl ze dat helemaal niet wilden".

Toen de rechtszitting ongeveer anderhalf uur gevorderd was wilde advocaat Hendriks een schorsing om de aanklager en rechters vertrouwelijk te spreken. Hij vond de toon waarop de president zijn vragen stelde niet juist: hatelijk en suggestief. De verbaasde rechtbank vergaderde even besloten waarop de zitting weer werd voortgezet: Verheugt leek zich wat neutraal op te stellen.

Zeven of acht meisjes, dochters van vroegere sekteleiden,

SGP'er verdacht van ontucht

HARDERWIJK - De Harderwijkse wethouder Mulder (SGP) is gisteren aangehouden. Tegen hem is een aanklacht ingediend wegens ontucht. Het onderzoek is drie weken geleden begonnen en uitgevoerd door de rijksrecherche. Nadere bijzonderheden over de ontuchtzaak zijn niet bekend gemaakt. Burgemeester De Groot heeft de voorzitters van de fracties in de gemeenteraad op de hoogte gesteld. Bij het begin van het onderzoek verklaarde Mulder volstrekt onschuldig te zijn. "Maar je weet nooit hoe een gebaar kan worden uitgelegd. Toen ik nog leraar was heb ik wel eens iemand een aai over de bol gegeven." NVHN 16-12

Wethouder van ontucht verdacht

HARDERWIJK, 16 DEC. De rijksrecherche heeft gisteren een wethouder van de gemeente Harderwijk aangehouden, die wordt verdacht van ontucht met drie jongens. De wethouder zit in het college namens SGP, GPV en RPF. I

hadden belastende verklaringen over V. en F. afgelegd. Maar uiteindelijk hadden er maar twee aangifte gedaan. Vanaf hun elfde tot en met hun zestiende/zeventiende hadden ze minstens één keer per maand hun opwachting moeten maken bij V. en F. Ze wachtten in een soort wachtkamers op de bovenverdieping van het vroegere nonnenklooster in Velddriël waar de sekte tussen 1983 en 1993 verbleef.

Dan werden ze binnengeropen door een soort kamenierster. "Ik wist niet eens wat seks was toen ik voor de eerste keer naar V. geleid werd", had één van de meisjes tegen de politie verklaard. "Hij lag in bed en ik

Orgasme 'voor God'

ARNHEM - Een 69-jarige ex-sekteleider en diens 46-jarige vriendin hebben vandaag voor de Arnhemse rechtbank bekend dat zij minderjarige meisjes hebben aangerand en verkracht. Dat gebeurde in een klooster in het Gelderse Velddriël en ook in Israël. Volgens de sekteleider en zijn vriendin handelden zij in opdracht van God. Ieder orgasme bracht hen dichterbij God, zo verklaarden S.V. en zijn 46-jarige partner A.F. V. was tussen 1983 en 1993 sekteleider van de gemeente Gods. Binnen de kloostermuren speelden zich seksuele excessen af, maar volgens de sekteleider en diens vriendin gebeurde dat in Gods heerlijkheid.

Wethouder weg wegens ontucht

HARDERWIJK - De van ontucht met minderjarige jongens verdachte Harderwijkse wethouder H. Mulder heeft zich teruggetrokken als raadslid en lid van het college van B en W. Zijn raadszetel wordt door een opvolger ingenomen, maar de raad zal tot de raadsverkiezingen in maart geen nieuwe wethouder aanstellen. Het voorarrest van Mulder, die op 15 december werd gearresteerd, is inmiddels met dertig dagen verlengd. Mulder, die in raad en college zat namens de combinatie SGP/RPF/GPV, heeft een gedeeltelijke bekentenis afgelegd. Er zijn zes verschillende aangiftes tegen hem gedaan, maar het Openbaar Ministerie verwacht er meer. NVHN 19-12

■ ONTUCHT De van ontucht verdachte Harderwijkse wethouder H. Mulder heeft zijn functie als bestuurder neergelegd. Hij schrijft dit in een brief aan B en W en aan de raad. Mulder is lid van de SGP. De rijksrecherche pakte de wethouder twee weken geleden op, nadat enkele minderjarige jongens bij de politie aangifte hadden gedaan van ontucht. VK 30-12

Wethouder legt functie neer

HARDERWIJK, 29 DEC. Een van ontucht verdachte Harderwijkse wethouder heeft zijn functie als bestuurder neergelegd. De rijksrecherche pakte de man, lid van de SGP, twee weken geleden op. Enkele minderjarige jongens hadden aangifte gedaan van ontucht.

moest naast hem gaan liggen. Ik vond het doodeng. Hij probeerde ook gemeenschap met mij te hebben, hij kwam bovenop me liggen, maar ik was te nauw van onderen, het deed afgrijselijk pijn. Ik heb gegild van pijn en angst dat er iets zou scheuren. Hij zei dat God me ter verantwoording zou roepen omdat ik steeds 'au' riep."

Tegen de kamenierster wilde ze naderhand haar hart uitstorten en vertellen welke vreselijke dingen er met haar gebeurd waren. "Maar ze zei alleen maar tegen me: wat fijn dat je bij Sipke en Aagje hebt mogen zijn." Waarschijnlijk wisten alle volwassenen in het gebouw wat er op seksueel ge-

Sekteleider verkrachtte meisjes 'in Gods naam'

ANP
ARNHEM
VK 4-12

Een 69-jarige ex-sekteleider en diens 46-jarige vriendin hebben woensdag voor de Arnhemse rechtbank bekend dat zij minderjarige meisjes hebben aangerand en verkracht in een klooster in het Gelderse Velddriël en ook in Israël.

Volgens de sekteleider en zijn vriendin handelden zij in opdracht van God. Ieder orgasme bracht hen dichterbij God, verklaarden S.V.

en zijn partner A. F. V. was tussen 1983 en 1993 sekteleider van de gemeente Gods. Binnen de kloostermuren speelden zich seksuele excessen af. De sekteleider verklaarde voor de rechtbank dat hij zich niet strafbaar acht, omdat hij onder de rechtmatigheid van God valt. Officier van justitie mr. J. Brughuis eiste tegen ex-sekteleider S.V. vier jaar cel en tbs met verpleging. Tegen diens vriendin, de 46-jarige A.F., eiste de officier twee jaar cel en tbs met verpleging.

Pastoor pleegt ontucht met kind; eis drie jaar

DEN HAAG - Officier van justitie mr. M. Horstman heeft gisteren voor de rechtbank in Den Haag 36 maanden cel, waarvan zes voorwaardelijk, geëist tegen een 68-jarige pastoor uit Rijpwetering. Justitie beschuldigt de geestelijke P.S. van het plegen van ontucht met een minderjarig meisje. Hij zou haar met de dood hebben bedreigd als zij het aan haar ouders zou vertellen.

Het inmiddels dertienjarige meisje meldde zich eind augustus bij de politie met het verhaal dat S. haar al sinds juni 1993 lastig viel. De man, een huisvriend van de familie van het slachtoffer, kreeg het meisje vaak te logeren. Hij ging altijd naast haar liggen in bed, naar zijn eigen zeggen omdat ze bang zou zijn om alleen te slapen. Later begon de geeste-

lijke het meisje te strelen over haar borsten en schaamhaar. Ook geeft S. innige omhelzingen toe.

De 68-jarige pastoor deed dit naar eigen zeggen omdat hij ook wel eens wilde weten hoe 'zo iets eruit ziet'. Maar volgens het slachtoffer gebeurde er nog veel meer. Ze zou onder meer zijn vastgebonden en geblinddoekt, getongzoend en ook moest ze verplicht met de man vrijen.

De pastoor bleef er gisteren echter bij dat de geslachtsdaad niet heeft plaatsgehad. "Ik ben nog steeds trouw aan het celibaat, gemeenschap hebben we niet gehad, dat heb ik nog nooit gehad." Wel verklaarde hij dat hij via de contacten met het meisje diverse zaadlozingen kreeg.

Uitspraak 16 december.

ze me mijn jeugd afgenomen hebben." De aanklager attendeerde de verdachten er op dat ze in de tenlastelegging het woord god met een kleine letter geschreven had. "Dat heb ik bewust zo gedaan, het is geen typefout."

Wat haar veel bezig heeft gehouden was of er bij de verdachten eerst de lust was en dat ze daar een religieus verhaaltje bij verzonnen. Of dat het religieuze element aanvankelijk domineerde en dat de seks er een gevolg van was. "Maar ik denk niet dat we er ooit uit zullen komen", zei ze.

De rechtbank doet 17 december uitspraak.

■ ONTUCHT De rechtbank in Den Haag heeft dinsdag een 68-jarige pastoor uit Rijpwetering veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf, waarvan zes voorwaardelijk, wegens ontucht met een 12-jarig meisje. De rechtbank heeft ook bepaald dat de man geen contact met het meisje meer mag hebben. Het meisje vertelde in augustus aan de politie dat de man haar al sinds juni 1993 lastigviel. De pastoor was een vriend van de familie en het meisje logeerde vaak bij hem. VK 17-12

Pastor in beroep tegen celstraf

RIJPWETERING - De 68-jarige pastoor P.S. van Rijpwetering en Oud Ade gaat in beroep tegen de uitspraak van de rechtbank in Den Haag, die hem dinsdag wegens ontucht veroordeelde. De rechter legde S. anderhalf jaar celstraf op, waarvan zes maanden voorwaardelijk, wegens het plegen van ontucht met een nu 14-jarig meisje uit Naaldwijk. De rechtbank acht bewezen dat de pastoor zich schuldig heeft gemaakt aan verkrachting en bedreiging van het dochtertje van een bevriende familie. De pastoor gaf tijdens de rechtszitting alleen toe het meisje onzedelijk te hebben betast en vindt dat hij alleen daarvoor straf verdient.

Kardinaal Danneels getuige in proces tegen verdachte priester

Pedofiele affaires belasten Belgische

Van onze correspondent
Geert-Jan Bogaerts
BRUSSEL

Het zijn zwarte kerstdagen geweest voor de Belgische kardinaal Danneels. De prelaat, die aan het begin van dit jaar nog dacht tot het selecte groepje der 'papabili' te horen, de tot paus verkiesbaren, dient zich nu voor te bereiden op een gang naar de rechtszaal. Hij is weliswaar slechts getuige, maar dat wel in een zaak die desastreus is voor zijn prestige.

Terecht staat een van pedofiele verdachte priester, André Vanderlyn, uit de Brusselse wijk Sint-Gillis. De officier van justitie wil graag weten wat de rooms-katholieke kerk, en kardinaal Danneels zelf, precies heeft gedaan om de priester tegen te houden. Weinig, is het vermoeden. Danneels heeft er zijn adjudant, hulpbisschop Paul Lanneau, op afgestuurd. Lanneau had slechts één advies voor Vanderlyn: minder te drinken.

Lanneau had namelijk gehoord hoe Vanderlyn tijdens een kamp met een groepje verkeners een jongen wel een uur lang op de knie had gehad, had gestreeld en op de mond had gezoend. Volgens Lanneau waren die activiteiten niet noodzakelijk pedofiel van aard. Bovendien had Vanderlyn verklaard onder de

invloed te zijn van champagne. Dus was het advies om minder te drinken.

Sinds 1968 waren er klachten over André Vanderlyn

ken volgens Lanneau volkomen terecht.

Lanneau verklaarde kort voor kerst in de rechtbank: 'Ik dacht dat het om een geïsoleerde daad ging. Voor mij was het geen probleem van pedofilie. De priester was onder invloed van drank en ik heb hem aangeraden te stoppen met drinken.'

Vanderlyn wordt verdacht van de verkrachting van drie minderjarigen en 'aanslag op de goede zeden'. Verzwarende omstandigheid is dat hij als priester geacht werd om een vertrouwenspersoon te zijn voor de jongens die onder zijn hoede waren gesteld. Sinds 1968 waren er al klachten over de priester.

Tegenover de gerechtelijke politie had Vanderlyn verklaard dat hij verschillende malen bij zijn superieuren had aangeklopt om hulp. 'U moest eens weten hoeveel keer ik mijn oversten heb aangesproken over mijn seksuele problemen. Als

ze toen geluisterd hadden, was het niet zo erg geweest. Ik kreeg voortdurend te horen dat ik moedig en voorzichtig moest zijn', aldus Vanderlyn.

De verklaring van de priester maakte de situatie nog lastiger voor Danneels. Die wordt niet alleen verweten dat hij - via zijn hulpbisschop Lanneau - te laks heeft opgetreden, maar zelfs dat hij pogingen heeft gedaan de loop van het onderzoek te beïnvloeden. In een vertrouwelijke brief aan Claude Lelièvre, een Waalse ombudsman die is belast met het toezicht op de naleving van de rechten van kinderen, pleitte Danneels voor een 'omzigtige' benadering. Vanderlyn had immers een uitstekende reputatie, zo vond Danneels, en hij had bovendien tegenover Lanneau ontkend dat 'er iets verkeerd was gebeurd'.

'Zedendelicten werden in de doofpot gestopt'

Ook bij eerdere gelegenheden is kardinaal Danneels al het verwijt gemaakt dat hij weinig oog heeft voor misstanden in de katholieke kerk. Priester Rik Devillé, het en-

fant terrible van de Belgische clericus, heeft herhaaldelijk gezegd dat de kerk zedendelicten die door geestelijken worden begaan, in de doofpot stopt.

En de affaire rond Vanderlyn is niet de enige pedofiliezaak waarbij priesters of kerkelijke figuren betrokken zijn. Gisteren werd bekend dat maandag huiszoeking is gedaan in het bisdom Gent. Daarbij zijn kerkelijke documenten in beslag genomen over een koster die seksueel misbruik had gemaakt van kinderen. Justitie wil weten in hoeverre de kerk op de hoogte was van dat misbruik.

Dan is er de affaire rond pater Louis André, uit een dorp in de Ardennen. Die werd vorig jaar opgepakt op verdenking van seksueel misbruik van kinderen, en na enige tijd weer vrijgelaten. Hij bleef echter wel verdachte.

De pater keerde terug naar zijn parochie, ondanks felle tegenstand van zijn parochianen. Hij sloeg zelfs een bevel van zijn bisschop in de wind om tijdelijk in retraite te gaan. Dat kwam hem te staan op een schorsing: niet wegens de vermeende pedofilie, maar wegens zijn 'on-gehoorzaamheid aan de kerkelijke autoriteiten'.

'Kardinaal als werkgever van pedofiele priester voor rechter'

NIMN 29-12

BRUSSEL - Een boete van één miljoen frank (55.000 gulden) hangt de Belgische Kerk boven het hoofd. Smartengeld voor een 13-jarig jongetje dat meerdere malen verkracht is door een Brusselse priester. "In de sacristie, zeg maar de kleedkamer voor de geestelijken", vermeldt advocaat Georges de Kerchove. Op milde toon, vervolgt hij: "Deze procedure is niet tegen de Kerk als instituut gericht, maar tegen de Kerk als werkgever van een pedofiel. Als een leraar van een school dezelfde feiten had gepleegd, daagde ik hem ook voor het gerecht."

Het gaat om een unieke

draagt. Dat is bij diefstal zo, maar ook bij seksuele misdrijven."

Het is donker in het kantoor van De Kerchove, gelegen in de schaduw van het imposante Brusselse Paleis van Justitie. De naderende jaarwisseling is voor de advocaat geenszins lig-rustpunt. Stapels dossiers liggen op zijn bureau, mensen lopen in en uit.

Een groot deel van De Kerchove's tijd wordt opgeslokt door de zaak tegen Danneels en Lanneau. "Het gaat de ouders van het jongetje niet om het geld. Zij willen slechts dat hun lijden wordt erkend."

Ruim een jaar geleden kwam de zaak rond de 64-jarige priester Andre L. aan het rooster. Bij toeval, toen het 13-jarige jongetje zelf met zijn kleinere broertje wilde naspelen wat hem zelf was overkomen. De Kerchove: "Toen zijn moeder dat zag schrok ze zich rot. 'Wat gebeurt hier', riep zij, waarop haar zoonje zei dat 'Poulain' (het veulen, dat was de bijnaam van de priester) dat bij hem had gedaan. De ouders konden dat niet geloven. 'Poulain' was een vriend van de familie, kwam dikwijls eten en was bovendien de peetoom van mijn cliëntje."

Diep geschokt en in verwar-

ring bellen de ouders met de huisdokter die weer een psycholoog optrommelde. Al snel werd duidelijk dat Vander L. zijn werk als aalmoesier bij de verkeners misbruikte om jongetjes 'lastig te vallen'.

Een gesprek in oktober '96 tussen de ouders van de 13-jarige, een medewerker van de scouts, een ambtenaar voor de kinderrechten en de priester, levert echter niets op. Pas acht maanden later wordt Vander L. gearresteerd. De muren van zijn kamer blijken vol te hangen met foto's van kinderen. De priester beken een tiental jongetjes in de leeftijd van 10 tot 16 jaar verkracht en misbruikt

te hebben. Het merendeel van deze zedenmisdrijven is inmiddels verjaard. Op drie gevallen na.

Hoewel De Kerchove meent dat zowel hulpbisschop Lanneau als kardinaal Danneels ten tijde van de verkrachtingen van niets wisten, pleit hij ze niet vrij. Zo was daar de brief uit oktober '96 waarin de kinder-ambtenaar Danneels op de hoogte stelt van de verdienken. Danneels speelt de brief door aan Lanneau die de priester bij zich roept. Vander L. vertelt de hulpbisschop dat hij een kind langdurig op de mond heeft gekust, maar Lanneau

doet dit af als een 'incident' onder invloed van drank. Van pedofilie wil de hulpbisschop niets weten.

"De priester bleef dan ook in zijn parochie, met alle risico's van dien", stelt De Kerchove. Pikant is ook de brief die Danneels op zijn beurt aan de kinder-ambtenaar schrijft waarin de kardinaal er met klem op aandringt de zaak rond Vander L. met grote omzichtigheid te behandelen vanwege de 'uitstekende reputatie' die de priester geniet. Het verbaast De Kerchove niet. "De doofpot is de spontane reactie van iedere hiërarchie, of het nu de Kerk is of een bedrijf."

Nu huiszoekingen in gebouwen van bisdom in Gent

Van onze correspondent Paul Koopman NV 14 31-12

GENT - De rooms-katholieke kerk in België komt steeds meer onder vuur wegens de verdenking dat pedofiel misbruik jarenlang oogluikend werd toegestaan. Na huiszoekingen medio november in het bisschoppelijk paleis van kardinaal Danneels te Brussel, de den politie en Justitie gisteren een tweede inval, nu in de gebouwen van het bisdom te Gent. Opnieuw werd gezocht naar documenten die zouden

Het heeft er alle schijn van dat hoge katholieke geestelijken in België niet reageerden op klachten over pedofiele activiteiten van hun ondergeschikten. Justitie deed gisteren een tweede huiszoeking naar documenten, die deze strafbare nalatigheid kunnen bewijzen.

kunnen aantonen dat de kerkelijke autoriteiten niet of onvoldoende ingrepen na klachten over zedendelicten door één van de geestelijken.

Het parket van Oudenaarde besloot tot de huiszoeking omdat er sterke aanwijzingen waren dat het bisdom al langer op de hoogte was van de pedofiele geartheid van een 52-jarige koster en adjunct-schooldirecteur uit Erwetegem, maar niet ingreep. Volgens procureur De Jonge is uit de in beslag genomen documenten gebleken dat op zijn minst de vicaris van het bisdom 'iets wist van de feiten, maar de ernst misschien niet goed heeft ingeschat'. De koster werd eind oktober aangehouden op verdenking van aanran-

ding en geweldpleging op zeker tien jongens tussen de 8 en 16 jaar oud, voornamelijk misdienaars die hij onder zijn hoede had.

In Erwetegem was de seksuele geartheid van 'meester Winnie' al enkele jaren onderwerp van gesprek, maar geen enkele ouder durfde het aan een klacht in te dienen omdat de man als koster van de kerk groot vertrouwen genoot. De zaak kwam pas aan het rooster nadat een misdienaar begin oktober dit jaar zelf bij de politie

aangifte deed. Vervolgens bleek dat nog negen andere jongeren in de afgelopen vijf jaar misbruikt waren. Een klacht ging terug tot 1973. De feiten zouden zijn voorgevallen in de Sint-Domenicusschool waar de koster werkte, in een lokaal naast de kerk en tijdens een vakantiecamp in Dinant.

Volgens procureur De Jonge heeft bisschop Luystermans van Gent pas nadat de misdienaar aangifte had gedaan Justitie geschreven dat het bisdom de zedenzaak 'ter ore' was ge-

komen en dat de koster daarom preventief zou worden geschorst. Een laat ingrijpen, aangezien de zedenzaak een voorgeschiedenis van jaren heeft, aldus De Jonge. Op 'schuldig verzuim' in een zedenzaak staat in België een gevangenisstraf van maximaal twee jaar.

Vermoedelijk al op 15 januari moeten kardinaal Danneels en de Brusselse hulpbisschop Lanneau voor de rechter verschijnen in verband met een andere zedenzaak, waarbij een

priester uit Sint Gillis is betrokken. Ook hier speelt de verdenking dat deze priester jarenlang jongeren kon misbruiken, zonder dat het kerkelijk gezag ingreep. Tijdens zijn verhoor zei de priester dat hij zijn seksuele problemen aan hulpbisschop Lanneau had voorgelegd, maar dat deze hem slechts adviseerde te stoppen met het drinken van alcohol. De perschef van kardinaal Danneels heeft al laten weten dat de kardinaal 'ten volle bereid is' zich aan het oordeel van Justitie te onderwerpen.

Wafelbakker toch niet weggehoond

Tk zou graag eens willen onderzoeken waarom de jongens die misbruikt zijn door een leraar op een scholengemeenschap in Amersfoort toch weer naar hem toe gingen. Voor geld? Voor cadeaus? Of vonden ze het prikkelend, leerzaam? Maar je wordt weggehoond, als je zo een voorstel doet", aldus Frits Wafelbakker, arts/seksuoloog, adviseur van de NVSH en redacteur van de Nieuwe Sekstant in de Volkskrant van 18 oktober. Wafelbakker wordt toch serieus genomen, en niet door de minste. Het gerechtshof wil nu namelijk weten in welke hoedanigheid de leraar destijds thuis opzochten, aldus een ANP-bericht van oktober. De advocaat van de door de rechtbank tot twintig maanden celstraf veroordeelde aardrijkskundedocent van het Amersfoortse Guido de Brès College was in hoger beroep gegaan. Hij vond namelijk dat de rechtbank voorbij was gegaan aan het aspect dat bijna volwassen leerlingen recht

hebben op eigen seksualiteit. Vrijwel alle contacten zouden vrijwillig zijn geweest en er was geen gezagsverhouding met de leraar; de leerlingen zaten op het moment van de contacten niet bij hem in de klas. Ook moet oud-rector Van Middelkoop uitleggen hoe de verklaringen tot stand zijn gekomen die hij later de politie overhandigde. Volgens de advocaat van de veroordeelde had de rector namelijk beloofd dat hun verhaal binnenskamers zou blijven. Deze affaire is vorig jaar door een journalist die vroeger leerling was op Guido de Brès, naar buiten gebracht en heeft veel tumult teweeg gebracht (het hoger beroep beduidend minder). De rector is veroordeeld leraar is inmiddels verminderd toerekeningsvatbaar en volledig arbeidsongeschikt verklaard. Hij heeft daarom verzocht de celstraf om te zetten in dienstverlening. *Δ-*

DWJ WIMICK 6/1

Ouders graven zelf naar geheime gang in Emmer-Compasuum

Van onze verslaggever NVSH Jan Westera 3-12

EMMER-COMPASCUUM - Vervelend genoeg leidde het opnieuw tot een stroom van geruchten in het al maanden door kwaadsprekerij geplaagde dorp Emmer-Compasuum. Zaterdagochtend in alle vroegte heeft een drietal ouders zelf gespit en gegraven rond het terrein van de openbare basisschool De Dreef; op zoek naar de geheime kelder, waar hun kinderen seksueel misbruikt zouden zijn. Het speurwerk zou, zo ging al snel het verhaal in het dorp, zelfs gebeurd zijn onder begeleiding van twee agenten. Zou er dan toch iets...? "Klopt hoor, er hebben ouders gegraven bij De Dreef. Maar d'r is dus niks aan de hand", zegt één van die agenten, Harrie Beukers die ook als onderzoeker betrokken was bij het onderzoek naar de zaak De Dreef. Een zaak die geen zaak bleek te zijn, zoals vorige week duidelijk werd toen het Openbaar Ministerie de bevindingen van haar minutieus speurwerk aan het publiek bekend maakte. De affaire op De Dreef ging bijna twee maanden geleden rollen toen acht ouders van twaalf leerlingen aangifte deden bij de politie van seksueel misbruik door volwassenen op en rond de school.

"Het initiatief kwam bij ons vandaan", zegt Beukers. "We

hebben die ouders laten graven, omdat ze er behoefte aan hadden. Zij wilden zelf graag iets doen. Wij hebben ze hun gang laten gaan, in de hoop dat ze hierdoor wél overtuigd zouden worden dat er inderdaad helemaal niks is." Beukers heeft de indruk dat de ouders er nu inderdaad van doordrongen zijn dat er geen geheime kelder bestaat onder De Dreef en dat er ook géén lijken begraven liggen. "Tja, waarom we dat om acht uur 's morgens deden? Het moest een beetje vroeg op de dag. We wilden niet meer commotie maken dan dit sowieso zou veroorzaken."

Meteen nadat het OM meldde dat er niks loos was op De Dreef lieten de ouders die aangifte hadden gedaan weten dat ze nog met vragen bleven zitten. Ze vonden weliswaar dat Justitie hen serieus had genomen, maar hun grote probleem was dat ze niet begrepen hoe hun kinderen met dergelijke gedetailleerde beschrijvingen van gruwelijkheden op de propen kwamen. "En je mag je eigen kind toch serieus nemen, nietwaar", zei één van de ouders vorige week tegen deze krant. Voor zowel de ouders van vermeende slachtoffers als voor het docententeam heeft de gemeente Emmen deskundigen ingeschakeld, die gespecialiseerd zijn in helpen verwerken van trauma's.

Ouders in beroep tegen zwemlesstraf

Van onze verslaggever Edward de Vries Lentsche 2/12

HILVERSUM Zeker twee vaders van leerlingen van de Hilversumse Van

beroop tegen de geldboete die de kantonrechter vrijdag oplegde, omdat ze hun kinderen van zwemles weg hadden gehouden. Aanleiding voor de zwemles-rel was een groepsleerkracht die zich in het bij-

'Meneer aait steeds over mijn rug' door Annie de Vreugd, pedagoge

NVSH 29-12

Als Eline zit te zwoegen op een proefwerk, is haar leraar er altijd bij om even over haar rug te aaien of een schouderklopje te geven. Maar ook als het elfjarige meisje geen moeilijke opgaven zit te maken, kan meneer zijn handen maar niet thuishouden. Eline weet niet wat ze ermee aan moet. Echt erge dingen gebeuren er niet, maar toch voelt ze zich niet happy met die handen van haar leerkracht steeds in haar buurt. Met haar geheim naar haar ouders stappen vindt ze moeilijk, want Eline voelt op haar klompen aan dat op haar verhaal een reactie van haar ouders volgt. En wat doet meneer dan? Eline's probleem valt onder de noemer ongewenste intimiteiten. Een term die heel breed kan worden uitgelegd. Een goede begrenzing is nauwelijks te geven, want iedereen reageert anders op aanrakingen. Een belangrijk criterium is de aanwezige machtsongelijkheid. Eline is ondergeschikt aan haar leerkracht, zij kan hem niet aan. Ook omdat een van de partijen, in dit geval Eline, de aanraking ongewenst vindt, wordt een grens overschreden.

Uit verslagen van onderwijsinspecties blijkt dat seksuele intimidatie zowel in het basiss-onderwijs als in het voortgezet onderwijs voorkomt. Niet alleen sommige leraren maken misbruik van hun macht, ook leerlingen onderling kunnen elkaar intimideren. Seksueel misbruik onder leerlingen is eigenlijk een extreme vorm van pesten. Tegelijk moeten we ons realiseren dat pubers nu eenmaal graag experimenteren, ook op seksueel gebied. Niet elke seksueel getinte aanraking in discotheek of zwembad is meteen een aanranding. Als er echter een duidelijk 'nee' klinkt, moeten amoureuze uitingen stoppen. Dan moet degene die wil stoppen dat 'nee' wel duidelijk uitspreken. Dat geldt voor zowel meisjes als jongens. Kleine kinderen kan al geleerd worden op cruciale momenten aanrakingen te weigeren. Als het tante geen kusje wil geven, dan niet. Seksuele intimidatie gebeurt op uiteenlopende manieren. Uitroepen als 'blonde stoot', seksueel getinte grapjes of sterke verhalen over het seksuele leven kunnen door

slachtoffers als hinderlijk worden ervaren. Onnodig lichamelijk aanraken, vooral borsten en billen, of hinderlijk in de weg staan, over de wang strijken of iemand uitgebreid van boven tot beneden bekijken. Wanneer iemand aangeeft daarvan niet gediend te zijn en de ander toch zijn gang gaat, is er sprake van ongewenste, seksueel getinte aandacht. Daar lijdt een slachtoffer onder. Eline vindt het op school niet leuk mee. De sfeer wordt door ongewenste intimiteiten verziekt. Schoolprestaties kunnen kelderen of door de stress kan een kind ziek worden of de school verzuimen. Als Eline niet naar haar ouders durft te stappen, kan ze anoniem de kindertelefoon bellen. De Arbo-wet (1994) verplicht scholen een klachtencommissie, vertrouwenspersoon en klachtenprocedure in te stellen. Op veel scholen is dit al gebeurd of wordt eraan gewerkt. Het is een goede zaak als leerkrachten onderling het er eens over zijn wat toelaatbaar is en wat niet. Het kan geen kwaad zich eens af te vragen of een gymleraar tij-

dens het douchen langs de kleedkamer van de meisjes kan lopen. Kan die arm om de schouder? Wanneer wel, wanneer niet? Het komt vaak letterlijk neer op 'Fingerspitzengefühl'. Bij een aanraking kan iemand voelen of die ander zich terugtrekt. Vaak worden deze kleine signalen over het hoofd gezien, omdat iemand zelf vindt dat die aanraking kan. Van vrouwen wordt lichamelijk contact met kinderen eerder normaal gevonden dan van mannen, maar uiteraard zijn lang niet alle aanrakingen van mannen meteen seksueel van aard. In onze cultuur is er in vergelijking met sommige andere culturen weinig lichamelijk contact. Een aanraking wordt daardoor snel geseksualiseerd. We moeten in deze tijd, waarin incest en aanranding aan de orde van de dag lijken te zijn, er wel voor oppassen dat we niet al te kunstmatig met elkaar omgaan. Dan gaat de spontaniteit in de omgang tussen mensen verloren. Een clown moet een kind gewoon op schoot kunnen nemen en na een valpartij moet er ook getroost kunnen worden.

Streefdoelen aangescherpt

NIEUWSBRIEF APS, DEL 97

Seksuele intimidatie behoeft meer beleid

Mede door de aandacht in de media is het voorkomen en bestrijden van seksuele intimidatie op steeds meer scholen onderwerp van gesprek. Maar nog te weinig is het een zaak van beleid, concludeerde staatssecretaris Netelenbos naar aanleiding van een onderzoek van de Onderwijsinspectie. Vandaar dat zij de streefdoelen voor preventie en bestrijding van seksuele intimidatie heeft aangescherpt en het Project Preventie Seksuele Intimidatie (PPSI) opnieuw een centrale rol heeft toegekend.

De staatssecretaris verwacht van scholen dat zij tussen nu en 2000 de streefdoelen in hun schoolbeleid een plaats hebben gegeven. Elke school heeft dan een klachtenregeling en een preventiebeleid. Er zullen vertrouwenspersonen zijn en de scholen moeten zijn aangesloten bij een regionaal netwerk van hulpverleningsinstellingen. Verder zullen er gedragsregels zijn die iedereen in de school kent. De wijze waarop de school aan de bovengenoemde doelen voldoet, staat in de schoolgids en het schoolplan vermeld.

Nieuw

De twee laatste streefdoelen zijn nieuw. De eerste vier gelden al vanaf 1992. Interessant is dat de staatssecretaris nu aangeeft hoe scholen de klachtenregeling en de aansluiting bij een klachtencommissie tot stand kunnen brengen. Zij schrijft dat scholen zich kunnen aansluiten bij een regionale of lokale klachtencommissie. Deze mogelijkheid biedt met name kleinere scholen, vooral basisscholen, perspectief op een goede klachtbehandeling. Daarnaast biedt de staatssecretaris scholen de gelegenheid klachtbehandeling rond seksuele intimidatie straks te verbinden met de klachtencommissie en de -regeling die binnenkort in het kader van de wet op de kwaliteitsozorg verplicht worden gesteld.

PPSI

Ook de komende jaren blijft PPSI zijn groeiende expertise bundelen in publicaties en kunt u met vragen om informatie en advies de informatietelefoon bellen. Bovendien gaat PPSI de komende jaren gemeenten en instellingen ondersteunen bij het instellen van lokale en regionale

zijn van de kinderen uit- en aankleedde.

Directeur H. Schoneveld van de protestants christelijke school heeft gisteren een brief aan alle ouders gestuurd waarin hij het opneemt voor de leerkracht. Tijdens de rechtszaak kwam, op aandringen van officier van justitie Tonino, boven water dat de ouderparen de leerkracht van ontucht verdenken.

Uitgelokt

Twee vaders hebben van-

morgen tegenover deze krant verklaard dat ze zich 'uitgelokt' voelen door de officier van justitie. "Ontucht is een beladen woord. Wij bedoelden onzedelijk gedrag, namelijk het uit- en aankleden waar de kinderen bij zijn."

Ze vinden dat hun zaak door de haastige behandeling door kantonrechter Groen veel weg had van 'snelrecht'. "Daarom gaan we in hoger beroep." Ze piekeren er niet over om hun kinderen van school te halen, zoals de kantonrechter suggereerde. "Wij hebben niets fout gedaan.

samenwerkingsverbanden waarin deskundigheid over seksuele intimidatie aanwezig is. Scholen kunnen zich hierbij aansluiten. Op diverse plaatsen in het land bestaat deze mogelijkheid al. Momenteel besteedt PPSI speciale aandacht aan de wet op de kwaliteitsozorg die het klachtrecht in het onderwijs gaat regelen. PPSI onderzoekt of zowel klachten over seksuele intimidatie, als klachten rond racisme, discriminatie en pesten door één klachtencommissie behandeld kunnen worden. Tenslotte bereidt PPSI op dit moment een publicatie over gedragsregels voor. Het lijkt zo vanzelfsprekend om af te spreken 'zo gaan wij hier met elkaar om'. Maar in de schoolpraktijk gebeurt dat nog weinig. De gedragsregels die er wel zijn, spoor PPSI voor u op.

De informatietelefoon van PPSI is maandag, woensdag en donderdag van 9.00 tot 17.00 uur en vrijdag van 9.00 tot 12.00 uur geopend, tel. (030) 2856 762 en fax (030) 2856 777.

Maar we worden op school nu wel als een soort paria's behandeld. Met name door bepaalde leerkrachten. Die kijken je niet meer aan."

De ouders dringen aan op een gedragscode voor personeel. "Dat heeft de onderwijsinspectie ook geadviseerd. Maar die is er nog steeds niet." Volgens directeur Schoneveld wordt daar wel aan gewerkt. Ook is er inmiddels een klachtenregeling seksuele intimidatie met een klachtencommissie.

Het stoort de ouders dat in de brief van de school wordt

gesteld dat zij de justitiële weg hebben gekozen. "Wij zijn die kant op gedwongen doordat de school in april verstek liet gaan bij de, door de school zelf georganiseerde, bijeenkomst met de leerplichtambtenaar, inspectie, GGD en

de ouders. Toen kon de leerplichtambtenaar niets anders neerleggen."

Pedofiele vertegenwoordiger slaat toe op kerm

Van onze justitieverlaggever
Gerard de Kleine *NVHN 12-12*

GRONINGEN - In oktober van het vorig jaar lummelde de 33-jarige Arnoldus J.B. uit Uithoorn een gewezen vertegenwoordiger in parketvloeren maar wat aan op de kermis in Stadskanaal. Een bij de gokgrijpmachine staande knaap van 13 jaar drukte hij een gulden in de knuisten, zodat deze het lonkende spel kon spelen. Hij beloofde de jongen daarna 50 gulden in ruil voor het wassen van twee auto's. Het ventje stemde toe en stapte in de auto van B. Die reed wat in het rond en belandde uiteindelijk op een

Een terbeschikkingstelling met dwangverpleging hangt als het zwaard van Damocles een 33-jarige man uit Uithoorn boven het hoofd. Hij wordt verdacht van zedenmisdrijven die vorig jaar zijn gepleegd in Stadskanaal en Leek. Voor de Groninger rechtbank lieten deskundigen hun licht schijnen over de zaak.

wat afgelegen parkeerplaats van het recreatiecentrum Page-dal. Daar verkrachtte hij z'n jeugdige passagier, die even daarvoor uit hevige angst in zijn broek had geplast. Gisteren stond B. voor het hekje van

de meervoudige strafkamer in het Groninger Paleis van Justitie.

Nadat een compositiefoto van de mogelijke dader in het informatieblad van de Centrale Recherche Informatiedienst verscheen, werd B. -die eerder voor soortgelijke vergrijpen met Justitie in aanraking is geweest- in december vorig jaar aangehouden. Tijdens het verhoor verklaarde de bekennende verdachte dat hij niet langer weerstand kon bieden aan zijn pedofiele neigingen, de vele therapeutische gesprekken die hij de afgelopen drie jaar met een psycholoog voerde ten spijt.

Bij de huiszoeking vond de politie naaktfoto's van kinderen. Op één daarvan stond een 9-jarig jongetje afgebeeld van B.'s toenmalige vriendin in Leek. De verdachte ter zitting over die voor hem prikkelende afbeelding: "Dan zou ik me beter kunnen verlustigen in plaats van me aan hem te vergrijpen."

Onderzoekers van het Pieter Baan Centrum (PBC), de psychiatrische observatiekliniek van het gevangeniswezen in Utrecht, concluderen in hun rapportage dat de delicten B. in verminderde mate zijn toe te rekenen. Zij adviseren de

rechtbank de verdachte bij een bewezenverklaring een terbeschikkingstelling (TBS) met dwangverpleging op te leggen. Dit verstrekende advies werd ter zitting door een psychiater en psychologe van het PBC op verzoek van de verdediging uitvoerig toegelicht.

De psychiater, die herhaling van het misdrijf vreest: "Hij heeft een borderline-stoornis. Zijn identiteit is zwak en hij kampt met fusie- en verlatingsangst. Zodra de uitwendige structuur afbrokkelt valt hij terug in stress. B. erkent de problematiek, maar dat is een intellectueel weten. Het innerlijk beleven, de emotie, ontbreekt.

Wil je dat bereiken, dan moet je hem in een gesloten setting langdurig behandelen." De psychologe: "Hij zoekt warmte en nabijheid, maar is daar ook bang voor."

B. vreest de TBS met dwangverpleging als het zwaard van Damocles. Zijn raadvrouw drong aan op een tegenonderzoek naar de psychische stoornissen van haar cliënt. Dat levert wellicht een meer gematigd advies op. Na beraadstering de rechtbank met dit verzoek in en stelde verdere handeling van de rechtszaak uit met maximaal drie maanden.

Orgelleraar verdacht van ontucht met leerlingen

Van onze justitieverlaggever
Gerard de Kleine *NVHN 12-12*

GRONINGEN - De 38-jarige Arnold J. ging er gisteren tijdens een zitting van de meervoudige strafkamer in het Groninger Paleis van Justitie prat op te behoren tot de intellectuele elite van de natie. De Groninger, die ooit behoorde tot de Vrijgemaakt Gereformeerde Kerk in Zuidhorn, heeft Romaanse talen gestudeerd en zich op hoog niveau bekwaamd in muziek. Als orgelleraar is hij volgens Justitie tussen september 1991 en december 1993 in de fout gegaan door het plegen van ontuchtige handelingen met leerlingen. Dat zou hij gedaan hebben met misbruik van gezag en vertrouwen. De deels bekende verdachte, gehuwd en vader van vier kinderen, vertelde de rechtbank uitvoerig over zijn homoseksuele geaardheid en pedofiele voorkeuren.

Om een juist beeld te schetsen dook J. in zijn verleden. Leunend op het hekje nam hij de rechtbank volop in vertrouwen. "Ik was een speelbal van

Luchtig deed een Groninger orgelleraar voor de rechtbank verslag van zijn ontuchtige handelingen met twee jongens. Dat schoot de officier van justitie in het verkeerde keelgat. In zijn laatste woord zocht de verdachte steun bij beroemdheden als Schubert en Schopenhauer.

mijn ouders. Moeder had mij nodig in haar strijd tegen vader. Alles wat ik deed was goed. Vanaf m'n 12e ben ik homo. In plaats van zakgeld kreeg ik gewoon 100 piek. Als een kind ben ik het huwelijk ingedreven. Toen ik vroeger naar bed ging had ik telkens fantasieën over een man van uw leeftijd", zo zei J. tegen de verhoerende rechter mr. F.M. Wieland.

De schellen vielen de verdachte van de ogen toen hij een boek van zijn vrouw -zij is psychotherapeute en gespecialiseerd in seksuologie- redigeerde. Haar geschrift handelt over seksueel misbruik en heeft als

titel *Geschonden Grenzen*. "Toen begreep ik dat kinderen het niet fijn vinden. Ik ontvang ze ook niet meer in mijn muziekkamer. De jongens kunnen wat er gebeurd is allemaal naar mij toe schuiven. Er is niks mis met ze. Als ik 100 kilo aardappelen als excuus moet schillen, dan zal ik dat doen", zei J. tot besluit van zijn verbale waterval. Echt moeilijk deed de orgelleraar niet over een schadeclaim van 1500 gulden. "Ik hang niet aan 1500 gulden", luidde zijn montere commentaar.

En die bagatelliserende houding stak officier van justitie mr. R. Drenth, die zich geheel kon vinden in de conclusie van de gedragsdeskundige. Die typeerde de verdachte als een narcistische persoonlijkheid. "Ik vraag mij in gemoede af hoe medemenselijkheid en naastenliefde, zoals dat in de kerk aan de orde komt, te rijmen is met seksueel misbruik waarin het altijd gaat om macht en gezagsverhoudingen."

De officier 'de straf is slechts symbool en doet geen recht aan wat de slachtoffers is overkomen' eiste een celstraf van twaalf maanden, waarvan de helft voorwaardelijk en betaling van de schadevergoeding. Op voorhand stond hij niet afwijzend tegenover een aanbod tot dienstverlening. In zijn laatste woord diende J. de staande magistraat op bijzondere wijze van van repliek. "Alles wordt nu in een zwart daglicht gezet. Dat doet zeer. Ik heb naar eer en geweten antwoord gegeven. De componist Schubert en de filosoof Schopenhauer waren ook artistiek en intellectueel begaafd. Maar wat een rotzooi was er in hun leven! Als ik gezegd had

geleden twee jaar gevangenisstraf, waarvan acht maanden voorwaardelijk, geëist.

Na 30 jaar cel weer ontucht

NVHN 12-12
AMSTERDAM - Een 67-jarige Amsterdamer is door de jeugd- en zedenpolitie voor de zoveelste keer opgepakt op verdenking van ontucht met kinderen en het maken en in bezit hebben van kinderporno. De man blijkt bij elkaar al dertig jaar te hebben vastgezeten voor dit soort delicten. De Amsterdamer werd samen met twee anderen gearresteerd. Ook zij zaten gevangenisstraffen uit wegens zedendelicten. Sinds kort waren de drie weer op vrije voeten. Eén van hen, een 49-jarige man uit Drachten, legde contact met kinderen tussen de 8 en 14 jaar uit één gezin, waarna de twee anderen hen misbruikten.

Werk na ontucht

NVHN 10-12
ASSEN - De rechtbank in Assen heeft gisteren de 66-jarige H.C. de V. uit Meppel veroordeeld tot 240 uur onbetaalde arbeid en zes maanden elektronisch toezicht (ET). De V. heeft tussen 1991 en februari van dit jaar ontucht gepleegd met zeker vijf jongens in de leeftijd van dertien tot zestien jaar. De jongens zagen De V. als een vaderfiguur. De officier van justitie had twee weken

ALMELO/HAAKSBERGEN

Twee van ontucht verdachte broers M. kunnen na het uitzitten van een mogelijke straf, niet terug naar hun woonplaats Haaksbergen. Dat zei officier van justitie mr. P.C. Quak gisteren tijdens de zitting voor de Almelo rechtbank. "Dat advies geeft iedereen. Hoewel de ouders van hun slachtoffers hebben beloofd geen eigen rechter te spelen, durft niemand voor zichzelf in te staan als ze weer in Haaksbergen gaan wonen. De ouders lijden nog steeds zwaar onder wat er is gebeurd."

Ruim 20 jongetjes en meisjes tussen de twee en acht jaar zijn slachtoffer geworden van de

ontuchtpraktijken van beide zwakbegaafde Haaksbergse broers (20 en 18). Pas beetje bij beetje is de omvang van de affaire, die speelde tussen april en september, duidelijk geworden.

Aanklager mr. Quak sprak over een variant 'op de traditionele kinderlokker'. Uit het dossier blijkt dat de misbruikte kinderen tijdens het spelen met snoep naar bosjes zijn gelokt waar de broers ontucht pleegden. Alleen, maar ook samen.

Voor de rechtbank in Almelo moest alleen de oudste van de twee zich gisteren verantwoorden. Het proces tegen zijn broer wordt in verband met een nader personsonderzoek aangehouden. Hij zal later achter gesloten deuren worden berecht, omdat de jongeman ten tijde van de zedendelicten minderjarig was.

De oudste wordt naast de ontucht met negen kinderen ook verdacht van verkrachting van een bijna evenoude klasgenote. Zij werd door hem op haar

slaapkamer verkracht, terwijl haar ouders dachten dat ze samen 'plaatjes' draaiden. De ten laste gelegde misdrijven hebben plaatsgehadt in de periode april-september van dit jaar.

De sterk verminderd toerekeningsvatbare M. heeft een IQ van 60 tot 70. De jongeman, die tegen zijn slachtoffers zei dat ze niets aan hun ouders mochten vertellen, zei voor de rechtbank dat hij het achteraf wel vreemd vond wat hij had gedaan, maar op het moment zelf niet. "Ik vond het lekker", verklaarde de verdachte.

Officier van justitie Quak wil dat de man nader psychiatrisch wordt onderzocht door het Pieter Baan Centrum in Utrecht. Uit die rapportage zal moeten blijken of hem TBS kan worden opgelegd en of het seksueel misbruik is voortgekomen uit zijn beperkte verstandelijke vermogen of uit pedofiele neigingen.

Ontuchtige broers mogen niet terug naar woonplaats

Teruggewonden of aangepraat?

Beschuldigd op basis van incest. De dader weet nergens van, het slachtoffer weet het zeker. Na jaren van verdringing heeft ze door therapie de herinnering teruggevonden. Teruggewonden of aangepraat?

TEKST: GORRIT GOSLINGA
TEKENING: LEX DIRKSE

Herindering-herinnering therapie, in Amerika RMT (recovered-memory therapy) genoemd, is populair. Een kwart van alle Amerikaanse therapeuten werkt wel eens of regelmatig met de hervonden-herinnering therapie. Doorgaans volwassen vrouwelijke cliënten die in therapie gaan vanwege bij voorbeeld onverklaarde depressieve gevoelens of een eetstoornis, herinneren zich na een aantal sessies dat zij in hun jeugd slachtoffer zijn geworden van incest en daarmee samenhangende vormen van seksueel misbruik. Deze - volgens de therapeuten - herinneringen komen aan de oppervlakte door een combinatie van hypnose, geleide herinnering, droominterpretatie en 'body memories'.

Schoolbord

Op basis van laboratorium-onderzoek is algemeen bekend en ook niet omstreden, dat een bekwaam hypnotiseur in staat is valse herinneringen in te planten bij profpersonen, die zij dan met grote stelligheid als beleefde werkelijkheid terugrapporteren. Ook de andere onderdelen van de RMT kunnen bij veel cliënten zodanig suggestief werken dat ze gaan geloven in wat de therapeut hen aanpraat, aldus de critici. Elisabeth Loftus, Amerikaanse psychologe die twintig jaar geheugenonderzoek heeft gedaan en in honderden RMT-zaken optrad als getuige-deskundige, vergelijkt het geheugen met een enorm schoolbord met een eindelijk voorraad krijt en wissers. Veel mensen denken ten onrechte, zegt zij, dat het geheugen werkt als een soort videorecorder die de waarheid,

de hele waarheid en niets dan de waarheid weergeeft zodra de therapeut er in slaagt het mechanisme weer op te starten.

Doorslaan

Daarmee komt de kritiek aan de orde op het juridisch gebruik van de RMT. De Nederlandse rechtspsycholoog dr. P. van Koppen wijst er op, dat er vanaf de jaren tachtig een cultuuromslag plaatsvond bij politie en justitie ten aanzien van aangeefsters van seksueel geweld en misbruik. Die werelden niet langer argwanend bejegend, of met een houding van 'je zal wel aanleiding hebben gegeven', maar serieus genomen. Daarbij wordt echter vaak naar de andere kant doorgeslagen: de aangeefsters worden op hun woord geloofd en ontkenkende verdachten van de weeromstuit stelselmatig als leugenaars behandeld. Er is echter voor juridisch sluitend bewijs wat meer nodig dan dat. Vandaar het hoge percentage zaken zonder ondersteunend bewijs, dat niet tot een veroordeling leidt (in Nederland één veroordeling in ruim honderd RMT-zaken).

Maar inmiddels is toch een heleboel onheil aangericht: hele families tot op het bot verdeeld, met zelfs schadelijke claims over en weer; onschuldige verdachten die maanden in voorrest doorbrengen; politie- en justitiemensen die veel moeizaam werk voor niets doen; en door dat laatste plus de publiciteit rond zulke zaken achteraf weer een hogere drempel voor incestslachtoffers bij het doen van aangifte.

Mensenoffers

In hun strijd tegen de RMT hebben Loftus, Van Koppen en hun medestanders nog enkele sterk ogende argumenten. Zo viel het hen op dat de hervonden herinneringen naarmate de therapie vordert niet alleen steeds uitgebreider, maar ook steeds meer bizar en gewelddadig worden: verhalen over duivelsverering, mensenoffers, cannibalisme en bloederige abortussen gaan er deel van uitmaken. Opmerkelijk is ook dat broers en zusters van de cliënten zich desgevraagd niets herinneren van zulke gebeurtenissen, die het gezinsleven toch danig ontwricht zouden moeten hebben.

Volgens hem zijn er wel degelijk cliënten, namelijk die met dissociatieve ('uit-elkaar-vallen') klachten, die trauma's verdrongen hebben en juist worstelen met het erkennen daarvan. Waarmee hij de discussie over de RMT uitbreidt naar de problematiek van de MPS, de Meervoudige Persoonlijkheids Stoornis. De krachtigste kritiek op de aanval op de RMT kwam dan ook van een medewerker aan het landelijk steunpunt MPS. In haar ingezonden artikel in Trouw (18 oktober) verdedigt Elisabeth Mooy het fenomeen 'herindering' door er op te wijzen dat het niet alleen middels RMT wordt opgewekt maar ook bij therapieën die zich bezighouden met dissociatieve stoornissen en met name MPS.

Overigens is ook MPS als zodanig een omstreden begrip. Slechts een beperkt aantal psychologen en therapeuten accepteert de theorie dat sommige jonge slachtoffers van seksueel misbruik - lichamelijke of seksueel - hun trauma's onbewust zouden onderbrengen in afgesplitste persoonlijkheden. Dat de diagnose MPS slechts in drie landen (V.S., Canada en Nederland) ooit gesteld is, werkt niet mee bij het vinden van erkenning.

Mooy kiest in haar artikel voor de tegenaanval, die een hoog welles-nietes-gehalte heeft. Zo wijst ze er op dat MPS-patiënten wel last hebben van intrusie, maar dan in de vorm van voor hen onbegrijpelijke flashbacks (wat mij iets anders lijkt dan een totaal verdrongen herinnering). Zij houdt verdrongen voor bewezen dat 5% van de soldaten die in de Tweede Wereldoorlog zwaar onder vuur hadden gelegen, geen enkele herinnering aan die strijd hadden (maar vermeldt geen gevallen van Amerikaanse en Canadese onderzoe-ken zou blijken dat van volwassenen die als kind aantoonbaar lichamelijke of seksueel misbruikt waren, 12 tot 28% zich daar na verloop van tijd niets meer van herinnerde; 33 tot 67% had een aantal belangrijke zaken vergeten).

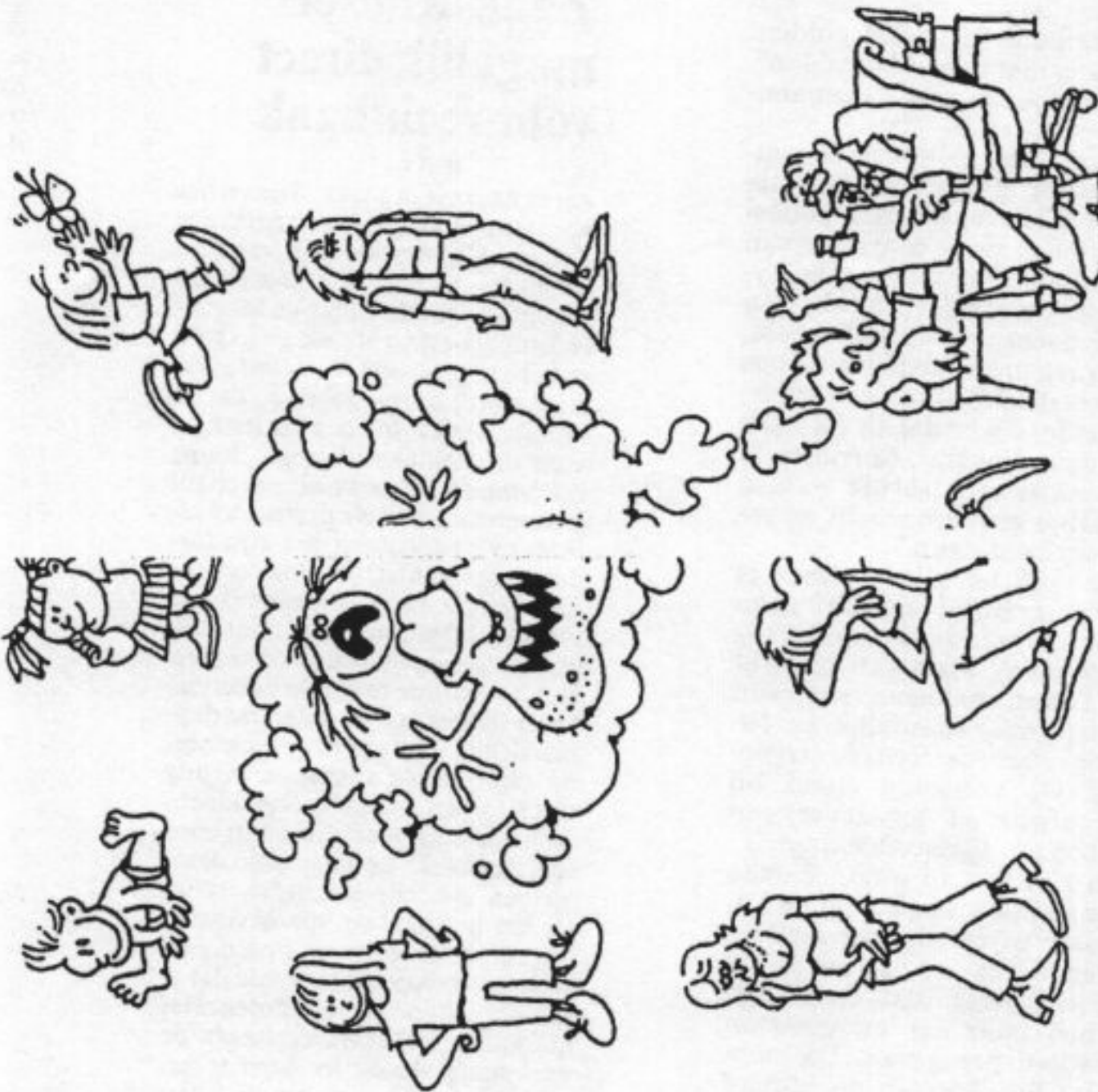
Mooy valt Van Koppen aan op diens stelling dat therapeuten door toepassing van RMT cliënten een traumatisch verleden aanpraten. Zij vraagt

zich af waarom een therapeut zulk zinloos zwaar werk zou doen.

Na Loftus nog te hebben aangevallen op haar 'dubieuze optreden' tijdens rechtszaken, waarvoor zij zou zijn geroeyd door de Amerikaanse psychologenvereniging, pleit Mooy ten slotte voor 'meer respect voor slachtoffers van seksueel geweld en voor diegenen die het ernstig met hen menen', daarmee implicerend dat degenen die zij aanvalt dat respect missen en het niet ernstig met de slachtoffers menen. Waar Loftus en Van Koppen zo'n grote nadruk leggen op de verwoestende nadelen van vooral juridisch toegepaste RMT voor de direct betrokkenen, een waarbij vals slotakkoord.

Schade door strafrecht

Dat er forse brokken zijn gemaakt met door RMT opgeroepen valse herinneringen lijkt mij niet serieus te ontkennen. Ten minste grotere toepassing als gebruik van de resultaten ligt dan ook zeer voor de hand. In een wat breder kader vraag ik me ook af wat de zin is van het voor de rechter brengen van - al dan niet vermeld - seksueel misbruik dat al sedert tien of vijftien jaar niet (meer) plaatsvindt. De betrokkenen zijn ver-anderd, de omstandigheden zijn ver-anderd, de geheugens werken verre van feilloos en er hoeft geen verdere schade voorkomen te worden. Daarenegen is nieuwe schade het gevolg als iemand onschuldig gestraft wordt - en zelfs aanhouding is al een straf - of als een met veel moeite aangegeven zaak uiteindelijk niet tot de verhoopde bestraffing leidt. Aan de andere kant valt iets te zeggen voor de stelling dat misbruik- trauma's van een bijzondere orde zijn: met name dat het slachtoffer er vaak met niemand over kan praten. Het is denkbaar, maar door de bedrieglijke aard van het geheugen te gelijk onaantoonbaar, dat juist bij dit soort trauma's verdringing van herinneringen plaatsvindt. Of, en zo ja met welke therapeutische methode, die herinneringen boven water gehaald kunnen worden om er mee af te rekenen, dat is weer een heel andere kwestie. ♦

de vijandige sfeer te merken tussen de ingegraven kampen van gelovigen en ongelovigen. De ondertoon van de discussie is over en weer beschuldigend en zelden krijgt de tegenstander op onderdelen gelijk.

De RMT-therapeut P. Maas, die in het TV-programma van Paul Witteman (14 oktober) optrad, beweerde dat de hervonden herinneringen ook op vroegere levens van de cliënt betrekking konden hebben (tot zelfs 3000 jaar geleden). Hij gaf toe geen enkele relevante vooropleiding te hebben genoten en verklaarde frank en vrij de geheugens van zijn cliënten op te frissen door het toepassen van 'schijnverkrachtingen'.

Verdringing

Meer hout snijdt de opmerking van psycholoog Albert Neelmaans (de Volkskrant 21 oktober) dat jeugdtrauma's niet kunnen worden gesimuleerd en daarom onvergelykbaar zijn met laboratoriumproeven met door hypnose ingeplante herinneringen.

Schijnverkrachtingen

Voorstanders van de RMT weerden zich in reacties op de golf van publiciteit die Loftus en van Koppen kregen. Gelukkig deden zij dat met argumenten en niet, zoals Loftus in haar vaderland herhaaldelijk moest ervaren, met scheldpartijen en fysieke bedreigingen. Toch is ook hier

Oud-wethouder Schiermonnikoog wint rechtszaak

Door een onzer redacteurs **NRC**
 LEEUWARDEN, 2 DEC. De politierechter in Leeuwarden heeft oud-wethouder J. Brands van Schiermonnikoog gisteren vrijgesproken van smaad jegens voormalig politiefchef R. Lancee. Officier van justitie M. Veneberg had een boete van 500 gulden en 500 gulden schadevergoeding voor de voormalige korpschef geëist.

De affaire rond Brands en Lancee houdt het eiland al drie jaar bezig. Eind 1994 berichtte de regionale pers dat wethouder Brands onder invloed van drank de slaapkamers van diverse vrouwen zou zijn binnengedrongen. Politiefchef Lancee liet hierop de rijksrecherche een onderzoek instellen naar de gedragingen van de wethouder. Wegens gebrek aan bewijs — er waren geen aangiftes gedaan — besloot het openbaar ministerie uiteindelijk niet tot vervolging over te gaan.

Brands diende hierop een klacht in tegen Lancee bij burgemeester Boekhoven. De wethouder verdacht Lancee ervan zelf de geruchten over zijn vermeende insluipingen te hebben verspreid. Er werd een onderzoek ingesteld naar het functioneren van de politiefchef, maar bewijs voor de klacht van Brands werd niet gevonden.

In augustus 1995 uitte Brands dezelfde beschuldiging tegen Lancee in een artikel in het *Nieuwsblad van het Noorden*. Lancee vond dat

dit hem aantastte in zijn goede naam en diende een aanklacht tegen Brands in wegens smaad. Nadat de klacht aanvankelijk was geëponeerd, beval het gerechtshof van Leeuwarden het openbaar ministerie afgelopen zomer alsnog over te gaan tot vervolging. Volgens de politierechter waren Brands' uitspraken echter geen smaad, maar gaf de oud-wethouder slechts zijn mening over het handelen van Lancee.

Brands trad afgelopen zomer af als wethouder. Hij zei dat de „roddelcampagne” hem en zijn gezin te zeer had geschaad. Brands was echter ook in opspraak gekomen wegens fraude met reisdeclaraties. Hij heeft toegegeven voor een bedrag van 15.000 gulden te veel te hebben gedeclareerd. Ook was uit enkele processen-verbaal gebleken dat ten minste vijf vrouwen wel degelijk nachtelijk bezoek van Brands hadden gehad. Brands stelde dat hij daar geen kwade bedoelingen mee had gehad.

Volgens advocaat R. Holtz van Brands bevestigt de uitspraak dat de oud-politiefchef zich jegens Brands niet correct gedragen heeft. „Wij vinden dat de manier waarop Lancee gemeend heeft deze zaak te moeten aanzwengelen beneden alle peil is.” Brands zal volgens zijn advocaat geen nieuwe juridische actie tegen Lancee meer ondernemen. „Hij heeft nu met name behoefte aan rust.”

Lancee krijgt geen gelijk in aanklacht over smaad

ANP
 LEEUWARDEN **VK 2-12**

De politierechter in Leeuwarden heeft voormalig wethouder J. Brands van Schiermonnikoog maandag vrijgesproken van smaad. De politicus stond terecht, omdat hij de goede naam van voormalig politiefchef R. Lancee zou hebben aangetast.

Tegen een journalist van het *Nieuwsblad van het Noorden* vertelde de oud-wethouder dat Lancee het gerucht over hem verspreide dat hij in de nachtelijke uren onder invloed van drank in woon- en slaapkamers van vrouwen zou zijn binnengedrongen. Daarop had Lancee aangifte gedaan van smaad.

De advocaat van Brands stelde dat de politiemans zelf de zaak bij justitie had aangezwengeld. Uit de daarop volgende verhoren met zes vrouwen bleek echter dat de voormalige wethouder nooit bij hen thuis was geweest. Bij vier andere vrouwen wel, maar op uitnodiging. Slechts één vrouw verklaarde dat Brands vijftien jaar geleden onverwacht langs kwam.

Brands trad afgelopen zomer af als wethouder van Schiermonnikoog, nadat in het nieuws kwam dat hij had gesjoemeld met declaraties.

Verhoorstudio's voor Filippijnen

DEN HAAG - Nederland heeft twee miljoen gulden beschikbaar gesteld voor de bouw van verhoorstudio's voor kinderen op de Filippijnen. Dat meldt de *Corps Courant* van het Korps landelijke politiediensten. Seksueel misbruik van kinderen is in het land aan de orde van de dag. Voor hen is de gang naar het politiebureau om aangifte te doen moeilijk. Speciaal ingerichte studio's voor kinderen, zoals in Nederland, zijn er niet. Eenmaal op het politiebureau is het kind nog niet in veilige handen. De omstandigheden voor kinderen in de politiebureaus zijn slecht. En het verhoren van hen is een kunst apart.

Seksueel geweld brengt Bolsward aan de praat

Ruim 150 Bolswarders kwamen gisteren af op een voorlichtingsbijeenkomst over seksueel misbruik, georganiseerd door de gemeente. Dit gebeurde op verzoek van het echtpaar Palstra, wiens twee zoontjes seksueel werden misbruikt.

Door onze correspondent **NRC**
 KARIN DE MIK

BOLSWARD, 17 DEC. De zoontjes (11 en 7) van het echtpaar Palstra uit Bolsward waren de afgelopen jaren het slachtoffer in een omvangrijke zedenzaak. De zes daders — een echtpaar, hun zoon, een broer van de vrouw en twee kostgangers — werden twee jaar geleden veroordeeld tot gevangenisstraffen van vier tot acht jaar.

De nachtmerrie voor het gezin uit Bolsward bleek na de vonnissen niet ten einde. Volwassen buurtbewoners maakten de kinderen tot mikpunt van spot en pestertijen. Moeder Rina Palstra: „Als ze uitgescholden werden, lachten ze, maar in bed kwamen de tranen. De daders hebben ons leven vernietigd, maar sommige buurtbewoners halen ons nog meer naar beneden. De kinderen zeiden tegen me: 'Als we dit van tevoren hadden geweten, hadden we niks verteld.'” Ze werden uitgescholden voor „pikkenlikker” en „kontneuker” en de acht weken oude pup van de twaalfjarige werd onder zijn ogen afgeranseld. Nadat het jonge hondje tegen een ander kind was opgesprongen, werd zoon Palstra toegebeten: 'Als hij dat nog een keer doet, spuit ik hem af.'

Rina Palstra kan het gedrag van enkele Bolswarders — die volgens haar gisteren niet aanwezig waren — niet anders verklaren dan dat er een uitlaatklep moest worden gezocht voor hun woede over het misbruik. „De daders zitten vast en dus wordt de frustratie over het gebeurde gek genoeg botgevierd op de slachtoffers.” De beledigingen duren nu anderhalf jaar en worden steeds grover, aldus de Palstra's.

Ten einde raad klopten ze bij het gemeentebestuur van Bolsward aan voor steun. Dat besloot om een openbare discussie te houden over de vraag hoe om te gaan met seksueel geweld, met de slachtoffers en daders ervan. Volgens A. Krassenburg van de Vereniging Liegebeest, die het gezin begeleidt, krijgen veel slachtoffers het stigma

dat ze ook dader worden. „Veel daders zijn vroeger weliswaar zelf misbruikt, maar dat betekent niet dat elk slachtoffer ook dader wordt.” Of zoals R. Boonstoppel van het Advies- en meldpunt kindermishandeling het gisteravond verwoordde: „Als elk slachtoffer dader zou worden, zouden er ongelooflijk veel meer daders in Nederland moeten zijn.” Een ander vooroordeel is dat slachtoffers het misbruik zelf ten dele uitlokten of geen 'nee' zeiden. „Het ergste is een kind niet te geloven”, stelde ze.

Uit de zaal kwamen veel vragen. Onder meer over hoe je een kind kunt uitleggen dat de rechter een verdachte uiteindelijk niet veroordeelt. Rina Palstra maakte veertien dagen geleden mee dat een verdachte van het misbruik van haar kinderen in hoger beroep werd vrijgesproken. Ze schreven het hof een brief. „Maar daar kregen we geen antwoord op, behalve dat het juridisch niet hard te maken was.”

Volgens advocate Gerda van Dijk, gespecialiseerd in de verdediging van slachtoffers van seksueel geweld, staan ouders niet zelden voor een dilemma. „Als je je kind de gang naar de verhoorstudio laat maken en de rechter een verdachte niet veroordeelt, vat het kind dit op alsof de rechter zijn verhaal niet gelooft. Het kind verwacht een sanctie, maar die blijft uit.”

Orthopedagoge Gerrie Douma weet dat een kind toenemende gedragsproblemen kan krijgen als een veroordeling van een verdachte uitblijft. „Je hebt steeds gezegd tegen het kind dat je zijn verhaal gelooft. Na een vrijspraak zie je vaak dat de hulpverlening stagneert. Een kind wil dan zijn eigen recht halen. Dat is voor ouders en hulpverleners heel moeilijk.” Zowel zij als Boonstoppel en Van Dijk pleitten ervoor dat de rechter het in de ogen van het slachtoffer omstrede vonnis zelf uitlegt. Douma: „Het kan prettig zijn dat een buitenstaander die de beslissing heeft genomen, die ook toelicht.” Boonstoppel pleit voor een laatste woord van een slachtoffer tijdens de rechtszaak.

H. Koopmans is één van de buren die zijn gekomen als steunbetuiging aan het gezin Palstra. „Het is onvoorstelbaar wat er gebeurt. Mensen die de kinderen op het misbruik aankijken, zijn dom en kortzichtig”, zegt Koopmans, vader van vier kinderen. Hij is blij met de grote opkomst. „Prachtig, misschien steunt het de Palstra's.”

Seksueel misbruikt en daarna gepest door de omgeving

Van onze verslaggever **VK 15-12**
 AMSTERDAM

Een jongetje van zes dat door een pedofiel seksueel is misbruikt, krijgt op straat te horen: 'Hé, pikkenlikker!' Zijn broertje van twaalf, dat ook slachtoffer was, hoort op school: 'Laat je maar lekker van achter pakken, dat vind je toch zo fijn?'

Het zijn twee voorbeelden van de waslijst aan pesterijen die voorzitter A. Krassenburg van de vereniging Liegebeest dagelijks van ouders verneemt. Liegebeest zet zich in voor de rechten van mishandelde kinderen. Jonge slachtoffers van zedenmisdriven, zegt Krassenburg, worden in toenemende mate op school of in de buurt gepest, mishandeld of geïsoleerd. Het is een ontwikkeling die ook vertrouwensartsen constateren.

De ouders van twee jongetjes uit

het Friese Bolsward die twee jaar geleden bij een omvangrijke zedenzaak betrokken waren, hebben bij de gemeente aangeklopt voor steun. De kinderen worden nog steeds getreiterd, een van hen is zelfs van school gestuurd, en in de buurt is een lastercampagne tegen het gezin op-gang gebracht.

Burgemeester A. Schuilenga van Bolsward besloot daarop komende dinsdagavond samen met de vereniging Liegebeest een voorlichtingsbijeenkomst over seksueel misbruik te beleggen. „Veel mensen denken dat slachtoffers altijd automatisch dader worden”, zegt Schuilenga. „Dat idee willen we ontzenuwen. Mensen moeten weten wat er over ouders heen komt als blijkt dat hun kind misbruikt is, en hoe afschuwelijk het is als de gemeenschap daar negatief op reageert. Als je hoort wat deze ouders aan reacties hebben gekregen. Dat is verschrikke-

geldgebrek in de knel

Kinderkliniek door

Van onze verslaggever **VK**
 GRONINGEN **2-12**

Het enige instituut voor onderzoek naar seksueel mishandelde kinderen in Nederland dreigt te verdwijnen. Het Diagnostisch Centrum, onderdeel van het Universitair Centrum voor Kinder- en Jeugdpsychiatrie in Groningen, komt structureel bijna 80 duizend gulden tekort op een budget van een half miljoen gulden per jaar.

Omdat de financiers van het centrum, de drie noordelijke provincies en zorgverzekeraar RZG, de begroting voor 1998 niet rondkrijgen, heeft algemeen directeur J. Bakker brandbrieven geschreven naar de ministers Sorgdrager van Justitie en Borst van VWS, en naar de Tweede Kamer. Sorgdrager wordt in het verzoek om financiële steun herinnerd aan haar recente uitspraken dat de bestrijding van seksueel geweld voorrang dient te krijgen in het kabinetsbeleid. Ambtenaren van VWS oriënteren zich momenteel op mogelijkheden om de problemen op te lossen binnen de noordelijke regio waarvoor het centrum werkt, aldus een woordvoerder.

Directeur Bakker van het Diagnostisch Centrum: „Wij hebben helaas de indruk dat wij in een steeds grotere behoefte voorzien. Een op de vier kinderen die zijn opgenomen binnen de organisatie van jeugdzorg en kinderpsychiatrie, heeft te maken met één of meer vormen van mishandeling, waaronder seksueel misbruik.”

Het centrum onderzoekt sinds 1988 kinderen bij wie seksueel misbruik wordt vermoed. De kinderen, tussen drie en veertien jaar, worden uit het hele land doorgestuurd door instellingen voor jeugdhulpverlening, gezinsvoogdij en kinderscherming die zelf de expertise niet voorhanden hebben. Het centrum geniet alom waardering voor het werk, dat ruim honderd kinderen per jaar onderzoekt.

Terpstra redt Diagnostisch Centrum van ondergang

Van onze verslaggeefster **NVW 12-12**
 Ellis van Wees

GRONINGEN - Het Diagnostisch Centrum in Groningen, waar seksueel misbruikte kinderen worden onderzocht, is gered van de ondergang. Staatssecretaris Terpstra van Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft gistermiddag toegezegd om het tekort op de begroting van 75.000 gulden te dichten.

Daarnaast regelt zij samen met het ministerie van Justitie structurele financiering om de toekomst van het Diagnostisch Centrum veilig te stellen. Ook gaf zij het groene licht om een aantal centra in Nederland op te richten, waar seksueel misbruikte kinderen kunnen worden onderzocht. Tot nog toe was het Groninger Diagnostisch Centrum het enige in zijn soort in Nederland.

„We zijn er erg gelukkig mee dat we gewoon door kunnen gaan”, zegt algemeen directeur J.H. Bakker van het Universitair Centrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie, waar het Diagnostisch Centrum onder valt. „Het is een erkenning van ons werk.”

Afgelopen weken heeft Bakker er samen met orthopedagoge en adviseur Anneke van Duin voor gevochten om aan de politiek duidelijk te maken dat het centrum in Groningen moet

blijven. Drie Kamerleden, B.O. Dittich (D66), C. Bremmer (CDA) en H. de Haan (CDA), zegden toe zich er sterk voor te maken. Niet lang daarna werden Bakker en Van Duin uitgenodigd voor een gesprek met Terpstra.

Het Diagnostisch Centrum is in 1988 opgericht door Anneke van Duin en twee andere vrouwen. Zij zat in de hulpverlening en werd steeds meer geconfronteerd met seksueel misbruikte kinderen. Zo ontstond het plan om een centrum op te richten, dat zich specifiek bezighoudt met onderzoek van seksueel misbruikte kinderen.

De medewerkers van het centrum onderzoeken per jaar 35 kinderen tussen de drie en veertien jaar. Gedetailleerd wordt in kaart gebracht wat er met een kind is gebeurd. Om dat helder te krijgen, worden er gesprekken gevoerd met ouders, pleegouders en het kind zelf. Bijzonder is dat in het centrum vanuit verschillende disciplines naar een kind wordt gekeken.

Bakker zal komende tijd op zoek gaan naar een plaatsvervanger voor Anneke van Duin. Zij zal als adviseur bij het Diagnostisch Centrum werkzaam blijven. Daarnaast krijgt zij een belangrijke rol bij het opzetten van diagnostische centra elders in het land.

VENUS VK 15-12

lijk!" Volgens Krassenburg hebben de pesterijen veel te maken met angst en zelfbescherming. "Als plotseling blijkt dat kinderen in de nabije omgeving misbruikt zijn, dan komt dat voor veel ouders eng dichtbij. Morgen zijn hun kinderen misschien wel aan de beurt. Het is makkelijk om dan te denken dat het slachtoffer zelf wel schuldig zal zijn."

Hij wijst op de ernstige gevolgen voor de kinderen. "De straf op zwingen is levenslang. Als die jongetjes in Bolsward niets hadden gezegd, was het misbruik gewoon doorgegaan. Maar de straf op spreken blijkt net zo hard levenslang. Ik spreek vaak slachtoffers of ouders die zeggen: als we dit allemaal van tevoren hadden geweten, waren we er nooit mee naar buiten gekomen."

De provincies Friesland en Groningen gaan binnenkort naar het voorbeeld van de GG & GD in Amsterdam met een zogenoemd scenarioteam aan de slag. "Als er een zedenzaak aan het licht komt, nemen politie, justitie en hulpverleners binnen 24 uur contact op met het gezin en de omgeving", licht een woordvoerder van de Fiom in Leeuwarden toe. "Er wordt uitleg gegeven op scholen, op de sportvereniging en aan buurtbewoners. Zo wordt voorkomen dat er onrust ontstaat en dat roddelverhalen in de wereld komen. Pesterijen komen vaak op gang doordat mensen niet precies weten wat er gebeurd is."

Begeleiders van stadswachtproject Nijmegen ontslagen

Van onze verslaggever

ARNHEM

Burgemeester E. d'Hondt van Nijmegen heeft twee politiemannen ontslagen wegens vernedering en seksuele intimidatie van vrouwelijke stadswachten. Een van de mannen was coördinator van de Nijmeegse organisatie van stadswachten. De ander was begeleider.

Nog drie begeleiders, ook politiemannen, hebben voorwaardelijk ontslag gekregen met een proeftijd van een jaar. Zij worden overgeplaatst. Een van de drie werkt al buiten Nijmegen.

Nijmegen heeft dertig stadswachten die in het kader van een Melkertbaan toezichthoudend werk doen. Het project staat onder leiding van vijf politiemensen. Afgelopen zomer werden alle vijf met buitengewoon verlof gestuurd.

Aanleiding daarvoor was een intern onderzoek, waarin zij werden beschuldigd van het onder druk zetten van personeel, seksuele intimidatie, vernederend optreden en kwetsend taalgebruik. Vooral vrouwelijke stadswachten hadden hiervan te lijden.

Aanvankelijk wilde D'Hondt drie politiemannen ontslaan. Aanvullend onderzoek heeft aangetoond dat de rol van een van de drie toch iets genuanceerder lag. Vandaar dat hij slechts voorwaardelijk ontslag krijgt, net als twee collega's.

Er loopt nog een onderzoek naar de vraag hoe het tot deze misstanden heeft kunnen komen en waarom de leiding er zo laat van wist.

Agenten ontslagen om misdragingen

Door onze correspondent

NIJMEGEN, 2 DEC. De Nijmeegse burgemeester, E. M. d'Hondt, heeft twee agenten ontslagen die een aantal vrouwelijke stadswachten seksueel geïntimideerd en vernederd hebben. Drie andere agenten hebben voorwaardelijk ontslag gekregen en worden overgeplaatst naar een ander politiekorps.

De vijf waren aangesteld als het begeleidingsteam van de Nijmeegse stadswachtorganisatie.

Eerder dit jaar bleek na intern onderzoek dat de agenten zich minstens anderhalf jaar lang schuldig hebben gemaakt aan seksuele intimidatie, vernederend optreden en kwetsend taalgebruik jegens de stadswachten. De agenten misbruikten hun macht onder andere door te dreigen met ontslag en het afgeven van slechte referenties. Ook was er sprake van handtastelijkheden, verbaal geweld en beledigend taalgebruik. Een aan-

tal agenten had een seksuele relatie naar één of meer vrouwelijke stadswachten. Omdat de vrouwen in het werk sterk afhankelijk waren van de agenten, was er volgens de korpsleiding sprake van een "ongezonde situatie".

Tot de ontslagen agenten behoort ook de coördinator van het team. Al in april van dit jaar werden de vijf naar huis gestuurd, omdat de stadswachten niet durfden te praten over de gang van zaken zolang het team in functie was. In eerste instantie was er sprake van bijzonder verlof, later werd dat omgezet in een schorsing. Omdat er geen strafbare feiten zijn gepleegd, zullen de agenten niet strafrechtelijk worden vervolgd.

Het onderzoek werd gehouden onder veertig mensen. In juli van dit jaar liet D'Hondt nog weten dat er van de vijf agenten drie ontslagen zouden worden. Het ver-

weer dat de derde agent nadien naar voren heeft gebracht, was voor de korpsleiding aanleiding hem een voorwaardelijk ontslag op te leggen met een proeftijd van een jaar, net zoals de andere twee agenten met voorwaardelijk ontslag.

Het is de politie en de gemeente een raadsel hoe de intimidatie en het machtsmisbruik zo lang hebben kunnen duren. Volgens een woordvoerder is dat mogelijk een gevolg van het feit dat de stadswachten en hun begeleiders in 1996 een kazerne betrokken en niet langer "in het zicht" van het korps waren.

Na het vertrek van de vijf is er een nieuw begeleidingsteam aangesteld voor de stadswachten, die in het kader van de Melkert-banen door de gemeente zijn benoemd om toezicht te houden in de binnenstad. Het nieuwe team heeft veelvuldig overleg met de korpsleiding, zo zegt de woordvoerder.

Het is overigens de bedoeling dat de stadswachten binnenkort worden ondergebracht bij de gemeentelijke dienst Stadsbeheer.

'Politie en justitie stapelden fout op fout in zedenzaak'

Van onze verslaggeefster

DEN HAAG

De politie Haaglanden en het Openbaar Ministerie hebben een groot aantal fouten gemaakt bij het afwickelen van een geruchtmakende zedenzaak op het politiebureau Rijswijk. Zo was een commissaris van politie onvoldoende onpartijdig tegenover de verdachten, hield de officier van justitie ontlastend bewijs achter en luisterde de korpsleiding niet goed naar klachten hierover.

Dit schrijft de Nationale Ombudsman, M. Oosting, in zijn rapport naar aanleiding van een klacht van een van de betrokkenen in deze al jaren slepende zaak. Die begon in 1994 toen een koffiejuffrouw van het politiebureau Rijswijk aangifte deed van seksueel misbruik.

De koffiejuffrouw zou jaren achtereen hebben moeten toelaten hoe de korpschef, diens plaatsvervanger en ook enkele lager geplaatsten haar op allerlei plekken lastigvielen, tot in de meldkamer toe. Volgens de koffiejuffrouw zou er tijdens de seksuele uitpattingen gebruik zijn gemaakt van handboeien, een kunstpenis, seksboekjes en een tafel.

De plaatsvervangend korpschef, de man die naar de Ombudsman stapte, was in 1994 een van de twee hoofdverdachten. Het kwam uiteindelijk niet tot vervolging van hem en de korpschef, omdat de officier van justitie oordeelde dat er onvoldoende bewijs was.

Daarna besloot de politie Haaglanden, waaronder bureau Rijswijk inmiddels viel, tot een intern tuchtrechtelijk onderzoek. Dat betrof niet de twee hoofdverdachten, omdat die toen al niet meer bij het politiekorps werkten. Het tuchtrechtelijk onderzoek leidde in 1996 tot twee ontslagen en een officiële berisping. De ontslagen moesten later wegens gebrek aan bewijs worden teruggedraaid.

De voormalig plaatsvervangend korpschef beklaagt zich tegenover de Ombudsman over het gebrek aan distantie bij de commissaris van politie die destijds de aangifte van de koffiejuffrouw opnam. Het onderzoek van die commissaris vindt hij "buitengewoon tendentius en beschamend onzorgvuldig maar ook amateuristisch uitgevoerd". Voor die klacht vond de plaatsvervangend korpschef eerder geen gehoor bij de korpsleiding van politie Haaglanden.

Volgens de voormalige verdachte

zou bij een degelijk onderzoek door de commissaris 'de bizarre context van de zaak bleken zijn'. Er had volgens hem een alarmbel moeten rinkelen, omdat het volgens de verhalen van de koffiejuffrouw gaat om 'maar liefst minimaal twaalf verkrachters en een aantal verkrachtingen dat moet liggen tussen de 1500 en 2000'.

Dat er uiteindelijk toch een onderzoek werd ingesteld door het Openbaar Ministerie komt volgens de voormalige plaatsvervangend korpschef doordat de 'landelijk bekende feministische advocate' van de koffiejuffrouw, G. van Driem, druk uitoefende tot en met minister Sorgdrager van Justitie aan toe.

De Ombudsman oordeelt dat de commissaris van politie zich onpar-

Koffiejuffrouw zou op bureau zijn misbruikt

tijdiger had moeten opstellen, omdat hij zowel de meerdere was van de koffiejuffrouw als van de latere verdachten. De ombudsman vindt dat de commissaris de begeleiding van de koffiejuffrouw én haar aangifte had moeten overlaten aan derden. De commissaris zelf vond dat hij beide taken wel kon combineren zonder dat dit afbreuk deed aan zijn integriteit.

Ook de officier van justitie krijgt van de Ombudsman een tik op de vingers. De Ombudsman vindt het afkeurenswaardig dat de officier ontlastend bewijs uit het procesverbaal heeft gehouden.

Volgens de officier van justitie zijn bij het opmaken van het procesverbaal 'hier en daar nog wat details' achterwege gelaten. Die details zouden de zaak 'nog zwakker' hebben gemaakt.

De officier van justitie verdedigt deze gang van zaken met de opmerking dat 'strafrechtelijk onderzoek zich richt op bewijs, en niet op niet-bewijs'. Het ministerie van Justitie steunt deze zienswijze. De Ombudsman vindt het echter 'bepaald onjuist'.

Hij oordeelt dat 'met name' opsporingsactiviteiten waaruit had kunnen blijken dat een verdachte onschuldig is, moeten worden vastgelegd.

Politie tast mis in zaak rond kantinedame

De ombudsman heeft hard uitgehaald naar politie en justitie in de Haagse regio naar aanleiding van een affaire rond vermeend seksueel misbruik.

NRC

Door een onzer redacteurs ROTTERDAM, 17 DEC. Politie en justitie hebben ernstig gefaald in de zaak van de kantinedewerker Marga van E., die in 1994 twaalf medewerkers van de politie in Rijswijk beschuldigde van seksueel misbruik. Dat concludeert de Nationale Ombudsman, M. Oosting, in een vernietigend rapport dat onlangs is verschenen.

Volgens de ombudsman hebben zowel commissaris E. Anneveldt van het regiokorps Haaglanden, officier van justitie A. van der Schans als ook de rijksrecherche "niet behoorlijk" gehandeld in de afwikkeling van de aangifte van de vrouw, die beweerde gedurende een periode van 25 jaar duizenden keren te zijn verkracht, onder anderen door de toenmalige korpschef. Alle beschuldigde politieagenten zijn inmiddels gerehabiliteerd.

Met name commissaris Anneveldt moet het in het rapport ontgelden. Volgens Oosting was het onjuist dat de commissaris de vrouw persoonlijk begeleidde en tegelijkertijd haar aangifte opnam. Volgens de ombudsman was dit een "onjuiste keuze". De ombudsman: "A. had namelijk behoren te onderkennen dat deze activiteiten spanningen zouden kunnen opleveren met de onpartijdigheid die van hem mocht worden verwacht (...). Het opnemen van aangiftes behoorde niet tot zijn functionele taak. Dat had hij aan ter zake kundige medewerkers moeten overlaten."

Volgens de Nationale Ombudsman was het ook niet behoorlijk dat Anneveldt zelf zitting nam in de tuchtcommissie die over de politiemannen moest oordelen. Anneveldt kon, gezien zijn persoonlijke betrokkenheid bij het vermeende slachtoffer, geen onpartijdig lid van die commissie zijn, constateert de ombudsman. Voorts wijst hij erop dat Anneveldt geen contact had mogen opnemen met de rijksrecherche over het onderzoek naar de zaak. "Op dit punt had hij moeten afzien van elke (poging tot) beïnvloeding van de rijksrecherche."

Oosting heeft voorts kritiek op officier van justitie Van der Schans. Die zou te weinig oog hebben gehad, voor bewijsstukken die wezen op de onschuld van de twaalf politiemannen. "Dit verdient afkeuring, ook ontlastend bewijs is van belang. Een niet-behoorlijke gedraging." Oosting noemt het voorts onbehoorlijk dat de politie meerdere getuigenverklaringen heeft doen toekomen aan de advocaat van de vrouw, G. van Driem, terwijl zij geen partij was in de tuchtrechtzaak tegen de agenten. Ten slotte wijst de Ombudsman erop dat in de zaak onvoldoende processen verbaal zijn opgeemaakt, waarin niet alle onderzoeksactiviteiten zijn opgenomen. Dit is "bepaald onjuist en verdient afkeuring", meent Oosting.

D. Duijvelshoff van de Nederlandse Politiebond, die de aanklaagden heeft bijgestaan, ziet in het oordeel van de Ombudsman een bevestiging dat in de zaak zeer onzorgvuldig is gewerkt. Een van de advocaten van de verdachten, Mr. Vermeulen, zegt "niet verbaasd" te zijn over het vernietigende rapport. "Alles wat deze mevrouw heeft gezegd werd door de politie klakkeloos geloofd." Eerder werden alle verdachten al vrijgesproken en, voor zover zij nog bij de politie werkten, gerehabiliteerd.

Een meester in het creëren van vijanden

Van onze tafeltennismedewerker

AMSTERDAM

Bettine Vriesekoop heeft voor het eerst openlijk met tafeltennistrainers gesproken over het misbruik van macht door haar vroegere trainer Gerard Bakker. Tijdens een symposium deed de voormalig Europees kampioene een boekje open over de middelen die Bakker gebruikte om pupillen geestelijk aan zich te onderwerpen.

Bakker was, volgens Vriesekoop, een meester in het creëren van vijanden. Dit 'vijand-denken' werd bij Vriesekoop en andere pupillen zo met de paplepel ingegoten dat 'we op een gegeven moment zo gehersenspoeld waren dat we niet meer normaal konden omgaan met andere spelers.'

Bakker is nog steeds als trainer actief. Onlangs besloot hij dat voor zijn 15-jarige pupil Bader Lfatmi beter is als hij dit seizoen geen bondstrainingen bezoekt en ook geen jeugdtoernooien meer speelt. Lfatmi traint alleen nog bij Scylla in Leiden, de club van Bakker, en komt er uit in het eredivisieteam en heeft daardoor ook geen mogelijkheden meer om internationale contacten op te doen.

Volgens Vriesekoop heeft de aanpak van Bakker veel slachtoffers gemaakt, onder wie zichzelf, 'maar ik heb in elk geval nog successen geboekt'. Ze vindt dat er een betere controle van buitenaf moet komen op het functioneren van trainers en coaches. 'Men moet bijvoorbeeld alert zijn op trainers die spelers isoleren. Dan zou er een belletje moeten gaan rinkelen. Clubs moeten zorgen voor een systeem waarbij de trainer gecontroleerd wordt. Alleen op die manier kun je misbruik voorkomen of te rugdringen.'

De 36-jarige Vriesekoop, die in het bezit is van de hoogste trainerslicentie, pleit voor een gerichte aanpak vanuit de tafeltennisbond (NTTB). 'Het onderwerp leeft gelukkig al behoorlijk bij onze bond. Er is het een en ander in gang gezet. Maar wat mij betreft is dit pas het begin van een grondige aanpak. Er vallen nog altijd slachtoffers. En dat is onverteerbaar.'

Tijdens dezelfde bijeenkomst hield Annemarie ten Boom een inleiding over seksueel misbruik. De beleidsmedewerker van NOCNFS wees op de gevaren die ontstaan wanneer 'hermetisch gesloten' één-op-één-relaties ontstaan in het contact pupil-trainer 'waarbij anderen worden buitengesloten'. Ook zij pleitte voor meer controle op het functioneren van trainers.

De NTTB lijkt zich voorgenomen te hebben een voortreffersrol te gaan vervullen waar het gaat om machts- en seksueel misbruik door trainers. Sinds enige tijd worden bondstrainers grondig 'gescreend' voordat ze een aanstelling krijgen. En onlangs bracht de NTTB naar buiten dat een jeugdtrainer wegens seksueel misbruik voor twee jaar geschorst werd.

De uitspraak van de tuchtcommissie, die werd gepubliceerd in het officiële bondsblad, bevatte de volledige naam van de trainer. Er

Sportbond geeft cursus tegen seksuele intimidatie

Door onze redacteur
GUUS VAN HOLLAND
 ROTTERDAM, 8 DEC. Op initiatief van NOC*NSF beginnen vandaag elf mensen aan een bijscholingscursus om machtsmisbruik en seksuele intimidatie in de sport tegen te gaan. De deelnemers behoren tot de kandidaten voor een tien koppelen tellende vrouwensmissie die op 15 januari door de koepelorganisatie wordt gepresenteerd. De cursisten hebben zich aangemeld na een verzoek van NOC*NSF bij de aangesloten bonden om kandidaten naar voren te schuiven.

De kandidaten voor deze 'pool van vrouwensmissies' hebben verschillende achtergronden, maar zijn bijna allen in de sport werkzaam. NOC*NSF legde de bonden anderhalve week geleden tijdens een studiedag een profiel voor, waarin de voorkeur werd uitgesproken voor mensen die ervaring en kennis hebben op het gebied van de psychologie. Voor de volleybalbond is bijvoorbeeld Ad Diepenhorst naar voren geschoven, een onderwijsdeskundige die studie heeft gedaan naar faalangst en stressreductie.

De kandidaten zullen in een cursus van vier dagen worden geoefend in onder meer gesprekstechnieken. De vrouwensmissie dient als meldpunt voor klachten en zal indien mogelijk oplossingen aandragen. Annema-

ric ten Boom, beleidsmedewerker van NOC*NSF, zegt dat ze niet ontvreden is met het aantal kandidaten dat zich heeft aangemeld. "We hadden gehoopt op twintig mensen. Misschien melden zich nog een paar. Het kan ook zijn dat een paar afvallen. Het probleem is beladen en niet iedereen wat hem of haar te wachten staat."

Ten Boom hield zaterdag in Amsterdam een inleiding bij een bijscholingscursus voor tafeltennistrainers. Ze deed een beroep op meer openheid en op het instellen van controlemechanismen. Op een instructievideo, die bij NOC*NSF te verkrijgen is, deden trainers en slachtoffers van misbruik hun verhaal. De tafeltennis-

bond wilde op deze dag een discussie onder trainers losmaken over machtsmisbruik en seksuele intimidatie. Aanleiding was een affaire van een jeugdtrainer bij Tornestad, die onlangs twee jaar werd geschorst wegens het plegen van seksuele handelingen met zijn pupillen. Ruim twintig trainers kwamen naar de besloten bijeenkomst.

Bettine Vriesekoop was een van de gastspreekers. De tafeltennis- en sportpsycholoog vertelde openlijk over de manier waarop zij was behandeld door haar vroegere trainer Gerard Bakker. "Een jongen of meisje dat fouten maakte, werd getoelicht en belachelijk gemaakt voor de groep. Ik werd altijd als voorbeeld

gesteld omdat ik zo goed was. Ik voelde me er heel onprettig bij. Maar ik dacht dat het zo hoorde, ik had oogkleppen op. Pas toen ik op een vakantie aan anderen vertelde wat er gebeurde en hoe ik me voelde, merkte ik dat anderen het niet normaal vonden dat ik dat allemaal pikte van die trainer." Bakker, vertelde ze, hersenspoelde de haar. "Spelsters buiten de club waren vijanden."

Vriesekoop groeide op een gezin met negen kinderen en verloor op jonge leeftijd haar vader. Ze vond 'steun' en 'aanhankelijkheid' bij Bakker, maar raakte daardoor ook afhankelijk van hem. Ze zegt zich nu groepen te voelen deze ervaringen over te brengen op

trainers die met jeugd werken. "Ik ben het verplicht aan mezelf en aan anderen. Anders is mijn carrière voor niets geweest. Ik heb de trainers verteld dat die hele toestand me veel energie heeft gekost. Openheid, ouderavonden en oudercursussen kunnen veel dingen voorkomen. Ouders moeten zich meer met hun kinderen op de club bemoeien. Erbij zijn en gaan kijken, kan veel leed voorkomen."

Vriesekoop probeerde een discussie los te maken. "Er was een trainer die zei dat hij zichzelf een spiegel wilde voorhouden. Wat doe ik verkeerd? Het is begrijpelijk dat trainers niet eens begrijpen wat onbewust aanraken van een bil kan aanrichten."

Vrij geruisloos vond er afgelopen week een revolutie plaats bij de medische tuchtcolleges. Open deuren; meer juristen die rechtspreken; en behalve artsen ook verpleegkundigen en fysiotherapeuten voor de rechter.

Door onze redacteur
QUIRIEN VAN KOOLWIJK
 DEN HAAG, 8 DEC. De verpleegkundigen zijn er klaar voor. Ze hebben de afgelopen maanden hard geoefend. Samen met juristen in het land 'tuchtcollege', met verpleegkundigen voor én achter het hekje. Want verpleegkundigen vallen sinds 1 december onder het medisch tuchtrecht. De verpleegkundige moet zijn beroep goed uitoefenen — de patiënt en diens naasten behoorlijk bejegenen. Als hij of zij daarbij steken laat vallen, kan een klacht bij het medisch tuchtcollege worden ingediend. Daar beoordeelt een gemeenschappelijke van juristen en beroepsgenoten het optreden van de verpleegkundige en kan hem indien nodig straffen.

Een werkgroep is druk bezig ge-

weest met het opstellen van criteria waarop verpleegkundigen worden beoordeeld die in zo'n tuchtcollege (in deeltijd) zitting nemen. "We hebben voldoende capabele kandidaten die aan de criteria voldoen", zegt M. van Tol, die als verpleegkundige op een afdeling gynaecologie werkt. Ze zegt in het *Magazine voor Verpleging*. "Het moeten verpleegkundigen zijn die goed op de hoogte zijn van het reilen en zeilen van een afdeling, die weten hoe dingen kunnen lopen en met beide benen in de praktijk staan. Je mag toch hopen dat als je voor zo'n college moet verschijnen, vakbekwame beroepsgenoten over je oordelen." En ze mogen zich niet door juristen de kaas van het brood laten eten, zo waarschuwt ze: "Zorgvuldig formuleren, overtuigen, goede argumenten gebruiken en durven onderhandelen", houdt ze haar beroepsgenoten voor.

Verpleegkundigen die voor het medisch tuchtcollege kunnen worden gedaagd — het is even wen-

nen. Hetzelfde geldt sinds 1 december ook voor fysiotherapeuten, klinisch psychologen en psychotherapeuten. Apothekers, artsen, tandartsen en verloskundigen vallen al van oudsher onder het medisch tuchtcollege.

Dit is het resultaat van de Wet BIG, de *Wet op de Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg*, die op 1 december grotendeels van kracht werd. Deze wet zet de juridische verhoudingen in de gezondheidszorg min of meer op zijn kop. Eerder gold als regel dat de geneeskunst alleen mocht worden uitgeoefend door degenen die daartoe — artsen, tandartsen, verloskundigen en (sinds enkele jaren) ook fysiotherapeuten (fysiotherapeut) — waren bevoegd. Anderen, zoals verpleegkundigen, mochten zich ook wel met geneeskunst bezighouden — maar dan alleen in opdracht van de arts. Wie niet bevoegd was en een patiënt toch een geneeskundige behandeling gaf, deed iets verbodens en was derhalve strafbaar.

Onder het nieuwe wettelijke regime mag iedereen met de geneeskunst aan de slag gaan. Het onderscheid tussen reguliere en alternatieve genezers vervalt. De gedachten erachter is dat mondig patiënten terecht moeten kunnen bij de hulpverlener van wie ze het meeste heil verwachten. Maar tegelijkertijd wordt niet alles aan toevallige behandelaars overgelaten: er zijn behandelingen die alleen door daartoe gekwalificeerd personeel mogen worden uitgevoerd. Dit personeel wordt door de Inspectie voor de Gezondheidszorg ingeschreven in een 'BIG-register'. Daaraan ontleent de medicus het recht zich 'arts' te noemen en een fysiotherapeut 'fysiotherapeut'.

Sinds 1 december bestaan er acht 'BIG-registers': voor apothekers, artsen, fysiotherapeuten, klinisch psychologen, psychotherapeuten, tandartsen, verloskundigen en verpleegkundigen. Daarmee vallen degenen die zijn ingeschreven ook onder het medisch tuchtrecht. Een deel van de veran-

deringen bij de medische tuchtcolleges heeft met deze registers van doen. De registers zijn openbaar en bevatten de uitspraken van de tuchtcolleges — en daarmee zijn die in feite ook openbaar.

Het openbare register, uitspraken van het Europese Hof voor de rechten van de mens en onvrede met de gang van zaken waren redenen om het tuchtrecht aan te passen. De uitbreiding van het aantal beroepsgroepen waarover kan worden geoordeeld is al genoemd, net als de openbaarheid van het vonnis. Maar ook de zitting van het tuchtcollege wordt openbaar. Althans als principe: de deuren kunnen worden gesloten ter bescherming van de privacy van de patiënt of als de aangeklaagde het beroepsgeheim moet ophelven om zich fair te kunnen verdedigen.

Ook de positie van de klager wordt sterker: het 'nieuwe' medisch tuchtcollege moet naar elke klacht een vooronderzoek doen. Op dit moment kan een klacht terzijde worden gelegd. Het tuch-

trecht kent twee normen waaraan wordt getoetst: de zorgvuldigheid bij de zorgverlening aan de patiënt of bij diens naasten, en, als tweede, gedragingen die strijdig zijn met een goede uitoefening van de gezondheidszorg. In het vijfokoppige college dat een klacht uiteindelijk beoordeelt krijgen juristen twee zetels (thans een). Dat gaat ten koste van de beroepsbeoefenaren: naast de juristen hebben mogelijk deskundigen zitting die afkomstig zijn uit de beroepsgroep van de aangeklaagde.

De vijf medische tuchtcolleges (in Amsterdam, Den Haag, Eindhoven, Groningen en Zwolle) krijgen het dus drukker. Niet alleen omdat ze meer beroepsgroepen moeten beoordelen maar ook omdat er de afgelopen tien jaar meer geklaagd is. Het aantal klachten dat in behandeling is genomen verdubbelde: van 416 in 1985 tot 832 vorig jaar. Het aantal straffen dat werd opgelegd steeg navenant en bedroeg in de loop van de jaren steeds zo'n 18 procent.

Elke schuldigverklaring moet, straks, anders dan tot nu toe, tot straf leiden. De zwaarste maatregel is het schrappen van de veroordeelde uit het register: hij kan daarna niet opnieuw weer worden ingeschreven en is dan definitief zijn titel kwijt.

Medische tuchtcolleges voortaan ook voor verplegers en masseurs

Stille revolutie in het tuchtrecht

De vijf medische tuchtcolleges (in Amsterdam, Den Haag, Eindhoven, Groningen en Zwolle) krijgen het dus drukker. Niet alleen omdat ze meer beroepsgroepen moeten beoordelen maar ook omdat er de afgelopen tien jaar meer geklaagd is. Het aantal klachten dat in behandeling is genomen verdubbelde: van 416 in 1985 tot 832 vorig jaar. Het aantal straffen dat werd opgelegd steeg navenant en bedroeg in de loop van de jaren steeds zo'n 18 procent.

Elke schuldigverklaring moet, straks, anders dan tot nu toe, tot straf leiden. De zwaarste maatregel is het schrappen van de veroordeelde uit het register: hij kan daarna niet opnieuw weer worden ingeschreven en is dan definitief zijn titel kwijt.

wordt niet met initialen gewerkt. De NITB meent dat deze zaken niet mogen worden 'toegedekt' en dat clubs volledig dienen te worden geïnformeerd.

Nieuwe partij uit onvrede over politiek na 'Dutroux'

Van onze correspondent Marc Peperkom **NYHN** 27-12

BRUSSEL - Paul Marchal, de vader van het door Marc Dutroux vermoorde meisje An, richt een nieuwe politieke partij op in België. Marchal handelt uit frustratie met de bestaande politieke partijen die naar zijn mening weigeren de misstanden bij justitie en politie grondig aan te pakken. "We hebben geen keuze meer: ofwel we kiezen voor het geweld, ofwel voor de politiek", aldus Marchal.

De naam van de partij en het programma worden over twee weken bekend gemaakt. Naar verluidt zullen enkele bekende Belgen op de lijst van de nieuwe partij voorkomen. Het programma zal gedomineerd worden door juridische voorstellen die misbruik van kinderen moeten bestrijden. Marchal pleit al langer voor een (internationale) zwarte lijst van bestrafted pedofielen en straatverboden voor kinderverkrachters. Ook moeten de ouders van misbruikte kinderen het recht krijgen alle politie- en justitiedossiers in te zien. Waarheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid zijn volgens Marchal de sleutelwoorden die zijn partij succes moeten opleveren bij de verkie-

DK 27-12
■ DUTROUX Paul Marchal, de vader van een van de slachtoffers van de Belgische pedofiel Marc Dutroux, begint een politieke partij. 'Waarheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid' zullen de kernpunten van het partijprogramma worden. Marchal richt een partij op omdat hij teleurgesteld is dat er geen politieke conclusies zijn getrokken uit de gebrekkige wijze waarop de moord van zijn dochter is afgehandeld. Officieel vinden de volgende verkiezingen in 1999 plaats, maar volgens geruchten wil premier Dehaene in juni '98 vervroegde verkiezingen uitschrijven.

Top politie eerder weg

BRUSSEL - De Belgische minister De Clerck (Justitie) heeft plannen om een aantal topfunctionarissen van de gerechtelijke politie vervroegd te pensioneren. Daarmee zou De Clerck verlost worden van de omstreden commissaris-generaal De Vroom en enkele moeilijk te sanctioneren hoofdcommissarissen. Zij zouden allen fouten hebben gemaakt in of slechte leiding hebben gegeven aan het onderzoek naar verdwenen kinderen. In totaal wil De Clerck 120 leden van de gerechtelijke politie, die rechtstreeks onder Justitie valt, met vervroegd pensioen sturen.

KROMSPRAAK

VRD 13-12
 Op 5 mei 1993 worden de lichamen van drie achtjarige jongens gevonden in de Robin Hood Hills nabij het stadje West Memphis, Arkansas. De kereltjes zijn eerst gruwelijk gemarteld en daarna vermoord. De lokale gemeenschap is geschokt en zet de politie zwaar onder druk om met verdachten voor deze angstaanjagende misdaad te komen. Nog geen maand later worden de verontruste burgers drie tieners gepresenteerd.

beeld van een gruwelijke misdaad, maar ook van een pijnlijke dwaling van het recht. Want als na het zien van 'Paradise lost' iets duidelijk wordt, dan is het wel dat het zeer waarschijnlijk is dat de drie de moorden niet gepleegd hebben. De zaak van de openbare aanklager leunt zwaar op de (afgedwongen) bekentenis van Jessie, die na lange ondervragingen door de politie bekend dat hij samen met zijn vrienden Jason en

De 16-jarige Damien Echols wacht op de doodstraf

Jessie Misskelley (17), Jason Baldwin (16) en Damien Echols (18) zouden tijdens satanische rituelen hebben misbruikt, verminkt en uiteindelijk vermoord. De drie worden schuldig bevonden, en veroordeeld tot respectievelijk levenslang (Jessie en Jason) en de doodstraf (Damien). Over de rechtszaak tegen deze drie tieners gaat de ruime twee uur durende documentaire 'Paradise lost: The child murders at Robin Hood Hills', vandaag in de serie 'Storyville' op BBC 2. Het lijkt of voor de makers Joe Berlinger en Bruce Sinofsky geen deur gesloten is gebleven. Ze zijn overal aanwezig: filmen in de rechtbank, hebben clandestiene gesprekken met de verdachten in de gevangenis en praten met de familieleden van de slachtoffers. Aldus ontstaat een

Damien de kinderen ritueel heeft afgeslacht. Al snel trekt Jessie die bekentenis weer in, om daarna - net als de andere twee - vol te houden dat hij onschuldig is. Het IQ van Jessie wordt vastgesteld op 72. Na de 'bekentenis' van Jesse stopt in wezen het onderzoek. Met Damien denkt de politie de ideale dader in handen te hebben. Alleen zijn naam al (Damien is ook de naam van de antichrist in de horrorfilm The Omen) is verdacht. Bovendien kleedde Damien zich altijd in het zwart, luisterde hij naar heavy metalmuziek, en deed hij aan wicca, zogenoemde 'witte magie'. Harde bewijzen zijn er niet, maar lang voordat de jury tot een oordeel komt, heeft de publieke opinie het lot van Damien en zijn vrienden al bezegeld. (gb) **■ BBC 2, 23.35-2.05 uur**

Storyville. In Arkansas, VS werden drie jongeren berecht en veroordeeld voor de moord op drie jongetjes, wier lichamen in mei 1993 werden gevonden. De makers van de documentaire *Paradise Lost*, Joe Berlinger en Bruce Sinofsky filmde de rechtszaak tegen de verdachten en komen tot de conclusie dat de publieke opinie hen al veroordeeld heeft voor het proces is begonnen. **BBC2, 23.35-2.05u.**

Napolitaans dorp weigert begrafenissen kindermoordenaar

NYHN 2-12

ROME - Eens een kindermoordenaar, altijd een kindermoordenaar. Ook na de dood. Dat is wat de inwoners van het bij Napels gelegen dorpje Cicciano denken over Andrea Allocca. Deze bejaarde boer bekende enkele weken geleden het 9-jarige jongetje Silvestro Delle Cave te hebben vermoord, na hem een jaar seksueel misbruikt te hebben. Nu de man zelf is overleden, wil niemand dat hij wordt begraven in het dorp. Allocca is in Italië het absolute symbool van het kwaad geworden. Bij zijn arrestatie dreigde hij gelyncht te worden

Andrea Allocca is in Italië het symbool van het kwaad geworden. Enkele weken geleden bekende de bejaarde boer een 9-jarige jongen te hebben vermoord die hij een jaar lang seksueel had misbruikt. Nu hij zelf is overleden, wil niemand dat hij in het dorp wordt begraven.

en zei een pastoor dat de man het verdiende om langzaam in een donkere cel te creperen. Na bekend was geworden dat Allocca het lijk van het jongetje aan stukken had gesneden om het

vervolgens te verbranden in zijn groententuin, riep het dorp, maar ook grote delen van de Italiaanse publieke opinie, luid om herinvoering van de doodstraf.

De opstand gaat verder. Op zondagavond, nadat hij was overgebracht van de gevangenis Poggio Reale, overleed Allocca in een Napolitaans ziekenhuis aan een longontsteking. De media suggereerden direct dat de dood niet natuurlijk was geweest en de man, bijna als vanzelfsprekend, zou zijn vermoord door zijn medegevangene.

Deze hypothese werd gisteravond na lijkenschouwing overigens tegengesproken.

In het ziekenhuis Cardarelli eisten de familieleden van een op zijn werk omgekomen bouwvakker, dat het lichaam van Allocca werd verwijderd uit het mortuarium. "Wij willen niet dat onze vader in de buurt van dat monster ligt", zo zei een van de kinderen. De inwoners van Cicciano sloten zich aan bij het protest en lieten weten baricades op te zullen werpen als besloten wordt Allocca in het plaatsje te begraven.

Giuseppe Delle Cave, verwoordde de gedachten van het hele dorp: "Ik vergeef niet. De man heeft veel te weinig geleerd. Ik accepteer niet dat iemand die mijn kind heeft vermoord en ervoor heeft gezorgd dat er geen begrafenissen mogelijk is, zelf een paar weken later wel een begrafenissen krijgt." Iedereen is het met Delle Cave eens, ook de dochter van de pedofiel, die niets meer met haar vader te maken wil hebben. De reactie van de dorpelingen, de roep om wraak - of beter 'vendetta' - maakt indruk in Italië. Niet omdat inmiddels

duidelijk is geworden dat de goegemeente altijd heeft geweten wat er in huize Allocca gebeurde en men heeft gezwegen in het kader van een ander principe, de 'omerta'.

Wat in Cicciano gaande is, druist vooral in tegen het christelijke principe dat na de dood altijd vergeving mogelijk moet zijn. De Italiaanse Rooms-Katholieke Kerk heeft een probleem. Via de dorpspastoor, maar ook via enkele bisschoppen die hun verontwaardiging niet onder stoelen of banken staken, heeft de kerk een aanzienlijk bijdrage geleverd aan

de legitimatie van de volkswrede en het vormen van de mening dat Allocca geen mens was. De pastoor wilde gisteren geen commentaar geven. De bisschop van het nabijgelegen Acerra, Antonio Riboldi, zei 'onder de indruk' te zijn van de collectieve haat en 'angst' te hebben vanwege de aanval op een dode. "Ik wil niet onderschatten wat de man bij zijn leven heeft gedaan, maar het weigeren van een begrafenissen is uit sociaal en cultureel oogpunt onaantvaardbaar", aldus de bisschop.

Winnie Mandela zou getuigen intimideren

Van onze correspondent **Hans Moleman**
JOHANNESBURG

De Waarheidscommissie heeft Winnie Madikizela-Mandela maandag beschuldigd van intimidatie van een getuige. De man weigerde afgelopen zaterdag opeens zijn medewerking, volgens commissiejurist Piers Pigou omdat hij naar eigen zeggen door 'Mummy' (de bijnaam van Madikizela-Mandela) was benaderd.

De getuige had de commissie eerder toegezegd te getuigen dat hij Lolo Sono het laatst in gezelschap van Winnie had gezien, voordat deze spoorloos verdween. Sono was een van de zwarte jongeren die eind jaren tachtig door Madikizela-Mandela's 'Football Club' werd ontvoerd en vermoord. Zijn lichaam is nooit gevonden.

Een advocaat van een andere getuige zei dat ook hij de afgelopen dagen telefonisch met de dood is bedreigd door Winnie-aanhangers. Commissievoorzitter bisschop Desmond Tutu nam de zaak hoog op. Hij eiste van Winnie de garantie dat de getuigen met rust worden gelaten. Haar advocaat Ishmael Semanya beloofde dat, maar zei dat hij niets wist van enig dreigement.

De zesde dag van de hoorzitting over de betrokkenheid van president Mandela's ex-vrouw bij moord, mishandeling en ontvoering in Soweto in 1988 en '89 had nog meer drama in petto. Een van de scherpste leden van de Waarheidscommissie, Dumisa Ntsebeza, beschuldigde Albertina Sisulu ervan dat zij in haar getuigenis *comrade* Winnie zoveel mogelijk probeerde te beschermen.

De vrouw van ANC-kopstuk Walter Sisulu deed destijds de administratie in de praktijk van dr Abu Baker Asvat in Soweto. Deze met het ANC sympathiserende huisarts werd enkele weken na de moord op Stompie Seipei door twee mannen doodgeschoten. De verdenking is dat Winnie de opdracht gaf, omdat de arts Stompie had gezien nadat deze in haar huis ernstig was mishandeld. Hij weigerde de jongen te behandelen en zei dat hij naar het ziekenhuis moest worden overgebracht.

De bejaarde Albertina Sisulu trok maandag voor de Waarheidscommissie een verklaring in die zeer nadelig was voor Winnie. Ze had eerder dit jaar in een BBC-documentaire gezegd dat ze een medische kaart had ingevuld waaruit bleek dat Madikizela-Mandela bij de huisarts was de dag voordat Stompie werd gedood. Nu ontkende ze dat deze aantekening in haar handschrift was. Winnie houdt vol dat ze die dagen buiten Soweto was, een alibi dat door diverse andere getuigen is aangevochten.

Sisulu zei niets te weten van spanningen tussen Asvat en Winnie. De twee moordenaars, die gisteren ook als getuigen werden gehoord, zeiden dat Winnie hen de opdracht had gegeven. Ze had hen twintigduizend rand beloofd en een pistool gegeven. Ook bij deze getuigen is echter de vraag hoe betrouwbaar ze zijn.

De beide mannen zijn enkele jaren geleden tot lange straffen veroordeeld wegens de moord. Het politie-onderzoek wist destijds echter geen connectie met Winnie Madikizela-Mandela te leggen. De moord op dokter Asvat zou niet meer dan een toevallige roofmoord zijn geweest.

De moordenaars zeggen dat ze destijds door de politie werden gedwongen roof als motief te geven. De betrokken rechercheurs zeiden gisteren dat ze destijds vergeefs hebben getracht een verband met Winnie vast te stellen. De commissie trok hun volhardendheid in twi- fel, omdat ze bijvoorbeeld Winnie zelf nooit hebben verhoord.

Vorige week verklaarde een functionaris van de Zuid-Afrikaanse geheime dienst Stratcom dat het beleid was Winnie met rust te laten omdat ze met haar wangedrag 'haar eigen graf wel zou graven'. De rechercheurs ontkenden echter dat er druk op hen was uitgeoefend om het onderzoek te laten mislukken.

Op het politieke front zit het Winnie Madikizela-Mandela overigens tegen. Haar kandidatuur voor het vice-presidentschap van het ANC, waarover over twee weken op het grote partijcongres wordt gestemd, heeft tot dusverre de steun van geen van de kiesprovincies van het ANC verworven. Alleen haar eigen Vrouwenliga steunt haar.

'Mama had anderen die doodden'

Winnie Mandela verliest meer steun binnen het ANC

Door onze correspondent **NRC**
JOHANNESBURG, 2 DEC. De vrouwenliga van het Afrikaans Nationaal Congres (ANC-WL) overweegt haar kandidatuur in te trekken voor Winnie Madikizela-Mandela als vice-voorzitter van het ANC. Een bestuurslid van de liga noemde gisteren de zware kritiek die Winnie Mandela onlangs uitte op de regering van Nelson Mandela de reden voor de heroverweging, niet de lopende hoorzitting van de Waarheidscommissie, waarin Winnie dag na dag wordt beschuldigd van betrokkenheid bij terreur in Soweto aan het eind van de jaren tachtig.

Bronnen bij de vrouwenliga zeggen dat het „zeer onwaarschijnlijk” is dat de kandidatuur van Winnie Mandela gehandhaafd blijft. Het afgelopen weekeinde bleek tijdens de stemmingen in de negen provinciale afdelingen van het ANC al dat Winnie op geen enkele steun kon rekenen. Over twee weken kiest het ANC nieuwe leiders; Nelson Mandela treedt af en Thabo Mbeki is de enige kandidaat voor het voorzitterschap. Om de post van 'deputy' wordt nog gestreden, het ANC-bestuur heeft de provinciale leider Jacob Zuma naar voren geschoven. Zuma is, als Winnie kandidaat af is, vrijwel zeker van deze baan. Aangezien het ANC verreweg de grootste partij in Zuid-Afrika is, komen de twee topposities in het leiderschap automatisch overeen met het president- en vice-presidentschap in de regering.

Intussen leek de oude garde van het ANC gisteren het nog één keer op te willen nemen voor Winnie. Albertina Sisulu, een 'kanon' uit de anti-apartheidsstrijd, omzeilde gisteren voor de Waarheidscommissie alles wat Winnie kon belasten. Hoewel ze wel zei dat Winnie's toenmalige militie, de zogenoemde Mandela Football Club United „een ramp” was voor Soweto, zei ze niets te weten over de betrokkenheid van Winnie bij de moord

op Abu Baker Asvat, een arts bij wie Albertina destijds assistente was. Verder kwam mevrouw Sisulu terug op een eerder in een televisieprogramma gedane uitspraak dat Winnie Mandela eind 1988 in de praktijk van Asvat was verschenen, een uitspraak die Winnie's alibi ontcrachtte dat haar tijdens een proces in 1991 vrijspreek opleverde van de moord op tieneractivist Stompie Seipei. Gisteren zei Albertina echter dat ze zich niet meer „kon herinneren” dat Winnie bij Asvat op bezoek was geweest.

Van Albertina Sisulu en Winnie Mandela is bekend dat ze elkaar nooit hebben gemogen, maar de strijd tegen de apartheid en het feit dat hun twee echtgenoten, Walter en Nelson, boezemvrienden waren en zijn — ze zaten samen jarenlang gevangen op Robben Eiland — weerhield hen van al te veel wederzijdse kritiek in het openbaar. Dat leek ook gisteren bij de Waarheidscommissie het geval te zijn. „Bent u terughoudend omdat u niet de geschiedenis wilt ingaan als iemand die zich negatief uitliet over een kameraad die betrokken was bij moord?” vroeg commissielid Dumisa Ntsebeza aan de 78-jarige mevrouw Sisulu. Ze antwoordde boos en gèmotioneerd: „Ik ben hier niet gekomen om te liegen.”

Huurmoordenaar Zakhele Cyril Mbatha beschreef gisteren hoe hij in januari 1989 van Winnie Mandela persoonlijk een wapen kreeg overhandigd met het verzoek Abu Baker Asvat te vermoorden. De dokter was een politieke sta-in-de-weg, had Winnie zonder verdere toelichting gezegd. Mbatha zou 20.000 rand krijgen indien de taak „naar tevredenheid” zou worden uitgevoerd.

De moordenaar beschreef vervolgens hoe hij met twee pistoolschoten een einde maakte aan het leven van Asvat, een bekendnis die hem eerder voor de rechtbank al een gevangenisstraf van 30 jaar opleverde. Hij vroeg de aanwezige familie van Asvat om vergiffenis.

De Zuid-Afrikaanse Waarheidscommissie hoorde vandaag de meest belastende verklaring tegen Winnie Mandela tot nog toe.

Door onze correspondent **NRC**
LOLKE VAN DER HEIDE
JOHANNESBURG, 3 DEC. Zeven dagen hield Joyce Seipei de ogen droog. Maar toen Jerry Richardson, de voormalige 'coach' van de Mandela Football Club United, vanmorgen voor de Zuid-Afrikaanse Waarheidscommissie beschreef hoe Joyce's zoon Stompie in 1988 ten overstaan van Winnie Mandela als „een voetbal” werd „rondgeschopt” en hoe Richardson zelf de jongen later „als een schaaft slachtte” stortte ze in. Commissievoorzitter Desmond Tutu zag erop toe dat de onbedaarlijk huilende moeder onder troostende woorden de zaal werd uitgeleid, een tafereel dat zich een aantal malen herhaalde. De vrouw uit het stadje Parys, ten zuiden van Johannesburg, wilde de waarheid horen.

Op dertig meter afstand van haar zat een aandoenlijke man, gekleed in een smetteloos diepgroen maatpak met een rood pochet: Jerry Richardson, die over zichzelf zei dat hij het „niet verdiende om nog langer te leven”. Zijn nerveuze handen speelden met een leuke bal. „Ik zeg niets voordat ik mijn eerstgeborene dochter Lena te zien krijg”, waren zijn eerste woorden. Tutu redde de situatie: „Ik ben geen god, als uw dochter niet hier is, kan ik daar niets aan doen”, maar hij beloofde hulp te bieden.

Daarna zette de 50-jarige Richardson aan voor de meest belastende verklaring aan het adres van Winnie Madikizela-Mandela ten overstaan van de Waarheidscommissie tot nu toe. Richardson was tot zijn arrestatie in 1989 de rechterhand van Winnie en de leider van de zogenoemde voetbalclub, een jongerenbende die in plaats van sport terreur bedreef in Soweto. De 'coach' schetste vanmorgen een spoor van moord en doodslag in de township aan het eind van de jaren tachtig, officieel onder het mom van de 'strijd tegen de apartheid', maar in werkelijkheid met een grote mate van willekeur. En dat gebeurde allemaal in opdracht van u-Mammie, de koosnaam van Zoeloe voor Winnie, zo verklaarde Richardson vanmorgen onder ede. „Mama doodde zelf niemand, ze gebruikte anderen om te doden.” Clubleden of inwoners van Soweto die ervan werden verdacht *impimpi's* (spionnen) te zijn, moesten worden 'gedumpt'. „Dumpen is het juiste woord, want het betekent dat je er geen gebruik meer van wilt maken. Toegepast op een mens houdt het in dat je de persoon doodt en op een plaats dumpt waar niemand het lijk kan vinden.” Wanneer iemand was aangeduid als spion was er geen pardon; hij moest sterven, ook al was er geen bewijs. De 'coach' had een team moordenaars om zich heen, met de namen van 'Killer', 'Slash' en 'Ninja', die louter in actie kwamen op instructies van Winnie.

Winnie Mandela verliest vertrouwen achterban

Van onze correspondent **Hans Moleman**
JOHANNESBURG

De kans dat Winnie Madikizela-Mandela vice-voorzitter van het ANC wordt, lijkt definitief verke-

ken. Terwijl nieuwe getuigen haar dinsdag voor de Waarheidscommissie aanwezen als aanstichter van terreur in Soweto eind jaren tachtig, werd duidelijk dat zelfs de ANC-Vrouwenliga huiverig is geworden voor haar kandidatuur voor de toppositie in de regeringspartij van Zuid-Afrika.

De 63-jarige ex-vrouw van president Mandela liet zich eerder dit jaar nomineren door de Liga, waarvan zij nog steeds voorzitter is. Vorige week haalde ze zonder mede-

naar de ANC-regering. Het bestuur zal komende weekeinde de kandidatenlijst voor het grote ANC-congres medio december opnieuw in beschouwing nemen.

De aanvankelijke nominatie van Madikizela-Mandela, die volgens het hoofdbestuur niet meer dan 'een richtlijn' was, staat daarmee op losse schroeven. Afgelopen weekeinde werd al duidelijk dat geen enkele kiesprovincie van het ANC haar steunt. Madikizela-Mandela had op zeker twee van de negen provincies gerekend. Volgens bronnen binnen het ANC wil de Vrouwenliga haar voorzitter nu 'de vernedering besparen' van een volstrekt kansloze kandidatuur.

De afgelopen dagen is de voormalige 'moeder van de natie' weer ernstig in diskrediet gebracht. Getuigen van allerlei kaliber, variërend

van hoogst onbetrouwbaar tot zeer gerespecteerd, brachten haar in verband met moord, mishandeling en ontvoering van ANC'ers die haar voor de voeten liepen in Soweto.

De Zuid-Afrikaanse kranten en tv-journaals openen afgelopen week bijna voortdurend met Winnie Madikizela-Mandela. Het was voor het eerst dat de natie, en vooral de miljoenen arme zwarten in de townships die zij tot haar achterban rekent, zo uitgebreid met haar verleden werd geconfronteerd. Een lange reeks getuigen — bijna allen zwart — trok voorbij met verhalen over haar schrikbewind.

Gisteren vertelde Gift Ntombeni, een voormalig lid van haar knokploeg, de Mandela United Football Club, hoe de 'voetballers' optraden in de township. 'Je moest Winnie niet tegen je hebben, want dan werd

je meteen gebrandmerkt als politiepion'. Hij zei dat Madikizela-Mandela en haar jongste dochter Zindzi soms actief meededen aan mishandelingen. Zindzi had volgens hem als eerste de letters 'ANC' in de huid van een slachtoffer van de Football Club gekerfd.

De voorzitter van de ANC-Vrouwenliga komt zelf woensdag of donderdag aan het woord, op de slotdag van de marathonsessie. De contouren van haar verdediging zijn afgelopen dagen al zichtbaar geworden uit opmerkingen van haar advocaten: ze zal de Waarheidscommissie voorhouden dat ze zelf niets met de misdaden te maken had. Het zou allemaal het werk zijn van politie-infiltranten, Jerry Richardson, de 'coach' van het team, voorop.

De grote vraag is daarom hoe ze zal uitleggen waarom ze begin

1989, na de moord op de jonge ANC-activist Stompie Seipei, de dringende oproep negeerde van de ANC-leiding in ballingschap om de Football Club op te heffen. Het lijkt erop, geleid op vragen van haar advocaten aan sommige getuigen, dat zij het bestaan van de knokploeg in die periode eenvoudig zal ontkennen.

Winnie Madikizela-Mandela, die ook parlements lid is voor het ANC, heeft geweigerd amnestie aan te vragen. Als de commissie haar schuldig acht aan bepaalde misdaden, kan de Zuid-Afrikaanse justitie worden gevraagd alsnog vervolging in te stellen. Winnie is alleen veroordeeld wegens medeplichtigheid aan de mishandeling en ontvoering van Stompie Seipei en drie andere jongens. Dat leverde haar vijf jaar geleden, onder het apartheidregime, alleen een boete op.

'Winnie doodde zelf niemand, ze gebruikte ons'

Van onze correspondent
JOHANNESBURG

Het bizarre gedrag van Jerry Richardson, de voormalige 'coach' van de Mandela United Football Club, overheerste woensdag de hoorzitting over de knokploeg van Winnie Madikizela-Mandela. Met een pijp in de mond en een kleine rode voetbal in de hand verscheen Richardson voor de Waarheidscommissie. Hij meldde dat hij 'een aantal bommen zou laten vallen'.

Richardson is volgens velen een labiele man aan wie een steekje los zit. Hij was de rechterhand van de 'moeder van de natie' in 1988 en 1989, toen haar knokploeg een terreurbewind voerde in Soweto, de zwarte township van Johannesburg. Hij zit in de gevangenis, nadat hij in 1992 tot levenslang was veroordeeld wegens de moord op de jonge ANC-activist Stompie Seipei.

De 'bommen' van Richardson vielen wel mee. Hij bevestigde wat al langer bekend was: dat hij vanaf begin 1987 spioneerde voor de geheime politie van het apartheidsregime, en dat hij als 'coach' verantwoordelijk was voor zes moorden. De vitale vraag - orkestreerde de geheime politie de misdaden van de knokploeg, zoals de verdediging van Madikizela-Mandela luidt - beantwoordde hij echter ontkennend.

Winnie gaf de opdrachten voor de moorden, mishandelingen en ontvoeringen van zwarte jongeren die zij als verraders beschouwde, stelde hij met nadruk. 'Zij doodde zelf niemand. Ze gebruikte ons'.

Richardson vertoende tijdens zijn optreden voor de Waarheidscommissie alle kenmerken van een gestoorde persoonlijkheid. Bij het begin van zijn verhoor weigerde hij opeens de eed af te leggen. Pas nadat de zitting was geschorst en zijn

advocaat op hem had ingepraat toonde hij zich een tijdje cooperatief. 's Middags weigerde hij opeens vragen te beantwoorden van de advocaat van Madikizela-Mandela.

Ook in voorgaande dagen had de ex-knokploegleider al de aandacht getrokken met zonderling gedrag. Geflankeerd door zijn vaste gevangenisbewakers verscheen hij in de zaal in het trainingspak van de Mandela United Football Club of met een spandoekje met de woorden 'Winnie versus Jerry'. Gisteren verscheen hij opeens keurig in het pak, en stak op luide toon zijn verhaal af. Vaak was er amper een touw aan vast te knopen, soms leek hij kinderlijk oprecht.

De Waarheidscommissie zag het aan met een mengeling van verbijstering en amusement. Op de vraag waarom hij amnestie heeft aangevraagd zei Richardson onverbloemd: 'het is altijd het proberen waard'. De zaal lag plat, en ook bisschop Tutu, die hem regelmatig tot de orde probeerde te roepen, kon een glimlach niet onderdrukken. 'Dat is tenminste een eerlijk antwoord', merkte de voorzitter op.

Richardson suggereerde lang dat hij nog een zeer speciale onthulling in petto had. Zijn laatste 'bom' bleek van een apart kaliber: triomfantelijk meldde de ex-coach dat zijn opdrachtgeefster in haar slaapkamer 'plezier had gemaakt' met een van de rechercheurs die met het moordonderzoek bezig was.

'Deze man is duidelijk niet goed bij zijn hoofd', vatte een ervaren waarnemer het optreden van Richardson samen. 'Hij lijkt niet te beseffen wat de Waarheidscommissie is. Hij maakt er surrealistisch theater van'. Madikizela-Mandela komt zelf donderdag aan het woord, op de negende en slotdag van de hoorzitting.

'Ik ken de getuigen niet' Aanklachten belachelijk, zegt Winnie

Door onze correspondent LOLKE VAN DER HEIDE

JOHANNESBURG, 4 DEC. Winnie Mandela heeft vandaag op de hoorzitting van de Zuid-Afrikaanse Waarheids- en Verzoeningscommissie beschuldigingen van schending van de rechten van de mens aan haar adres krachtig tegengesproken.

De voorafgaande acht zittingsdagen kreeg de commissie van meer dan twintig getuigen een onafgebroken lijst met aanklachten te horen over terreur en moord waarbij de ex-vrouw van president Mandela eind jaren tachtig zou zijn betrokken geweest. In haar antwoord deed Winnie vanmorgen alles af als 'belachelijke verzinsels'.

'Ik zag hen hier voor het eerst', zo duidde de 63-jarige Madikizela-Mandela verscheidene getuigen aan die eerder voor de commissie verschenen en haar aanklaagden. Ze ontkende opdracht te hebben gegeven tot de moorden op de tieneractivisten Stompie Seipei, Lolo Sono en Siboniso Shabalala en op Soweto-dokter Abu Baker Asvat. Gisteren verklaarde Jerry Richardson, de 'coach' van haar toenmalige Mandela United Football Club dat hij destijds martelde en moordde in opdracht en in aanwezigheid van 'Mama'. Richardson, haar vroegere vertrouweling, zei verder dat Winnie vanaf het einde van de jaren tachtig samenwerkte met de apartheidsautoriteiten; hij gaf toe zelf een informant voor de politie te zijn geweest en bekende (opnieuw) Stompie in 1988 na langdurige martelingen te hebben afgemaakt, een moord waarvoor hij in 1991 tot levenslang werd veroordeeld.

Winnie Mandela sprak vanmorgen categorisch tegen dat zij Stom-

pie had gebrandmerkt als een spion en zijn executie had gelast. 'Dat is belachelijk en te gek voor woorden', zei ze in antwoord op vragen van haar advocaat Ishmail Semanya. In reactie op de beschuldiging van vader Sono dat hij zijn zwaar mishandelde zoon negen jaar geleden voor het laatst zag in gezelschap van Winnie zei ze: 'Ik begrijp niet waarom hij met die verzinsels komt, het is onderdeel van een campagne.'

Een andere getuige à charge, ex-lid van de 'voetbalclub' Katiza Cebekhulu, leverde vorige week al zeer belastende verklaringen over Winnies betrokkenheid bij de toenmalige terreur in Soweto. 'Katiza is een psychiatrische patiënt, hij hallucineert', was Winnies reactie vandaag. Op een scherpe ondervraging door de onderzoeker van de Waarheidscommissie, Hanif Vally, riposteerde ze: 'U slaat dezelfde taal uit als de veiligheidspolitie vroeger.'

Winnie Mandela werd herinnerd aan het feit dat ze tijdens een bijeenkomst in 1986 de halsbandmoorden goedpraatte met de woorden: 'Wij hebben geen geweren. Wij hebben alleen stenen, doosjes met lucifers en benzine. Samen, hand in hand, met onze lucifers en onze halsbanden zullen we ons land bevrijden.'

Vervolg ZUID-AFRIKA pagina 6

Winnie trotseert boze buitenwereld

vrouw die op haar vriendje uit was? 'Totaal bespottelijk'. Was haar rechterhand Jerry Richardson een politie-informant? 'Ik had geen idee. Die man is gek.'

Winnie hield donderdag ferm stand tegen de boze buitenwereld. Het was haar dag, de slotdag van de hoorzitting van de Waarheidscommissie in Johannesburg over beschuldigingen van moord, mishandeling en ontvoering van Winnie en haar knokploeg, de Mandela United Football Club in Soweto eind jaren tachtig.

Hadden de leden van haar ploeg misdaden begaan? Daar wist zij niets van. 'Ik had niets te maken met wat de jongens deden die bij mij achter in de tuin woonden. Het was mijn verantwoordelijkheid niet', zei de vrouw die over twee weken kandidaat staat voor een van de hoogste posities in Zuid-Afrika, het vice-presidentschap van de regeringspartij ANC.

'Natuurlijk, er waren problemen, achteraf bezien. Maar dat ze roekeloos waren, was hun zaak'.

Kritische vragen van de Waarheidscommissie wimpelde ze verontwaardigd af. Hadden Nelson Mandela, het crisiscomité van hoge ANC'ers en haar eigen buurtbewoners haar niet te verstaan gegeven dat ze een einde moest maken aan de terreur, hield commissiejurist Hanif Valli haar voor. Liet ze de knokploeg niettemin de vrije hand?

'U bent in de war. Ik heb de voetbalclub al in 1987 opgeheven. Verder had ik geen enkele controle over de jongens', sprak de vrouw die destijds in Soweto een van de leidende

figuren was van de MK, de gewapende tak van het ANC.

Zo glibberde Madikizela-Mandela langs ieder beroep dat op haar eigen verantwoordelijkheid werd gedaan. Ze wist niks, zag niks, had niks te vertellen of ze kon het zich niet meer herinneren.

Slechts een enkele keer liet ze zich op een leugen betrappen. Dat was in een woordenwisseling met de advocaat van de familie van de vermoorde ANC-huisarts Abu Baker Asvat. De familie gelooft niet dat de arts enkele weken na de moord op Stompie Seipei (Winnie: 'Die heb ik nooit in mijn huis gezien') toevallig door twee rovers werd vermoord. Hij zou met Winnie ruzie hebben gehad over haar beschuldiging dat Stompie en drie andere jongens seksueel waren misbruikt door dominee Paul Verryn. Ze was naar de arts gegaan om een van de jongens hiervoor te laten onderzoeken.

Advocaat: 'U had geen bewijs gekregen van Baker Asvat voor het misbruik. Toch beschuldigde u vervolgens Verryn.'

Winnie: 'Ik heb geen beschuldigingen geuit.'

Advocaat: 'U heeft destijds op tv gezegd, en nu citeer ik: Verryn heeft ernstige psychische problemen. Ik begrijp niet dat hij zwarte jongens blijft misbruiken.'

Winnie: 'Dat was wat ik geloofde.'

Advocaat: 'Dat is duidelijk, ja. U zei in dat interview ook dat u kennis droeg van bewijzen. Wat waren die bewijzen?'

Winnie: 'U moet de informatie

VERVOLG van pagina 1

Winnie gaf toe dat ze de uitspraak had gedaan, maar voegde er meteen aan toe dat ze zelf nooit een 'halsbandmoord' heeft uitgevoerd. Ze zei dat de 'boys' van de voetbalclub veel vrijheid hadden. 'Ik had geen controle over hen. Ze woonden bij mij op het erf, maar ik had mijn eigen problemen.' Ex-leden van de voetbalclub hebben haar voor de commissie beticht van een dubbel leven. Ze zou destijds hebben voorgegeven als vrouw van de gevangene ANC-leider Nelson Mandela een van de voornaamste bestrijders van de apartheid te zijn geweest, maar hield er intussen een eigen agenda op na, waarin veel tijd was ingeruimd voor liefdesaffaires en privé-ventures. Voormalige leiders van de belangrijkste verzetsbeweging uit die tijd, het Verenigd Democratisch Front, verklaarden eerder voor de commissie dat de twijfelachtige staat van dienst van mevrouw Mandela de reden was haar in 1989 uit te sluiten van de beweging.

Commissievoorzitter Desmond Tutu dreigde de zaal te ontruimen toen aanhangers van Winnie haar luidkeels ondersteunden. Een verontwaardigde en bezorgde Tutu maakte ook bekend dat de moeder van Stompie Seipei door leden van Winnies vrouwenliga van het ANC is geïntimideerd.

Gisteravond maakte de commissie bekend dat er bedreigingen aan het adres van Winnie waren binnengekomen. Volgens commissielid Fazel Randera waren er signalen binnengekomen voor plannen de auto van mevrouw Mandela op te blazen. De commissie verzekerde in te staan voor de veiligheid van alle getuigen op de hoorzitting, inclusief die van Winnie Mandela.

De zitting van de Waarheidscommissie over Winnie Mandela zal naar verwachting vandaag worden afgesloten. Tutu heeft er herhaaldelijk de nadruk op gelegd dat de commissie geen rechtbank is en niemand veroordeelt. In het verslag van de commissie zal volgens Tutu een zo waarheidsgetrouw mogelijk beeld worden geschetst van de omstandigheden en gebeurtenissen uit die tijd met het oogmerk verzoening te bereiken. De ex-aartsbisschop heeft wel gezegd dat aanwijzingen of bewijzen van zware misdaden kunnen worden overhandigd aan justitie.

Winnie Mandela stond er zelf in september van dit jaar op dat er een openbare hoorzitting zou worden gehouden over haar; de commissie had een gesloten zitting voorgesteld. Volgens kringen rondom Winnie rekende ze erop dat de grote aandacht die ze via de Waarheidscommissie zou krijgen haar politiek gewin zou opleveren. Mevrouw Mandela is voorzitter van de invloedrijke vrouwenliga van het ANC en is genoemd als een van de kandidaten voor het vicevoorzitterschap van het ANC, op het partijcongres over twee weken. Maar de vrouwenliga, die haar kandidatuur naar voren heeft gebracht, overweegt deze weer in te trekken, terwijl de ANC-top recentelijk felle politieke aanvallen heeft gelanceerd op Winnie.

De minister van sport, Steve Tshwete, een van de sleutelfiguren in het ANC, noemde haar onlangs een 'charlatan, een salon-populiste en een leugenaar'. Daarmee reageerde hij op zware kritiek die Winnie heeft geuit op het beleid van de huidige, door het ANC geleide, regering. Tshwete was, evenals een keur van andere politici van verscheidene partijen, vandaag prominent aanwezig op de zitting van de Waarheidscommissie.

Winnie zelf, die de afgelopen anderhalve week zichtbaar onbewoogen, soms zelfs geamuseerd, reageerde op de lawine van beschuldigingen aan haar adres, was vanmorgen voor het eerst zichtbaar uit het veld geslagen. Joyce Seipei zat vlak achter haar in de zaal, waar de spanning om te snijden was. Winnie keek niet om, maar voelde het verdriet van mevrouw Seipei in haar rug. Richardson, bij wie het gemoed ook herhaaldelijk vol schoot, beschreef in detail hoe de 14-jarige Stompie, bijgenaamd de 'jongensgeneraal' eind december 1988 door Winnie als 'impimpi' werd ontmaskerd en voor haar ogen urenlang werd gemarteld. Richardson maakte de jongen zelf later af, in een veld in Noordgesig, een van de wijken van Soweto. Hij sprak de vorige week afgelegde verklaring door een ander lid van de 'voetbalclub', Katiza Cebekhulu, tegen dat Winnie zelf Stompie vermoordde. Richardson werd in 1991 tot levenslang veroordeeld wegens de moord, waarvoor hij amnestie heeft aangevraagd bij de Waarheidscommissie.

Richardson gaf ontwijkende antwoorden op vragen van de commissie of hij zelf een verklapper was geweest. Vorige week verklaarde George Fivaz, nu de hoogste politie-commissaris, dat Richardson destijds tegen betaling informatie aan de politie verstrekke.

Gisteren werd Zindzi, een van de twee dochters van Winnie en Nelson Mandela, voor het eerst beschuldigd van betrokkenheid bij de terreur. Twee vroegere leden van de 'voetbalclub', Gift Ntombeni en Lerathodi Ikaneng, beschreven hoe zich in de tuin van een van de huizen van de Mandela's in de wijk Diepkloof (een deel van Soweto) een hut bevond, Lusaka genoemd. Mensen in de township over wie klachten bestonden werden naar de hut gebracht en afgeranseld. Zindzi nam hier actief aan deel, sloeg 'gevangenen' met een sjambok (zweep) en kerfde volgens Ntombeni bij enkele gelegenheden de letters ANC in de borst van een van de slachtoffers. Ntombeni zei dat het kerven van letters in de borst en rug van 'gevangenen' daarna praktijk werd. Eind 1988 kwam Ntombeni zelf onder verdenking een 'spion' te zijn en vluchtte hij naar Oeganda.

De advocaat van Winnie Mandela reageerde nuchter op de aantijgingen tegen Zindzi: 'Ik vertegenwoordig hier niet mevrouw Mandela-Hlongwane (Zindzi).'

De hoorzitting, die een week zou duren, lijkt tot en met vrijdag door te gaan. Winnie zelf zal als laatste getuigen, waarmee ze naar verwachting morgen zal beginnen.

Van onze correspondent
Hans Moleman

JOHANNESBURG

Winnie Madikizela-Mandela kon tevreden zijn. Negen dagen lang had ze de aantijgingen van moord, mishandeling en ontvoering aangehoord, en ze had ze allemaal van tafel geveegd. Leugenaars waren het, de aanklagers. Fantasten, lieden met een valse politieke agenda.

Het raakte haar niet. Ze omhelsde de moeder van Stompie Seipei, de jonge ANC'er die ze volgens 'de leugenaars' eigenhandig de dood had ingejaagd. Achterin de zaal applausden en joelden de fans uit de Vrouwenliga.

De camera's klikten dankbaar: eindelijk een schijn van verzoening. De nabestaanden van andere slachtoffers, die zorgvuldig afstand hielden van het tafereel, stonden er buiten beeld verloren bij. Voor hen stond daar de gewetenloze overleefster, met bovendien nog een brede lach om de mond.

Kort daarvoor had voorzitter Desmond Tutu twee vrouwen van de Liga een proces in het vooruitzicht gesteld, omdat ze Joyce Seipei volgens ooggetuigen in het dames-toilet hadden bedreigd.

Elke verantwoordelijkheid voor wandaden had ze ontkend. Gaf zij opdracht voor de moord op Stompie Seipei? 'Dat is bespottelijk'. Voor de moord op Lolo Sono? 'Belachelijk'. Mishandelde ze een

Na smeekbede van Tutu Winnie komt met excuses, bekent niet

Door onze correspondent

JOHANNESBURG, 5 DEC. Helemaal aan het einde van de negende en laatste dag van de zitting van de Zuid-Afrikaanse Waarheids- en Verzoeningscommissie heeft Winnie Madikizela-Mandela gisteren excuses aangeboden.

„Het is waar, dingen gingen vreselijk mis. Daarvoor, voor die pijnlijke jaren, maak ik mijn diepe verontschuldigen." Het gebeurde pas nadat commissievoorzitter Desmond Tutu in een emotionele rede haar tot driemaal toe had gesmekt „sorry" te zeggen. En haar excuus moest niet worden uitgelegd als het bekennen van schuld, zo zei ze na afloop.

De hele zittingsdag van de Waarheidscommissie was gisteren gewijd aan het weerwoord van mevrouw Mandela op alle eerdere beschuldigingen van getuigen over terreur die zou zijn begaan door de 'Mandela United Football Club', Winnies persoonlijke militie eind jaren tachtig. Ze wees elke vorm van betrokkenheid bij of zelfs kennis over martelingen en moord in die jaren af. Op vragen over haar mogelijke schuld antwoordde ze standaard: „Dat is niet waar" of „dat zijn pure leugens".

Ook de commissie zelf moest het ontgelden in haar snijdende commentaar. Volgens Winnie was het geen toeval dat de hoorzitting vlak voor het congres van het ANC (vanaf 16 december) plaatshad. Mevrouw Mandela is in de markt voor het vice-voorzitterschap van het ANC, zeer tegen de wil van het partijestablishment. Winnie suggereerde gisteren dat er een verborgen, tegen haar gerichte politieke agenda bestaat, waardoor ze nu voor de Waarheidscommissie moest verschijnen. Maar vicevoorzitter Alex Boraine gaf Winnie lik op stuk en herinnerde er haar fijntjes aan dat niet de commissie, maar zijzelf de openbare zitting wilde; de Waarheidscommissie had de voorkeur gegeven aan een zitting achter gesloten deuren. Boraine ontkende dat de commissie wat voor politieke bedoeling dan ook had.

voormalige echtgenoot van Winnie, heeft elk direct commentaar op de zitting van de Waarheidscommissie geweigerd. „De commissie bestaat uit zeer bekwame mensen, ik heb volledig vertrouwen in hen", zo zei hij.

Vrouwenliga ANC ziet af van nominatie van Winnie Mandela

Van onze correspondent

PRETORIA

Winnie Madikizela-Mandela wordt niet langer genomineerd door de ANC-Vrouwenliga voor het vicevoorzitterschap van de partij. Het ANC heeft bepaald dat de reglementen van de partij het niet toelaten dat de Vrouwenliga een kandidaat naar voren schuift. De opzet van de regeringspartij om Winnie te weren uit een van de hoogste posten in Zuid-Afrika lijkt daarmee geslaagd.

De enige kans voor de omstreden ex-vrouw van president Mandela om nog een gooi te doen naar het vicevoorzitterschap is nu dat minstens 10 procent van de afgevaardigden haar kandidatuur steunt op het grote ANC-congres volgende week. Dan kan ze meedoen in de verkiezingsrace tegen Jacob Zuma, de ANC-leider uit KwaZulu-Natal die unaniem door de partijtop en de negen kiesprovincies van het ANC is genomineerd.

Waarnemers achten de kans dat ze de nominatie haalt miniem. Het ANC heeft er de afgelopen weken bij zijn gedelegeerden in de provincie op gehamerd dat zij persoonlijk niet mogen afwijken van de provinciale voorkeur. Winnie Madikizela-Mandela is nu voorzitter van de Vrouwenliga en parlementslid.

Het bestuur van de Vrouwenliga heeft aanvaard dat het haar niet kan nomineren. Daarbij speelt een belangrijke rol dat ook binnen de Liga de weerstand tegen haar politieke ambities is gegroeid. Madikizela-Mandela haalde onlangs zonder medeweten van haar bestuur hard uit naar de ANC-regering.

Winnie Mandela komt met weinig steun in bestuur

Reuters, AP

MAFIKENG

Winnie Madikizela-Mandela is zaterdag in het nationaal bestuur van het ANC (Afrikaans Nationaal Congres) gekozen, maar met aanzienlijk minder stemmen dan de vorige keer. Op het partijcongres waarop haar ex-man Nelson Mandela het ANC-voorzitterschap overdroeg aan Thabo Mbeki, zakte zij van de vijfde naar de vijftiende plaats op de lijst van zestig bestuursleden.

De verkiezing van het ANC-bestuur (NEC) is de enige echte test van de populariteit van ANC-leiders omdat er een geheime stemming wordt gehouden. Thabo Mbeki heeft als voorzitter automatisch een zetel. Cyril Ramaphosa, de oud-secretaris-generaal van het ANC, kreeg de meeste steun. Ramaphosa speelde een hoofdrol bij de onderhandelingen die leidden tot de eerste vrije verkiezingen van 1994. De oud-vakbondsleider Ramaphosa begon een carrière als zakenman.

Mandela droeg officieel het voorzitterschap over aan Mbeki. Het congres is zonder grote onenigheid verlopen, vooral omdat Winnie Madikizela-Mandela afzag van de strijd om het vicevoorzitterschap. Nelson Mandela sprak woorden van dank aan het ANC. In zijn laatste toespraak als ANC-voorzitter zei hij uit te zien naar de tijd dat hij rustig door de heuvels van zijn geboortegronnd zou kunnen dwalen en tijd zou hebben om zijn kleinkinderen te verwennen.

'De waarheid is als stopverf in Winnies handen'

niet verdraaien.

De ex-vrouw van president Mandela viel ook enkele vooraanstaande ANC'ers aan die het de afgelopen dagen hadden gewaagd haar integriteit in twijfel te trekken. Voornaamste mikpunt was Azhar Cachalia, die begin 1989 deel uitmaakte van het crisiscomité dat haar weer in het gareel probeerde te krijgen. Inspanning op de negatieve gevoelens die bij vooral radicale ANC'ers leven tegen de overwegend gematigde partijgenoten van Indiase afkomst: „Die man behoort tot de India-klik binnen het ANC, dat weet iedereen".

Cachalia, tegenwoordig staatssecretaris van politie in de ANC-regering, hoorde het vanaf een van de voorste rijen in de zaal gepijnigd aan. Hij, zelf telg van een vooraanstaande familie uit de strijd, had Madikizela-Mandela vorige week in zijn getuigenis voor de Waarheidscommissie slechts opgeroepen een vorm van rekenschap af te leggen. Het antwoord was duidelijk.

„Dus alle getuigen liegen", vroeg commissiejurist Valli.

Winnie: „Tot dusverre wel." Valli: „Waarom omringde u zich met dit soort figuren, die u nu voor gekken en fantasten uitmaakt?"

Winnie: „Als ik had geweten wat ik nu weet, had ik natuurlijk opgetreden."

Valli: „Heeft u spijt?" Winnie: „Natuurlijk betreur ik het verlies van levens. Maar ik betreur niet dat ik die jongens heb beschermd tegen het smerige apartheidssysteem van toen."

De voorzitter van de Waarheidscommissie, bisschop Desmond Tutu, probeerde aan het eind van de marathonsessie van negen dagen nog een vorm van verzoening tot stand te brengen. Hij riep getuigen en nabestaanden naar voren voor een kleine preek over het belang van vergeving. Iedereen, op Joyce Seipei, de moeder van Stompie na, hield afstand van Winnie.

Bij de nabestaanden van de slachtoffers van de Mandela United Football Club heerste na afloop boosheid en teleurstelling. „Ik voel me erg slecht", zei Nicodemus Sono, vader van Lolo Sono, die destijds als koerier voor Winnie werkte. „Ze ontkent wat ik heb gezien: dat ze bij mijn zoon, die duidelijk mishandeld was, in het busje zat. Daarna is Lolo verdwenen. Ik ga waarschijnlijk naar de rechter om deze zaak te laten vervolgen."

Madikizela-Mandela benutte haar eigen slotwoord voor een gemengde boodschap. Eerst bekritiseerde ze de Waarheidscommissie door te reppen van 'rovers van verdriet' en te suggereren dat dit alles haar was aangedaan vanwege haar kandidatuur.

Vervolgens sprak opeens Winnie de grote verzoenster: „Het proces van helling kan alleen slagen als we de hand uitsteken. Ik betreur alle verlies van levens, van onze guerrillastrijders tot de blanke jongens die de grens vans ons land bewaakten." Tutu: „Het lijkt bijna een campagnespeech".

trigues. Punt. Met name Cachalia, nu directeur-generaal op een ministerie, schetste vorige week een zeer donker beeld van Winnies politieke rol. Het was in 1989 reden voor de 'beweging', om, daarin gesteund door het leiderschap van het ANC (vanuit het ballingsoord Lusaka) met Winnie te breken.

Als er waarheid was op de hoorzitting, lag die vermoedelijk in de getoonde emoties. Zo goed als afwezig bij Winnie, overvloedig bij anderen. Bisschop Paul Verryn die snikkend aan de moeder van Stompie zijn excuses aanbood dat hij hem niet had kunnen 'reddend'. Mama Seipei zelf, die bij het aanhoren van de martelingen die haar zoonlijke had moeten ondergaan in elkaar stortte. En gisteren omhelsde ze in een ontroerend gebaar van verzoening Winnie Mandela en daarna ook Jerry Richardson.

Emoties waren er vooral bij aartsbisschop Tutu, die gisteren met een grote brok Winnie als laatste toesprak. Hij riep Winnie op in te zien dat de tijden zijn veranderd, dat de apartheid niet meer bestaat. „We stredden voor een nieuwe morele orde, gekarakteriseerd door integriteit, oprechtheid en verantwoordelijkheid en die hebben we nu." Hij sloot met een persoonlijke oproep af: „Ik hou nog steeds van u, ik hou heel veel van u. Ik smeek u, ik smeek u, ik smeek u, alstublieft zeg voor één keer sorry, de dingen liepen verkeerd." Winnie overlegde even met haar advocaten, moest ze reageren? En ze toen het magische woord: „Sorry." Ze zei „diep medeleven" te voelen met de nabestaanden van slachtoffers uit die tijd. Maar van een schuldbekentenis was geen sprake, het was een gebaar uit haar geperst door buurman Tutu.

Winnie Madikizela-Mandela was voorheen een zwart. Ze gaf toen ook volmondig toe voor de rechtbank en bij andere gelegenheden veelvuldig te hebben gelogen. Semenyi stelde de voor de hand liggende vraag of ze dan nu wel de waarheid verkondigde.

De verhalen van haar vroegere naaste medewerkers over gruweldaden bleken daarom uiteindelijk niet het meest belastend. Wat vooral duidelijk werd, was dat Winnie zich destijds omringde met laagopgeleide, niet al te snuggere mensen. Met Richardson als meest markante voorbeeld. Op de vraag van de commissie waarom hij bij zijn schriftelijke aanvraag voor amnestie (wegens de moord op Stompie, waarvoor hij levenslang uitzit) op het formulier schreef dat hij door politieke motieven was gedreven, antwoordde hij tot grote hilariteit van de aanwezigen: „Ik hou van een gokje." Maar er waren ook andere getuigen: de ouders van ver-

dwonen jongeren, vroegere medeleiders uit het verzet, enkele geestelijk leiders, de leden van het 'crisis-comité' dat in opdracht van het ANC destijds ingreep. En ook zij wezen allemaal de beschuldigende vinger in één richting: Winnie.

Commissielid Yasmin Sooka vatte haar impressie gisteren in een reactie op Winnies ontkenningen als volgt samen: „Waarom probeert u mensen die hier in alle eerlijkheid komen getuigen in diskrediet te brengen? Als we u moeten geloven, betekent dit dat we alle anderen die hier zijn verschenen niet meer kunnen geloven." En Sooka, een geboren Indiëse Zuid-Afrikaanse had nog een flinke kat ook. Ze zei dat Winnie haar eerder had afgesnuwd met de mededeling dat ze geen echte Zuid-Afrikaanse was, een recht dat volgens mevrouw Mandela was voorbehouden aan zwarten.

Winnie Mandela zat voordat ze zelf aan het woord kwam, acht dagen lang vrijwel onbewogen op haar stoel. Alleen toen een van haar 'boys' schreef hoe hij door de politie was gearresteerd toonde ze emoties, terwijl de aantijgingen van Richardson haar even van haar stuk brachten.

Maar ze toonde zich onvermoedbaar, met een ruggegraat van staal. Gisteren was haar dag en voerde ze de Winnie-show op. In haar woorden was er sprake van een 'Winnie-fobie'. En als in de hoogtijdagen van het verzet tegen de apartheid, bespeurde ze overal vijand die bezig waren tegen haar samen te zwerven. Zoals twee vroegere 'kameraden', Azar Cachalia en Murpurij Morobe, destijds leiders van het Verenigd Democratisch Front. Winnie deed hen af als aanschichters van een 'cabal', een tegen haar gerichte politieke in-

spelbaar van mening verschilde met de andere getuigen was haar eigen positie. Mevrouw Mandela waste haar handen in onschuld. De club was een eigen leven gaan leiden, zo verwerde ze zich, en ze wist of wel niets af van de terreur of ze had er niets aan kunnen doen. Alle verklaringen dat zij wel degelijk een leidende rol had gespeeld en opdrachten had verstrekt voor executies deed ze af als „belachelijk". De meer dan twintig getuigen tegen haar noemde ze „leugenaars".

Feit is dat haar gewickste advocaat Ismail Semenyi in de dagen daarvoor veel scheidsone getuigen kon betrapten op leugens of grote inconsistenties. Met name enkele leden uit haar toenmalige entourage, zoals de 'coach' Jerry Richardson en de spijtoptant Katiza Cebekhulu, bleken zeer onbetrouwbaar. Ze gaven ook volmondig toe voor de rechtbank en bij andere gelegenheden veelvuldig te hebben gelogen. Semenyi stelde de voor de hand liggende vraag of ze dan nu wel de waarheid verkondigde.

De verhalen van haar vroegere naaste medewerkers over gruweldaden bleken daarom uiteindelijk niet het meest belastend. Wat vooral duidelijk werd, was dat Winnie zich destijds omringde met laagopgeleide, niet al te snuggere mensen. Met Richardson als meest markante voorbeeld. Op de vraag van de commissie waarom hij bij zijn schriftelijke aanvraag voor amnestie (wegens de moord op Stompie, waarvoor hij levenslang uitzit) op het formulier schreef dat hij door politieke motieven was gedreven, antwoordde hij tot grote hilariteit van de aanwezigen: „Ik hou van een gokje." Maar er waren ook andere getuigen: de ouders van ver-

van verscheidene activisten? De voorzitter van de Waarheidscommissie, ex-aartsbisschop Desmond Tutu, legde er vanaf het begin de nadruk op dat het geen rechtszaak was; niemand zou na afloop worden veroordeeld. De waarheid, daar ging het om, zei Tutu herhaaldelijk en zijn ogen zochten daarbij de zaal af, alsof ergens die waarheid als voorwerp te vinden zou zijn.

Tutu vatte gisteren het dilemma waarmee Zuid-Afrika, denkend aan Winnie, mee worstelt treffend samen: „Ik heb grote bewondering voor haar. Ze was het boegbeeld van onze strijd tegen de apartheid, een ikoon van de bevrijding. Ze werd verbannen, voortdurend lastig gevallen en in de gaten gehouden en haar man levenslang opgesloten. En toch kon niemand haar geest breken", aldus Tutu die in dezelfde straat in Soweto woont als Winnie Mandela. Maar hij vervolgde: „Maar er ging iets mis, vreselijk mis. Ik weet niet of we ooit te weten zullen komen hoe en

Wat er in die tijd, vanaf 1985 tot begin jaren negentig, precies gebeurde en rondom het handvol huizen waarover Winnie Mandela in Soweto de beschikking had, is ook na de zittingen van de commissie voor een deel onopgehelderd. Daarvoor spraken de getuigen elkaar te zeer tegen en daarvoor stonden er kennelijk nog altijd te veel belangen op het spel. Maar alle verklaringen samen boetselden een duidelijk beeld van een 'voetbalclub' die veranderde in een bende. Een groep jongeren met een 'coach', die, al dan niet daartoe aangezet door Winnie in eigen persoon, Soweto enige jaren lang terroriseerde. Zelfs Winnie ontkende dit gisteren niet; het enige punt waarop ze voor-

Was Winnie Mandela het kwade brein achter haar 'voetballers'? Ze zei „diep medeleven" te voelen met de nabestaanden van slachtoffers uit die tijd. Maar van een schuldbekentenis was geen sprake.

Door onze correspondent
LOLKE VAN DER HEIDE
JOHANNESBURG, 5 DEC. Die waarheid maak seer, maar stilswywe kan dood maak. Waarheid. Die pad naar versoening. Een Afrikaanstalige tekst vormde de achtergrond waartegen Winnie Madikizela-Mandela gisteren haar belagers van replek moest dienen. Acht dagen lang had ze voor de Waarheids- en Verzoeningscommissie rekenschap moeten afleggen voor de bezigheden van haar roemruchte speelfijt uit de jaren tachtig: de Mandela United Football Club. Nu was het haar beurt, zocht ze de waarheid, wilde ze verzoening? Dat blijft een open vraag, beide beladen termen kwamen niet over haar lippen. Een van de advocaten van de getuigen beet haar gisteren, na haar zoveelste ontkenning ook maar iets te weten toe: „De waarheid in uw handen is als stopverf."

In het Johannesburg Institute of Social Science stond Winnie Mandela, de ex-vrouw van Nelson Mandela, negen lange dagen, van 's ochtenden half negen tot 's avonds na zevenen, in de schijnwerpers. Was zij het kwade brein achter het schrikbewind dat de 'voetballers' destijds aarichtten in Soweto? Was zij verantwoordelijk voor de moorden en verdrinkingen

Winnie Madikizela-Mandela wordt niet langer genomineerd door de ANC-Vrouwenliga voor het vicevoorzitterschap van de partij. Het ANC heeft bepaald dat de reglementen van de partij het niet toelaten dat de Vrouwenliga een kandidaat naar voren schuift. De opzet van de regeringspartij om Winnie te weren uit een van de hoogste posten in Zuid-Afrika lijkt daarmee geslaagd.

VERVOLG WIMVIE M.
Winnie Mandela
ziet af van
hoge ANC-post

van onze correspondent
Hans Moleman
MAFIKENG

Met een zucht van verlichting heeft het ANC woensdag de aftocht van Winnie Madikizela-Mandela verwelkomd. Ze trok zich terug als kandidaat voor het vice-voorzitterschap van de partij, nadat haar duidelijk was geworden dat ze amper steun had van het ANC-congres. Alleen een luidruchtige, maar kleine groep supporters van de vrouwelijke bleef haar trouw.

Slechts een honderdtal van de drieduizend afgevaardigden steunde haar nominatie. Het was een verpletterende nederlaag, want de voorzitter van de ANC-vrouwen had 744 stemmen nodig om officieel te promoveren tot kandidaat voor de topfunctie. Het moet een grote teleurstelling zijn voor Madikizela-Mandela, die altijd hoog op gaf van de steun die ze zou genieten bij het volk in de partij.

Wie gisteren als buitenstaander rond de congreshal keek, zou ook bijna de indruk krijgen dat de ex-vrouw van president Mandela nog steeds een van de populairste politici van Zuid-Afrika is. Het gevoel van congresgangers is het luidst wanneer zij uit haar Mercedes-Benz stapt; bij de stalletjes met ANC-souvenirs zijn de schoteltjes met haar breed glimlachende gezicht (bijchrift: 'mother of the nation') in de meerderheid.

Het mocht niet baten: het vijftigste partijcongres heeft haar keihard afgeserveerd. Volgens onafhankelijke politieke waarnemers is de afgang van 'Winnie' een zegen voor het land. Als ze vice-voorzitter van

haar van medeplichtigheid aan moord, ontvoering en mishandeling, eind jaren tachtig begaan toen Winnie's persoonlijke knokploeg, de Mandela United Football Club, terreur zaaide onder de inwoners van het zwarte township Soweto.

Winnie ontkende alles glashard. Ze leek bijna gesterkt uit de beproeving van de Waarheidscommissie te komen. Maar het congres van het ANC, strak gedirigeerd door de partijleiding, maakte gisteren aan alle illusies een einde.

Wat de verdere plannen zijn van de gevallen 'moeder van de natie' is onduidelijk. De 63-jarige voormalig sociaal werkster is naast presidente van de vrouwenliga nog kamerlid voor het ANC tot de verkiezingen van 1999. 'Als ze verstandig is gaat ze met pensioen', aldus een waarnemer. 'Maar Winnie en verstandig, dat is een moeizame combinatie.'

Jacob Zuma kan nu de functie van vice-voorzitter niet meer ontgaan. Hij is de kandidaat van het partijbestuur en onomstreden. Het ANC-congres, dat tot zaterdag loopt, verkoos dinsdag zoals verwacht Thabo Mbeki tot nieuwe voorzitter van de partij. De 55-jarige vice-president van Zuid-Afrika zal in het voorjaar van 1999 president Mandela opvolgen.

het ANC was geworden, zou de kans groot zijn geweest dat ze ook het vice-presidentschap van Zuid-Afrika, of in ieder geval een belangrijke ministerspost, had geclaimd en hoogstwaarschijnlijk gekregen.

Het zou het vertrouwen van het buitenland in de jonge, door het ANC geleide democratie een ernstige knauw hebben bezorgd, want Madikizela-Mandela, eens het symbool van de strijd tegen de apartheid, wist na de vreedzame machts-overname door het ANC in een paar jaar tijd een ongekend omstrepen reputatie te verwerven.

Het begon al meteen na de eerste democratische verkiezingen van 1994. Ze werd staatssecretaris van Cultuur, en in die hoedanigheid maakte ze zoveel brokken (aanwijzingen voor diamantsmokkel, onberekenbaar en demagogisch gedrag) dat het ANC haar uit de regering zette. Ook privé was ze onhandelbaar geworden; een bedroefde Nelson Mandela liet zich vorig jaar van haar scheiden.

Maar Winnie gaf niet op. Ze ontwikkelde zich tot een hardnekkige luis in de pels van de partij, door zich als stem van de armen op te werpen. De vrouw die kritiek op haar eigen gedrag niet kon velen, werd plaaggeest van de nieuwe regereiders, wier prestaties ze schamper becommentarieerde.

De ANC-leiding zag het met lede ogen aan, maar durfde pas vorige maand hard te reageren. Een politiek dolende charlatan, een leugenaarster, dat was ze.

De aanval kwam aan de vooravond van haar geruchtmakende hoorzitting bij de Waarheidscommissie. Twee weken lang beschuldigde een bonte stoet van getuigen

DE MATERIALEN- en methodiekenbeurs in het Aristogebouw naast station Sloterdijk leek het gisteren bovenal oude wijn in nieuwe zakken. Docenten, jongerenwerkers en hulpverleners kregen naast wat nieuwtjes de welbekende voorlichtingsmiddelen voorgeschoteld. De vertrouwde plastic fallus - waarmee Durex het aanbrenge van condooms demonstreert - stond paraat en er was weer veel, heel veel foldermateriaal.

Roel van Duijn was eregast en hij opende de beurs met een braaf praatje: "Liefde is het hoogste dat bestaat en onderwijs is daarop niet ingericht. Er is slechts aandacht voor intellectuele vorming. Omdat de school steeds belangrijker wordt in de sociale ontwikkeling van jongeren, zou het vak Kunst van de Liefde een veel prominentere plek moeten innemen."

Naast gemeenteraadslid van De Groenen is Van Duijn dan ook voorvechter van verplichte opname van 'zijn' vak in het eind-examenpakket van middelbare scholieren. Staatssecretaris Tineke Netelenbos heeft zijn plan inmiddels met zachte hand terzijde geschoven, maar de ex-Provo

Meisjes tussen 12 en 14

VK 13-12

'H IJ WAS VERLEGEN en kleepte zich uit in de badkamer. Ik, iets minder verlegen maar wel zenuwachtig, onder de lakens. Toen hij terugkwam, was ik overrompeld: hij was prachtig. Hij huiverde, maar stond toe dat ik keek. (...) Het deed maar een beetje pijn, toen we de liefde bedreven. Het was leuk, maar vreemd.'

Zo beschrijft Naomi Wolf haar eigen ontmaagding in *Verwarrende tijden*. Met dit boek wil zij 'de schaduw-slet onderzoeken die ons vergezelt als we opgroeien' en andere vrouwen ertoe aanzetten hun eigen erotische verhaal te vertellen.

Verwarrende tijden heeft als ondertitel *De ontluikende seksualiteit van meisjes in het tijdperk van de pil*. De meisjes over wie het gaat, zijn blanke middenklassemeisjes die opgroeiden in het San Francisco van de jaren zeventig. Toen ze een jaar of 6 waren, zagen ze hun ouders veranderen in hippies die zichzelf gingen ontdekken en hun *en passant* toestemming gaven om zo'n beetje alles te doen wat ze leuk vonden.

Het aardigste deel van het boek gaat over de tijd dat de meisjes tussen de 12 en 14 zijn. Als je 12 bent, dan is je beste vriendin eigenlijk ook je grote liefde. Zij is degene met wie je alles bespreekt, je angsten en verwachtingen deelt.

Naomi Wolf verhaalt over slaapfeestjes, waar je kon leren hoe je moest tongzoemen, zodat de jongens je later niet zouden uitlachen, omdat je niet wist hoe het moest.

Met soms onverwachte neveneffecten. 'Shari's haar viel over Genevieve's gezicht, toen zij demonstreerde "hoe je een jongen moest zoenen". Genevieve dacht: waarom zou ik dit op moeten geven? Ze hield nu eenmaal van meisjes. De zoen en haar opwinding erover hadden niets schokkends voor ons. Wij hielden ook van meisjes.'

Maar 14, dat is anders. Dat is verzamelen in de badkamer voor het feest in het souterrain.

'Je bekeek jezelf en het meisje naast je; je keek met de ogen van een denkbeeldige minnaar en peilde wie van de twee door hem gekozen zou worden en waarom. Als er dingen waren die de fantasiejongens zou kunnen prefereren, werden die vrijuit en keihard geattaqueerd. Dit was wel wat anders dan de vrolijke nieuwsgierigheid van de preadolescentie: dit was een puur darwinaans gevecht om je plaats in de pikorde.'

Vanaf dat moment staan de jongens centraal. Wie krijgt de leukste van de school? Hoe ver moet je gaan om geen trut te worden bevonden? Wat is net te ver, zodat je in de slet-categorie belandt? En vooral: wat moet je doen om die jongen te plezieren, wat vindt hij fijn? En niet: wat vind ik fijn en hoe leer ik genieten van mijn eigen seksualiteit?

Tonya: 'Als ik met vriendjes was, had ik het gevoel dat ik iets met dat ding moest doen, omdat de hele wereld zei dat hun genot draaide om hun penis en dat er verder niks was waar je jongens blij mee kon maken. Zij waren mij aan het begraaien en ik dacht "goh, ik moet ook wat doen". Ze brachten het alsof dat het juiste, gepaste en beleefde gebaar was als je je vriendje wou houden.'

Wolf wil betogen dat het allemaal anders moet en ook kan. Ze heeft een keur aan onsamenhangende informatie bijeengebracht, variërend van obscure stammen die de vrouwelijke seksualiteit wel zouden eren, en pioniers uit de psychologie die de clitoris en de vrouwelijke begeerte hoog hadden, tot erotische teksten uit het oude India en China.

Zij draagt ook oplossingen aan. Ten eerste wil zij dat groepen vrouwen bij de geboorte van een dochter samen de verantwoordelijkheid voor haar gaan dragen. Wanneer het meisje dertien is,

moet zij met andere meisjes en oudere vrouwen op kampeertocht. De oudere vrouwen moeten de jongeren dan alles doorgeven wat zij hebben geleerd over het vrouw zijn en elke vraag die de meisjes willen stellen, beantwoorden.

Verder moeten tienermeisjes worden gesterkt in de gedachte dat de vrouwelijke seksualiteit iets goddelijks is en moet hun worden verteld over het tantrisme waarin de kosmische godin Shanti wordt vereerd in alle vrouwen.

De tantrist, aldus Wolf, is in staat zijn seksuele beleving te feminiseren en ziet seks als de manifestatie van de kosmische scheppingskracht, die boven het individu uitgaat. Uiteraard moet dit inzicht ook tienerjongens worden bijgebracht.

Verwarrende tijden is best aardig zolang Naomi Wolf vertelt over opgroeien in San Francisco in de hippietijd. De verhalen over seksuele ervaringen uit haar eigen leven en dat van haar vriendinnen zijn tam en noden niet echt tot een graven naar de volgens de schrijfster verborgen resten van de eigen seksuele begeerte.

De gedeelten waarin zij haar boodschap tracht te onderbouwen met willekeurige plukjes geschiedenis, psychologie en antropologie zijn zwak. En terwijl het geen slecht idee is als vrouwen van verschillende leeftijd met elkaar praten en elkaar helpen, verwordt dit voorstel tot New Age-geneuzel zodra het wordt opgehangen aan onderwijzen over 'seks als kosmische scheppingskracht'.

Jeanne Doomen

Naomi Wolf: *Verwarrende tijden - De ontluikende seksualiteit van meisjes in het tijdperk van de pil*. Vertaald uit het Engels door René van de Weijer en Stanneke Wagenaar; De Boekerij; 288 pagina's; f 32,50. ISBN 90 225 2330 6.

→ De gymleraar

Ik ben al meer dan 2 jaar verliefd op mijn gymleraar. Ik kan hem maar niet vergeten, hoewel ik weet dat hij een vriendin heeft. Het heeft ook te maken met thuis, dat ik bij de gedachte aan hem troost zoek en omdat hij voor mij het symbool van veiligheid is. Hij weet ervan, al vanaf het begin. Hij probeert me te helpen. Althans, probeerde. Hij weet ook niet meer wat hij moet doen.

Ik heb hierdoor vaak veel depressies en ik heb al 2 x geprobeerd zelfmoord te plegen. Ik heb zo'n hekel aan mezelf! School heeft me naar het Rigg gestuurd, waar ik elke week heen moet. Dat doe ik nu een jaar en het is nog steeds niet weg. Ik weet dat de halve school het weet, iets waar ik mezelf ook al zo om haat. Hoe kon ik al die mensen vertrouwen die niet te vertrouwen bleken te zijn. Niet alleen klasgenoten praten over me en doen lullig, ook leraren, waar ik me dus dood aan erger.

Ik heb ook zo'n hekel aan mezelf omdat ik die leraar tot last ben. Hoe kan het ooit weer gewoon worden tussen ons? Ik wil nu alleen maar dat alles weer gewoon wordt, veilig. Ik zit in het examenjaar HAVO en ben ontzettend bang dat ik het niet haal, aangezien m'n cijfers niet zo goed zijn. Hierna wil ik een gymleraren opleiding volgen, iets waar ik voor vechten wil. Alleen m'n vriendinnen geloven dat ik dat niet voor hem doe. Ik heb veel aan hen. Ik ben zo bang dat ik m'n examen en de toelatingstest niet haal omdat ik alleen daarna een nieuw leven kan proberen op te bouwen, zonder die leraar. Aan de andere kant ben ik ook bang om van school te gaan, omdat ik hem dan heel erg zal missen.

Ik zou graag willen weten of iemand ook zoiets of hetzelfde heeft meegemaakt.

VAN DE WEGEN Naam en adres bekend

Beurs laat zien hoe seks ook saai kan zijn

geeft niet op. De pionier richt zich nu op Amsterdam. Onlangs heeft Van Duijn de gemeenteraad zijn nota *Lessen in liefde en relaties* aangeboden, opdat zijn liefdeslessen een mooie plaats krijgen op het rooster van de hoofdstedelijke scholen.

Als VIP mocht Van Duijn ook het nieuwste snuffe in de wereld van de seksuele vorming in ontvangst nemen: de cd-rom *Labyrint*. Het interactieve schijfje moet docenten helpen de stap te maken van voorlichting naar vorming. Leerkrachten krijgen steeds gecompliceerdere vragen voorgeschoteld, waarop ze het goede antwoord en de juiste toon moeten bedenken.

Labyrint is een van de producten die voortkomen uit het project *Samen Leven* van het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie

De tijd van seksuele voorlichting is voorbij, het belerende toontje spreekt jongeren niet aan. Wie zien we op de seksbeurs? Roel van Duijn als eregast!

PAUL VUGTS

FAR 11-12

(NIGZ), dat met de Rutgersstichting de beurs had georganiseerd.

Een toneelstuk van de groep Frappant over 'de eerste keer' - voor Van Duijn gebeurde dat overigens pas toen hij twintig was: "Ik was er niet zo vroeg bij" - gaf wat gelukkig wat kleur. Met een vette knipoog werd het publiek, dat normaliter

uit scholieren bestaat, gewezen op de noodzaak van veilig vrijen en de problemen die dat voor jongeren oplevert.

De centrale zaal van de Materialen- en Methodiekenbeurs stond vol stands van bekende instellingen als de GG & GD, het Aidsfonds en de stichting Soa-bestrijding, maar in een hoekje was ook plaats voor een minder bekende organisatie. Het Projectburo, een instelling voor jeugdhulpverlening en verslavingszorg, had een kraam ingericht over zijn projecten voor allichte jongeren.

Turkse, Marokkaanse en Surinaamse jongeren zijn vaak moeilijk bereikbaar voor de voorlichters. Daarom benadert Het Projectburo hen letterlijk, maar ook figuurlijk in hun eigen taal. In kleine groepen kunnen deze jongeren niet alleen hun eigen

Ze zien er vaak volwassener uit,

Agnes van Bussel, werkzaam als psycholoog bij de RIAGG Westelijke Mijnstreek te Sittard afdeling preventie, getrouwd, moeder van een dochter van dertien en een zoon van tien. Schrijver van een nieuw draaiboek voor docenten in het voortgezet onderwijs bij de begeleiding van een themadag 'relaties en seksualiteit' op school. Een interview over voorlichting en vorming, kinderen en jongeren, de grenzen van vorming en haar grote wens.

TEKST EN FOTO'S: JOHN E. LUTEJIS

Hoe vaak trekken jullie je af? Dat is een serieus gestelde vraag die een meisje van veertien aan de jongens in haar klas stelt aan het einde van een vormingsdag. Niemand kijkt raar op van de vraag. De leerlingen zijn al een hele dag bezig geweest met seksuele vorming en hebben weinig schroom meer om zaken bij hun naam te noemen. De dag begon met een woordenspel in een aparte meisjes- en jongensgroep, met een vrouwelijke docent voor de meidengroep, een mannelijke docent voor de knullen. Aan het einde van de dag, na allerlei spellen, oefeningen met het condoom en video's, is er openheid alom.

Agnes van Bussel geeft vanaf 1989 les in relationele en seksuele vorming aan docenten en leerlingen en heeft op basis van haar ervaring een draaiboek samengesteld. Het is een leidraad voor een vormingsdag over seksualiteit voor jongeren tussen de dertien en vijftien jaar. In het draaiboek komen thema's aan de orde zoals opvattingen over seks, relationele en seksuele vorming, homo-emancipatie, (preventie van) seksueel overdraagbare aandoeningen, ongewenste zwangerschap en seksueel geweld. In het boek wordt onder andere gepleit voor het nadrukkelijk toelaten van seksuele fantasieën en masturbatie.

De themadagen moeten worden gegeven door een mannelijke en een vrouwelijke docent samen. Alvorens docenten met het draaiboek de klas in gaan, krijgen ze eerst een instructiedag van vormings- of preventiewerkers van Riagg of Rutgers Stichting.

"Nou begrijp ik iets van meisjes"
Wat wil je nou eigenlijk dat een leerling aan het einde van zo een dag meeneemt?
"Ik vind het belangrijk dat leerlingen leren dat op seksueel gebied niets gek is. Dat ze iets van hun eigen sek-

sualiteit en die van de ander ontdekken. Dat ze leren respect te hebben voor anderen, voor hun partners, maar ook bijvoorbeeld voor homo's. En ik vind het bijvoorbeeld belangrijk dat meisjes niet denken dat als ze met een jongen hebben gezoeend ze automatisch met hem het bed in moeten. Of dat als ze naakt vrijen ze ook automatisch tot het uiterste moeten gaan. Ik hoorde laatst dat een zoon van een leraar na de themadag had gezegd: 'Nu snap ik eindelijk wat van die meisjes.' Daar gaat het mij om."

Je vindt het belangrijk dat meisjes 'net' leren zeggen om daarmee vervelende ervaringen te voorkomen. Maar vaak weten meisjes niet of ze 'net' willen zeggen. Spannende vrijpartij, verlijfd, maar ook een beetje bang en veel niet weten. Hoe ga je als docent seksuele vorming met die twijfel om?

"Kinderen moeten natuurlijk zelf hun ontdekkingen doen. En daar horen ook twijfel en teleurstellingen bij. Als volwassenen moeten we hen die ervaringen nooit afnemen en je zult kinderen niet altijd voor vervelende ervaringen kunnen behoeden. Maar je kunt seksualiteit wel bespreekbaar maken en zorgen dat ze erover nadenken. Je hoeft toch dat ze een zo leuk mogelijk seksualiteit beleven. Daarom geven we toch vorming?"

Goede vormingsdocenten
De themadagen worden gegeven door de eigen docenten van school, en het liefst door de mentoren, omdat dit het dichtst bij de leerlingen staan. Hoe is je ervaring met de docenten?

"Mijn ervaring met de docenten die vorming geven is wisselend: sommigen weten veel, anderen hebben duidelijk hiaten. De beste docenten zijn diegenen die zeggen 'ik weet niet of ik dat kan'. Die zijn geïnteresseerd, die komen met vragen, over de pil, over anticonceptie, maar ook over emotioneel moeilijk liggende zaken zoals verliefdheid van een leerling(e)

maar ze zijn het nog niet

op de docent(e). Met die docenten is een gesprek mogelijk."

Kán elke docent wel vorming geven?
"Nee, niet elke docent kan of wil het. Soms vinden docenten het moeilijk om over seksualiteit te praten. Of ze voelen zich te ver af staan van de leerlingen. Of ze hebben moeite met de grote inbreng van de leerlingen in de les. En er zijn docenten die zich niet in de uitgangspunten kunnen vinden, bijvoorbeeld dat fantasieën en masturbatie belangrijk en goed zijn en dat je daarover mag praten. Sommige docenten vinden dat onbetrouwbare privé-zaken. Tijdens de voorbereiding wordt duidelijk dat je als docent heel goed moet weten wat je zelf vindt en voelt en hoe je over seks wilt praten."

Oude en nieuwe vooroordelen
Het draaiboek ruimt op met onder bij jongeren gangbare vooroordelen. Het op zak hebben van een condoom betekent niet dat je uit bent op seks. Een keer vrijen met een geslachtsgeenoot maakt je niet meteen tot homo. En de vader van seksueel misbruik is niet de vicezede man, maar meestal een bekende van het slachtoffer, onder de 35. Andere zaken in het draaiboek lijken

echter nieuwe vooroordelen in de hand te werken.

In de begrippenlijst staat bij de definitie van pedofilie dat seksueel contact van volwassenen met kinderen onder de zestienvijf verboden is; over het klachtdeelt voor twaalf- tot zestienjarige staat er niets (de officier vervolgt alleen als de jongere vanaf twaalf of zijn ouders een klacht hebben ingediend). Bij de definitie van het begrip porno staat: "Bij seks horen bepaalde beelden en fantasieën, film en foto's die je opwinden, erotisch zijn, prikkelend werken. Wanneer deze beelden grof worden dan spreekt men van porno." In een van de vragenstukken wordt de leerling gevraagd om te praten over de moed hebben toe te geven dat ze naar deze 'grofheid' kijken?

"De definities zijn natuurlijk niet compleet. Maar het gaat er niet om dat die definities in een woordenspel in de klas worden voorgelezen en dat het daarbij blijft. Ze moeten docenten er toe aanzetten zelf een standpunt in te nemen. Vervolgens moeten ze daar in de klas de discussie over op gang brengen. Bij porno gaat ik altijd in op soft- en hardporno en maak ik duidelijk dat niet alle bladen waar bloot in staat porno zijn. Als ik het woord 'hoer' behandel vraag ik bij voorbeeld altijd naar de mannelijke tegenhanger. En ik heb bijvoorbeeld

beeld het begrip pedofilie opgenomen om dat te onderscheiden van incest. Veel mensen halen die begrippen door elkaar en kinderen doen dat ook. Maar daar doe je veel pedofielen tekort mee. Er zijn genoeg pedofielen die nooit een kind aanraken en die integer met hun gevoelens omgaan. Het woord pedofilie lees je tegenwoordig overal, maar meestal wordt misbruik bedoeld. Seksuele contacten van kinderen -ook van boven de twaalf- met volwassenen vind ik overigens gevaarlijk. Ik weet dat het wel eens goed gaat, maar het gaat vaker fout. Daarom ben ik voor de grootst mogelijke terughoudendheid."

Bij incest gaat het volgens de definitie in je lijst om "seksuele contacten tussen mensen die verwant zijn in de ruimste zin van het woord" en vervolgens heb je het specifiek over een kind en macht. Wat bedoel je nou precies? Zijn seksuele spelletjes die broertjes en zusjes onderling hebben incest? En zo ja, is dat meten misbruik?
"Kijk, waar het om gaat is dat kinderen geen dingen doen of hoeven te doen die ze niet willen en dat ze elkaar respecteren. Broertjes en zusjes kunnen elkaar ook misbruiken, maar we moeten oppassen dat kinderen niet meer hun eigen seksualiteit kunnen beleven. Je ziet dat ook bij bloot-

12+

RUBRIEK VAN EN VOOR JONGEREN TUSSEN DE 12 EN 20 JAAR. BIJDRAGEN ZIJN WELKOM OP POSTBUS 2501 CB DEN HAAG

Seksspel over telefoon

TEKST: GEORGE SMIT

Condoomfabriek in Barcelona

Erg enthousiast reageerde ik toen ik hoorde van het idee van de Rutgers Stichting. Een seks- spel gemaakt door en voor jongeren. Wel aan de dure kant, 99 cent per minuut, maar dit is voor jonge mensen geen drem- pel om het spel niet te spelen. Tenminste, niet volgens speler- jectontwerper Annemies Gort en een viertal jongeren die ook intensief hebben meegewerkt aan de totstandkoming van de telefoonlijn. De inkomsten van de lijn worden mede gebruikt om een informatiekrant samen te stellen waarin de meest ge- maakte fouten door de deelne- mers worden verwerkt. Als deelnemer krijg je deze krant gratis thuisgestuurd. Voor de echte 'SXpers' zijn er leuke prij- zen te winnen: een condoom- pakket, een ballonvaart of zelfs een weekend naar Spanje, waar je in Barcelona een con- doomfabriek zult bezoeken.

Wat jij wilt

Erg benieuwd, en met mijn 'Per- sonal Playing Card' in de aan- slag draai ik het nummer: 0900- 111 2222. Nadat de mevrouw van de PTT mij nog eens waar- schuwt voor de hoge kosten heet de spelgever mij welkom. Enthousiast vertelt hij mij dat ik verbonden ben met SX-game. Zo mogelijk nog enthousiaster krijg ik vervolgens de bekende 538-reclame te horen. "Radio natuurlijk niet, ik wil gewoon het spel spelen, maar goed. Ik kom terecht in het hoofd- menu en dezelfde spelgever legt mij uit welke opties er zoal zijn. Zoals gezegd kies ik ervoor

mijn eigen sekse of die van de andere. Ik wil het zo simpel mo- gelijk houden, dus wil ik vragen uit mijn eigen sekse.

De top-10

Dan verwisselt de stem van de spelgever met die van een vrien- delijke vrouwenstem. Zij stelt mij de eerste vraag: "Wat is de G-plek?" De stem geeft mij drie antwoordmogelijkheden: a) Een ander woord voor clitoris; b) Een gevoelig plekje in de vagi- na; c) Een plek in de vagina waar het uitstrijkje wordt ge- maakt. Hoewel dit toch echt geen vraag uit mijn eigen sekse is, meen ik te weten dat het ant- woord 'b' moet zijn. Het ant- woord is goed wat mij vijf pun- ten oplevert. Dat gaat lekker, ik wil nog een vraag. Tot mijn ver- bazing krijg ik een tape te horen die de door mij ingesproken persoonlijk gegevens afspeelt, wel krijg ik direct hierna weer drie antwoordmogelijkheden. Waarschijnlijk heb ik iets fout gedaan, dus pas ik. Het nadeel hiervan is dat er 1 punt van mijn score wordt afgetrokken. Ik ga door, maar weer stelt de stem mij een vraag die nergens op slaat: "vijf", is het enige wat ik hoor, "a, b of c?"

Ik toets 3 in (antwoord c) en wacht af wat er gebeurt. Het antwoord is fout met als gevolg 3 punten aftrek. Ik besluit het op te geven en de telefoon neer te leggen. Mijn totaalscore is dus blijven steken op 1 punt.

Privacygegevens op de lijn

Even later probeer ik het nog eens van voor af aan. Iets sneller dan de eerste keer volgt nu de eerste vraag.... Toch? Nee, he- laas niet, nu hoor ik een andere deelnemer uit Utrecht zijn per- soonlijke gegevens inspreken. Om

onnodige kosten te besparen en om nog meer ergernis te voor- komen besluit ik weer op te hangen.

Op aanraden van andere men- sen bel ik een klein weekje later nog eens. Misschien was het wel een simpele computer- stormis die intussen is verhol- pen. En inderdaad, alles duidt erop dat een en ander nu naar behoren werkt. Drie vragen heb ik intussen beantwoord, waar- van echter twee fout, maar toch. Op dat moment zou mijn to- taalscore dus nul moeten zijn. Toch wordt ik na de derde vraag gefeliciteerd door de spelgever. Ik mag een naam invoeren, omdat ik de top-10 van alle deel- nemers ben binnengevraagd. Ik begrijp er weinig van, maar ik maak me niet te druk. Een weekendje Barcelona is natuur- lijk niet verkeerd. Helaas gooit de vriendelijke vrouwenstem 20 seconden later roet in het eten door mij te vertellen dat ik hele- maal geen top 10-speler ben en dus ook niets kan inspreken. Mijn sprookje is voorbij en als ik vervolgens na elke vraag het- zelfde verhaal te horen krijg, ook het spel voor mij. Wat mij sowieso een beetje tegenviel is dat de computer bij een fout antwoord het goede antwoord niet vermeldde. Annemies Gort benadrukte eerder in een artikel in de Volkskrant dat voorlichting het belangrijkste doel zou blij- ven.

Geldklopperij

Mijn ervaringen met het 'eerste educatieve telefoonspel over seksualiteit' zijn al met al uitge- mond in een behoorlijke teleur- stelling, en hoewel de Rutgers Stichting zegt er weinig aan te verdienen lijkt het wat mij be- treft op pure geldklopperij. ♦

Personal playing card
0900 111 2222

Spelregels
Zo speel je snel, makkelijk en succesvol!

- 1. De naam van de sekse van de ander.
- 2. De naam van de sekse van de ander.
- 3. De naam van de sekse van de ander.
- 4. De naam van de sekse van de ander.
- 5. De naam van de sekse van de ander.

Bel nu 0900-111 2222 en speel 1 voor het spelnummer.

"We wind mee hebt met de aandacht voor seksuele intimidatie. hebben de Bewijst dat laatste niet dat in de samenleving de koppeling van seks en geweld bijna vanzelfsprekend is geworden? Wat moet je daar volgens jou aan doen?"

"Eigenlijk is het zuur dat de overheid eerst van alles verplicht moet stellen (een klachtencommissie, een ver- trouwenspersoon) alvorens over dit thema en in het verlengde daarvan over seksuele vorming gesproken wordt. Seksuele vorming zou een normaal onderdeel van het onder- wijsprogramma moeten zijn, met daarin aandacht voor seksuele in- timidatie. Kijk, mijn grote fantasie zou zijn dat het ministerie van Onderwijs zou zeggen: 'Alle scholen' moeten binnen nu en tien jaar een pro- gramma rondom relationele en sek- suele vorming hebben opgezet, in- clusief preventie van seksueel ge- geweld'. Die kar zou ik wel willen trek- ken. Scholen moeten dan wel - en dat botst met het feit dat het programma alleen werkt als het door de docenten van binnenuit wordt gedragen. Maar als je binnen bent, zijn er altijd do- centen die willen en geïnteresseerd zijn. Op die manier kan relationele en seksuele vorming groeien en werk je misschien aan een generatie die beter met seksualiteit en relaties om- gaat en waarbij seksueel geweld min- der voorkomt dan nu. ♦

Het 'Draaiboek Thema'sdag relaties en seksualiteit' be- vet een lezer aan werkvormen, uitnemende en kopier- bare werkbladen en is te verkrijgen bij het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepre- ventie (NIGZ), Postbus 500, 3440 AM te Woerden, te- lefoon (0348) 43 76 06, fax: (0348) 43 76 66. De bestelcode is B597249, de prijs bedraagt f 55,- (inclu- sief verzendkosten).

voor die jongen iets anders bes- kent dan voor het meisje en dat zij din- gen heeft gedaan die ze achteraf toch niet wilde. Als zij beter was voorbereid had ze beter kunnen aan- geven wat ze wel wil- de."

Seksueel geweld en/of seksuele vorming
In je boek schrijf je dat je seksualiteit en seksueel geweld vooral een kwestie is van de baas willen spelen. Houd je niet juist de koppeling tussen dit twee in stand, alleen al omdat je ze samen behandelt, wat met de context van seksualiteit toch niet negatief wordt?

"Nee, integendeel. Macht uitoefe- nen, de baas spelen, dat gebeurt vaak door middel van seksualiteit. Daar- om moet je aandacht besteden aan seksueel geweld. We werken al en- kele jaren met dit programma en juist de combinatie van seksuele vor- ming en preventie van seksueel ge- geweld was een schot in de roos, want om seksueel geweld te voorkomen is het belangrijk dat mensen seksueel

meisjes van achttien vaak amper weten wat ze van een relaties kunnen verwachten. Een meisje denkt soms na een eerste ontmoeting met een jongen dat ze haar vaste vriendje heeft gevonden - de prins op het witte paard, waarmee ze wil trou- wen. Ze doet daarom alles voor die jongen, ook op seksueel gebied, ter- wijl die twee amper met elkaar heb- ben gepraat. Het is een enorme te- leurstelling als blijkt dat de relatie

Je zit tijdens de presentatie van je boek dat het succes van je vormingsdagen ligt in het heel concrete aanbod dat je met het boek doet en in het feit dat je momenteel de

Ab/jr 68/vv/sc

ARC
mms

PROEFSCHRIFT OVER JEUGD EN SEKS

Overvloed aan keuzes als het nieuwe seksuele probleem

Seks is onder jongeren nauwelijks een onderwerp van (serieus) gesprek. En ook met hun ouders praten ze er, vaak tot geruststelling van de laatsten, nauwelijks over. Toch tobben ze heel wat af over de vraag hoe ze seks een plaats geven in vriendschappen en relaties. Janita Ravesloot onderzocht hoe en welke keuzes over seks jongeren maken tussen hun 16e en 23e en ze vergeleek de uitkomsten met die van hun ouders in hun jeugd.

0/25 Del
Jacqueline van Duin
De seksuele opvoeding door ouders van nu is er een van ofwel eenzijdig regels opleggen ofwel zich afzijdig opstellen. Althans, dat vinden hun kinderen. Ouders zelf zien zich meer als liberale onderhandelaars. Naast deze twee, met de seksuele revolutie in het achterhoofd mischien wat teleurstellende groepen opvoeders, is er een kleine groep ouders (zo'n 10 procent) die het wel lukt om een seksuele opvoeding te geven die gebaseerd is op durven luisteren naar en praten met hun kinderen. Dat zijn ouders die met hun kinderen zoeken naar afstemming op een levensdomein dat in de gevoelige sfeer van een gezin als riskant geldt.

"Wetenschappelijk communiceren over seks kost moeite"
Het ongemak van ouders met de seks van hun kinderen is een van de bevindingen van pedagoge Janita Ravesloot die op 18 december promoveert aan de Leidse universiteit op haar onderzoek *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu. Ouders en jongeren aan het woord*. De aanleiding van haar onderzoek is, aldus Ravesloot, verbazing. "Als interviewer werkte ik hier aan de universiteit mee aan een groot onderzoek dat in 1988 van start ging. Centraal stond daarin jeugd en arbeid, sek-

sualiteit kwam alleen zijdelings ter sprake. Hoewel de algemene gedachte leefde dat seks geen probleem meer is, leken de antwoorden op vragen in het onderzoek over seks een andere richting in te wijzen. Dat intrigeerde me. Een we besloten er een apart onderzoek aan te wijden. In het publieke debat stond seksualiteit in het teken van gezondheid of van geweld. Het ging toen vooral om aids, incest en mishandeling. Maar in de vraaggesprekken die ik met jongeren had waren dat niet de thema's. "Hoe red ik me op dit vlak in mijn vriendschappen, wat moet ik daarin met het seksuele, wat hoort bij wat?", dat waren de vragen die in de interviews speelden. Bijna alsof ze van ons het antwoord verwachtten."

"Ik was gevoelig voor dat geluid. Ik ben zelf begin jaren zestig geboren en nogal restrictief opgevoed en ik moest in de jaren zeventig en tachtig zelf vorm zien te geven aan de seksuele omgang. De ongemakkelijkheid over seks, met al zijn opties en keuzes, die ik in mijn interviews hoorde, had ik zelf ook. In het onderwijs aan studenten merkte ik dat ze moeite hebben om wetenschappelijk over seks te communiceren en ik meende dat ook bij mijn collega's te zien. Nu weet ik dat praten over seks ook een vorm van seksuele interactie is. Dat zal het wel zijn."

"Als ik alleen maar kijk hoe eng we als onderzoekers seksualiteit hebben gedefinieerd. We dachten over seks vanuit het oogpunt van "statuspassages", leeftijdsfasen waarin een jongere een nieuwe stap naar volwassenheid zet, bijvoorbeeld de overgang van kind naar puber. Maar toch, masturbatie en homoseksualiteit zijn er ook buiten gelaten, omdat die moeilijk liggen in de jeugdwetenschap. Zelfs nu mijn onderzoek voltooid is, heb ik de indruk dat er in het vak een beetje vreemd tegenaan wordt gekeken. Onderzoekers die schuldige seks bestu- deren, geweld of incest, die worden gewoner gevonden. Daar hoeft je je niet mee te identificeren."

Janita Ravesloot

FOTO: CATRIEN ARIËNS

"Wat ik, gezien de seksuele revolutie die we hebben gehad, opmerkelijk vond en wat me tegelijkertijd bekend voorkwam, was dat ik van jongeren hoorde dat ze het wél moeilijk vinden om over seks te praten en aan seks te doen, dat ze hun ouders niet als vertrouweling hebben en dat die ouders niet weten wat ze in de opvoeding met seks aan moeten."

Uitstellers, scharrelaars en binders

Ondanks het gebrek aan ondersteuning van de kant van hun ouders spreekt het voor jongeren vanzelf dat ze seksuele ervaring opdoen, het liefst in vaste relaties. Niet omdat dat zo hoort, maar omdat ze het veiliger vinden, stelde Ravesloot vast. Jongeren vinden dat niet alleen, ze brengen het ook in de praktijk, zij het lang niet allemaal op dezelfde leeftijd. Sommigen hebben aan het eind van de middelbare school nog niets meege- maakt, anderen vrijen links en rechts een klein beetje en een derde groep zijn "diegenen die binnen losse en vaste contacten coitusrelaties onderhouden". De mees- ten echter zijn voor hun huwelijk seksueel ervaren.

In haar onderzoek naar seks als opvoedings- en ont- wikkeldomein kwam Janita Ravesloot 'bewuste uit- stellers', 'spontane scharrelaars' en 'tijdelijke binders' tegen. Daarnaast figuren 'ontspannen uitstellers', 'on- geduldig gefrustreerden' en 'serieuze binders'. Dat zijn de zes typen (zie kader) die ze onderscheidt in een groep van ruim honderd jongeren die ze drie keer on- dervroeg: rond hun 16e, 19e en 22e jaar.

Uit dit longitudinale onderzoek blijkt dat jongeren een

carrière doorlopen van minder naar meer ervaring die ze vooral opdoen door 'trial and error', de methode van schade en schande. Ze denken en plannen heel wat af en van hun ouders krijgen de meesten, zoals ze tot hun spijt ervaren, niet veel steun. Maar, en dat is in dit licht opmerkelijk, zelf praten ze er ook weinig over, ook niet met leeftijdgenoten. Ze bespreken wel hun vriendschap- pen en liefdes, maar de plaats van het seksuele daarin is nauwelijks onderwerp van gesprek.

Praten over seks doen ze pas als het, gezien vanuit seksualiteit als opvoedings- en ontwikkelingsvraag, niet meer zo nodig lijkt, namelijk als ze eenmaal verkering hebben en kunnen praten met de eigen sekspartner. Jongeren verbinden niet alleen de seksuele praktijk met een vaste relatie, ook het praten erover doen ze vooral met hun verkering.

Met dit inzicht in de ontwikkeling van 16- tot 23- jarigen is lang niet alles gezegd over wat Janita Rave- sloot heeft uitgezocht. De zes typen met hun uiteenlo- pende carrières zijn niet alleen een resultaat van de ervaring die komt met de jaren. Ze komen ook voort uit de vraag of je een jongen of een meisje bent, of je uit een laag, middenklasse of hoog milieu komt, tot welke religieuze zuil je behoort en tenslotte heeft die carrière te maken met de culturele achtergrond van het gezin waarin je opgroeit, of het om een bevels- of onderhan- delingshuishouding gaat.

Jeugd en seks: zes prototypen

De *ontspannen afwachter* is een meisje van 16 uit een lager milieu dat voor haar eindexamen LEAO zit en daarna naar de kapperschool wil. Ze hoopt vaste verkering te hebben als ze met haar opleiding klaar is om dan te gaan samenwonen of trouwen. Haar vrij strikte ouders vinden dat ze 'nog maar even moet wachten' met seks en zelf denkt ze ook rustig 'dat komt wel'.

De *bewuste uitsteller* is een HAVO-jongen van 16 uit een hoger milieu die denkt te gaan studeren aan de universiteit. Hij hoopt op een serieuze verkering rond zijn 25e, want hij ziet niet als de ontspannen afwachter een gezin voor zich. Maar hij wil eerst op kamers en samenwonen. Iedereen mag doen wat hij wil, en zelf wil hij ook wel een beetje experimenteren. Nu nog niet en seks is trouwens ook niet het allerbe- langrijkste. Zijn ouders bemoeden zich nergens mee.

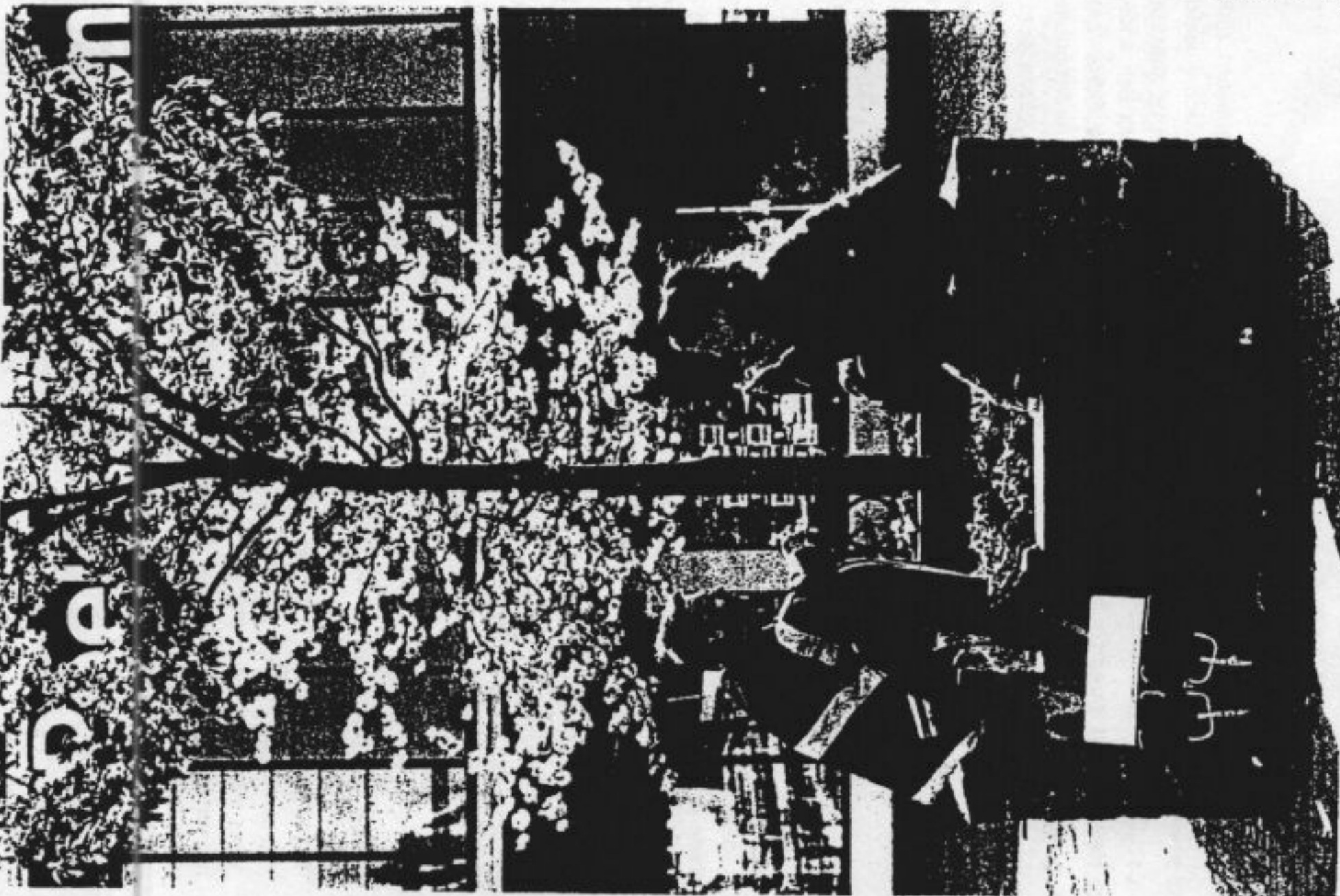
De *ongeduldig gefrustreerde* is een 17'er uit een laag milieu, die wil werken en parttime wil doorleren. Hij is ook 16, wil vrijen - en wel nu. Alleen 'het is hem helaas nog niet overkomen'. Hij is liberaal, voor seks hoeft ie iemand niet echt goed te kennen. Wel ziet hij seks voor zichzelf vooral binnen een vaste relatie en vindt hij dat meisjes meer om hun goede naam moeten denken.

De *spontane scharrelaar* van 16 heeft, in tegenstelling tot de vorige drie typen, ervaring met seks. Niet met iemand naar bed, want hij of zij zelf nog niets in 'gedoe van vastigheid' en bovendien is een beetje scharrelen veilig. Niet relatievorming maar het ontdekken van seksualiteit staat bij de scharrelaar voorop. Dit type komt voor van hoog tot laag milieu en kan zowel liberale als restrictieve ouders hebben.

De *serieuze binder* is aan de pil. Het is een laag opgeleid, zelfstandig meisje, dat op haar 16e werkt en naar bed gaat met haar vaste vriend. Haar leeftijdgenoten dóen er veel minder toe dan haar ouders.

De *voorlopige binder* is een hoger opgeleid meisje dat op haar 17e voor het eerst met een jongen naar bed is geweest. Dat is nu haar vaste vriend, maar 'niets is meer zeker, ik denk dat ik nog wel verder moet of zo'. Ze heeft liberale ouders en haar leeftijdgenoten zijn nog van groot belang.

Jongeren bespreken met leeftijdgenoten wel vriendschappen en liefes, maar niet seksualiteit

FOTO: WILBERT VAN WOENSEL

Raveslout licht aan de hand van een voorbeeld toe hoe ze aan haar typologie komt. 'Kijk je naar vaders uit lage milieus, die experimenteerden in de jaren zestig met seks. Die konden als jongen simpelweg ervaring opdoen zonder al te veel twijfels en vragen, terwijl hun zoons nu de onzeker zijn, de ongeduldig gefrustreerden. Hun overstap naar de volwassenheid komt relatief snel en ze krijgen van hun ouders minder omgangsvaardigheden mee, ze moeten praten over gevoelens die nu zijn vereist. Vergeleken met hen zijn jongens uit hogere milieus die vaak meer communicatievaardigheden geleerd hebben eerder ontspannen afwachters of bewuste uitstellers. Bij deze jongens blijft het ook een tobdomein, maar loopt het minder hoog op.'

'Op grond van de typen die ik vond denk ik nu dat de

jongensseks een beetje verwaarloosd wordt. Met meisjes wordt altijd al meer gepraat vanwege de kansen op zwangerschap. De pil heeft dat probleem opgelost, maar nog steeds komen meisjes meer beslagen ten ijs. Het beeld bestaat dat jongens de macht in handen hebben. Maar nu veel afhangt van de competentie om aan te geven wat je wilt en aan te voelen wat de ander wil, zijn jongens, en vooral de lager opgeleide, kwetsbaarder geworden.'

'Gezellig samen' of 'lekker met jezelf'

Als of met de variabelen leeftijd, sekse, sociaal milieu, zuil en gezinsfeer de materie al niet ingewikkeld genoeg was, geeft Raveslouts proefschrift ook nog een

kwalitatieve verwerking van de gegevens. In de hoofdstukken waarin, zoals de titel belooft, ouders en hun kinderen aan het woord komen wordt duidelijk wat dit inhoudt. En dan begint het de lezer wel eens even te duizelen. Iedere respondent heeft voor elk begrip zijn eigen invulling, waardering of interpretatie en alles betekent in elke situatie iets anders.

Deze complicaties operationaliseert Raveslout van tevoren niet weg maar betreft ze in de analyse. Zo betekent seks voor meisjes zoiets als 'gezellig samen zijn' en staat seks voor jongens meer in het teken van 'lekker met jezelf bezig zijn'. Een losse relatie kan voor de een betekenen: wel seks, geen binding, zoals voor een jongen die zegt 'wel een meisje hebben, maar er niet aan vast zitten'. Voor de ander betekent een losse relatie: weinig seks, wel binding, bijvoorbeeld voor een meisje dat niet teveel wil vrijen, maar in verband met haar ouders wel een jongen kan gebruiken die haar 's avonds thuisbrengt. Het begrip verkering houdt voor een jongeman uit gereformeerde kring in dat hij voornemens is met zijn huidige vriendin te trouwen, terwijl een ander met de term 'verkering' koketteert om zijn viriliteit van het ogenblik te demonstrenen. Ouders die zich afzijdig houden als het gaat om het seksuele leven van hun tieners, zijn die liberaal of voelen ze schroom?

De complexiteit van al die mogelijkheden en betekenissen is de onderzochte jongeren en ouders ook niet ontgaan. Raveslout: 'Wat mij genoegen doet als ik terugkijk is dat jongens en meisjes zich zo goed bewust zijn van de toegenomen ingewikkeldheid van de omgang op het seksuele vlak. En hoe moeders zich er ondanks alles mee bezighouden en hun partners erbij proberen te betrekken. Je zou kunnen zeggen "de machteloze vaders kunnen niet veel", maar je kan ook zeggen "ze voelen het tenminste als onmacht". Dat is meer dan niks.'

'Dat besef van complexiteit verklaart misschien wel dat het merendeel van de jongeren in een toch inmiddels sterk geseksualiseerde jeugd fase aardig tussen de klippen doorvaart. Ik vind dat knap. Ik moet er wel bij zeggen dat mijn onderzoeksgroep niet helemaal representatief is. Respondenten met geweldservaringen bijvoorbeeld wilden niet meedoen. Ook allochtone jongeren of kinderen uit eenoudergezinnen zitten er nauwelijks bij.'

Opgerolde tailleband

Behalve zicht op seksualiteit als ontwikkelingsopgave van hedendaagse jongeren, biedt het boek een intergenerationale vergelijking van de seksuele ontwikkeling in de jeugd fase. Ook de ouders van de ondervraagde jongeren zijn geïnterviewd over de herinneringen aan hun eigen seksuele carrière.

Ouders van nuervaarden, toen zij jong waren in de jaren vijftig en zestig, seks als iets dat verboden was. Voorzover er seks was lag dit in de stiekeme sfeer. Meisjes die er toch sexy uit wilden zien, rolden buiten de

'Jongens zijn in seks kwetsbaarder geworden'

deur hun tailleband om, zodat hun rok wat korter werd. Beide seksen schakelden broers en zusjes in als verspiegelaars bij ouderlijke bemoeizucht. En het gebeurde dan ook, aldus een respondent, dat zijn zusje hem kwam waarschuwen met de boodschap 'Vader komt eraan!' Waar ouders van niets wisten en niets mochten, zeilen hun kinderen in de jaren negentig op zekere leeftijd de 'openlijk geseksualiseerde jeugd fase' binnen.

Het seksuele domein is naar zijn aard spannend. Als je niet heel beslagen ten ijs komt, en dat kom je als 16-jarige nu eenmaal niet, dan is het al gauw een problematisch terrein. Dat is een probleem van alle tijden. De vorm die 'het seksuele probleem' heden ten dage aanneemt is niet dat seks voor jongeren verboden is, maar dat de jeugd zoveel keuzes heeft. Hoor seks bij vriendschap of bij liefde en wat is dat dan? Is het eng of leuk, is het kus of coïtus? Van wie moet seks uitgaan, gaat het om jezelf of om die ander, is het iets voor nu of voor later?

Wat Janita Raveslout in haar eigen leven meemaakte en in haar eerste interviews met jongeren hoorde, wordt in de vergelijking van de twee generaties bevestigd. Het seksuele probleem is door de maatschappelijke veranderingen die sinds de jaren zestig plaatsvonden, vooral de verkrijgbaarheid van de pil, niet opgelost. Het is van een verbodsprobleem een vormgeevingsprobleem geworden. De levensloop waarbinnen jongeren in de jaren negentig dit probleem moeten oplossen - en dat geldt nog het meest voor jongens uit hogere milieus die lang studeren - benoemt Raveslout als een 'keuzebiografie'. Hun ouders daarentegen losten het op binnen een leven dat veel meer volgens vaste patronen verliep als een 'standaardbiografie'.

De overgang naar seks als vormgeevingsprobleem en naar de levensloop als keuzebiografie lijkt moeilijk te rijmen met de uitkomsten van ander onderzoek dat zegt dat de meeste jongeren gewoon willen trouwen. Raveslout: 'Zo zwart-wit ligt het niet. "Omdat het hoort" is wel meer geworden "omdat ik er voor kies", maar kinderen uit zwaar christelijke gezinnen of uit de lagere milieus treden nog altijd meer in de voetsporen van hun ouders dan andere jongeren. En kiezen betekent ook niet alleen dat alles je vrij staat, er zit ook dwang bij. Je moet kiezen. Maar inderdaad, dat onderzoek is er ook. Alleen: de vanzelfsprekendheid is er af, de legitimaties zijn veranderd.'

VAN HET PROEFSCHRIFT VERSCHIJNT BIJ UITGEVERIJ HET SPINHUIS, AMSTERDAM EEN HANDLEIDING ONDER DEZELFDE TITEL: JANITA RAVESLOOT, SEKSUALITEIT IN DE JEUGDFASE VROEGER EN NU. OUDERS EN JONGEREN AAN HET WOORD, 250 BLZ., F 37.50; ISBN 90 5589 097 9.

Ouders beperken zich volgens onderzoekster vaak tot voorlichting en anticonceptiva Jeugd praat niet over eigen seksleven

Van onze verslaggever
Peter Giesen

LEIDEN *VK 10-12-97*
Ondanks de seksuele revolutie worden ouders nog steeds overvallen door houterigheid en gêne als zij met hun kinderen over seks praten. Veel ouders zien niet graag dat hun kinderen relatief jong aan seks beginnen, of met veel verschillende partners vrijen. Een meerderheid ziet seks bij tieners echter als een zaak waar zij toch geen invloed op heeft. De krampachtige moraal van vroeger is vervangen door 'non-interventie'.

Dit stelt de Leidse pedagoge dr. J. Ravesloot in haar proefschrift *Seksualiteit in de jeugdfase, vroeger en nu* (Het Spinhuis; f 37,50), waarop zij vandaag promoveert. Ravesloot ondervroeg 120 mannen en vrouwen over hun seksuele opvoeding in de jaren vijftig. Vervolgens ondervroeg zij 120 jongens en meisjes die in de jaren negentig op de middelbare school zaten.

Jongeren van nu groeien op in een cultuur waarin *Viva* haar abonnees een vibrator cadeau geeft en de televisie broeierige *dating*-shows vertoont. Zij praten veel over seks in het algemeen, maar opvallend weinig over hun eigen seksleven. Van de 120 scholieren bespreken 25 hun seksleven wel eens met hun ouders en nog eens 10 met hun beste vriend of vriendin. De overgrote meerderheid vindt het een privé-zaak.

Ravesloot: 'Dat staat haaks op het beeld van een alomtegenwoordige praatcultuur. Maar het is wel logisch. Jongeren hoeven ook niet met hun ouders over seks te praten, ze willen zich juist losmaken van het ouderlijk huis. En met hun vrienden bespreken ze al zoveel. Ik kan me best voorstellen dat ze zeg-

DE JAREN 50

Vrouw, 62: Mijn vader nam me mee naar buiten en vertelde me dat de kindertjes uit de buik kwamen en dat de man er wat mee te maken had. Maar wat de man ermee te maken had, dat werd voor mij helemaal niet duidelijk en dat durfde je ook niet te vragen.

Man, 50: De dag voordat ik in militaire dienst ging werd ik naar de slaapkamer van mijn ouders geroepen, ze wilden me voorlichten. Ik zeg, ik weet alles al. Ze waren opgelucht dat ze niet hoelden te praten.

DE JAREN 90

Fennie, 19: Mijn vader loopt de hele dag te draaien in huis, om echt een goed moment af te wachten om met mij te praten. Dat ik, als ik condooms wil hebben, weet waar ze liggen. Dat als ik aan de pil wil, ik het gewoon moet zeggen. Als ik maar uitkijk en het niet als een vrijkaartje zie om het met iedereen te doen.

Chantal, 17: Ik kreeg dit jaar een vriend en toen heb ik gewoon na een maand gezegd, ik ga naar de dokter voor de pil. Toen zeiden mijn ouders wel: nu al? Ja, zei ik, je kunt beter nu gaan dan dat er wat gebeurt, en toen zeiden ze: ja, dat is misschien wel zo.

gen: dit houd ik lekker voor mezelf.' De ouders verstrekken technische voorlichting, leveren soms ook anticonceptiva, maar echt over seks praten vinden zij meestal gênant. Vooral vaders laten het onderwerp graag aan hun echtgenote over. 'Ik weet niet wat mijn vader ervan zou vinden als ik met iemand naar bed zou gaan', zegt een meisje van zeventien. 'Misschien interesseert het hem ook niet. Alleen zijn computer interesseert hem.' Een vader: 'Meestal lost ze het zelf wel op. Ik zeg op mijn beurt: waar bemoei ik me eigenlijk mee?'

Het valt toch niet tegen te houden, denken de meeste ouders. Een meisje van negentien: 'Ze hebben zo'n instelling van: als je het wilt doen, doe je het toch wel. En doe het dan maar lekker thuis in plaats van op de achterbank van de auto.' In de jaren vijftig legden ouders een strenge moraal op. De pil bestond nog niet en de angst voor zwangerschap domineerde de opvoeding. Ouders stonden voor een

netelig probleem: hoe licht ik mijn kinderen voor, zonder dat ze nieuwsgierig worden naar het grote geheim? Veelal werd informatie verstrekt in vage, vrijwel onbegrijpelijke bewoordingen, met als duidelijke boodschap: seks is gevaarlijk. Een vrouw blikt terug: 'Je wist van niks, maar als een gozer onder je rok wilde, kreeg hij een klap in zijn gezicht.'

De kerken gaven voorlichtingsboeken voor de 'rijpere jeugd' uit. De meeste ouders overhandigden ze niet rechtstreeks, maar legden ze op het bed van hun kroost, soms met de opmerking: 'Lezen en je mond houden!'

Er bestond echter een groot verschil tussen leven en leer. Ruim een kwart van de ondervraagden stelde de eerste geslachtsgemeenschap daadwerkelijk uit tot het huwelijk. Bijna de helft deed het toch maar alvast met de aanstaande echtgenoot. Voor ouders was het vooral belangrijk dat hun dochter vaste verkering had. Als het onverhoopt

misging, was de man moreel verplicht tot een huwelijk.

Toch was het liefdesleven van de jaren vijftig duidelijk in vergelijking met de jaren negentig. De eerste zoen, de eerste keer naakt vrijen, de eerste daad, daarover moet tegenwoordig elke keer worden onderhandeld. Op een fijngevoelige manier: de jongen mag niet meer de macho uithangen.

De jongeren die in tv-programma's en films worden opgevoerd, lopen doorgaans over van hormonale hitsigheid. Op een congres van seksuologen werd vorig jaar een 'nieuwe onvrijheid' gesignaleerd: de dwang om flitsend en seksueel actief te zijn, als een ster uit *Baywatch*. Uit het onderzoek van Ravesloot blijkt echter dat veel jongeren ontspannen met seks omgaan. Aan het einde van de middelbare school heeft ongeveer eenderde geen seksuele ervaring. Sommigen zijn daar gefrustreerd over, maar de meesten wachten rustig af of hebben seks bewust uitgesteld.

'Veel jongeren balen van dat beeld dat ze altijd maar met seks bezig zijn. Er is ook een groep die de seksualiteit in feite uitschakelt. Een jongen en een meisje die bij elkaar slapen, maar alleen Winnie de Pooh lezen. Ze vinden seks te ingewikkeld. Je bindt je meteen zo, en daar heb je nog tijd genoeg voor. Ze willen liever nog een tijdje met hun vrienden optrekken.'

De meeste jongeren hebben liberale ideeën over seks, concludeert Ravesloot, maar willen zelf een monogame relatie. Een meisje van negentien: 'Wil iemand met vijf verschillende jongens naar bed in een week, nou, dat moet ze zelf weten. Maar ik zou daar niet gelukkig van worden. Ik wil eerst weten of hij niet ook met tien verschillende meisjes naar bed gaat.'

Wij Willen Weten

Vragen van lezers
Postbus 64 2501 CB Den Haag

Zeventien en verliefd op een twaalfjarige

DNS WINTER '97

Deze brief schrijf ik u vanuit grote onzekerheid. Ik ben een zeventienjarige jongen en weet al een tijd dat ik verliefd kan worden op jongens van een jaar of elf tot een jaar of veertien. Wanneer ik daarvan gedroomd heb of klaargekomen ben bij fantasieën over die jongens voel ik me erg depressief. Ik moet dan bijna huilen over wat ik die jongens heb aangedaan. Toen ik een tijd terug op de televisie over Marc Dutroux hoorde besefte ik wat ik kinderen aandoe als ik mijn dromen in praktijk zou brengen. Ik zal echter nooit doen wat Marc Dutroux deed omdat ik veel te veel van die kinderen houd. Ik schaam me voor het feit dat ik anders ben dan anderen en ben bang dat iemand het te weten zal komen. Als het zo ver komt dat iemand achter mijn 'ziekte' komt zal ik zelfmoord plegen. Toch wil ik later graag met kinderen werken omdat ik van kinderen houd. Hoe moet ik verder met mijn gevoelens?

Het houden van kinderen of het je erotisch aange trokken voelen tot kinderen is op zich geen ramp. Gevoelens doen niemand kwaad. Het is ook niet zo dat het per definitie slecht uitpakt voor kinderen wanneer volwassenen erotische relaties met ze hebben. Ook later in het leven van die kinderen wordt niet altijd met afschuw aan dergelijke relaties teruggedacht. We leven echter wel in een samenleving waarin een taboe rust op dergelijke relaties. Wanneer kinderen er vroeg of laat mee geconfronteerd worden kan dat wel een negatieve invloed hebben op wat ze doen of deden. Als je hoort dat het slecht is wat je doet of deed kun je dat zelf ook gaan denken, ook al ervoer je het op het moment zelf als prettig. Waar je zelf op moet letten wanneer je erotische contacten met jongens vanaf een jaar of twaalf wilt hebben is dat je er zorgvuldig mee om moet gaan. Je dient duidelijk te krijgen dat de jongen waartoe je je voelt aange trokken het zelf plezierig vindt om iets seksueels met je te doen. Je dient ook duidelijk diens grenzen te respecteren. Wanneer je die zorgvuldigheid in acht neemt kun je pedofiele gevoelens makkelijker accepteren. Dan is het ook minder moeilijk om met ontdekking door anderen om te gaan: je weet immers dat je zorgvuldig en liefdevol met kinderen omgaat. Of het verstandig is om met kinderen te gaan werken is een moeilijk te beantwoorden vraag. Je maakt het jezelf daarmee niet makkelijker, omdat je elke dag weer opnieuw met kinderen wordt geconfronteerd. Probleemsituaties zouden zich vaker kunnen voordoen dan nodig is. Bovendien besta je uit meer dan alleen je seksuele gevoelens. Het is ook goed om je daarvan bewust te zijn en je niet vrijwel uitsluitend bezig te houden met je pedofiele gevoelens.

Larissa, draagster van HIV-virus: Ik ben nu net zo gezond als jij

Op haar zeventiende ontdekte Larissa dat ze besmet was met het HIV-virus. Ze is nu 22 jaar, zit op school en denkt net als ieder ander aan wat ze later wil gaan doen. Aan de Kids-redactie vertelt ze haar verhaal.

Toen Larissa en haar vriend elkaar al een tijdje kenden, werd ze incens ziek. De dokter dacht aan de ziekte van Pfeiffer en niemand maakte zich verder ongerust. Tot ook haar vriend ernstig ziek werd en in het ziekenhuis belandde. Daar kwamen de dokters er achter dat hij aids had. "Dat was een grote schok voor mij", vertelt Larissa. "Toen ik dat hoorde stortte mijn wereld in. Ik wist meteen dat ik ook besmet was. Anderhalve maand later deed ik een test die dat inderdaad bevestigde."

Ziek
Toch ziet Larissa er helemaal niet ziek uit. Ze legt uit hoe dat komt. "Ik heb het virus wel in mij, maar mijn lichaam kan nog genoeg weerstand bieden. Daarom ben ik niet ziek en heb ik dus nog geen aids. Zolang mijn lichaam het virus blijft onderdrukken, ben ik eigenlijk net zo gezond als jij.

Ik slik ook geen medicijnen, maar ik moet wel twee keer per jaar naar het ziekenhuis. Daar controleren ze of mijn weerstand nog groot genoeg is." Hoewel er veel voorlichting wordt gegeven over aids, bestaan er nog steeds veel misverstanden. Sommige mensen hebben hele rare ideeën over aids. Larissa vertelt lachend dat ze wel eens iemand is tegen gekomen die dacht dat je aids kon krijgen door varkensvlees te eten! Larissa is besmet via haar vriend. Hij is zelf jaren eerder besmet geraakt. "We hebben bijna altijd veilige seks gehad. Maar ik was toen zeventien en dan denk je niet altijd even goed na." Voorlichting aan jongeren vindt ze daarom heel belangrijk. De HIV-vereniging steunt mensen die besmet zijn met HIV en geeft voorlichting. Zo heeft Larissa ook een tijdje scholen bezocht om met jongeren te praten en

uit te leggen wat aids nu precies is. "Eerst wordt er wat verteld over de HIV-vereniging, over aids en daarna vertellen de voorlichters hun persoonlijke verhaal. De leerlingen kunnen ook vragen stellen. Sommigen durven dat niet zo goed en komen na de les nog even langs."

Wereldreis

'Ga je nu een wereldreis maken?', is één van de meest gestelde vragen. Hoe ziet Larissa haar toekomst eigenlijk? "De toekomst is moeilijk in te delen. Ik doe nu een opleiding activiteitenbegeleiding en wil straks gewoon gaan werken en misschien wel een gezin. En wat die wereldreis betreft: daar heb ik geen geld voor en bovendien kan ik net zo goed nog vijftien jaar leven. En om dan ieder jaar een wereldreis te maken, dat is een beetje te veel van het goede."

7. Waar.
6. Niet waar.
5. Niet waar.
4. Waar.
3. Waar.
2. Niet waar.
1. Niet waar.

Dflossingen

Test je eigen kennis met de
Facts or Fiction-quiz uit de Filippijnen.

Facts or Fiction-quiz

1. Het is ongezond voor meisjes om te zwemmen tijdens hun menstruatie.
2. Een seksuele ervaring met iemand van hetzelfde geslacht als jij betekent dat je homo of lesbisch bent.
3. Een meisje kan zwanger raken als haar partner buiten haar vagina klaarkomt.
4. Bij jongens hangt de ene zaadbol meestal iets lager dan de andere.
5. Meisjes kunnen altijd uitrekenen wanneer het 'veilig' is om seks te hebben.
6. Een meisje kan niet zwanger worden als zij in bepaalde standjes seks heeft.
7. De meeste meisjes hebben tijdens hun menstruatie buikpijn.

Kendie? bedrijft porno met de kwast

Van onze medewerker
Eric Arends

AMSTERDAM

Op een vraag als 'wat is porno?' zou seks-tv-presentatrice Mylène de la Haye (ex-Lief en Leed) stante pede een antwoord, nee, het antwoord weten. Zojuist nog gaf ze al een voorbeeldje, met een verhaal over een vrouw die in de teuken een vinger in de aars van de man stak en hem zo net hoog genoeg optilde om hem boven het aanrecht te laten klaarkomen.

Pure porno. Maar voor de presentatie van *Kendie?*, "de eerste, beste erotische kunstmagazine", is De la Haye als gastvrouw ook even in de Van Dale gedoken. In dat dikke boek las ze dat porno zodanig wil prikkelen dat daardoor de seksuele driften weer worden geprikkeld, of nou ja, daar kwam het ongeveer op neer.

Meestal heeft dat dus weinig met kunst te maken. Maar de werken die hier in de Amsterdamse Gallery Donkersloot aan de muren hangen en *full colour* in het nieuwe tijdschrift staan afgebeeld, dat zijn 'uitzonderingen die de regel bevestigen'.

Na een jaar vol incidenten over kunst die te vies, te vunzig of te geil zou zijn om nog kunst te mogen heten, hebben beeldend kunstenaar Jurriaan van Hall en het Amsterdams Instituut voor Schilderkunst het initiatief genomen voor *Kendie?*, een tijdschrift dat poogt 'de grenzen tussen kunst en erotiek' te onderzoeken - met afbeeldingen van werk van onder

Twee pagina's uit *Kendie?*

anderen Peter Klashorst, Ernst Voss, Edwin Hagendoorn en Van Hall, en met erotische verhalen van onder anderen Joost Zwagerman, Atte Jongstra en Franz Kubin.

"Wanneer is een kunstwerk over seks erotisch en gaat een erotisch kunstwerk altijd over seks?", vraagt eindredacteur Gert Meijerink zich in het eerste nummer af, en: "Wanneer is erotiek pornografie en is kunst nog kunst als het pornografie is?"

Ter introductie van het blad en de daaraan gekoppelde tentoonstelling in Gallery Donkersloot zijn Franz Kubin en Atte Jongstra naar de bomvolle galerie gekomen om tegenover een selectie afvaar-

diging van de Amsterdamse grachtengordel wat uit het magazine voor te dragen.

Daar wil je dus iets speciaals van maken. Maar hoe? 'Zal ik straks mijn T-shirt straks uitdoen?', vraagt Kubin aan De la Haye. 'Dan laat ik mijn jasje aan.' De la Haye vindt het best, zodat hij even later met zijn grote blote buik voor de microfoon staat en 'als homo-seksueel' zijn gedicht voorleest: 'De aanblik van je zware zak/je volle trotse kloten... / Je pik je pens, je kop je reet/ hebben me nimmer meer verdrotten [...]'

'Als *Kendie?* in de 92 dikke, glanzende A5-pagina's al een antwoord geeft op de vragen die het zelf stelt dan luidt die duidelijk:

'Geschilderde porno is kunst.' *Kendie?*, dat met zijn naam het midden houdt tussen het Nederlandse 'Kan het?' en het porno-blad *Candy*, heeft de hardcoremagazines tot in de kleinste details nagebootst. Dezelfde afmeting, hetzelfde papier, dezelfde lay-out, zelfs dezelfde mini-advertenties met oproepen van lezers ('Niet met je vuist, niet met je zweep, maar gewoon met je staaf. Sex naturelle... Schrijf me. Brieven met foto onder erewoord retour.')

Wat je in *Candy* ziet, zie je in *Kendie?*: stijve pikken, vochtige schaamlippen en een keur aan copulerende stellen in posities die niet zelden respect afdwingen. Al is het gelijk en geletterd bedacht en met een verfkwas afgebeeld, en zijn de 34 seksannonces van lezers ongetwijfeld, vooralsnog, verzonnen - *Kendie?* zou op de bovenste schap van de krantenkiosk niet misstaan.

In Gallery Donkersloot maakt De la Haye een grapje: ze zegt dat de oprichting van *Kendie?* en de daaraan gekoppelde tentoonstelling van de afgebeelde werken waarschijnlijk gewoon een initiatief is van 'grachtengordelbobo's die op een legitieme manier naar porno willen kijken'.

Daarachter kan wel eens een grotere waarheid schuilgaan dan de meesten zouden vermoeden.

Erotisch kunstmagazine *Kendie?*
Uitgave van het Amsterdams
Instituut voor Schilderkunst.
f 17,50.

The Man without a Face (Mel Gibson, 1993, VS). Regiedebuut van ster-acteur Gibson is behoedzame verfilming van roman van Isabelle Holland. Kluizenaar met verminkt gezicht (Gibson) overwint zijn mensenhaat dankzij 12-jarige leerling maar valt ten prooi aan pedofilie. BRTN1, 21.20-23.14u.

DOCHTER - De Amerikaanse zanger Michael Jackson heeft al sinds februari een zoon met de naam Prince en zal in mei 1998 een dochter krijgen, zo kondigde hij vorige week samen met zijn vrouw, de ex-verpleegster Debbie Rowe, aan. Haar naam zal Paris Michael Katherine Jackson zijn. Bij de aankondiging van hun tweede kind vertelde Rowe dat zij niet met haar man en kind samenwoont, maar wel regelmatig een reis van honderd kilometer van haar huis in Los Angeles maakt om Michael en Prince Jackson te bezoeken op het buitenverblijf Neverland. Ook vertelde ze dat Michael Jackson 'zeer opgewonden' is over de komst van Paris. 'Hij zoekt al kleren voor haar uit. Hij is gek op kinderen. Ik hoop dat we samen veel kinderen krijgen, hij is zo'n fantastische vader', zei ze. NRC 8-12

Wilde. Regie: Brian Gilbert. Met: Stephen Fry, Jude Law, Michael Sheen, Jennifer Ehle, Vanessa Redgrave, Tom Wilkinson. In zes theaters. NRC 3-12

Door BIANCA STIGTER
Oscar Wilde is een schrijver zoals Picasso een schilder is: hun leven wordt door veel mensen interessanter gevonden dan hun werk. Met *Wilde* is het leven van de Iers-Engelse schrijver nu ook vaker verfilmd dan elk van zijn toneelstukken. Wilde's leven is die grote belangstelling meer dan waard. Het is een bizar leven, vol geluk, succes, passie, onrecht en tragiek en goddank is de wereld sinds zijn armzalige dood in 1900 en sinds de eerste twee verfilmingen in 1960 zo veranderd dat er weer een nieuwe film over kon worden gemaakt. Wilde werd in 1895 door de Engelse rechter veroordeeld tot twee jaar dwangarbeid wegens homoseksualiteit. Stephen Fry, de Engelse komiek die Oscar Wilde in de nieuwe film speelt, zei tijdens het Filmfestival van Venetië dat hij na het zien van de films uit 1960 dacht dat je naar de gevangenis kon worden gestuurd voor het strelen van een voorhoofd. In *Wilde* wordt getoond hoe de schrijver voor het eerst zijn handen legt op een paar mannenbillen, hoe hij vrij met zijn geliefde Bosie, hoe hij een jongensbordeel bezoekt. Het gekste van die scènes is eigenlijk hoe braaf deze dingen ons nu voorkomen; wat je als een verdienste van deze tijd kunt opvatten, en als een manco van de film.

Wilde, de tweede speelfilm van de Engelse regisseur Brian Gilbert, is een keurige kostuumfilm geworden, met oog voor de tragiek van bijna alle betrokkenen: van Wilde, van Wilde's vrouw Constance en hun twee kinderen en van Robbie Ross, in de film Wilde's eerste minnaar, die van hem bleef houden en voor hem bleef zorgen toen Wilde in zijn liefde voor het verwenne mooie jongetje Bosie verstrikt raakte. Stephen Fry speelt zijn held schitterend, en Wilde's bon mots klinken alsof hij ze net bedacht heeft. Jude Law is als Bosie net zo goed, echt iets om naar te kijken in de winter, als er geen bloemen zijn.

Aan het eind van de film zijn er tranen voor het ongeluk van iedereen, maar in een film over Oscar Wilde is zulk sentiment niet genoeg. Onterecht misschien maar desondanks onvermijdelijk verwacht je dat een film over Oscar Wilde de man ook een beetje een film van Oscar Wilde de schrijver is. Dat er omwille van het verhaal feiten zijn veranderd geeft niet, dat de film niet baldadig en scherp is wel.

Kleinzoon schreef biografie over Oscar Wilde

Thuis was grootvader behang

De biografie van Merlin Holland over zijn grootvader Oscar Wilde bevat onbekend beeldmateriaal. „Ik wilde hem begrijpen”, zegt Holland.

Door onze redacteur

JEROEN VAN DER KRIS

AMSTERDAM, 9 DEC. De uiterlijke gelijkenis is onmiskenbaar: Merlin Holland, Oscar Wilde's enige kleinzoon, heeft dezelfde bolle wangen en dezelfde brede kaaklijn als zijn beroemde grootvader. Zijn haar is ook halflang, net als dat van Wilde op de meeste van hem bekende foto's.

Oscar Wilde staat op het moment door een film (*Wilde*), die vorige week in Nederland in première ging, en een aantal boeken, dat recent verscheen, opnieuw in de belangstelling. Na een vorige golf van aandacht, in 1976, verscheen een bibliografie met 400 titels van boeken en 13.000 van artikelen die sinds zijn dood in 1900 over Wilde zijn verschenen. Aantallen die daarna nog fors zullen zijn gestegen. Zijn kleinzoon Holland (52) liet zich daardoor niet weerhouden om ook nog een bijdrage te leveren aan deze boekenberg. Vorige maand verscheen zijn *The Wilde Album*, de zoveelste biografie die zich echter onderscheidt door veel, deels onbekend, beeldmateriaal. „Het leek”, zegt Holland, „als of iedereen maar grote sommen geld verdiende aan mijn grootvader. De enige die dat niet deed was zijn familie. Ik dacht: waarom zou ik er niet iets mee doen.”

De producenten van de film *Wilde* boden Merlin Holland 5.000 pond om hen bij het maken van de film te adviseren. „Ik had dat geld goed kunnen gebruiken”, zegt Holland, die overweegt om zich weer Wilde te gaan noemen (Oscar Wilde's echtgenote Constance veranderde de achternaam van haarzelf en haar kinderen in Holland nadat haar echtgenoot in

Merlin Holland, de kleinzoon van Oscar Wilde (Foto Jørgen Krielen)

1895 werd veroordeeld wegens homoseksualiteit). Holland is achteraf blij dat hij het geld van de film-makers niet heeft aangenomen. Hij had zich voor dat bedrag namelijk contractueel moeten verplichten niets over de film te zeggen zonder toestemming van de producenten; en Holland is niet erg enthousiast over het eindresultaat. Een meerderheid van de critici in Engeland heeft de film enthousiast ontvangen, met name hoofdrolspeler Stephen Fry wordt geprezen ('Born to be Wilde'). Maar Holland vindt dat de nadruk veel te sterk is komen te liggen op Oscar Wilde de dandy, waardoor Wilde de schrijver vrijwel is veronachtzaamd. Holland: „Ze zeggen dat je literaire grootheid niet kunt tonen in film. Maar dat geloof ik niet. Ze hadden bijvoorbeeld Frank Harris op kunnen voeren en tegen Wilde laten zeggen over *The Picture of Dorian Gray*: 'Oscar dat kun je niet doen, dat zijn decadente ideeën.' Dan was het toch over zijn werk gegaan.”

Merlin Hollands belangstelling voor zijn grootvader is tamelijk recent. Toen hij op de lagere school een keer zijn arm om de schouder van zijn beste vriend sloeg, werd het tweetal door de leraar zo ver mogelijk uit elkaar gezet in de klas

— bevreesd dat homoseksualiteit iets erfelijks zou zijn. Maar op enkele van dergelijke incidenten na speelde Oscar Wilde voor Merlin Holland, die met zijn vrouw en één zoon in Londen woont, tijdens zijn jeugd geen rol van betekenis. „In ons huis hing een foto van Constance, in een lijstje met gebroken glas en we hadden een schilderij van haar, dat er niet best meer uitzag. Maar praten over Wilde deed ik niet met mijn vader. Hij was onderdeel van de achtergrond, van het behang zozegd.”

Een jaar of vijftien geleden begon Holland zich te verdiepen in Wilde. „Ik ben zijn kleinzoon. Dus ik wilde hem begrijpen. Sommige karaktereigenschappen die je hebt zijn nu eenmaal, van generatie op generatie, genetisch bepaald. Dat kun je niet ontkennen.” Holland ziet iets van die 'Wilde-erfenis' weerspiegeld in zijn eigen loopbaan. Na de universiteit had ook hij wat creatiefs willen gaan doen, het was zijn wens om bij een uitgeverij te gaan werken. Holland: „Maar in plaats daarvan ging ik het bedrijfsleven in. Ik werkte onder andere voor een grote papierproducent. Die richting ging ik uit op aandringen van mijn omgeving, die zei dat ik een 'nette' baan moest zoeken. De wens om respectabel te

zijn, die zit er ook diep in bij ons in de familie.”

De laatste jaren probeert Holland een bestaan op te bouwen als journalist. Voor onder andere *Country Life* schrijft hij over een andere liefhebberij van hem, wijn. De komende jaren wil hij ten minste nog twee boeken afronden: een uitgave van alle brieven van Oscar Wilde en een boek, *After Oscar*, over hoe het de familie is vergaan na de veroordeling van Wilde. Holland: „Tegenwoordig is het wel chic om een familielid in de gevangenis te hebben. Maar tot de jaren '70 vond de pers het maar al te leuk Oscar Wilde te besmeuren.”

En dan heeft Holland nog een ambitie, maar die durft hij eigenlijk niet uit te spreken: het schrijven van een roman. Holland realiseert zich dat, mocht dat boek er komen, niemand het zal kunnen lezen zonder zich ervan bewust te zijn dat het is geschreven door de kleinzoon van Oscar Wilde. Holland: „Het zou natuurlijk voor de hand liggen het onder een pseudoniem te doen, maar dat is onmogelijk. Iedere uitgever zal het feit dat ik Wilde's kleinzoon ben publicitair willen uitbuiten.”

Natuurlijk is Holland trots op zijn herkomst. Hij overweegt zelfs de naam van zijn grootvader weer aan te nemen. „Als monument voor Wilde”, zegt hij. „En het moment om dat te doen zou het jaar 2000 zijn, als het honderd jaar geleden is dat Wilde stierf.”

Holland heeft nog één wens: in 2000 zou hij ook in stilte het graf van Wilde in Parijs willen bezoeken. „Ik kom daar regelmatig. Gewoon om na te denken over het verleden. Het is een familiegraf, wij betalen ervoor. Maar er zijn altijd hordes vreemden die bloemen komen leggen. Het zou prettig zijn om daar eens alleen naartoe te kunnen gaan. Maar dat is onmogelijk.”

Merlin Holland, *The Wilde Album*, uitg. Fourth Estate; bij Meulenhoff verscheen onlangs: *Oscar Wilde, Brieven, bloemlezing. Selectie en vertaling Gerlof Janzen*.

Gouden krullen, smalle kontjes

Thomas Mann: Ontboezemingen van de oplichter Felix Krull. Vertaling Dirk Salomons. De Arbeiderspers (herdruk van de uitgave uit 1975). 390 blz. f 49,90

NRC 19-12

Reeds in de kinderwagen verbeeldt hij zich dat hij de Duitse keizer is. Felix Krull knikt zijn onderdanen genadiglijk toe en groeit zo, in gedachten, mijlenver boven zijn peuterlichaampje uit.

Ook later verruult hij zijn eigen identiteit graag voor die van een ander. Dat moet dan wel een rijk, beroemd en bijzonder iemand zijn, iemand die de wereld betovert. *Betoveren* is Felix Krull's lievelingswoord. Een tovenaarsverandert illusies in werkelijkheid en die vaardigheid heeft Krull met Thomas Mann, zijn schepper, gemeen. Flest een schrijver de boel niet per definitie?

Thomas Mann, het is bekend, pronkt schaamteloos met anderzins veren. Uit conversatieflarden opgepikte wetenswaardigheden verwerkte hij in zijn boeken tot razendknappe filosofieën. Felix Krull op zijn beurt maakt zich anderzins kennis zo gemakkelijk eigen dat zijn bluf nauwelijks te onderscheiden is van authentiek talent. Of hij zichzelf nu voor muzikaal wonderkind uitgeeft of voor een intellectueel *angehauchte* markies, steeds brengt hij de *haute volée* in verrukking.

Een schoolopleiding is overbodig, evenals academische vorming: in Mann's parodie op het nobele genre van de Duitse *Bildungsroman* komt succes voort uit opportunisme en bovenmaatse eigenliefde. Waarom, vindt ik-verteller Felix, zou een mens zich niet positief

over zichzelf mogen uiten? Zijn *Ontboezemingen* bestaan vooral uit het elimineren van valse bescheidenheid.

Alleen al zijn uiterlijk stemt hem tevreden: 'Ik leek op een prachtige jonge god, slank, zacht en toch stevig van bouw, met een gouden huid en volmaakte proporties, boven alle kritiek verheven.' Thomas Mann bespot de zelfingenomenheid van zijn jeugdige held, en toch: waar Felix Krull in zijn eigen schoonheid zweelt, zweelt de schrijver mee.

Diens voorkeur voor jongens met gouden krullen en smalle kontjes culmineert in een erotische scène waarin een rijpe dichteres Felix tot minnaar neemt. 'Je heilige borst, je schouders, je lieve arm! (...) Kom dan bij me, *bien-aimé*! Hier, hier...', prevelt zij in vervoering. Liefkozend noemt ze hem Hermes, 'de soepele god van de dieven'. En inderdaad, behalve dat Felix haar juwelencijstje heeft ontvreemd, steelt hij ook haar zinnen.

Krull, in zijn verschillende vermommingen, overdrijft de welbespraaktheid van de hoogste klasse tot in het absurde — en deze klasse vindt dat prachtig, ingenomen als ze is met haar eigen op schijn gebaseerde beschaving. Degenen die Felix Krull bedriegt, zijn minstens even zelfvoldaan als hij en daarom, lijkt Thomas Mann te willen zeggen, hoeven wij geen medelijden met de bedrogenen te hebben. Maar een bijtende satire op de standenmaatschappij van het fin de siècle wil *Ontboezemingen van de oplichter Felix Krull* niet worden; daarvoor is dit boek te mild, te dertel, te vrolijk.

ANNERIEK DE JONG

DE PRAKTIJK

Betrapte nimfen in bos en veld

De tandarts heeft zijn wachtkamer gesloten; de galeriehouder bouwt voort aan zijn praktijk. De tentoonstellingsruimte waarmee Dirk Vermeulen vier jaar geleden een professioneel vervolg gaf aan de exposities voor zijn patiënten, wordt zo goed bezocht — en vaak uitverkocht — dat een tweede filiaal in het verschiet ligt. Vanaf september 1998 zal Vermeulen zijn kunstenaars ook in het buitenland presenteren: in Antwerpen verrijst 'De Praktijk II'.

In Amsterdam heeft de kunst inmiddels ook de woonkamer achterin de galerie verzwolgen. Die ruimte fungeert nu als een *projectroom*; voor toegiften op zijn hoofdprogramma, zegt Vermeulen, die zelf naar elders uitweek. Zijn collega-galeriehouder Paul Andriess bezet nu met zijn zwartwit-foto's de voorste zaal in De Praktijk, als één van de vier deelnemers aan een *Grand Gala de Photographie*.

Die overmoedige betiteling is een grapje van de trotse galeriehouder — ter bevestiging van de artistieke expansie. Op het werk van Andriess volgen de in vele kleuren zoet getinte opnames van Paul Kooiker, vorig jaar winnaar van de Prix de Rome Fotografie. En in de *projectroom* hangen weer zwartwit opnames, van Céline van Balen en Max Nietkil.

Meisjes zijn het favoriete onderwerp in het hoofdprogramma. Eén van de mooiste foto's van Andriess brengt een blote, pas ontwaakte schouder en borst in beeld, verformfaaid door beddengoed. De plooiën in het laken hebben hun afdruk nagelaten in de meisjes huid. Ze verschijnen als een haarscherpe tekening op het fotopapier: de klikkende galeriehouder is trouw aan zijn beide professies, cameraman en kunstrijker tegelijk. Verleidelijk is ook

de op de rug geziene bezoeker van Galerie Paul Andriess, die een tekening van Marlene Dumas staat te bewonderen.

Met één hand steunt ze tegen de muur, met één been zakt ze door haar heup: in de lijnen van haar ranke lichaam tekent zich een onvervalste contrapposto af — de draaiing van tors en benen waarmee in de vijfde eeuw voor Christus de gebeeldhouwde mens een levendiger aanzien kreeg.

In het voyeuristische werk van Paul Kooiker doemen de meisjes op in een veelvoud van anatomisch nog wat ingewikkelder houdingen. Zij rennen weg van de camera, struikelen en tuimelen voorover in bos en veld, als betrapte nimfen. Hun contouren blijven vaag, maar ze komen de toeschouwer zeer nabij, alsof de gluurder nog wel wist in te zoomen, maar geen tijd meer vond voor het scherpstellen van zijn camera.

Kooiker bevestigde zijn kleine afdrucken op ouderwetse, dofbruine systeemvellen, met twee ponsaatjes in de kantlijn, alsof zijn dromerige, erotische beelden na een lang verblijf in een zolderarchief zijn teruggevonden. Ze vormen geen verhaal, maar wel een eenheid, als bladen gelicht uit één en hetzelfde album vol meisjes met blonde wapperharen en blozende billen in een oranje-rood fluoriserende ochtendschemering, of in een door grauwe schaduwen overmande valavond aan het eind van de vorige eeuw.

De schilderachtige foto's van Kooiker zijn afzonderlijk te koop, maar binnenkort worden ze, in samenwerking met de hoofdredacteur van het fototijdschrift *Ba-salt*, Willem van Zoetendaal, inderdaad gebundeld tot een kunstenaarsboek, een kneinood voor de liefhebbers van lieflijk bloot.

Wilma Sütö

Paul Andriess en Paul Kooiker, t/m 21 januari in De Praktijk, Lauriergracht 96, Amsterdam, open: wo-za 13-18 uur en zondag 4 januari.

VK 17-12

De Amerikaanse acteur en regisseur Woody Allen op 24 december in een gondola met Soon-Yi Previn, de geadopteerde dochter van zijn voormalige minnares Mia Farrow. Allen (62) en Previn (27) maken een tochtje door de kanalen van Venetië na hun huwelijk dat op 23 december in het geheim werd gesloten in het Cavalli-paleis door burgemeester Massimo Cacciara. (Foto Reuters) NRC 2-1

Woody Allen trouwt met Soon-Yi

NRC

VENETIË, 27 DEC. De Amerikaanse acteur en filmregisseur Woody Allen (62) is op de dag voor Kerstmis in Venetië getrouwd met Soon-Yi Previn (27), de geadopteerde dochter van zijn voormalige vriendin, de actrice Mia Farrow.

De relatie tussen Allen en Soon-Yi kwam in 1992 aan het licht en leidde tot een golf van publiciteit en tot de beëindiging van Allens relatie met Farrow, die twaalf jaar had geduurd. Farrow had Soon-Yi geadopteerd toen ze was getrouwd met de dirigent André Previn. Het kwam ook tot verschillende processen over de voogdij van een kind waarvan Allen de vader is, en van twee kinderen, die Allen en Farrow hadden geadopteerd.

Het huwelijk, dat werd gesloten door de Venetiaanse burgemeester Massimo Cacciara, is het derde van Allen. Het paar bracht de Kerstdagen door in Parijs, net als de afgelopen vijf jaar. (AFP)

Paul Kooiker, z.t. 1997

Foto van Sally Mann in het Museum voor Fotografie in Antwerpen. VK 11-12

SUPERNERDS EN DROOMPRINSESJES

De virtuele wereld van Japanse computerspelletjes, -animatie en synthetische tieneridolen heeft zijn eigen fanclub: otaku. Internet heeft deze aards-nerds verbonden met de Amerikaanse underground en ze een nieuw zelfbewustzijn gegeven. Op hun homepages tonen ze zelfgemaakte manga: „Het gaat niet om goed of kwaad, of zonde en katharsis, maar om opgewekte masturbatie.”

„Bij manga draait alles om leuke meisjes. Hun seksualiteit is lief en onschuldig - cute as shit”

Surfing otakuland:

amateur-manga op het web

door Sandra Küpfer ^{NRC} 19-12

„Dit is fris. Anders. Opwindend. Ik wist niet wat ik zag toen ik deze websites tegenkwam. Een geweldige nieuwe wereld! Bij ons is alles ZO voorspelbaar en tam, en ergens *out there* maakt iemand DIT.” Een verduisterde kamer. Brian Barr, een 26-jarige webdesigner uit Dallas die sinds drie jaar in Amsterdam woont, zit op de grond op een paars rond kussentje. Tengere benen kruist in een zwarte baggy broek. Petje met strippijpje op, Airwalks uitgeschipt. Een kaars brandt. Hij leunt tegen een oude bank met een kluis beddegoed, het enige meubilair behalve een klein kistje onder de muis in zijn rechterhand. De linker vliegt over het toetsenbord. Bruine ogen in een bleek gezicht met donkere kassen scannen het scherm. We surfen door otakuland.

Otaku: <Lust-obsessed teenage fan> Geek. Computer nerd. Manga-gek. Manga: Japanse stripkunst

We schieten van site naar site. Brian: „Dit zijn homepages van otaku. Jongens zoals ik, die hun eigen werk op het net zetten. Het zijn schatkamers van amateurmanga.” De strip, manga, is een Japans mas-medium. Naast manga zijn er sinds begin jaren tachtig ook films, tv-series en games met getekende personages, chara's, meestal gebaseerd op die uit de strips. Ze zijn met behulp van de computer geanimeerd, vandaar ook de Japanse term voor het genre: anime. Manga en anime zijn de afgelopen tien jaar met klassieke films als Akira (Katsuhiro Otomo, 1988) ook in het westen populaire cultgenres geworden. Japanimation is als een tornado door de westerse

verbeelding geraasd, van MTV tot Disney, van webdesign tot beeldende kunst. Het gestroomlijnde, gladde Japanse computerdesign sloot goed aan bij de spacy jaren negentig. Otaku zijn jonge, geobsedeerde fans, van manga, strips, tv-shows, films, computerspelletjes en tieneridolen. Oorspronkelijk was het net zo'n scheldwoord als <geek> voor Amerikaanse computernerds — a-sociale, teruggetrokken jongetjes. Op internet aan elkaar gelinkt via homepages, chatruimtes en e-zines, hebben otaku, ook door de waardering van Amerikaanse japanimation-fans, een groeiend zelfbewustzijn, en een steeds cooler aura gekregen. Nu is otaku een geuzennaam, en een die je moet verdienen. Ook in de officiële kunstwereld hebben otaku, met hun extreme voorliefde voor alles wat synthetisch is, aanzien gekregen. Hun bestaan, dat zich grotendeels in de virtuele wereld van computerspelletjes en digitale superhelden afspeelt, zou model staan voor de kunstbeleving van de toekomst. In het Nederlandse kunstblad *Metropolis* werden ze vorige maand uitgeroepen tot de enige ware vaandragers van de kunstgeschiedenis.

GEUZENNAAM

Het is wat te simpel om otaku af te schilderen als de scheppers van de nieuwe cybercultuur — ze zijn in de eerste plaats consumenten: fans. Zelf zullen ze waarschijnlijk hooguit een camp-achtig genoegen hebben in alle serieuze aandacht. Hun wereld bestaat uit synthetische iconen, idolen die met die typisch Japanse combinatie van avantgardisme en collectiviteit aanbeden en vervolgens terzijde geschoven worden: iedereen wil als eerste het nieuwste omarmen, maar vooral niet alleen, wat resulteert in elkaar in duizelingwekkend tempo opvolgende rages, voor de westerse be-

schouwer eigenlijk vooral verbijstrend. Intrigerend is verder de invloed die de otakucultuur vanuit het westen heeft ondergaan. De punk-mentaliteit van de Amerikaanse underground heeft otaku een nieuwe trots in hun onmaatschappelijkheid gegeven. Good for nothing - and proud of it. Het liefst zitten ze thuis alleen achter hun beeldscherm.

Op otaku pages vind je alle bekende chara's terug. De teenage fans kopiëren hun voorbeelden uit boeken, films en spelletjes. Maar hun eigen werk is spannender. Vaak zijn het ingescande potlood- of pentekeningen, op de computer bewerkt en ingekleurd. Soms zijn het parodieën op bestaande manga, vaak originele personages gebaseerd op archetypen, en bijna altijd zijn ze <ecchi>, <h>, een afkorting van <hentai>. Erotisch. Net als bij pornosites zijn er duizenden grote, commerciële <hentai> sites op het web, gerund door professionele studio's. De homepages van otaku zijn eenvoudig en persoonlijk. In tegenstelling tot de grote sites zijn ze bijna nooit in het Engels. Brian heeft er in leren navigeren op de URL's, de web-adressen, die wel in westerse karakters zijn. „Ik bezoek dagelijks otaku-pages. Maar wie er aan de andere kant zit: geen idee.” Hij scrollt over het scherm. „Dit is een dagboek zo te zien. Die zie je vaak. En hier vertelt deze jongen denk ik hoe hij zijn plaatjes maakt.” Hij grijnst. „Er is geen touw aan vast te knopen. Alleen de beelden spreken een internationale taal. Maar die vreemde setting maakt ze des te spannender.” Over het lichtende scherm schieten we door Brians bookmarks. Onder <sexmanga> staan honderden pages als Manga Palace, Tareme Paradise en Yanyoo Empire: het Rijk der Natte Dromen. Brian: „Het is wel een beetje een wedstrijd in perversiteit. Het doet zelfs mij wat, en ik heb alle soorten porno die er op het web te vinden zijn wel gezien, van beesten tot kinderen. Als webdesigner zit je de hele dag achter een scherm, met surfen als eni-

ge afleiding, en dan kom je automatisch bij porno terecht. It's boring as fuck. Dit gaat veel verder. Maar het bijzondere is dat het tegelijkertijd veel vriendelijker is. Kijk maar: alles is rond en lief.” Brian herkent daar de Japanse mentaliteit in: „Die beelden zitten kennelijk in je hoofd: dan kun je maar beter tot het uiterste gaan en er iets geweldigs van maken.”

Ik pak de muis en open mijn manga-folder. Een voor een verschijnen de images op het scherm, een <hands free tour> zoals ze op de porno-sites zeggen.

„Als je tekent ben je alleen met je fantasieën, net als 's nachts in bed. Maar nu maak je ze tastbaar... Het volgende moment zit je voor een leeg scherm en vraag je je af: wat wil ik eigenlijk zeggen?” Japanse strips zien er niet alleen veel gewelddadiger en wellustiger uit — ze vertellen ook een ander soort verhaal. De Amerikaanse held is een superheld, naar Griekse model. Het gaat hem om heerschappij, om macht en succes. De Japanse held is een joker, een nar, een nul. Brian: „Hoe meer een niemand, hoe beter.”

blijer. Deze gasten beschouwen zichzelf als kunstenaars. Ze doen alles met hart en ziel. De drive is anders. Het gaat om de ideeën, en om oprechtheid: hoe breng je iets zo direct en eerlijk mogelijk over?” Een ander verschil is de rol van meisjes. „Bij ons zijn striphelden altijd jongens. Als er een meisje of vrouw aan te pas komt is dat om geneukt te worden. Hier draait alles om meisjes. Leuke meisjes, geen ranzige sloeries. Hun seksualiteit is onschuldig en lief. Mijn meisjes kijken blij verrast als ze klaarkomen. The girl is queen. Ik vind dat zoveel logischer. Boys LIKE girls.”

„Je moet dat ook weer niet al te letterlijk nemen. We blijven natuurlijk kids in a fucked up world.”

GEZELLIGER DAN KAT

Veel beginnende otaku voeren pentekeningen in en bewerken ze met programma's als Adobe of Photoshop. Anderen, als Brian, maken de beelden helemaal op de computer. „Tekenen op een computer is een krankzinnige oefening in concentratie, geduld en vergevingsgezindheid. Alles aan het apparaat is lelijk en hoekig. Je moet letterlijk een vierkant rond maken. De wereld van de pixel is een bizarre plek. De communicatie met de computer, de interface, is echt gekmakend primitief. Je wilt niet weten hoe stroef dat gaat, en wat er allemaal mis kan gaan. En het kan allemaal zo veel beter, als de makers zich daar maar eens op zouden richten. Ze nemen genoeg met zo'n barre relatie met techniek. Steve Jobs van Apple is een uitzondering en wat mij betreft een heilige. Een computer zou beter gezelschap kunnen zijn dan een kat.

„Veel personages zijn gebaseerd op traditioneel Japanse archetypen.”

Brian voelt zich vervreemd van het verhaal dat Amerikaanse strips vertellen. „Ze zijn bruut, echt beestachtig. Spawn! Wat voor teringzooi is dat? Die gast heeft een pact met de duivel gesloten.” Sinds Batman eind jaren tachtig is de Amerikaanse superheld steeds kwaadaardiger geworden. „Er is iets geknakt. Spawn is een nieuw ultragewelddadig dieptepunt. De enige redelijke dingen komen wat mij betreft uit de underground — maar die is <sad>. Alles draait daar om de eigen angsten en emoties. Er heerst een enorme weerzin tegen het leven — boredom culture.” Brian vindt Amerikaanse strips deprimerend en paranoïde. „Ze dragen nog maar een boodschap uit: de almacht van wapens en <evil>.” Zijn muis schiet over het scherm. Hij klikt op een link. We wachten. „Oooh! I like it!” Hij klikt <save image>, en kopiëert het plaatje in zijn eigen verzameling. „Japanse strips zijn veel dieper en

Zoals ze nu zijn is heel heel moeilijk om bevriend te blijven met je computer. Ik heb er een paar in elkaar geschopt. Maar in je eentje achter een scherm zitten tekenen is een levensles. Je gaat steeds minder denken. Op het laatst vergeet je de ellende, en krijg je er zelfs plezier in. Mij geeft dat een gevoel van macht over de hele wereld. Het is een persoonlijke overwinning. Net als de tekening zelf. Je neemt wat van de ergste dingen die je kent, uit je omgeving of uit jezelf, en geeft ze een blij gezicht.”

„Mijn werk is eenvoudiger dan Japanse manga. Die is gemaakt met onvoorstelbaar veel oog voor detail. Dat kan ik niet. Maar ik krijg wel eens leuke reacties van Japanse jongens op mijn werk. Communiceert hij met Japanse otaku? „Nauwelijks. Het blijft een ontogankelijke wereld.” „Als je tekent ben je niet zozeer een verhaal aan het maken, maar een

„Als je tekent ben je alleen met je fantasieën, net als 's nachts in bed”

popular culture @ the end of the millennium/populaire cultuur @ het eind van het millennium

OUT OF CONTROL

The girl is queen. Maar we blijven natuurlijk kids in een fucked up world.

Seksblad

Het spijt mij zeer, dat ik reeds mijn abonnementsgeld voor het gehele jaar 1998 heb voldaan, alhoewel ik lange tijd heb getwijfeld of ik mijn abonnement moest continueren. Steeds meer begon uw krant te lijken op een seksblad met al die misselijkmakende karikaturen terwijl het ook erop leek dat in geen enkele uitgave een naaktafbeelding mocht ontbreken.

Maar na het Culturele Supplement van 19 december was de maat vol. Zoiets publiceren draagt zeker bij tot het verhogen van het morele verval van deze tijd, en dan erbovenop de achterpagina van diezelfde bijlage een jeugdpagina in opnemen.

Een ontzettende misser, die de redactie van een kwaliteitskrant die u beoogt nog steeds te zijn, toch beslist niet mag maken. Ik hoop, dat u uw beleid in 1998 drastisch zult wijzigen, zodat ik eind 1998

niet alsnog moet besluiten het abonnement op te zeggen.

H. GROOT,
Rheden

Manga van het web

soort rijk. Je kunt met je charas spelen, net als in spelletjes. Je geeft jezelf de illusie van gezelschap, een wereld van kleine vriendjes. Het maakt je leven wat liever. Want of ze nou blij zijn of verdrietig, chara's zijn altijd cute as shit.

Ik heb foto's gezien van die Japanse jongens in hun kamertjes. Alleen in het donker, een kaarsje aan. Hun computers zijn kleine altaartjes. De interface naar de wereld."

We zitten in het schijnsel van het scherm. De gordijnen zijn dicht. Buiten schijnt de zon over de Amsterdamse gracht.

"Stripkunst is niet bedoeld om iemand beter te maken of iemand pijn te doen. Ik weet niet of een tekening van gewelddadige seks de wereld beter of slechter maakt en daar gaat het ook niet om. Met katharsis heeft het volgens mij niet te maken. Katharsis is een westers concept, dat eerst van een zonde uitgaat. The Japs just wanna get off."

"Het resultaat is opgewekte masturbatie en niet de broeiende angst en minachting van het westen. Het gaat niet om goed of kwaad. Het gaat om oprechtheid, om een klinkende ervaring, en om het zo goed te doen als je kunt. We weten allemaal waar jongens aan denken. Iets maken dat echt, echt opwindend is, is het meest oprechte dat ik kan doen."

individuele sites:

Redking:
<http://www.cyborg.or.jp/Fedking/>
Atchy: <http://www.tg.rim.or.jp/atchy/>

Primera:
<http://www.yk.rim.or.jp/primera/>
Yanyoo:

<http://www.yo.rim.or.jp/chiemi/>
Shishamo House:

<http://www.gulf.or.jp/arakim/>
Poison Arts:

<http://www.lpc-tokai.or.jp/ryde/>
Andere links via:

Tareme Paradise:
<http://www.teremeparadise.com/index.html>

Tinami:
<http://202.219.38.228/TINAMI/list/index-e.html>

E-zine:
Shift: <http://www.shift.jp/org/>

Restif de la Bretonne: *Anti-Justine of de wellust der liefde*. Martin Ros-Bibliotheek. Aspekt/De Prom, 200 blz. f 34,90

Octave Mirbeau: *De tuin der folteringen*. Martin Ros-Bibliotheek. Aspekt/De Prom, 183 blz. f 32,50

Behalve door wielrenners, opstandige negerslaven en fascistische schrijvers wordt Martin Ros gefascineerd door pornografie. Het 'hele erge', zoals hij de daad pleegt te noemen, speelt zelfs een bescheiden rol in *Herinneringen aan mijn rijke roomse jeugd*, het eerste deel van de Martin Ros-Bibliotheek die in de toekomst het hele scala van zijn interesses zal bestrijken. Op een van de laatste bladzijden van deze vaak hilarische 'herinneringen' zien we de jonge Mart al in de weer met de 'dikke, bruine tepels' van de moeder van een van zijn vriendjes. Het blijkt een schuchter voorspel te zijn voor wat de lezer in de beide volgende delen van Ros' privé-bibliotheek te wachten staat.

In *Anti-Justine of de wellust der liefde* van Restif de la Bretonne (1734-1806) wemelt het van de 'sneetjes', 'holletjes', 'snoesjes' en 'poesjes', die energiek onder handen worden genomen door lieden met weinig aan de verbeelding overlappende namen als 'Negerstang', 'Diepduwer' of 'Neukspies'. Onafgebroken vloeien de sappen, met als specialisaties: incest en schoenfetisjisme, de beide favoriete perversies van de auteur, die inderdaad (zo weten we uit zijn overige werk) veel van schoeisel en van zijn dochters hield.

De roman is een klassieker van de pornografie geworden, maar een hoogtepunt in het overloze oeuvre van Restif kan hij moeilijk worden genoemd, door de op den duur al te vermoeiende monotonie van alle beschreven opwindend. Deze *Anti-Justine* was, zoals de titel al aangeeft, gericht tegen de markies de Sade en moest een proeve worden van erotiek voor het hele gezin, zonder

Negentiende-eeuws Chinees 'kussenboek'-plaatje
Uit: Edward Lucie-Smith, *Ars Erotica* (Weidenfeld & Nicholson, 1997)

de 'gruwelen' waarvan de 'goddelijke markies' zijn handelsmerk had gemaakt. Dat is gelukt, anders dan Martin Ros in zijn nawoord suggereert, maar iets beters heeft het niet opgeleverd.

Ros vertaalde Restifs boek al vele jaren geleden. Hetzelfde geldt voor *Le Jardin des supplices* van Octave Mirbeau (1848-1921), dat nu in het kader van de Martin Ros-Bibliotheek is herdrukt. Bij Mirbeau ontbreekt het sadisme allerminst, en een heel wat interessanter boek is het resultaat. De vraag is alleen of deze *Tuin der folteringen* ook pornografie mag worden genoemd. Door sommige critici werd de roman bij verschijnen in 1899 wel zo opgevat en een vluchtige lectuur lijkt hen gelijk te geven. Een morbide erotiek regeert op de bladzijden, waar in een magnifieke Chi-

nese tuin tal van ter dood veroordeelden op de meest gruwelijke manieren aan hun eind komen, terwijl twee Europese geliefden er door vuige lusten overmand bij staan te kijken.

Maar de roman heeft ook nog een inleiding, en die wijst in een heel andere richting. Daar maken we kennis met een gezelschap dat ten huize van een beroemd schrijver genoeglijk discussieert over het verschijnsel moord, dat door iedereen als iets onuitroeibaar natuurlijks wordt beschouwd. Een van de aanwezigen noemt de moordlust zelfs 'de motor van alle levende organismen' en als zodanig zou zij een van de belangrijkste drijvende krachten van de maatschappij zijn. Opvoeding, godsdienst en leger stimuleren het moorden eerder dan dat zij het afremmen, met als gevolg dat de wereld het aanschijn heeft gekregen van een 'weids abattoir', zoals Mirbeau al in een artikel uit 1892 had geschreven.

Wie zoiets schrijft, stemt er niet mee in. *De tuin der folteringen* is in werkelijkheid geen pornografische maar een moralistische roman, waarin de voosheid van de westerse beschaving met drastische middelen (ontleend aan de 'decadente' esthetiek van die dagen) te kijk wordt gezet. Helaas heeft Ros de opdracht in zijn vertaling weggelaten, want die laat over de intenties van de auteur weinig twijfel bestaan: 'Aan de priesters, de soldaten, de rechters, de mensen die de mensen opvoeden, leiden en regeren draag ik deze bladzijden van moord en bloed op'. Zij zijn het van wie elders in de roman wordt gezegd, dat zij zich 'fanatiek bezighouden met het werk van de dood'. En dat verschaft de sleutel tot de betekenis van die Chinese foltertuin. Het gaat om een allegorie van de hele wereld, waarin alles, van hartstocht en begeerte tot wetten en roem, als 'monsterlijke bloemen' wordt ontmaskerd.

Wie hierbij aan Baudelaire's *Les fleurs du mal* moet denken, krijgt in het nawoord van Ros gelijk. De verwijzing naar Baudelaire bevestigt bovendien de ambivalentie die uit de tekst spreekt. Want net als de gedoemde dichter beschrijft Mirbeau alle gruwelen wel met

opmerkelijk veel smaak en gevoel voor details. Braaf of sentimenteel is zijn boek beslist niet, eerder grotesk, zoals mag blijken uit de vernakelijke passage waarin een joviale Chinese beul zich beklaagt over de teloorgang van zijn stiel.

"Wij weten tegenwoordig niet meer wat folteren betekent (-) Wat wilt u? De beulen worden tegenwoordig te hooi en te gras opgescharreld. Geen examens meer, geen wedstrijden (-) Geen hiërarchie meer, geen tradities!". In China is het folteren nog een kunst, niet in Europa waar de kwantiteit het volledig heeft gewonnen van de kwaliteit, getuige de vele slachtpartijen in de koloniën, waarvan Mirbeau enkele plastische voorbeelden geeft. China wordt, bij monde van zijn 'fatale' vrouwelijke hoofdperson Clara, uitgeroepen tot een land waar men zich tenminste nog zonder schijnheilige vooroordelen en wetten aan de instincten kan overgeven, terwijl de Europese corruptie slechts in het verborgene woekert.

Van het Europese verval krijg je in *De tuin der folteringen* een aardige indruk, wanneer de verteller uitweidt over zijn ervaringen in de politiek. Hier spreekt, behalve de verontwaardigde dreyfusard die Mirbeau was, ook de sympathisant van het anarchisme. Een anarchisme, dat bij de sadistische Clara ('onze lieve vrouw van de knekelhuizen') en haar slaafse minnaar een verrassend bloedroestige wending neemt. Je zou er een uiting in kunnen zien van Mirbeau's pessimisme. Maar belangrijker is vermoedelijk iets anders geweest: de verschrikkingen van het gecultiveerde instinct moesten wel zo schokkend uitvallen omdat ze anders niet geschikt waren om een verdorven publiek wakker te schudden.

De onvermijdelijke dubbelzinnigheid die daarbij komt kijken, bewijst hoogstens dat Mirbeau, in tegenstelling tot de pornograaf Restif, niet vergeten was dat hij als schrijver ook nog verplichtingen had jegens de kunst — niet die van het folteren maar die van de literatuur.

ARNOLD HEUMAKERS

'Oooh, I like it'

'Lolita', het verhaal over de verhouding tussen een veertigjarige man en een twaalfjarig meisje, zorgt opnieuw voor onrust. Duitse actievoerders vinden dat de film 'aanzet tot pedofilie'.

Door onze correspondent MICHELE DE WAARD **NRC** BONN, 30 DEC. Opnieuw zorgt de jonge onschuld van *Lolita* voor opwinding. De roman van Vladimir Nabokov over de verhouding van een veertigjarige Europeaner met een twaalfjarig Amerikaans meisje maakte al in de jaren vijftig een schandaal los. Nu lopen tal van actiegroepen in Duitsland te hoop tegen de film *Lolita*, die donderdag in première gaat.

Duitse acties tegen verfilming van 'Lolita'

Scènes waarbij Lolita een stukje kauwgom op haar blote knie plakt of niets vermoedend bij de man op schoot kruipt om te laten zien hoe grappig ze haar kin kan bewegen, gaan woedende ouders al te ver. De film gaat over niets meer dan seks, macht en misbruik, vinden ze.

"Het toppunt van smakeloosheid", meent Harald Menge (56) van het Forum tegen Geweld. "De film zet aan tot pedofilie", zegt hij opgewonden, "het is een oorvijs voor alle slachtoffers van seksueel geweld tegen kinderen." Menge en

tientallen andere activisten vinden dat alles in het werk moet worden gesteld om de film te verbieden. Ze hebben protestbrieven geschreven aan bondskanselier Helmut Kohl, Bondsdagvoorzitter Rita Süsmuth, aan alle politieke partijen en bioscopen om vertoning van de film te voorkomen.

"Nee, het boek heb ik niet gelezen", moet Menge toegeven en bij een voorvertoning van de film was hij ook niet. "Maar tussen een minderjarig meisje en een veel oudere man kan geen sprake zijn van liefde", zegt Menge beslist. "Hier

worden kinderen misbruikt".

Een 'kleinzielige opwinding', noemde de Russische schrijver Nabokov (1899-1977) zelf de ophef die in 1955 over zijn roman was ontstaan. Graham Greene had het boek, dat in Parijs wegens de erotische lading angstvallig met slechts een groene voorkant werd uitgegeven, de hemel ingeprezen als een van de beste boeken die waren verschenen. Critici hekelden echter het pornografische karakter van de roman. Er ontstonden heftige polemieken waarbij liefhebbers van *Lolita* en moraalriders tegen

elkaar ten strijde trokken.

Uiteindelijk zegevierde de literatuur. Na een boycot van drie jaar mocht *Lolita* in Amerika verschijnen en veroverde het boek in hoog tempo de boekentoppen. Inmiddels geldt *Lolita* als een van de grote romans van deze eeuw.

Vele generaties later weet *Lolita* eenzelfde ophef los te maken en mag de film van regisseur Adrian Lyne (o.a. *Fatal Attraction*) in het door *political correctness* bevangen Amerika niet verschijnen. Ook België heeft de film verboden.

Duitse intellectuelen verdedigen in lange essays de kunst. Maar alleen al de vertederende woorden, die de veertigjarige Humbert Humbert in het verhaal voor zijn *Lolita* gebruikt ('nimmje' en 'vroegrijpe schat'), hebben morele paniek gezaaid.

Vervolg *LOLITA* pagina 9

De Duitse poster voor 'Lolita'

LOLITA

'Lolita is braaf en gepolijst'

VERVOLG van pagina 1 **NRC** 30-12

De Britse hoofdrolspeler Jeremy Irons (Humbert) moet zich in tal van vraaggesprekken verdedigen. Voelde hij zich niet schuldig tijdens sommige liefdesscènes met de twaalfjarige Lolita (Dominique Swain)? Wanneer is een meisje 'rijp' voor de liefde? Hoe oud was Irons zelf eigenlijk toen hij het voor het eerst 'deed'?

Regisseur Stanley Kubrick had het handiger bekeken. Hij verfilmde het boek al in 1962, maar koos veilig voor een oudere Lolita. Duitse critici vragen zich nu af of de roman eigenlijk wel verfilmd kan worden. Criticus Paul Ingendaay van de *Süddeutsche Zeitung*, die een voorvertoning zag, noemt de film 'braaf, gepolijst en zelfs een beetje saai'. De film is niet meer dan het verhaal van de professor Humbert, die van voogd tot geliefde van Lolita wordt. Het toeval

schiet hem te hulp als de moeder van het meisje onder een auto loopt. Het is een strijd, zijn trucjes tegen die van haar. Nabokov vertelt het verhaal uitsluitend via Humbert; de liefhebber spreekt, de geliefde zwijgt.

Een verhaallijn, die volgens Ingendaay 'überhaupt niet te reproduceren is'. Lyne is geen enkele originele gedachte ingevallen bij het weergeven van subtiele momenten die Nabokov beschrijft, luidt zijn vernietigende oordeel.

Alle gevoeligheden uit de roman van de Russische schrijver laten de actievoerders koud. "Voor ons is de film een kapstok om mensen te mobiliseren tegen seksueel misbruik van kinderen", zegt Harald Menge. Zelf komt hij uit Varel, waar de tienjarige Kim Kerckow woonde, die vorig jaar werd vermoord na te zijn misbruikt. De dochter van Menge had nog handball met haar gespeeld. "Voor de

ouders is het enorm bitter als deze rommel hier zou worden vertoond", vindt hij.

Directeur Savo Mamula van de enige bioscoop in Varel, die ook een protestbrief heeft gehad, wil wel rekening houden met het drama dat achter de actie schuilt. "Als de mensen hier tegen de film zijn, vertoont ik *Lolita* niet", zegt Mamula. "Ik moet buigen voor hun wensen; ik leef van deze mensen".

In de grote filmwereld gelden andere wetten. Waar blijft de filmindustrie tenslotte als er geen moord meer vertoond mag worden? Geen enkele bioscoop heeft de film geweigerd, zegt Nicole Gieser van Tobis Filmkunst in Berlijn, die de film distribueert. Vanaf donderdag is *Lolita* in 100 Duitse bioscopen te zien. "De actievoerders moeten de film eerst eens bekijken", meent Gieser. "Er is geen enkele reden voor bezorgdheid."

Hoe ver gaat dat erotisch circus van Menno Buch? Te ver, vinden ze zelfs bij Veronica. Maar Buch mag blijven, want Nederland wil kijken. En meedoen. **VK 20-12**

"IK HEB geloof ik Tjeerd-Jan aan de lijn", zegt een mevrouw die uitnodigend in de camera kijkt. 'Tjeerd-Jan, je hebt een wens.' 'Ik wil dat mijn grote piemel gebakken wordt in de Cromag', zegt de telefoonstem. De televisiemevrouw wil er meer over weten: 'Hoe stel je je dat voor, Tjeerd-Jan?' De praktische details zijn belangrijk. Want *Sex voor de Buch*, het nieuwe Veronica-programma voor de late maandagavond, is er niet alleen om de diepste wensen van erotisch Nederland aan te ho-

ren. Met een beetje geluk verschijnt seksondernemer Menno Buch met een cameraploeg voor de deur om uw wensen in vervulling te brengen.

In de gedaante van strandwacht Pamela Anderson een lekkere bink oppikken en dan doorgaan waar Pamela ophoudt. Masturberend poseren voor een kunstschilder. Een vluggertje maken in een garage of in een vliegtuig. 'Laat de fantasie het overnemen', adviseert de duivelse variant op Robert ten Brink en Hennie Huisman de kijkers. 'Hoe ruimdenkend is Nederland? Hoe ruimdenkend ben jij?' Blijf kijken, tot na de reclame. En gekeken wordt er. Bijna 900 duizend kijkers trok de derde aflevering van *Sex voor de Buch*. Een record voor een programma op dat tijdstip. Nederland wil wel eens zien hoe ver die Buch durft te gaan.

Te ver, vinden ze zelfs bij Veronica. 'Vijftien tot twintig seconden hadden eruit gemoeten', zegt pro-

grammadirecteur Kees Gerritsen beslist over de laatste twee afleveringen. De benauwde erectie van Jacques, die op eigen verzoek door een sm-meesteres werd afgebonden en afgeknepen. Opengesperde vagina's van ambitieus poserende jongedames. Het zijn beelden die regelrecht indruisen tegen de richtlijnen die Veronica de programmamakers heeft gegeven. Gerritsen: 'Geen primaire geslachtsdelen *close of medium* in beeld, en geen duidelijke opnames van de geslachtsdaad. Daar ligt precies de grens tussen erotisch en pornografie, en die grens wil ik niet overschrijden.' Nee, er worden nog geen stappen ondernomen tegen dit goudmijntje. Het programma vooraf screenen gaat Gerritsen nou weer te ver. 'Het is de eigen verantwoordelijkheid van de producenten, die weten precies hoe ver ze kunnen gaan.'

Maar geldt dat ook voor de mensen die meewerken aan *Sex voor de Buch*? De brave huisvaders en lief-tallige kraamhulpen die hun natte

dromen naspelen voor heel televisiekijkend Nederland, weten zij hoe ver ze kunnen gaan? Alle remmen zijn los, lijkt het wel. Het televisiepubliek wil niet meer alleen alles zien, maar ook aan alles meedoen. Ze staan in de rij om bij Catherine Keyl, Goedele Liekens, Robert ten Brink of Jos Brink te komen vertellen over depressies, stukgelopen relaties, incestveraringen, potentie-problemen en burenruzies. De televisiecamera moet mee de operatiekamer in, mee naar de psychiater, naar de geheime liefde en nu ook mee de slaapkamer in. 'Het is jullie programma', benadrukt Menno Buch iedere aflevering opnieuw. 'Het zijn jullie ideeën, die wij alleen maar verwezenlijken.'

Is de gemiddelde Nederlander in staat om de consequenties te overzien van al die openheid? Wordt het geen tijd dat Buch zijn gasten in bescherming neemt tegen hun eigen exhibitionistische gedrag? Buch vindt van niet. 'Je ziet dat mensen steeds makkelijker met het

Sponsor Le Duc vindt seks op Veronica te grof

Van onze verslaggever **VIL** AMSTERDAM 20-12

Sekswinkelketen Christine le Duc weigert nog langer het Veronica-programma *Sex voor de Buch* te sponsoren. De keten vindt het televisieprogramma, waarin seksondernemer Menno Buch vrijwilligers hun fantasieën laat uitleven, te grof. De onroep gaat door met het goed bekeken programma, maar zal de formule afzwakken.

'Het is te smakeloos voor woorden', vindt directeur H. Hartog van Christine le Duc. Masturberende vrouwen en mannen die willen dat hun 'grote piemel in Cromag wordt gebakken' nodigen volgens hem niet uit tot bezoek aan zijn winkels. 'Er zijn al genoeg mensen die wel bij mij zouden willen winkelen, maar niet durven.'

In *Sex voor de Buch* krijgen voorbijgangers door de presentator vijfhonderd gulden in handen gedrukt die zij samen met een cameraploeg mogen besteden bij Christine le Duc. In ruil voor dit onderdeel betaalt Hartog volgens Veronica enkele duizenden gulden per aflevering. Vanaf maandag financiert Veronica het programma alleen.

'De productieploeg is hier en daar een beetje doorgeschoten', erkent Veronica-directeur U. Glorie. Volgens hem is er na de derde aflevering gesproken met alle partijen en wordt het programma aangepast.

Seksprogramma

NRC HILVERSUM, 20 DEC. Christine le Duc, leverancier van allerhande erotische artikelen, heeft zich met onmiddellijke ingang teruggetrokken als sponsor van het nieuwe Veronica-programma *Sex voor de Buch*. De directie vindt is de kwaliteit programma „ver beneden peil". Het seksprogramma is sinds drie weken op de buis. Kijkers kunnen live aan de telefoon of via een filmpje heel Nederland deelgenoot maken van hun seksuele fantasieën.

■ **PRODIGY** MTV wil de video *Smack My Bitch Up* van Prodigy **VK** niet meer uitzenden. De kabelmaatschappij vindt de beelden **ZZ** van vrouwen die geslagen en met drugs geïnjecteerd worden erg. **12**

Britse kranten onderwerpen zich aan gedragscode

Van onze mediaredactie **VK** AMSTERDAM 20-12

Britse kranten onderwerpen zich aan een nieuwe gedragscode die beroemdheden moet beschermen tegen grove inbreuken op hun privéleven. De donderdag bekendgemaakte regels zijn de strengste in Europa, aldus Lord Wakeham, voorzitter van de parlementaire commissie voor klachten over de pers.

In Groot-Brittannië is sterk aangedrongen op striktere regels. Vooral voor de altijd op drama en schandalen jagende *tabloids*, na de dood van prinses Diana op 31 augustus in Parijs. Volgens de nieuwe code, die de kranten vrijwillig in acht nemen, mag de pers beroemdheden niet meer voortdurend achtervolgen. Met het doel de zonen van prinses Diana af te schermen, verbiedt de code ook dat kinderen op school worden gefotografeerd zonder toestemming van de directie.

Zonder toestemming van betrokkenen mogen fotografen ook geen teletenzen meer gebruiken om mensen buiten hun werk te fotograferen. Ook is het verboden artikelen te schrijven op basis van afgeluisterde telefoongesprekken.

De afgelopen jaren publiceerden de boulevardbladen onder meer privégesprekken van de Britse kroonprins Charles met zijn geliefde Camilla Parker Bowles en tussen prinses Diana en haar vriend James Gilbey.

medium omgaan', zegt hij. Met z'n eigen programma levert Buch het bewijs voor de groeiende vertrouwde met de televisiecamera. Niet voor niets vraagt hij expliciet naar de beweegredenen van de amateurs die optreden in zijn erotische circus. 'Heel Nederland kan je straks zo zien', waarschuwt hij Daniëlle die Madonna's seksboek gaat naspelen. Daar heeft de bejaardenverzorgster geen problemen mee. Wie denkt dat ze haar baan op het spel zet, heeft het mis. 'De bejaarden die het hebben gezien gingen er heel soepel mee om', beweert Buch. Nee, het zijn geen professionele modellen, zoals zelfs Veronica-directeur Gerritsen aanvankelijk dacht. 'Het zijn mensen met een goed opleidingsniveau, die prima uit hun woorden kunnen komen en precies weten wat ze willen.'

Minder lichtzinnige programmamakers vinden het soms wel degelijk nodig gasten tegen zichzelf in bescherming te nemen. Eindredacteur Joost Galema van de talkshow van Karel van de Graaf verwijst naar een recente documentaire over incestplegers waarin een van de daders zei dat z'n dochter zelf de intimiteit had opgezocht. 'Zo'n volwassene heeft de verantwoordelijkheid om tegenover een kind z'n grenzen te stellen. Zo moeten ook

HP/DE TIJD

Kerstcover

Als moeder in deze tijd kan ik het niet laten om mijn klacht in te dienen over de coverfoto van het kerstnummer (HP/DE TIJD, 19 december). Ik vind het niet leuk dat een lief meisje zoals dit op zo'n manier wordt gefotografeerd, en dan met kerst op de omslag wordt gezet. Wat betekent het? En wat heeft het met Kerstmis te maken? *Christine Kirkby, Winterswijk HP/DE TIJD 1/1*

Iedere tijd kent zijn kwetsbare onderwerpen

Zoet Geweld

dns • winter 1997

Dubbeldik kerstnummer

programmamakers zich opstellen tegenover mensen die geen ervaring hebben met televisie.' Hij noemt een *Karel*-special over Zuid-Afrika die in januari wordt uitgezonden. Daarin vertellen twee zussen over de moord op hun broer. Een van hen barstte in huilt uit. Toen zijn de opnames gestopt. Het meisje was daar nog verbaasd over, vertelt Galema, 'andere cameraploegen hadden gewoon doorgedraaid'.

Frans Bromet, van wie net weer een nieuwe serie burenrudies op de buis verschijnt, ziet de deelnemers aan zijn programma's als mondige volwassenen. 'Ik ga ervan uit dat mensen weten wat ze wel of niet moeten doen. Ik zou niet weten waarom ik voor iemand op de bres moet springen. Televisie is tegenwoordig iets heel normaal, het is niet meer dan een dorpsplein.' Zijn ervaring is dat de meeste mensen juist veel te voorzichtig zijn, dat ze niet snel hun mond voorbij praten.

'We zijn geen crèche', zegt Catherine Keyl. 'De gasten zijn verantwoordelijk voor hun eigen verhaal. Wij kunnen alleen maar op de consequenties wijzen. Denk erom dat straks de hele wereld het weet, zeggen we van te voren. Maar het gekke is: vaak worden mensen daardoor eerder aangespoord dan afgeremd.' Heel soms moeten de programmamakers hun gasten inderdaad een halt toeroepen. Een deelnemer aan de aflevering *Ik wil wraak* wilde na afloop met de crew van Catherine naar haar ex om hem voor het oog der natie wat aan te doen. 'Ik heb even met de gedachte gespeeld om

mee te gaan', bekent Keyl. In plaats daarvan werd de politie ingeschakeld.

Maar die vertrouwde met televisie betekent nog niet dat elke idioot een studio kan komen binnenrennen. Voorgesprekken met de redactie moeten dat voorkomen, ook bij *Sex voor de Buch*. Nooit iemand overhalen, is een stelregel die Buch en Bromet nadrukkelijk hanteren, daar krijg je later gelazer mee. Wie door die eerste selectie heenkomt, kan er volgens de makers op rekenen dat z'n verhaal of wens zo 'gepast' en zo 'fatsoenlijk' mogelijk in beeld wordt gebracht. Fatsoen, er is niet veel anders om je aan vast te houden als er zo verschrikkelijk veel mag op de Nederlandse televisie. Een rekbaar begrip bovendien, dat iedere televisiemaker anders uitlegt, al naar gelang de aard van zijn programma. 'Wij zoomen nooit in als er gehuild wordt', is de strenge regel bij *Karel*. 'Hennie Huisman blijft nooit te lang hangen bij een emotionele reïnie van familieleden', zeggen ze fier bij de *Surprise Show*, waar ingezoomd huilen heel gepast wordt gevonden. Ook bij Menno Buch is de lijst van absolute verboden opmerkelijk kort: 'Geen dieren en geen zwangere vrouwen.'

Marlijn van der Jagt

TEKST: FRITS WAFELBAKKER

'WAARSCHUWING: Sommige schilderijen op deze tentoonstelling kunnen als schokkend worden ervaren.'

Dat staat bij de ingang, en er ligt ook een briefje met deze mededeling in de catalogus. Maar het is juist deze waarschuwing die me naar Deventer voert. Er was in de afgelopen maanden een tentoonstelling 'Alleen in het Atelier', met werk van drie jonge kunstenaars die 'de menselijke figuur centraal stellen'.

Kindermoord in Bethlehem

Over een schilderij van Ronald Ophuis is geklaagd door bezoekers, die zich gekwetst voelden. Het kolossale schilderij, 2,5 bij 4 meter, draagt de titel *Sweet Violence* en geeft een verkrachtingssituatie weer, waarbij twee mannen, een vrouw en twee kinderen betrokken zijn. Een gruwelijk beeld. Enkele andere schilderijen van Ophuis zijn niet minder gewelddadig. Executie toont een liggend slachtoffer in een wc en twee militairen die een balletje koppen. Voetballers verkrachten een maat anaal met een colafles. Er zijn ook vrediger beelden: *Zelfportret* laat een figuur zien, die op zijn kop staand zichzelf afrekt. Vraag je naar het 'waarom' van deze beelden, dan antwoordt Ophuis dat hij altijd gefascineerd is geweest door geweld. 'Een kindermoord in Bethlehem en een gekruisigde Christus zijn toch in de loop der eeuwen ook met overgave, zelfs met wellust, realistisch

en soms ronduit pornografisch geschilderd.'

Alleen maar emoties

Na overleg tussen tentoonstellers en het Openbaar Ministerie te Zwolle werd *Sweet Violence* van de tentoonstelling verwijderd. Ook de catalogus, waarin een afbeelding van *Sweet Violence* was opgenomen, werd voorlopig uit de verkoop genomen. Officier van Justitie J. Scheffer beriep zich op artikel 240b Wetboek van Strafrecht, het zogenaamde 'kinderporno-artikel': verboden is het vervaardigen of tentoonstellen van een afbeelding van een seksuele gedraging, waarbij iemand onder de zestien jaar betrokken is.

Ronald Ophuis liet het er niet bij zitten en spande een kort geding aan. Op 4 oktober werd het schilderij besproken in Het Lagerhuis van de VARA, onder leiding van Paul Witteman. Daarbij kwam een afbeelding van het betrokken schilderij op de buis, de enige afbeelding die op dat ogenblik in de openbaarheid kwam. In Het Lagerhuis kwam het betreffende strafwetsartikel geheel niet ter sprake. Er kwamen alleen hoog oplopende emoties aan bod.

Op 15 oktober bepaalde de president van de rechtbank in Zwolle bepaalde dat het Openbaar Ministerie in Zwolle het schilderij ten onrechte had aangemerkt als 'in strijd met art 240b van het Wetboek voor Strafrecht'. Hij achtte het begrijpelijk dat het schilderij weerstand

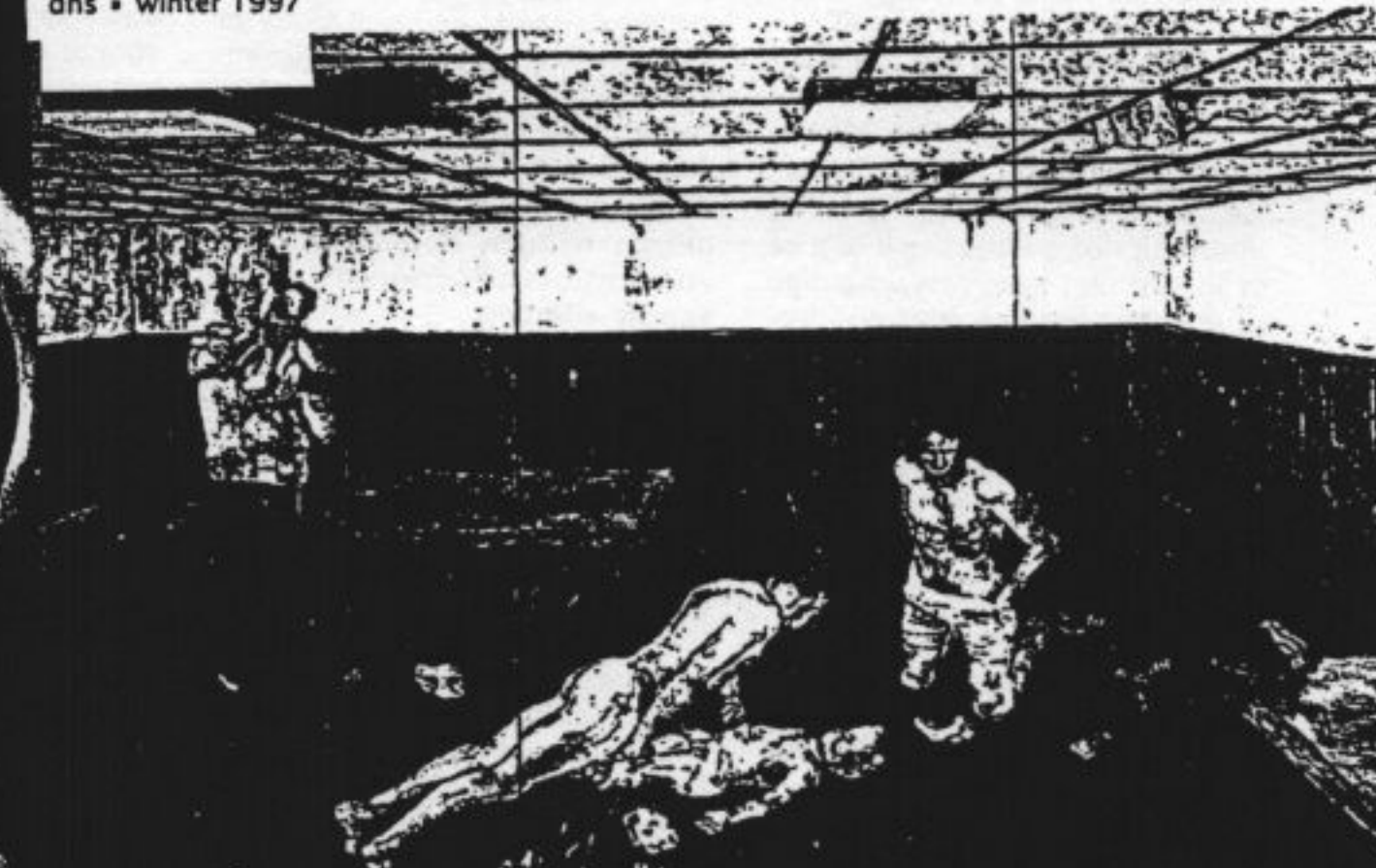
en wellicht walging oproept bij de toeschouwer. Het schilderij werd weer terug geplaatst in de Bergkerk. De rechter had volkomen gelijk. In het strafwetsartikel 240b gaat het over afbeeldingen van iemand. 'Iemand' is echt een persoon, niet een tekening of iets dat kunstmatig vervaardigd is. Dit materiaal kan een werkelijke seksuele gedraging nabootsen. Een levensecht animatie, tekening enzovoorts is niet strafbaar. Indien vaststaat dat er geen kind betrokken is geweest bij de vervaardiging ervan blijft vervolging achterwege. Aldus de Justitiële Richtlijn van het college van procureurs-generaal van 8-2-1996.

Omkering bewijslast

Dit is het zoveelste voorbeeld van g donderjaag over het kinderporno-artikel. In dit uit 1984 stammende, begoed vorige jaar aangescherpte artikel staat de bescherming van de (afgebeeld) jeugdige tegen seksueel misbruik centraal. Als er niet echt een kind gepeet heeft voor het vervaardigen van het schilderij, dan was er ook geen misbruik. De procureurs-generaal hebben daarvoor - nogal bizar - in hun richtlijn die bij dit artikel hoort een soort omgekeerde bewijslast gekozen. Je kunt immers hooguit op bepaalde gronden vaststellen dat er wel een kind betrokken was bij een afbeelding, maar noch het tegendeel. In het geval van Ophuis kan wellicht de context een rol spelen. De andere schilderijen van Ophuis tonen ook schokkende beelden, waarvan is aan te nemen is dat ze eveneens uit de fantasie van de kunstenaar stammen en dat er niet voor in het atelier werd geposeerd.

Aanstotelijk voor de eerbaarheid?

Over de commotie rondom dit schilderij zijn nog wel meer opmerkingen te maken. Centraal zou moeten staan de vraag naar de vrijheid van de kunstenaar. Mag hij/zij dingen schilderen die hem/haar bewegen of emotioneren ook als die afbeelding anderen kwetst of onaangenaam treft? Helemaal nieuwe vraag. Maar omdat iedere tijd zijn eigen kwetsbare onderwerpen kent, wordt die vraag steeds weer opnieuw gesteld. Altijd zijn er weer mensen die de gewetensvrijheid van de kunstenaar willen inperken. ♦

Britse moraalridders moeten strenger worden bij video's

Van onze correspondent
Bert Wagendorp
LONDEN

De Nederlandse inwoner van Groot-Brittannië die in dat land een videotje huurt went er snel aan: films zijn vaak (veel) korter dan hij zich uit de Nederlandse bioscoop meende te herinneren en een vast onderdeel van de nabespreking vormt de vraag: welke scènes ontbraken er ditmaal?

De Britse censor is een streng en nauwgezet persoon, die met verve de schaar hanteert. Maar als het aan minister van Binnenlandse Zaken Jack Straw ligt, gaat hij voortaan nog strenger opletten of er in een film geen gewelddadige of pornografische scènes voorkomen, die de jeugdige kijker maar op slechte ideeën brengen.

Straw ligt in de clinch met de BBFC, de British Board of Film Classification. Die organisatie, de Britse filmcensor, is volgens hem veel te laks geworden. En zeker nu onderzoeker Kevin Browne van de Universiteit van Birmingham andermaal heeft aangetoond dat er duidelijk verband bestaat tussen gewelddadige films en het gedrag van jonge wetsovertreders, wil Straw dat de BBFC de touwtjes nog strakker aanhaalt.

Straw, een grote vriend van Tony Blair, viel al in zijn oppositietijd op als een man van *law and order*. Michael Howard, de toch ook niet misselijke minister van Binnenlandse Zaken onder Major wiens credo luidde: 'Berg ze op', kreeg van Straw regelmatig te horen dat hij een slappeling was.

Straw dient Labour af te helpen van het imago dat de socialisten tegenover criminaliteit altijd voor

de softe benadering kozen. De minister neemt die taak zeer serieus en gaat tekeer tegen alles wat vies, voos en verdacht is. Hij dreigt met draconische straffen in zijn strijd tegen de jeugdcriminaliteit.

En daar komt de BBFC om de hoek kijken, want jeugdige criminelen steken volgens Straw veel op van foute video's. De Board bestaat sinds 1912 en heeft of het terrein van bioscoopfilms een adviserende taak. Ze deelt films in naar zes geschiktheidscategorieën: alle leeftijden, begeleiding ouders aanbevolen, boven de 12 jaar, boven 15 jaar, boven 18 jaar en 'R18': films die alleen vertoond mogen worden in gelegenheden voor uitsluitend personen van boven de achttien.

In 1984 kreeg de BBFC er, met de opmars van de video, een belangrijke taak bij. De raad werd door het ministerie van Binnenlandse Zaken aangewezen als censor voor het nieuwe medium. De vastgestelde leeftijdslimieten zijn bindend.

In 1994 werd de BBFC er in een amendement op de Videowet nog eens aan herinnerd dat zij speciale aandacht moest besteden aan de impact die bepaalde video's konden hebben op het maatschappelijk gedrag van jeugdige kijkers, 'door het vertonen van crimineel gedrag, geweld, horror, seks of drugsgebruik'. Michael Howard verklaarde naar aanleiding daarvan in het parlement tevreden dat de Britse video-censuur 'nu de strengste ter wereld is'.

Maar nog lang niet streng genoeg, vindt Straw drie jaar later. De minister was vorige maand vooral woedend over het onverkort voor de R18-categorie door-

laten van twee vieze video's, de Amerikaanse rolprent *Batbabe* (met 'dertig minuten vol close-up geslachtsgemeenschap en andere seksuele handelingen die er vroeger uitgesneden zouden zijn') en het Engelse product *Ladies Behaving Badly*, waarin dames zich overgeven aan liederlijk gedrag.

De minister dreigt nu de hele top van de BBFC overhoop te gooien. Lord Birkett, de beoogde opvolger van de gepensioneerde voorzitter Lord Harewood, zou het wel kunnen schudden. En ook de positie van de directeur, James Ferman, staat ter discussie. Straw verwijt hen dat zij steeds meer geweld en andere troep toelaten.

Ferman snapt niets van de verwijten. 'Wij hebben absoluut onze normen niet versoepeld. Integendeel, we zijn juist de afgelopen drie jaar nóg strenger geworden. Het onderzoek van de Universiteit van Birmingham ondersteunt ons beleid: dat wij geweld van machohelden als Schwarzenegger, Stallone, Seagal en Van Damme censureren. Waarom? Omdat ze winnen door middel van geweld en ze zo tot een gevaarlijk rolmodel worden voor jonge wetsovertreders. Het probleem met zulke video's is dat ze laten zien dat geweld wint.'

Maar Ferman kan zeggen wat hij wil, het ministerie van Binnenlandse Zaken bevestigde woensdag dat Jack Straw 'ongelukkig' is met de wijze waarop de BBFC zich van haar taak kwijt en zoekt naar strengere moraalridders. Dat is noodzakelijk, vindt Straw, zeker nu door de toenemende mogelijkheden van het internet nieuwe stromen van geweld de Britse kusten bedreigen.

Terminator is dé kinderheld

GRONINGEN - Maar liefst 88 procent van alle 12-jarige kinderen in de wereld kent de Terminator, het karakter van de onkwetsbare vechtmachine dat Arnold Schwarzenegger in twee films heeft vertolkt. In gebieden waar agressie onderdeel is van het dagelijks leven zou meer dan de helft van de kinderen zelfs graag op hem willen lijken.

Deze kinderen hebben, meer dan hun leeftijdsgenoten in vrediger oorden, vaak moeite met het onderscheid tussen fictief en reëel geweld. Aan dat laatste zouden zij, met name de jongens, graag deelnemen. Verder beleven zij meer plezier aan het fictieve geweld, hebben zij vaker last van angsten en zijn zij pessimistischer.

De tv domineert het leven van de jeugd over de hele wereld: 93 procent van alle kinderen kan dagelijks kijken. Daardoor is media-geweld een universele taal geworden en de Terminator een held, een rolmodel voor alle culturen. Dat

■ Arnold Schwarzenegger als de Terminator.

blijft niet zonder verontrustende gevolgen: een opmerkelijk aantal kinderen verkeert in een problematische emotionele toestand.

Deze conclusie wordt vandaag toegelicht door drs. Lucia Smit tijdens het Cultuur en Technologie-symposium dat MEDIA-GN (voorheen SCAN) samen met de Unesco organiseert in het Gasunie-gebouw in Groningen.

Onderzoek: films geen oorzaak jeugdmisdaad

Door een onzer redacteurs
ROTTERDAM, 30 DEC. Volgens een onderzoek in opdracht van het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken bestaat er geen relatie tussen geweldsdelicten door jongeren en het kijken naar gewelddadige films. Het onderzoek, uitgevoerd door de universiteit van Birmingham, werd gedaan naar aanleiding van de moord door twee kinderen op de peuter Jamie Bulger in 1993. De Britse krant *The Independent* publiceerde gisteren de conclusies van het nog niet vrijgegeven onderzoek.

Volgens de onderzoekers leidt het kijken naar films met veel geweld bij jongeren die in het gezin niet met geweld zijn geconfronteerd en geen crimineel verleden hebben, niet tot meer gewelddadigheid. Omgekeerd is juist „een geschiedenis van gezinsgeweld en crimineel gedrag” een voorwaarde voor het ontwikkelen van een voorkeur voor gewelddadige films.

De onderzoekers volgden gedurende twee jaar de reacties op geweldsfilms van 122 jongeren, waarbij ze ondermeer vergeleken hoe de films werden geapprecieerd door jongeren die zich wel en niet in een crimineel circuit bevinden. Criminele jongeren hadden eerder een voorkeur voor gewelddadige filmfiguren zoals Arnold Schwarzenegger en Sylvester Stallone. Dit kan volgens de onderzoekers leiden tot „verwongen gedachten over de manier om op frustratie en provocatie te reageren”.

'Geweldfilms leiden niet tot agressief gedrag jongeren'

ANP

RIJSWIJK

Er is geen bewijs dat geweldfilms jongeren aanzetten tot agressief gedrag, zo blijkt uit een onderzoek van het Britse ministerie van Binnenlandse Zaken. Het dagblad *The Independent* publiceerde maandag de conclusies.

Psychologen van de universiteit van Birmingham hebben in een periode van twee jaar 122 jongeren naar geweldfilms laten kijken. Vervolgens vergeleken ze de reacties van kijkers die eerder geweld hebben gebruikt met die van niet-delinquente jongeren.

Geweldfilms hebben geen effect op jongeren zonder criminele achtergrond die nooit in aanraking zijn gekomen met geweld binnen het gezin. Wel blijkt dat jongeren uit

een achtergesteld sociaal milieu die delinquent gedrag vertonen, een voorkeur hebben voor geweldfilms. Zij vereenzelvigen zich veelal met filmsterren als Sylvester Stallone en Arnold Schwarzenegger.

'Het gebruik van geweld door dergelijke filmpersonages lijkt positief en succesvol', aldus de onderzoekers. 'De sterren vormen hierdoor een gevaarlijk rolmodel voor de jongeren, met name voor degenen die toch al een grotere kans hebben met misdaad en delinquentie in aanraking te komen.'

De Britse regering had opdracht voor het onderzoek gegeven na de moord op kleuter James Bulger in 1993. De ouders, twee tienjarige jongens, zouden zijn beïnvloed door de film *Child's Play III*, waarin een pop willekeurig aan het moorden slaat.

Geweldfilms

De kop 'Geweldfilms leiden niet tot agressief gedrag jongeren' dekt de lading van het artikel (*de Volkskrant*, 30 december) niet. Volgens het Britse onderzoek sorteren de sterren van geweldsfilms als 'een gevaarlijk rolmodel' effect als ook andere risicofactoren aanwezig zijn: geweld binnen het gezin en de kans met delinquent gedrag in aanraking te komen.

Het rapport over 'huiselijk geweld' toonde aan, dat de helft van Nederland met huiselijk geweld in aanraking komt. Ik houd niet van doemdenken, maar ook niet van struisvogelpolitiek.

ALMERE

Ed.B. Visser

N4/AN 12-12-99

week na de presentatie van het rapport kwam Schmitz in grote politieke problemen over Iraanse asielzoekers, dus zij heeft zelf haar handen vol aan meer urgente zaken. En als zij er niet aan trekt, zal ook het kabinet wel geen haast maken.

Bloedverwantschap

De commissie-Kortmann heeft zich ook gebogen over de vraag wat er moet gebeuren met kinderen die binnen een homoseksueel of lesbisch huwelijk geboren worden. Daarin is zij wel unaniem: aan het principe van vader, moeder en kind mag wat betreft de commissie niet getornd worden. Dat betekent dat kinderen die geboren worden binnen een lesbische relatie niet automatisch twee wettige moeders krijgen. Want in de praktijk loopt er altijd ergens een vader rond.

Maar de niet-biologische moeder zal wel automatisch het mede-gezag krijgen. Twee homo's die samen een kind opvoeden kunnen die medevoogdij wel op hun buik schrijven.

Bij hen wordt een kind immers per definitie buiten de relatie geboren. Zij moeten bij de rechter om de gezamenlijke voogdij vragen. Hetzelfde geldt voor lesbische stellen die kinderen uit eerdere relaties hebben.

Stelchts in één geval vindt Kortmann adoptie mogelijk: als vaststaat dat de bloedverwantschap tussen de oorspronkelijke ouders en het kind geen betekenis meer heeft, noch zal krijgen. Dat is bijna alleen mogelijk als er een anonieme spermadonor in het spel is. Hoe kan de rechter anders bepalen dat de band met de tweede biologische ouder nooit meer van betekenis zal zijn? En zelfs dan nog: wie garandeert dat het kind niet ooit zal proberen zijn of haar vader op te sporen?

Margarinebriefje

Verder blijft het nog steeds de vraag hoe het verder moet met de huidige Wet op het geregistreerd partnerschap. Die wet heeft, op exact dezelfde dag dat de commissie-Kortmann haar rapport presenteerde, in de Eerste Kamer

Om te kunnen registreren moeten paren zich melden bij de burgerlijke stand met een uitdrukking uit het bevolkingsregister, een kopie van hun geboorteakte en eventueel een bewijs dat een vroegere huwelijk- of samenlevingspartner is overleden of dat men is gescheiden. Met meerdere mensen samenleven mag namelijk niet. Buitenlanders dienen voorzien te zijn van een verblijfsvergunning. Voor verdere informatie kan men terecht bij de afdeling burgerzaken van de gemeente of deelgemeente.

Nee, niet alle lesbo's en homo's willen trouwen. Maar het moet wel kunnen, zo vindt ook de meerderheid van de commissie-Kortmann. Komt het er nu ook, dat homohuwelijk? En hoe gaat het er uitzien?

HET HOMOHUWELIJK VOLGENS KORTMANN

NEEMT U DEZE PERSOON TOT

UW GEREGEREERD

PARTNER?

Dat is waarschijnlijk een kleine tegenslag voor staatssecretaris Schmitz, zelf absoluut geen voorstander van het homohuwelijk.

De Tweede Kamer heeft vorig jaar immers een motie aangenomen om het huwelijk voor homo's en lesbo's open te stellen. Vervolgens liet de Kamer zich door de staatssecretaris oprapen om eerst de commissie-Kortmann een jaar lang te laten studeren. Schmitz had misschien gehoopt dat de commissie een negatief advies uit zou brengen. Met een echte afwijzing had ze de Kamer de mond kunnen snoeren. Die kans is nu verkeken. Maar ook de voorstanders moeten nog niet te hard juichen. Nu roepen de regeringspartijen PvdA, D66 en VVD, gesteund door GroenLinks en een enkele ouderenpartij, dat het advies uitgevoerd moet worden en dat het homohuwelijk zo snel mogelijk moet worden ingevoerd. Natuurlijk is de voorstanders er veel aan gelegen om de zaak nog tijdens deze regeringsperiode te regelen, want met de huidige paart-coalitie kan dit snel gebeurd zijn. Maar als de Kamer de zaak over de verkiezingen heen gaat tillen, wordt het homohuwelijk zeker onderdeel van de besprekingen voor een nieuwe regering. Als het CDA daarin veel in de melk te brokkelen zou krijgen - en ondanks de huidige euforie over Paars is die kans altijd aanwezig - zou het homohuwelijk absoluut nog kunnen stranden. Want het CDA is absoluut tegen en wens het instituut 'huwelijk' niet te 'bezoedelen' met 'gelijk-slachdige' paren.

Maar eerst is het kabinet aan zet. Schmitz heeft beloofd ernaar te streven dat het kabinet nog dit jaar met een reactie komt. Het is maar afwachten of dat zal lukken. Nog geen

Bezoedelen
De conclusie luidt eigenlijk dat ze er niet echt uit zijn gekomen. Met de kleinste mogelijke meerderheid, vier tegen drie, is de commissie vóór openstelling van het huwelijk. Een minderheid wil het laten bij de onlangs aangenomen en per 1 januari in te voeren 'partnerschapsregistratie'.

De folder van het Ministerie van Justitie over de nieuwe Wet geregistreerd partnerschap kan worden opgevraagd bij de Ministerie van Justitie, Postbus 20301, 2500 EH Den Haag, Tel: 070-3706850, Internet: <http://www.minjust.nl>

Wat vind je van het COC van nu? "Ik vind heel veel van het COC. Ik ben altijd lid geweest en blijf ook lid van het COC omdat ik het heel belangrijk vind dat er een organisatie bestaat die opkomt voor de rechten van homo's. Maar ik heb heel veel kritiek op de manier waarop het COC zich niet manifesteert. Eén van de dingen waar ik me ontzettend over heb opgewonden is de com-motie rond de zaak Dutroux vorig jaar, de hetze die ontstond tegen Theo Sandfort en boekhandelaar Vrolijk over kinderporno. Dat was een uitgelezen gelegenheid geweest voor het COC om zijn mond open te doen om homoseksuelen te verdedigen en uit te leggen dat er een heel verschil is tussen het produceren van kinderporno en homoseksualiteit.

Foto: Jan Cornel Wierffmias

Amsterdam denkt primeur homohuwelijk te hebben

Door onze Amsterdamse redactie AMSTERDAM, 31 DEC. Het Amsterdamse stadsdeel Zuid heeft waarschijnlijk de primeur van het eerste Nederlandse homohuwelijk. Ambtenaar van de burgerlijke stand E. de Jong tekent morgen op nieuwjaarsdag de eerste trouwakte van een homo-echtbaar. J. van Praag en haar vriendin A. Kreuger kunnen dan na veertien dagen in ondertrouw te zijn geweest om 0:00 uur op 15 januari trouwen. Volgens een woordvoerder van het stadsdeel is het 'homohuwelijk' van Van Praag en Kreuger het eerste in Nederland. "Dat hebben we zorgvuldig bijgehouden."

Anderen belangrijke kandidaten voor die titel waren de zangeres Sugar Lee Hooper en haar vriendin. Zij gaan eveneens morgen in ondertrouw, maar trouwen volgens de woordvoerder van het stadsdeel Zuid pas over twee weken om tien uur 's ochtends in Kaatsheuvel. Het gemeentehuis van Loon op Zand, waartoe Kaatsheuvel behoort, was vanochtend niet bereikbaar om dit te bevestigen. Vanaf 1 januari hebben homoseksuelen de mogelijkheid een geregistreerd partnerschap aan te gaan, dat in de volksmond 'homohuwelijk' is gaan heten. Stadsdeel Zuid biedt het eerste homohuwelijk gratis aan. Het zal voltrouwen worden in het Hilton Hotel. Daarna volgt een feest in discotheek Exit. Het stadsdeel heeft samen met het organisatiecomité een groot aantal bekende Nederlanders uitgenodigd voor de trouwerij, onder wie de leden van het kabinet, Tweede-Kamerleden, Burgemeester Patijn en wethouders en gemeenteraadsleden. Er is ook veel belangstelling van de media voor dit eerste homohuwelijk. Twee weken geleden werd het op CNN al aangekondigd.

Universiteit schuldig aan homodiscriminatie

Door onze redactie onderwys **NRC**
 UTRECHT, 22 DEC. De Katholieke Theologische Universiteit (KTU) in Utrecht heeft zich schuldig gemaakt aan discriminatie op basis van seksuele geaardheid. Dat studenten die deelnemen aan homo-disputen geen studiepunten krijgen, terwijl deelnemers aan andere disputen die wel krijgen, is in strijd met de wet.

Deze uitspraak heeft de Commissie Gelijke Behandeling vandaag gedaan in een zaak die twee homo-disputen hebben aangespannen tegen de KTU. „De KTU moet ook waken dat de nieuwe regeling” in de toekomst „niet discriminatoir uitwerkt”, schrijft de Commissie. Tot februari 1997 kregen alle studenten aan de KTU die deelnamen aan een dispuut — die onder andere het sociale contact

tussen studenten moeten bevorderen — jaarlijks twee studiepunten. Uit angst om een pauselijke erkenning van de opleiding mis te lopen, had de KTU de homo-disputen in februari uitgesloten van de studiepunten-regeling.

Sinds september krijgt niemand aan de KTU nog zonder meer studiepunten voor deelname aan een dispuut. Voortaan moet elke student een voorstel en een verslag indienen, die worden getoetst door de Vaste Commissie van Examen, om in aanmerking te komen voor studiepunten. De Commissie Gelijke Behandeling beveelt voor deze nieuwe regeling aan „dat de criteria duidelijker worden uitgewerkt dan nu het geval is, om bij toepassing te voorkomen dat als nog in strijd met de wet wordt gehandeld”.

Homo-onvriendelijk Cyprus mag van CDA'er Pex geen EU-lid worden

Van onze correspondent **VX**
Geert-Jan Bogaerts
 BRUSSEL

'Als Cyprus en andere landen hun wetgeving over homoseksualiteit niet verbeteren, dan zullen wij ze net zo behandelen als Turkije. Dan is er voorlopig geen plaats voor hen in de Europese Unie.'

De christen-democratische Europarlementariër Peter Pex is erin geslaagd om de vijf grootste politieke partijen achter zijn voorstel te krijgen: geen nieuwe leden, zolang zij niet de gelijke rechten van homoseksuelen garanderen.

Binnenkort reist hij wellicht met zijn partner (een man) zelf naar Cyprus om de proef op de som te nemen. 'Dat komt er allicht een keer van. Als voorzitter van de cultuurcommissie van het parlement moet ik daar zeker een keer zijn', aldus Pex. 'En het kan toch niet zo zijn dat ik word vastgezet wanneer ik daar naartoe ga?'

Het is hem niet alleen te doen om Cyprus. Ook Roemenië is nog een

probleemgeval. Weliswaar is het daar sinds heel kort wettelijk verboden om homoseksuelen te discrimineren, maar in de praktijk is daar nog weinig van te merken. 'Je mag er tegenwoordig homo zijn, tenzij je de openbare orde verstoort. Dat laat alle ruimte voor interpretatie.'

Sinds gisteren is het Europese Parlement een werkgroep rijker die elke vorm van discriminatie van homo's en lesbiennes bestrijdt. Voorlopig gaat de speciale aandacht uit naar de zes landen die kandidaat zijn om snel lid te worden, hoewel er in de Europese Unie zelf volgens Pex ook nog meer dan genoeg te doen is.

In Nederland bestaat niet alleen goede wetgeving, maar is er ook qua cultuur van tolerantie weinig te klagen. Niet in alle lidstaten zijn ze zo ver. Onze groep is van plan om elke keer aan de bel te trekken als we een vorm van discriminatie ontdekken', zegt Pex.

Ook de verbetering van de positie van partners van homoseksuelen en lesbische EU-ambtenaren is een bij-

zonder punt van aandacht voor de parlementaire werkgroep. Momenteel kunnen die partners zich niet of nauwelijks in Brussel of elders in België registreren.

Op advies van Pex zijn velen van hen 'uitgeweken' naar Roosendaal, waar zij officieel als EU-burger zijn ingeschreven. In feite wonen zij wel in Brussel. Pex wil een snelle inschrijving in Brussel mogelijk maken.

Ook in andere opzichten is Europa een ouderwetse werkgever. Slechts de partner van een getrouwde ambtenaar bij de Europese Commissie heeft recht op weduwnaarspensioen. En slechts de partners van getrouwde ambtenaren krijgen een pasje om de gebouwen van de Commissie te betreden.

Samenwonen, om maar te zwijgen van het samenwonen van een stel van hetzelfde geslacht, leidt in de praktijk tot discriminatie, zo hebben vele ambtenaren in dienst van de Europese Unie al moeten vaststellen.

GAY Krant klaagt politie-inspecteur Rotterdam aan

Van onze verslaggever **VX**
AMSTERDAM

De GAY Krant en het COC hebben een klacht ingediend tegen de Rotterdamse inspecteur van politie A. van der Wende, omdat deze zich grievend heeft uitgelaten over homo's. In de Justitiekrant vergeleek de streng christelijke Van der Wende de homoseksualiteit met diefstal en mishandeling.

Volgens het COC en De GAY Krant zijn de uitlatingen van de politie-inspecteur opzettelijk beledigend. Zij vinden dat des te kwalijker omdat Van der Wende zijn ingezonden brief in de Justitiekrant heeft ondertekend met naam én functie. De inspecteur schreef zijn brief als reactie op het advies van de commissie-Kortmann over het openstellen van het burgerlijk huwelijk voor homoseksuelen.

Volgens Van der Wende, die lid is van de SGP, wordt in het advies-Kortmann het kwade met het goede vergeleken. 'Dat is zo ongeveer diefstal gelijkstellen met schenkingsrecht of mishandeling met verpleging.' De inspecteur wijst 'de homofiele geaarde mens' niet af, maar noemt 'het praktiseren van deze geaardheid verwerpelijk'.

Het COC en De GAY Krant onderzoeken in hoeverre het ministerie van Justitie als uitgever van de Justitiekrant medeplichtig is aan het plegen van een strafbaar feit. Een woordvoerder van het ministerie erkent dat de uitlatingen van Van der Wende onnodig grievend zijn. Of het plaatsen van de brief ook strafbaar is, is volgens haar ter beoordeling van het Openbaar Ministerie.

Eerder dit jaar al kwam fractievoorzitter Van Dijke van de RPF in opspraak. Ook hij vergeleek, in dit geval in de *Nieuwe Revu*, homo's met dieven. Zijn collegafractievoorzitters vonden de uitspraken van Van Dijke strafbaar, omdat ze waren gedaan in zijn functie als Kamerlid, een openbaar ambt. Tot strafvervolgving van de RPF-fractievoorzitter kwam het echter niet.

Een woordvoerder van de Rotterdamse politie heeft laten weten dat het korps niet gelukkig is met de uitlatingen van Van der Wende. De politie-inspecteur zal ter verantwoording worden geroepen.

WIE AL EEN DATUM HEEFT GEPRIKT VOOR HET OPHALEN VAN HET MARGARINEBRIEFJE DOET ER VERSTANDIG AAN ZICH NOG EENS ACHTER DE OREN TE KRABBen.

In Veghel weet de afdeling burgerzaken te melden dat ook dat aanmelden pas vanaf 1 januari kan, dus veel haast lijken ze daar niet te hebben. Ook in Nunspeet is er nog geen sprake van aanmeldingen. Hoewel de plaatselijke politiek in die christelijke gemeente op zijn zachtst gezegd weinig feeling heeft met een samenlevingsregistratie of een homohuwelijk, zal men zich daar toch aan de wet moeten houden. Dus ook homo's in christelijke gemeenten kunnen straks officieel samenleven.

Pech voor een stel in de gemeente Terneuzen: dat had aankondigd om op 1 januari de Nederlandse primeur van de eerste samenlevingsregistratie binnen te willen halen. Een woordvoerder van de gemeente benadrukt echter dat daar geen sprake van kan zijn. Het paar kan pas vanaf 5 januari in 'ondertrouw' en vanaf 19 januari zijn partnerschap laten registreren.

Afgezien van de kwestie rond de kinderen is er weinig verschil tussen de partnersregistratie en het echte huwelijk. Dat geldt zelfs voor de 'ondertrouw', die minimaal veertien dagen duurt. De formele inschrijving in het samenlevingsregister verloopt volgens dezelfde procedure als een trouwerij. De ambenaar van de burgerlijke stand zal de nodige stichtelijke woorden spreken. Die kunnen soms nogal saai zijn, maar Zeeburg belooft dat het geen standaardpraatje zal zijn. In Zeeburg kan men zelfs op een boot in de partnerschap verbonden worden. Na de speech zetten het paar en de getuigen (ook die zijn verplicht) hun handtekening.

En wat gebeurt er met de partnersregistratie als het homohuwelijk er komt? Ambtenaren van de burgerlijke stand die geconfronteerd worden met een verzoek tot partnersregistratie, zullen de verzoekers niet aanraden nog even te wachten omdat zij misschien later kunnen trouwen. Daartoe zijn ze ook niet bevoegd (ze mogen immers ook geen huwelijk afraden). Bovendien kunnen mensen er baat bij hebben dat hun relatie nu bevestigd wordt en niet pas over één, twee of nog meer jaar. Sommige ambtenaren van de burgerlijke stand verwachten dat er een soort overgangsgeregeling komt, waardoor geregistreerden toch als getrouwd zullen worden beschouwd. Maar dat is dan wel een zaak die door de politiek geregeld moet worden.

Vincent Slebbe

groen licht gekregen en zal al per 1 januari in moeten gaan. Dit 'margarinebriefje' is een soort surrogaat voor het echte huwelijk: alle rechten en plichten van het 'echte' huwelijk, behalve die ten aanzien van kinderen. Daarover is in de wet partnerschapsregistratie alleen geregeld dat de rechter het gezamenlijk gezag moet toekennen.

Schmitz haastte zich indertijd te ontkennen dat de partnerschapsregistratie niets anders is dan een verkapt homohuwelijk zonder gelijke rechten ten aanzien van kinderen. De partnerschapsregistratie is toch ook mogelijk voor hetero's? Niettemin willen Kortmann c.s. dat deze registratievorm weer verdwijnt zodra het homohuwelijk erdoor is. Hoeco, geen surrogaat? En hoe zit het met die enkele hetero die niet wil trouwen maar wel officieel samenleven? Die staat straks weer met lege handen.

Kortom, wie al een datum heeft geprikt voor het ophalen van het margarinebriefje, doet er verstandig aan zich nog eens achter de oren te krabben. Want voor je het weet is dat briefje niks meer waard en kun je nog een keer terug. En we kunnen onze relatie toch niet blijven bevestigen? Na de gemeentelijke samenlevingsbevestigingen komt er nu de landelijke registratie en misschien straks ook nog het homohuwelijk. Dat wordt wel prijzig, al die recepties en diners.

Eén ding is duidelijk. Met de partnerschapsregistratie verdwijnen de samenlevingsbevestigingen, die in zoveel gemeenten hebben bestaan, in de prullenbak. Dat is ook niet zo moeilijk, want meestal is er op papier niets van bijgehouden. De bevestigingen stellen juridisch namelijk niks voor.

Het is ook niet zo dat mensen die in de afgelopen jaren hun relatie door de gemeente hebben laten bevestigen automatisch in het nieuwe partnerschapsregister terechtkomen. Daar moeten ze zelf achterheen, al heeft Amsterdam de bijna veertig paren die in de afgelopen jaren zo'n bevestiging hebben gekregen, aangeschreven met het aanbod hun partnerschap opnieuw te laten registreren.

Ondertrouw
 Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de nieuwe registratie in volle gang. Het Ministerie van Justitie heeft een handzame folder samengesteld. Het Amsterdamse stadsdeel Zeeburg geeft in de plaatselijke huis-aan-huisbladen al enkele weken informatie aan registratie-lustigen. Bij de afdeling burgerzaken in het Amsterdamse stadhuis zijn al zo'n acht verzoeken tot registratie binnengekomen.

HOMODISCRIMINATIE IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

'BEN JE GEEN WACHO, DAN BEN JE HOMO'

Jeugd maakt homolessen onmogelijk' en 'Seksuele voorlichting is in strijd met islam', kopte het Utrechts Nieuwsblad in maart dit jaar. Aanleiding voor de alarmerende krantenberichten was het onderzoek *Een hoorn des overvloeds zonder exotische vruchten* van de GG&GD Utrecht. Uit dit onderzoek, dat bestond uit mondelinge enquêtes met 28 docenten of mentoren die seksuele voorlichting geven op Utrechtse scholen voor voortgezet onderwijs, blijkt dat homoseksualiteit op de meeste scholen aanleiding is voor pestertijen en discriminerende opmerkingen. Op school openlijk uitkomen voor je homoseksuele voorkeur is op 22 van de 28 scholen heel moeilijk. 'Op bijna alle scholen ervaart men hiermee problemen, waarvan de intolerantie van (met name allochtone) leerlingen als oorzaak wordt aangegeven. Aan deze intolerantie liggen culturele en godsdienstige elementen mede ten grondslag', aldus de onderzoekers.

In een onderzoek van de Universiteit Utrecht naar de positie van de homoseksuele en lesbische leerling op school en in de klas staan eveneens cijfers over de houding ten opzichte van homoseksualiteit. Voor het drie jaar geleden verschenen rapport *Lesbische en homoseksuele adolescenten in de schoolsituatie* werden 1.827 leerlingen van het vbo/mavo en havo/vwo geënquêteerd. Van hen denkt 11 procent negatief over homoseksuele personen. Jongens denken negatiever dan meisjes, 17 procent van de jongens en 5 procent van de meisjes staat negatief tegenover homoseksualiteit. Ook hebben meer vbo/mavo-leerlingen een antihomohouding (17 procent) dan havo/vwo-leerlingen (9 procent). In het onderzoek wordt geen onderscheid gemaakt naar etnische achtergrond van de leerlingen.

In het onderzoek *Jeugd en seks '95* van het Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (Nisso) is wel gevraagd naar de herkomst van de leerlingen. De onderzoekers stellen vast dat Nederlandse leerlingen in het algemeen geen moeite hebben met homoseksualiteit; 72 procent keurt dit goed. Bij leerlingen met een gemiddelde Nederlandse achtergrond zakt dit percentage naar 47 procent. Leerlingen van niet-Nederlandse herkomst zijn het minst tolerant. 64 procent keurt homoseksualiteit bij jongens af, homoseksualiteit bij meisjes wordt door 62 procent afgekeurd. Ook in het demonstratieproject van de

MARIEKE KRONEMAN

Rotterdamse jeugdmonitor, waarvoor een uitgebreide vragenlijst werd afgenomen onder 306 jongeren in de leeftijd van 14 tot 17 jaar waarvan ruim de helft leerling van het vbo en tweederde van niet-Nederlandse afkomst, zijn allochtone jongeren negatief over homoseksualiteit. Driekwart van de jongens en een kwart van de meisjes zegt in dit onderzoek bezwaar te hebben tegen lesbische en homoseksuele personen in hun vriendenkring. Turkse scholieren antwoorden het meest afwijzend op de vraag 'Zouden homo's en lesbo's tot je vriend(inn)en mogen behoren?' Scholieren van Nederlandse afkomst antwoorden het meest dat ze daar geen bezwaar tegen hebben.

In het onderzoek *Hoe roze is Amsterdam*

wordt. Onderzoek wijst uit dat vooral

allochtone jongeren anti-homo zijn.

Doen zij de homo-emanipatie weer

teniet? Allochtonen en autochtonen,

homo of hetero zijn het nog niet eens

over zowel het probleem als de oplossingen.

1/25 DEC

Arabische disco coc-Amsterdam. Coördinator Amin (rechts): 'Tegen allochtone leerlingen zou ik nooit vertellen dat ik homo ben'

FOTO: JAN CAREL WAARFEDIJUS

van de gemeente Amsterdam ten slotte concluderen de onderzoekers dat op alle aspecten Turken en Marokkanen veruit het meest negatief tegenover homoseksualiteit staan. Ook hebben zij het vaakst geen mening. Dit kan betekenen dat homoseksualiteit voor hen een taboe is. Voor het onderzoek werden 743 Amsterdammers, waarvan 10 procent van Turke of Marokkaanse afkomst, thuis geïnterviewd. De reactie op homoseksualiteit in het eigen gezin is bij 30 procent van de Turken en Marokkanen negatief, bij de autochtone Amsterdammers is dit 10 procent en bij de Surinamers en Antillianen 22 procent. 53 procent van de Turken en Marokkanen geeft op deze vraag geen antwoord.

De cijfers spreken voor zich. Allochtonen

en dan met name zij met een islamitische achtergrond staan beduidend negatiever tegenover homoseksualiteit dan autochtonen. Ook het instituut voor multiculturele ontwikkeling Forum erkent dat er een probleem is. Op dit moment onderzoeken zij hoe allochtone leerlingen en hun ouders tegenover homoseksualiteit staan.

De spreekwoordelijke tolerantie van Nederland schept hier een dilemma. De tamelijk algemene acceptatie en tolerantie van homoseksualiteit, waar bijvoorbeeld een stad als Amsterdam een groot deel van zijn charmes aan ontleent, beschouwen we als een verworvenheid die niet meer ter discussie staat. Anderzijds willen we etnische minderheden de beleving van hun eigen cultuur niet ontzeggen. Toch vraagt de discriminerende houding van Turkse en Marokkaanse leerlingen om een onduidelijk antwoord dat de verworven acceptatie van homo's en lesbo's bevestigt. Onderzoek naar achterliggende oorzaken of vergelijkingen tussen allochtonen en autochtonen zouden aan dat antwoord niets mogen afdoen. Zeker niet wanneer discriminatie en intolerantie duidelijk zichtbaar zijn, zoals het onderzoek van de GG&GD Utrecht aantoonde. Maar niet iedereen is overtuigd door de onderzoekscijfers.

TURKSE HOMOSEKSUELEN GELOVEN DE RESULTATEN NIET

'Het GG&GD-onderzoek in Utrecht is onwettenschappelijk en niet representatief, zegt Chem Ariklar voorzitter van de Nederlandse afdeling van de Independent Platform of Turkish Homosexuals (IPOTH). 'Het zijn leerkrachten die conclusies trekken over de leerlingen. De pedagogische verhouding tussen leerling en leerkracht valt volledig weg. Het is net zulke stemmingmakerij als dat andere onderzoek *Hoe roze is Amsterdam*.' Op basis van zeventig geënquêteer-

klas nooit gemerkt. 'Het kan niet dat het samenhangt met de culturele achtergrond. Homoseksualiteit komt ook in islamitische culturen voor. Het wordt er zelfs meer gepraktiseerd, als een soort padvindingsseksualiteit wanneer mannen in de wachtperiode voor een huwelijk zijn. De grotere invloed van religie? Dan zouden allochtone leerlingen zich heel veel gelegen moeten laten liggen aan hun godsdienst. Wij hebben op school maar één leerlinge met een hoofdhoekje.'

'In Turkije is homoseksualiteit bespreekbaarder dan in Nederland', stelt Ariklar. 'Ik was 13 en woonde nog in Turkije toen ik mijn moeder vertelde dat ik homo was. Ik kreeg van haar een boek om bewust met mijn homoseksualiteit om te gaan. Ik werd een homo-activist, ik hield een spreekbeurt over de geschiedenis van homoseksualiteit. De docent was geschokt maar de meisjes uit mijn klas kwamen vragen welke mannen ik leuk vond. In Nederland is seksualiteit en homoseksualiteit niet meer bespreekbaar voor Turkse mensen doordat de invloed van de moskee hier veel groter is dan in Turkije. Toen ik hier kwam kon ik niet geloven dat zo veel vrouwen met een hoofdhoek liepen.'

'Ik zou scherper willen zijn', geeft Van der Marel toe. 'Als een leerling "stinksuriname" zegt kan hij rekenen op een flinke sanctie. Maar als hij zegt "vieze homo" is dat geen regel. Het verbod op racisme is meer geaccepteerd dan op seksdiscriminatie. Eigenlijk zou een school zich daar strakker in moeten opstellen.'

Jos van der Marel: 'Dat hoofdstuk over homoseksualiteit scheuren we uit het boek'

suele relatie is niet geaccepteerd. 'Ontdekken dat je homoseksueel bent is voor allochtone jongeren moeilijk. Voor meisjes is het nog moeilijker om ervoor uit te komen. Vrouwen hebben in de Arabische cultuur sowieso veel minder rechten. Als iemand homoseksuele gevoelens heeft zal hij zeggen dat hij voor de gezelligheid mannen zoekt. Hij kan zichzelf niet zien als homo. Alle homo's in Arabische landen trouwen toch. Ook in Nederland blijft het een probleem. Je zit met je geloof, cultuur, je familie. Arabische jongeren zijn veel meer op hun familie gericht. Een Nederlandse jongere van 14 jaar is veel beter in staat zich niets aan te trekken van de ideeën van

zijn ouders. Bij ons blijft iemand heel lang bij zijn ouders, om rekening te houden met hen, om hen geen pijn te doen. Daarom zijn er ook mensen die een dubbelleven leiden. Het scheidt wel of iemand's ouders in Nederland wonen. Mijn eigen ouders weten ook niks. Misschien vermoeden ze het wel maar ik ben toch weg uit Algerije.'

GEWOON AANPASSEN IS HET BESTE

Erna Kotkamp van het COC is over voorlichting tamelijk pragmatisch: 'Wat ik de leer-

deze leerlingen sterk vertegenwoordigd zijn. Over de houding van allochtonen leerlingen tijdens de algemene (hetero) seksuele voorlichting hebben de docenten niets te klagen. Door hun interesse, leergierigheid en positieve houding steken allochtonen leerlingen, met name de meisjes, gunstig af bij autochtonen leerlingen.

SANCTIES TEGEN HOMODISCRIMINATIE ZIJN ONGEWOON

Jos van der Marel is docente levensbeschouwing aan een grote gemengde vbo/mavo/havo/vwo-scholengemeenschap in Almere. 'De leerlingen die ik in de klas heb, variëren van 13 tot 17 jaar oud, zijn niet toe aan een gesprek over homoseksualiteit op een neutrale manier. Ze reageren al verschrikkelijk heftig als je het over beeldvorming tussen mannen en vrouwen en rollatronen hebt. Een jongen die iets geëmotioneerd op dingen reageert of niet macho en stoer is, is meteen homo. Een meisje dat zich net wat stoerder kleedt, is direct een pot.'

Van der Marel geeft geen aparte voorlichting over homoseksualiteit. 'Als ik praat over relaties sluit ik homoseksualiteit altijd in. We gebruiken een voorlichtingsboekje met helemaal in het laatste hoofdstuk het onderwerp homoseksualiteit en aids. Meteen in de eerste les laat ik ze dat hoofdstuk opzoeken. Dan zeg ik: "Kijk goed waar dit hoofdstuk over gaat want we scheuren het er nu uit". De reactie is altijd "ja goed zo" want homoseksualiteit, dat's niks. Verder volgens leg ik uit dat homoseksualiteit er juist vanzelfsprekend bij hoort als ik het over relaties heb. Ik spreek ook altijd over "je partner" in plaats van "vriend" of "vriendin".

Toen Van der Marel in het onderwijs ging werken was ze van plan een vrij moderne lerares te worden. 'Iemand die náást de leerlingen zou kunnen staan en daardoor betere resultaten kan bereiken. In mijn vak blijkt het echter zo vaak over relaties en seksualiteit te gaan, als ik openlijk lesbisch zou zijn dan zou ik onevenredig vaak als persoon in die discussies staan.'

De docente levensbeschouwing ergert zich aan de stelling dat allochtonen leerlingen meer anti-homo zouden zijn dan autochtonen leerlingen, zelf heeft ze dat in de

het project homo-emanipatie in het voortgezet onderwijs.

Met voorlichting over homoseksualiteit door homo's en lesbo's die een lesuur voor de klas staan, probeert het COC vanouds de acceptatie van homoseksualiteit te vergroten. Maar ook veel scholen doen zonder het COC tijdens lessen seksuele vorming iets aan de beeldvorming over homoseksualiteit. Inmiddels zijn er echter ook scholen waar het COC gestopt is met de voorlichting omdat de sfeer te slecht is.

Kotkamp: 'Voor Marokkaanse jongens is het fysieke deel van homoseksualiteit niet afstotend maar wel het feit dat iemand zich homoseksueel wil noemen. Dat een

homoseksueel de behoefte heeft het aan anderen te vertellen vinden ze raar. Op vbo-scholen zijn allochtonen leerlingen niet afwijzender dan autochtonen leerlingen dat kunnen zijn. Meestal vinden zij onze voorlichting niet leuk. Wat we in ieder geval altijd proberen te voorkomen is een scheidingsprober te voorkomen in een scheidingsgroep. Dat er een stellingname ontstaat tussen de allochtonen leerlingen die zeggen: "het mag niet" en de autochtonen leerlingen die zeggen: "julie moeten je aanpassen aan de Nederlandse normen van tolerantie en acceptatie van homoseksualiteit".

De docenten uit het onderzoek verwijzen behalve naar de culturele achtergrond van allochtonen leerlingen ook naar de machocultuur op het schooltype vbo/mavo waar

den worden conclusies getrokken. Wij hebben gezegd dat we de resultaten niet geloven. We hebben zelf 350 Turkse mensen ondervraagd en hadden heel andere resultaten. Van onze ondervraagden zei bijna driekwart een homoseksueel familielid te zullen ondersteunen. Ruim tweederde vindt homoseksualiteit binnen de islam geen zonde. Er moet voorlichting komen van Turkse homoseksuelen aan Turken en van Arabische homoseksuelen aan Arabische mensen. In plaats van de voorlichters van het COC die voor een klas gaan staan en zeggen: "Ik ben homoseksueel, jij moet mij accepteren".

'Het onderzoek van de GG&GD Utrecht is een heel eigen leven gaan leiden', zegt Annet van den Akker die het onderzoek leidde. Oorspronkelijke aanleiding voor de enquête onder docenten was haar constatering dat seksuele voorlichting aan Turkse en Marokkaanse meisjes niet overkwam. Van den Akker wilde daarop een actueel beeld krijgen hoe seksuele voorlichting in het Utrechtse voortgezet onderwijs wordt aangepakt.

Van de Akker: 'Het bleek dat er heel veel aan seksuele voorlichting wordt gedaan, maar op het niveau van gevorderden. De basiskennis over de lichaamsgroei en zwangerschap werd bekend verondersteld. Het was een manier van voorlichten die paste bij vooral autochtonen kinderen. Over homoseksualiteit meldden 22 van de 28 onderzochte scholen problemen. Het is een lastig onderwerp, moeilijk bespreekbaar, moeilijk om zelf over te beginnen en ook is de weerstand bij allochtonen leerlingen merkbaar.'

HET IS RAAR OM TE VERTELLEN DAT JE HOMO BENT

Docenten en voorlichters van het COC bevestigen dat de achtergrond van veel allochtonen leerlingen een gesprek over homoseksualiteit bemoeilijkt. Tegelijkertijd nuanceren ze de geluiden over discriminatie door allochtonen leerlingen.

'Wanneer we met de voorlichtingsgroep in een klas komen met allochtonen leerlingen merken we dat ons verhaal niet echt op hen aansluit', zegt Erna Kotkamp voorlichter in de Utrechtse COC-voorlichtingsgroep. Samen met Van den Akker werkt ze aan

FOTO: JAN CAROL WAPPEMUIS

Kamer stemt in met strengere regels adoptie

DEN HAAG, 4 DEC. De Tweede Kamer is akkoord gegaan met een wetsvoorstel ter goedkeuring van een internationaal verdrag dat een betere bescherming beoogt van kinderen bij interlandelijke adoptie.

Het verdrag stelt het belang van het kind nadrukkelijker voorop. Adoptie door buitenlandse ouders is alleen mogelijk als het kind daadwerkelijk beter af is in zijn nieuwe vaderland. De toestemming van de biologische ouders en het (oudere) kind moet bewijsbaar zijn. Scherpere procedures, op de naleving waarvan de centrale overheden van de verdragslanden moeten toezien, moeten garanderen dat aan deze en de andere voorwaarden wordt voldaan.

Het verdrag beperkt de mogelijkheden van zogenoemde zelfdoeners, mensen die buiten een

officieel erkende organisatie om een buitenlands kind willen adopteren. De beperking, die feitelijk neerkomt op een verbod om buiten de officiële instanties om in de verdragslanden te opereren, is vooral bedoeld om kindersmokkel tegen te gaan. Het verdrag is inmiddels door achtien landen geratificeerd.

Een meerderheid van de Tweede Kamer kan zich er ook vinden dat het kabinet adoptie van buitenlandse kinderen door één persoon toe wil gaan staan. Adoptie door homoseksuele paren blijft voornamelijk onmogelijk.

De zogenoemde commissie-Kortman adviseerde het kabinet onlangs om adoptie door stellen van hetzelfde geslacht onder strikte voorwaarden toe te staan. Over de adoptie van buitenlandse kinderen liet de commissie zich echter niet uit. (ANP)

Moeizame invoering familierecht

Door onze redacteur **Yael Vinckx**
DEN HAAG, 20 DEC. De invoering van het vernieuwde familierecht per 1 januari verloopt moeizaam in de praktijk. Enkele tientallen ambtenaren weigeren uit principe mee te werken aan het sluiten van een geregistreerd partnerschap tussen homoseksuelen. De verandering van het naamrecht leidt ook tot problemen, met name voor de gezondheid van kraamvrouw en kind.

Per 1 januari verandert het familierecht. Ouders kunnen dan de achternaam van hun kind kiezen, mannen kunnen de achternaam

van hun vrouw aannemen en een vrouw wier lesbische vriendin een kind heeft, kan medegezag krijgen over dat kind. Daarnaast kunnen homoseksuelen een geregistreerd partnerschap afsluiten, dat hen na-

ZATERDAGS BIJVOEGSEL
pagina 33: HOKKERS,
HOMO'S EN DUOMOEDERS

genoeg dezelfde rechten geeft als het huwelijk. Maar diverse ambtenaren van de burgerlijke stand hebben aangegeven zo'n homohuwelijk niet te willen sluiten. Dit druist tegen hun geloofsovertui-

ging in. „God heeft nu eenmaal niet twee mannen bij elkaar gebracht”, aldus hoofd burgerzaken Jan van den Hoorn van de gemeente Nunspeet.

Bij de verandering van het naamrecht doen zich andere problemen voor. De wet heeft geen rekening gehouden met vrouwen die daags na invoering van de wet bevallen. Willen ongetrouwden hun kind de achternaam van de vader geven, dan moeten zij dit samen persoonlijk melden bij de burgerlijke stand. Dit moet officieel binnen drie dagen, maar in veel gevallen zal de kraamvrouw nog niet zo snel naar het stadhuis kunnen.

De belangrijkste verandering in het naamrecht is dat de kinderen niet meer automatisch de achternaam van de vader krijgen. Ouders mogen zelf uitmaken of hun kind de familienaam van de vader of die van de moeder krijgt. Hiermee speelt het nieuwe naamrecht in op de veranderde opvattingen over huwelijk en echtscheiding, ongehuwd samenwonen en ongehuwd kinderen krijgen.

Maar voor het probleem hoe de knoop door te hakken als de ouders het niet eens zijn over de naamkeuze, heeft de wetgever onder druk van VVD, CDA en de kleine christelijke partijen gekozen voor een oplossing die recht doet aan de patriarchale traditie. In die gevallen krijgt het kind namelijk de naam van de vader. Deze bepaling veronachtzaamt de eigensortige band tussen moeder en kind en laat de ongelijkheid voortbestaan tussen wettige en onwettige kinderen.

Voorrang voor de naam van de moeder zou logischer zijn geweest, al was het maar omdat er altijd een (biologische) band bestaat tussen moeder en kind, terwijl de bijdrage van de partner aan de conceptie twijfelachtig kan zijn. Ook in praktisch opzicht, met het oog op het grote aantal echtscheidingen waarbij de kinderen bij moeder blijven, die bovendien vaak weer haar meisjesnaam gebruikt, zou naamgeving via de moederlijke lijn de voorkeur verdienen.

Het nieuwe naamrecht beoogt tevens gelijkberechtiging tussen man en vrouw. Daarvoor had een regeling naar Duits voorbeeld soelaas kunnen bieden. In Duitsland krijgt het kind, wanneer de ouders het niet eens kunnen worden, een uit de namen van de ouders samengestelde dubbele naam, waarbij de ambtenaar van de burgerlijke stand door loting beslist over de volgorde. Pas als de naamwet met een dergelijke 'casino-bepaling' wordt gerepareerd, voldoet hij aan internationale verdragen over gelijke behandeling.

de Volkskrant

Naamrecht UK 29-12

DE meeste mensen krijgen hem van hun vader; bastaards van hun moeder. De familienaam is een van de dingen waar je zelf weinig invloed op kunt uitoefenen. Het is net als met je neus. Als je boft, is hij mooi. Als je pech hebt, is hij lelijk of bespottelijk. Een naam kan imponeren, maar ook stigmatiseren. Hij personifieert, individualiseert en kan bepaalde associaties opwekken. Mensen kunnen trots zijn op hun naam, maar er ook onder lijden.

De heer Naaktgeboren mag nu voortaan de naam van zijn vrouw, Jansen, gebruiken. Het naamrecht dat vanaf 1 januari geldt, kan voor mensen met een onwettelijke of bespottelijke achternaam verlossing brengen. Gehuwden, evenals partners die opteren voor een margarinerbriefje - de nieuwe mogelijkheid van het geregistreerd partnerschap - mogen elkaars achternaam voeren. Ook mag de eigen naam worden gekoppeld aan die van de partner. Dit kan vooral nuttig zijn ter bevrediging van een snobistische behoefte aan het pronken met een dubbele achternaam.

- is dat homohaar en dus zaak van het COC. Het COC behartigt mijn belangen. Ik reken en vertrouw op het COC.

Roel van Eijden, lid en wijziging van de COC-afdeling Nijmegen

valt op jong en jongensachtig. Nu beweer ik niet dat de helft van ons bewust achter tieners aan zit. Maar maakt het veel uit of een homo van jongensachtige mannen houdt of van mannelijke jongens? Jongensliefde is eerder homo dan pedo. Ik durf de stelling aan, dat liefhebbers van gladgeschoren twintigers latent ook vallen op tieners met dons op de kaken en de baard in de keel. Zulke jongemannen voelen zich beledigd wanneer zij kind of seksueel handelingsbekwaam genoemd worden. Zo was ik ook in 1973 als 15-jarige gymnasiast. Ik voelde me geen kind, las Homerus en benoemde mijn seksuele identiteit. Een nieuwstuitzending over de Koninklijke Goedkeuring van het COC op 17 september 1973 gaf de doorslag. Sinds die dag was ik 'homofiel'. De televisiebeelden van het COC en de imposante Benno Premela waren een grote morele steun. Natuurlijk leerde ik later dat homo-emancipatie een moeizaam proces is. Intussen blijf ik wel 100% deel van de homo-emancipatie. Geen water bij de wijn! Er was in 1973 namelijk lef voor nodig om als scholier van 15 in een provinciestad te beslissen dat ik anders was dan de anderen. Mijn enige morele steun was één enkel programma over een onbereikbaar randstedelijk COC. Toch leek het grote geluk binnen handbereik. Hoe kon ik voorzien dat mijn relationele ideaal hetzelfde zou blijven en daar om van twee kanten onder vuur zou komen te liggen? Dat een vaderlijke seksuele moraal homovrijzandige jongens en juridisch driftzand zou voortbrengen en zo mijn keuze in een onvrijwillig celbaat wil smoren? Voor mijn gevoel is mijn keuze voor homo-identiteit en COC onvervreemdbaar. Mijn jeugdidealen zijn me te dierbaar om me nu aan te passen aan dezelfde hypocriete gezinsmoraal die me destijds eenzaam gemaakt heeft. Ik weiger speelbal te zijn van haar terminologische hokjesgeest. En als een jongen van rond de 16 iets moois met mij wil, is hij welkom. Als ik daarom slachtoffer van seksueel geweld word - van justitie of potenrammers

GROENE BLAADJES
Evenals Henri Mehorst in XL 5 ben ik (homo)39/COC-lid sinds 1979) blij met de dialoog in XL over pedofilie. De verwantschap tussen homo en pedo lijkt mij zo groot dat verschillen en grenzen vervagen. Welke grenzen trouwens? Seksuele identiteiten zijn niet wettelijk omschreven en begrensd. Zij staan namelijk niet in de zedenwet. Homoseksualiteit is als identiteit dus niet bij wet aan een leeftijds-grens gebonden, zoals Mehorst stelt. De willekeurige leeftijds-grens van 16 is geen reële scheidslijn tussen homo's en pedo's en evenmin tussen seksueel handelingsbekwaam en handelingsonbekwaam. Waarin verschilt de gemiddelde jongere van 15 van die van 16?

De algemene verwantschap tussen seksuele minderheden is, dat zij in een tijd van groeiende seksuele onderdrukking in hetzelfde schuile zitten en één voor één sneuvelen. Solidariteit met pedofielen zou de homoseksuele beweging dus niet misstaan, alleen al als vooruitgeschoven verdediging. Verder bestaan er bijzondere overeenkomsten tussen homo's en pedofielen. Hun oriëntaties overlappen elkaar. Enerzijds zijn de meeste veroordeelde 'pedofielen' mannen die op jongens vallen: ruim 70% volgens een onderzoek van de Universiteit Utrecht. Vergis ik me als ik stel dat de praktijk van de leeftijds-grenzen-ervolgving discriminerend is voor mannelijke homoseksualiteit?

Anderszijds vallen veel 'officiële' homo's stiekem deels op jongens van even onder de 16. Homo's zoals ikzelf, want ik val op mannelijke jongeren van ongeveer 14-22 jaar. En ik beschouw mezelf als 100% homo, niet als pedo. Ik zie (kern-)pedofilie als de liefde voor niet-geslachtsrijpe kinderen: jonges in tegenstelling tot geslachtsrijpe jongens. Het is belachelijk om deze laatste nog als kinderen te zien. Volgens mij bestaat er ook bijzondere verwantschap tussen homoseksuele en pedofiele mannen in hun gevoeligheid voor uiterlijk schoon en voor 'jong'.

Ongeveer de helft van de homo's

lingen altijd op het hart wil drukken, is dat ze wel hun eigen gedachten over homoseksualiteit mogen hebben maar dat die eigen gedachten er nooit toe mogen leiden dat ze iemand pijn doen door te schelden of door geweld te gebruiken.

Ook Amin is vrij nuchter. Allochtone leerlingen kunnen zich het beste gewoon aanpassen aan de Nederlandse gewoonten. 'Als ik aan Arabische leerlingen voorlichting over homoseksualiteit zou geven, zou ik beginnen over het verschil tussen de Nederlandse cultuur en over de cultuur thuis. Ik zou uitleggen dat in Nederland iedereen vrij is. Alles mag en alles kan, met een meisje samenwonen, alleen wonen en ook als jongen met een jongen en als meisje met een meisje samenwonen. Ik zou zeggen: in jullie cultuur is dat anders maar jullie zijn nu hier in Nederland en daar gaat het zo.'

Ariklar pleit voor aparte voorlichting aan Turkse leerlingen door Turkse homo's en lesbo's. Het voordeel van aparte voorlichting is dat gebruik gemaakt kan worden van Turkse voorbeelden (of Arabische voorbeelden voor leerlingen met een Noord-Afrikaanse achtergrond) over homoseksualiteit. Er kan meer rekening gehouden worden met een voor allochtone leerlingen acceptabel model van homoseksualiteit waarin minder nadruk ligt op een homoseksuele identiteit voor het leven. Na deel van een aparte aanpak is dat de wettelijke omgang met homoseksualiteit, met als belangrijkste peilers er openlijk voor uit kunnen komen en het verwerven van dezelfde rechten als hetero's, voor Turkse en Marokkaanse leerlingen even onacceptabel blijven. Bovendien is het voor autochtone leerlingen leerzaam te horen hoe eenzelfde fenomeen in verschillende culturen anders gestalte krijgt. Daarbij moet wel opgelet worden dat er ook aandacht is voor vrouwen. De ondergeschikte positie van vrouwen in vooral de Arabische cultuur mag geen excuus zijn voor vrouwelijke homoseksualiteit dan maar even tussen haakjes te zetten. Hoe dan ook, wanneer beide manieren van omgaan met homoseksualiteit in één voorlichting aan de orde komen, zullen allochtone leerlingen feilloos aanvoelen of ze vanuit Nederlandse normen iets krijgen opgedrongen of dat hun eigen cultuur gerespecteerd wordt. Dat is geen pleidooi voor cultuurrelativisme maar een vraag om voorlichting die ook de allochtone leerlingen in hun waarde laat. ■

INGEZONDEN

XL

Door veranderingen in het familierecht kunnen ouders zelf bepaal welk bastaardkinderen alsnog een vader

Van onze verslaggever Robert Sikkes 23-12 97
 UTRECHT

Twee januari, en het zal wel druk worden', beantwoordt de mevrouw van de afdeling burgerzaken in Utrecht mijn vraag wanneer ik mijn dochters zo spoedig mogelijk na de jaarwisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

gen. Dat gaat vanwege een groot aantal wijzigingen in het familierecht op 1 januari allemaal veranderen. Omdat de mogelijkheid van naamswisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

gen. Dat gaat vanwege een groot aantal wijzigingen in het familierecht op 1 januari allemaal veranderen. Omdat de mogelijkheid van naamswisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

gen. Dat gaat vanwege een groot aantal wijzigingen in het familierecht op 1 januari allemaal veranderen. Omdat de mogelijkheid van naamswisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

gen. Dat gaat vanwege een groot aantal wijzigingen in het familierecht op 1 januari allemaal veranderen. Omdat de mogelijkheid van naamswisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

gen. Dat gaat vanwege een groot aantal wijzigingen in het familierecht op 1 januari allemaal veranderen. Omdat de mogelijkheid van naamswisseling kan erkennen. De drukte is niet het gevolg van een nu al voorspelde geboortegolf met oud en nieuw, maar hangt samen met de veranderingen in het familierecht. Vanaf 1 januari wordt het na jarenlang soebatten in de Tweede Kamer namelijk mogelijk dat kinderen ook de achternaam van de moeder krij-

In zijn artikel over de op handen zijnde veranderingen in het familierecht (de Volkskrant, 23 december) noemt Robert Sikkes zijn toezien voogdijrecht. Wat hij en velen met hem niet weten, is dat er sinds 1 november 1995 geen toezien voogden meer bestaan. Ook ik kwam er toevallig achter nadat de moeder-voogdes van het kind waarvoor ik toezien voogdes dacht te zijn, overleed. De regeling is vrijwel in stilte afgeschafte en mededeling in de Staatscourant was alles.

In de praktijk stelde het toezien voogdijrecht inderdaad weinig voor, zoals Sikkes schrijft. Het gaf echter wel een (minimale) status aan verzorgende volwassenen die geen bloedverwantschap met het kind hebben, zoals meemoeders in lesbische relaties en mannen die samen met de biologische moeder voor haar kind(eren) zorgen.

Afschaffing van het toezien voogdijrecht benadrukt dat bloedverwantschap voor de wet zwaarder telt dan verzorgingsstatie. Een onbevredigende situatie, vooral voor meemoeders die ook al geen juridische ouder kunnen worden van de mede aan hun zorgen toevertrouwde kinderen.

ROTTERDAM Odiet Reef

van de burgerlijke stand namelijk het lot laten beslissen. Dat plan leek wat al te onnozel. Pas onder het paarse kabinet kwam er een nieuw voorstel, waarbij de kinderen als er geen keuze wordt gemaakt sowieso de naam van de vader krijgen. Maar ook die procedure door de Tweede Eerste Kamer verliep traag, zodat bij ons nummer twee ook via de doe-het-zelf constructie aan de achternaam van de moeder werd geholpen.

Maar 1 januari gaat de wet dan eindelijk in. Al wordt het dringen bij de nummerjessautomaten in de hal van burgerzaken in Utrecht, we maken er vrijdag 2 januari een klein feestje van, met dank aan paars. Want het erfrecht voor de kinderen wordt een stuk beter geregeld na een erkenning, het ouderschap

Even hoopten wij erop dat de naamswetgeving begin jaren negentig veranderd zou zijn. Maar in 1993 werd het wetsvoorstel dat die verandering zou regelen voortijdig ingetrokken. Vlak voor de geboorte van de eerste in 1993 werd het wetsvoorstel ingetrokken. Als de ouders geen naamkeuze zouden kunnen bepalen, zo bepaalde men in dat voorstel, mocht de ambtenaar

Even hoopten wij erop dat de naamswetgeving begin jaren negentig veranderd zou zijn. Maar in 1993 werd het wetsvoorstel dat die verandering zou regelen voortijdig ingetrokken. Vlak voor de geboorte van de eerste in 1993 werd het wetsvoorstel ingetrokken. Als de ouders geen naamkeuze zouden kunnen bepalen, zo bepaalde men in dat voorstel, mocht de ambtenaar

Even hoopten wij erop dat de naamswetgeving begin jaren negentig veranderd zou zijn. Maar in 1993 werd het wetsvoorstel dat die verandering zou regelen voortijdig ingetrokken. Vlak voor de geboorte van de eerste in 1993 werd het wetsvoorstel ingetrokken. Als de ouders geen naamkeuze zouden kunnen bepalen, zo bepaalde men in dat voorstel, mocht de ambtenaar

Sinds vader niet langer per definitie kostwinnaar is en moeder het juk van huissloof heeft afgeworpen, is ook het familierecht aan herziening toe. Vanaf 1 januari kunnen mannen de naam van hun vrouw aannemen en mogen ouders kiezen uit twee achternamen. Homoseksuelen krijgen de mogelijkheid een partnerschapscontract te sluiten. Maar in de Bible Belt weigeren homoparen te registreren.

Yaël Vinckx NRC 20-12

Ze is blond, draagt een blauw chenille vest en heeft een dikke buik. In de lift hangt ze tegen een muur en blik in de spiegel. Dan knoopt ze onhandig haar vest dicht. Licht gegeneerd zegt ze: „Dan zien ze mijn buik minder goed”. Maar acht maanden zwangerschap laten zich niet weg knopen.

Vorige week is ze met haar vriend naar de afdeling burgerlijke stand op het stadhuis in Amsterdam geweest om de 'zaken' te regelen. Ze zijn immers ongetrouwd en hebben ook geen plannen om te huwen — de komst van een kind verandert daar niets aan. Wel willen ze het kind, verwacht op 17 januari, de achternaam van de vader geven.

Vroeger was het volkomen vanzelfsprekend dat een kind de achternaam van de vader kreeg. Maar na de verandering van het familierecht, op 1 januari aanstaande, moet een ongetrouwd stel dat aanvragen. Daarvoor moeten beide ouders lijfelijk op het bureau van de burgerlijke stand verschijnen.

Dus toog de blonde vrouw uit Amsterdam enkele dagen geleden met haar vriend naar het stadhuis. En daar begonnen de problemen. De nieuwe wet houdt geen rekening met vrouwen die daags vóór de wet hoog zwanger zijn en ná de wet bevallen. Gevolg: hij kon de ongeboren vrucht al wel erkennen, maar ze konden geen naamkeuze laten opmaken. Daarvoor moesten ze, zei de ambtenaar van de burgerlijke stand, na de geboorte van het kind terugkomen. Met z'n tweeën.

Maar, vroeg zij verbaasd, moet dat echt? De aangifte van een geboren kind moet binnen drie dagen; verzuim wordt gemeld aan de officier van justitie. Maar als de bevalling moeilijk verloopt? Moest zij dan met al die hechtingen naar het stadhuis strompelen? Sorry, mompelde de ambtenaar nog. Wacht, wellicht kon hij helpen. In dat geval komt u toch gewoon binnen een dag of acht aangifte doen, stelde hij voor.

„Inderdaad hebben wij de ambtenaren voorgesteld in de overgangperiode de wet zo te omzeilen”, zegt Hans Plasschaert. Hij is zelf ambtenaar, en tevens lid van het intern adviesbureau van de gemeente Amsterdam.

Na die overgangperiode kunnen ongetrouwde vrouwen wel een akte van naamkeuze laten opmaken tijdens de zwangerschap. Zo kunnen ze een pijnlijke wandeling naar het stadhuis vermijden. Maar voorlopig is dat niet mogelijk. Hans Plasschaert heeft de tientallen ambtenaren van de burgerlijke stand in Amsterdam dan ook verteld de maximale termijn voor de geboorte-aangifte op te rekken. De officier van justitie moet stilzwijgend akkoord gaan.

Maar toch. Het oprekken van de termijn is niet zonder gevolgen. De GG&GD bijvoorbeeld, geeft baby's de zogenoemde hielprik.

Zo wordt hun bloed onderzocht op een bepaalde stofwisselingsziekte, die kan leiden tot zwakzinnigheid. Snelle ontdekking van de ziekte is van belang; de hielprik moet binnen acht dagen na de geboorte worden gegeven. Wordt de geboorte later aangegeven, dan krijgt het kind te laat zijn hielprik.

Zondige daad

De verandering van het naamrecht is niet de enige verandering in het familierecht. Vanaf 1 januari kunnen mannen ook de achternaam van hun vrouw aannemen en krijgen homoseksuelen de mogelijkheid een geregistreerd partnerschap aan te gaan. Dat geeft hen genoeg dezelfde rechten als een 'gewoon' huwelijk, al regelt het niets over kinderen. Ook kan een vrouw, wier lesbische vriendin een kind heeft, het medegezag krijgen over dat kind. En per 1 april verandert het afstammingsrecht.

Het traditionele familierecht moest wel veranderen. Het Nederlandse gezin is aan slijtage onderhevig. De vader is niet langer de kostwinnaar; hij werkt in deeltijd en besteedt veel tijd aan de opvoeding van de kinderen en het huishouden. De moeder is niet meer de alleenheerser in huis; ze heeft een baan of studeert in de avonden en heeft het juk van de huissloof al lang afgeworpen. Nederland is een open samenleving geworden, waar bovendien hokkers, homoparen, draag- en duomoeders hun plaats opeisen. Een moderne samenleving met moderne samenlevingsvormen. Een wet over naamrecht die stamt uit de tijd van Napoleon past daar niet bij.

De politiek heeft langzaam op de veranderingen in de samenleving gereageerd. Dertien jaar heeft de discussie over het naamrecht geduurd. Eerst moest de naam van de vader prevaleren, vond de politiek. Achterhaald, oordeelde het publiek. Daarna moest de rechter beslissen in geval van conflicten. Dit wezen de politieke partijen van de hand. Toen stelde het CDA voor over de naam te loten. Te ordinar, meende de VVD. Het ging tenslotte niet om een Sinterklaas-surprise.

Uiteindelijk werd een oer-Hollands compromis gesloten. In de nieuwe wet op het naamrecht kunnen de ouders uit twee achter-

namen kiezen. Kiezen ze niet, dan krijgt het kind van gehuwde ouders de naam van de vader. Daarentegen krijgt het kind van ongehuwde ouders de naam van de moeder.

De wijziging van het naamrecht verloopt niet zonder slag of stoot. Zo wil de een ongetrouwde zeman zijn ongeboren kind alvast zijn achternaam geven. Na de geboorte terugkomen, zei de ambtenaar. Maar dan is hij op zec.

Een vrouw wier lesbische vriendin een kind heeft kan het medegezag krijgen over dat kind

Het sluiten van een geregistreerd partnerschap voor homoseksuelen levert ook problemen op, vooral in de zogenoemde *Bible Belt*. In de gemeente Barneveld wil geen van de vijf ambtenaren van de burgerlijke stand een geregistreerd partnerschap tussen homo's voltrekken. Dat achten ze in strijd met hun geloof. In Kampen, zo beloofde burgemeester H. Kleemans afgelopen donderdag, zullen de huidige ambtenaren van de burgerlijke stand

niet worden gedwongen homoparen als partners te registreren. Een RFP-raadslid had om zo'n verklaring gevraagd.

Naar aanleiding van zulke weigeringen heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) haar leden op de verplichting gewezen om het geregistreerd partnerschap uit te voeren.

In Nuspeet werkt zelfs het hoofd burgerzaken Jan van den Hoorn niet mee aan het geregistreerd partnerschap. Van den Hoorn, overtuigd sgr'er, ziet het huwelijk als een „unieke liefdesrelatie“, waaruit kinderen kunnen worden geboren. „God heeft Eva als vrouw aan Adam toegevoegd. Hij heeft niet twee mannen bij elkaar gebracht.“ Het sluiten van een huwelijk tussen twee mannen kan hij niet nvoedig niet. „Daar stopt de wagen. Ik zeg niets over de homoseksuele geaardheid, maar wel over het praktiseren ervan. Dat wordt in de Bijbel afgewezen.“

Daarentegen helpt hij wel een ongetrouwde vader die zijn kind komt erkennen — al beschouwt hij seks voor het huwelijk als een „zondige daad“. Van den Hoorn: „Erkenning is in het belang van het kind en heeft bovendien nog iets te maken met een liefdesrelatie waaruit nieuw leven voortkomt. En ach, ik draai de geboorte niet terug door de erkenning te weigeren.“

Anderzijds openen diverse stadhuisen op 1 januari speciaal hun deuren, zodat de homoparen in 'ondertrouw' kunnen gaan. Op 15 januari kan dan het eerste partnerschap in Nederland worden geregistreerd. Het stadsdeel Zuid in Amsterdam en de gemeente Apeldoorn doen volgens de *Gaykrant* zelfs wedstrijdje. Welke gemeente zal de eerste zijn?

Gedwongen erkenning

De wetgever is niet alleen ingehaald door de alternatieve leefvormen, het afstammingsrecht heeft hem ook gepasseerd. Al die nieuwe medische technieken immers, stellen hem voor problemen. Voorbeeld. Een cicel en een zaadcel worden in een reageerbuisje gestopt en vervolgens bij een andere vrouw ingebracht. Deze baart het kind. Maar wie is nu de moeder? De regering heeft nu gekozen voor de vrouw die het kind ter wereld brengt. „Ze had al genoeg problemen om vast te leggen wie de vader is“, zegt Plasschaert met een brede grijns.

De definitie van een vader is ruimer gesteld. Hij is gehuwd met de moeder van het kind, hij erkent het kind, hij adopteert het kind of hij is dood, maar zijn vrouw baart binnen 306 dagen na zijn overlijden een kind. Nieuw is de 'gedwongen erkenning'. Stelt een rechter voortaan vast dat iemand de vader is (bijvoor-

beeld na een DNA-test) dan móet de vader het kind erkennen. En dat heeft weer gevolgen voor de erfenis.

De juridische vader en moeder zijn ook degenen die „hebben ingestemd met een daad die verwekking tot gevolg kan hebben“. De omslachtige bepaling is vooral bedoeld voor echtparen, van wie de man onvruchtbaar is. Het paar kan dan besluiten naar een spermabank te gaan, waar de vrouw zich kunstmatig laat insemineren. Krijgt zij vervolgens een kind, dan is hij in juridische zin vader.

Stelt een rechter vast dat iemand de vader is dan móet de vader het kind erkennen

Maar de bepaling leidt ook tot — wellicht onbedoelde — hilariteit. Op het ministerie van Justitie kent men het voorbeeld van een echtpaar, dat besluit aan een avondje partnerruil mee te doen. De vrouw raakt die avond per ongeluk zwanger. Dan is de 'geleende' partner weliswaar de biologische vader, maar is de 'echte' partner de juridische vader. Hij

De scheiding

Margot Poll

Maria was officieel nog gehuwd met Ad toen zij in verwachting raakte van haar nieuwe vriend

Maarten. Maria en Ad leefden al twee jaar niet meer samen, na een huwelijk van zeven jaar. Ze gingen 'als vrienden' uit elkaar, ontdeelden zich van hun ringen en gingen ieder hun eigen weg. En omdat scheiden nog duurder is dan trouwen, schoven ze een scheiding voor zich uit.

Volgens de huidige Nederlandse wet en rechtspraak kan een vrouw die een kind van een ander dan haar man krijgt, tijdens het huwelijk het vader-

Sebbe (1) is de zoon van Bas Grevelink en Aldien Poll.

Zijn ouders wilden hem, om persoonlijke redenen, de achternaam van de moeder geven. Dat bleek lastig. Volgens de huidige wetgeving krijgt een kind, wanneer het wordt erkend, automatisch de achternaam van de vader.

Wilde Aldien haar naam aan het kind geven, dan kon Bas zijn eigen zoon bij de geboorte niet officieel erkennen. „Dat vond ik op dat moment moeilijk“, zegt hij.

„Tijdens de aangifte op het stadsdeelkantoor moest ik even slikken. Want op het aangifteformulier zette de ambtenaar achter de regel 'Naam van de vader' een streepje.“

Op het geboortekaartje lieten Aldien en Bas de naam in het mid-

den. Het ging tenslotte om Sebba — niet om zijn achternaam. Wel kreeg het stel veel kaartjes van vrienden die hen feliciteerden met de geboorte van Sebba Grevelink. Bas: „Ach, dat vond ik best leuk.“

Het was voor ons geen halszaak, maar het wordt vanzelf een principiële kwestie als ambtenaren beledigen mij verbieden mijn eigen zoon te erkennen. Kies men voor de naam van de moeder, dan wordt de man als het ware ontzoond.“

In Zulphen mócht een vader — na in beroep te zijn gegaan tegen de huidige wetgeving — zijn kind toch erkennen en het de achternaam van zijn vriendin geven. De officier van justitie heeft het er maar bij gelaten. „Mijn vriendin is nog naar de stadsdeelraad ge-

heeft immers ingestemd met de daad. De wetgever heeft zich aangepast aan de opvattingen van progressief Nederland. Over elf dagen is het vernieuwde familierecht een feit. In de tussentijd worden de hiaten in de nieuwe wet gestopt.

Zo heeft de Vereniging van Nederlandse Gemeenten haar leden geadviseerd tijdig ambtenaren te lenen bij buurgemeenten, indien eigen mensen weigeren mee te werken aan het partnerschap. En de gemeente Amsterdam stuurde dinsdag in allerijl een brief naar alle mannen die de afgelopen maanden hun ongeboren kind alvast erkenden. Zij mogen alsnog met hun vriendin naar het stadhuis komen om vóór de geboorte een achternaam te kiezen.

De blonde vrouw wordt aangeraden om toch melding van de geboorte te maken. De hielprik komt dan niet in gevaar. Haar vriend kan die melding doen, ze hoeft daar zelf niet bij te zijn. De akte van naamskeuze mag later worden gemaakt. Ook voor de kwestie van de zeman is een oplossing gevonden. Het ministerie van Justitie heeft hem toestemming gegeven om in het buitenland een notariële akte te laten opmaken, waarin hij een ander kan machtigen voor hem op te treden. Het kost een aardige cent, maar het kind krijgt in ieder geval straks zijn achternaam.

De achternaam

gaan om te vragen of het zin had om in Amsterdam ook in beroep te gaan“, zegt Bas. „Men heeft haar wel gestimuleerd dat te doen, maar meteen gezegd dat het ons geen tijdswinst zou opleveren.“

De stadsdeelraad doelde op de nieuwe wet, die over elf dagen van kracht wordt. Deze wet ziet het ruimer: er zijn twee ouders, er is een kind, er zijn twee namen. Daaruit kan men vrij kiezen. Sebba's ouders tellen de dagen af.

Bas: „Vanaf 1 januari kun ik Sebba officieel erkennen, zonder zijn huidige achternaam te hoeven veranderen. Dan nemen mijn vriendin en ik hem samen mee naar het stadhuis om nog een keer aangifte te doen. Maar nu ook officieel van mijn zoon.“

Sorgdrager: artikel 140 niet gebruiken bij demonstraties

in onze verslaggever **VK**

EN HAAG

12-12

Ve pakken geen mensen meer op et artikel 140, zoals bij de demonstraties tijdens de Eurotop.' Minister Sorgdrager van Justitie maakte onderdag een diepe knieval voor Tweede Kamer. Daarmee is ze st, ondanks eerdere verklaringen, ch oneens met de Amsterdamse jofdoofficier van justitie Vrakking e 'het zo weer zou doen'.

Tijdens de top van Europese rege- ngsleiders in juni pakte de politie reventief 382 demonstranten op ie werden verdacht van het bera- en van misdrijven. Het Amster- amse Openbaar Ministerie deed at op basis van artikel 140 uit het 'etboek van strafrecht, dat handelt ver het lidmaatschap van een crimi- ele organisatie. 'Ik wil de stad ge- 'oon veilig hebben', verklaarde de enmalige politiechef E. Nordholt. Sorgdrager: 'Ik sta achter de be- lissing om artikel 140 te gebruiken. 'enslotte is de Eurotop veilig verlo- en. Maar gezien de moeilijkheden ret de bewijslast, ben ik er tegen als en volgende keer van artikel 140 ebruik wordt gemaakt.'

In een debat met de Tweede Ka- ner in juni zei Sorgdrager te weten lat de demonstranten voor de rech- er zouden worden voorgeleid, maar tet OM besloot wegens gebrek aan ewijs massaal te seponeren. 'We ijn door de minister om de tuin eleid', zei CDA-Kamerlid A. Koek- oek. VVD'er B. Korthals zei er zich ellendig' over te voelen.

Op de niet-vervolgning kwam en ading van kritiek, niet in de laatste plaats van juristen. Zij vonden het gebruik van artikel 140 te zwaar. Vorige maand oordeelde een juridi- sche commissie: dit nooit meer.

'Massa-arrestaties tijdens Eurotop waren onwettig'

Van onze verslaggever **VK**

AMSTERDAM

19-11

De massale arrestaties van demon- stranten tijdens de Eurotop, afgel- open juni in Amsterdam, waren on- wettig. De klachten over de opvang en bejegening van de arrestanten zijn grotendeels gegrond. Dit con- cludeert de Commissie voor de Poli- tieklachten Amsterdam-Amstel- land, die onderzoek heeft gedaan naar het politie-optreden tijdens de Eurotop.

De commissie vindt dat de politie het aan zichzelf te wijten heeft dat er uiteindelijk zoveel mensen wer- den opgepakt. De politie had de harde kern van actievoerders al tij- dens de eerste ongeregeligheden moeten arresteren.

Burgemeester Patijn, hoofdoffi- cier van justitie Vrakking en hoofd- commissaris van politie Kuiper, die samen verantwoordelijk waren voor de handhaving van de openbare orde, verwerpen de meeste conclusies van de commissie. Zij blijven het optreden van politie en justitie in grote lijnen gerechtvaardigd vin- den.

De belangrijkste kritiek van de commissie, onder leiding van hoog- leraar strafrecht T. Schalken, be- treft het oppakken van ongeveer 350 actievoerders. Uit het kraak- pand Vrankrijk, in het hartje van de stad, vertrokken de nacht voor de Eurotop demonstranten met ondui- delijke bedoelingen. Op een kruis-

punt bij het kraakpand werden ze door de politie omsingeld en gear- resterd op verdenking van deelne- ming aan een criminele organisatie (artikel 140).

De commissie-Schalken vindt deze gang van zaken omstreden. De arrestanten hadden nog niets ge- daan. Het OM deelde gisteren mee de zaak tegen de 350 arrestanten te hebben geseponeerd.

Vrakking blijft van mening dat hij artikel 140 terecht heeft toegepast. 'Er was een verdenking van deelne- ming, maar we kregen het bewijs niet rond.' Patijn zegt dat hij in een soortgelijke situatie opnieuw het- zelfde zou doen, bij gebrek aan be- ter. Hij roept het parlement op om met wetgeving te komen die is toe- gesneden op grootschalige ordever- storingen.

Op het besluit van het Openbaar Ministerie de 350 arrestanten niet te vervolgen, kwam gisteren kritiek. Leden van de Tweede Kamer en van de Amsterdamse gemeenteraad hadden gehoopt dat de rechter de mogelijkheid zou krijgen een oor- deel te geven over de rechtmatig- heid van het gebruik van artikel 140.

Minister Sorgdrager van Justitie stuurt vandaag een brief naar de Tweede Kamer met haar standpunt.

Zie verder pagina 7, kolom 1

Politie-optreden

Vervolg van pagina 1 VK 19-11

De commissie-Schalken oordeelt ook dat het aanhouden op grond van een noodbevel van 150 Italia- nen op het Centraal Station niet door de beugel kon. 'De politie heeft de verkeerde afweging ge- maakt tussen een ongestoord en veilig verloop van de Eurotop en een ongestoorde uitoefening van het grondwettelijk recht op beto- ging.'

De Italianen, die zaterdag voor de Eurotop per trein naar Amster- dam waren gekomen voor een de- monstratie, zouden onderweg een wagon hebben vernield. Dat viel volgens het onderzoek van de com- missie mee. Ook in dit geval blijft Patijn van mening dat er juist is gehandeld.

De autoriteiten zijn het met Schalken eens dat de aanhouding van 150 personen tijdens een 'jubel- demonstratie' later tijdens de Euro- top 'onjuist' was. De groep die zich in een verboden zone rond een ho- tel met regeringsleiders bevond, had verjaagd moeten worden. Door chaotische communicatie lukte dat niet. De commandant van de Mo- biele Eenheid zat in een Apeldoorn- se commandowagen waarvan hij de communicatie-apparatuur niet wist te bedienen. Daarna werd besloten iedereen, ook onschuldigen, op te pakken.

Het Autonoom Centrum, de op- steller van een zwartboek over het politie-optreden tijdens de Eurotop, is tevreden met de bevindingen van commissie. Het zal de arrestanten aanraden schadeclaims in te dien- en, omdat ze ten onrechte hebben vastgezet. Het Centrum heeft de Nationale Ombudsman gevraagd n onderzoek in te stellen.

Patijn belooft terughoudendheid met artikel 140

Van onze verslaggever **VK**

AMSTERDAM

19-12

Burgemeester Patijn van Amster- dam zal artikel 140 - het strafbaar stellen van deelneming aan een cri- minele organisatie - terughoudend gebruiken bij grootschalige ordever- storingen. Dit is de uitkomst van het debat in de gemeenteraad donder- dag over het omstreden politieoptre- den tijdens de Eurotop.

Patijn zal over het gebruik van artikel 140 een notitie uitbrengen aan de gemeenteraad. Ook zal hij voorstellen doen over een nummer op het uniform van ME'ers om iden- tificatie van de politiemannen moge- lijk te maken.

Hiermee komt de burgemeester tegemoet aan de kritiek die is geko- men op het politieoptreden tijdens de Eurotop. De discussie over de arrestaties tijdens de Eurotop is met dit debat niet afgerond. De Nationa- le Ombudsman gaat op verzoek van de gearresteerden het politieoptre- den tijdens de Eurotop onderzoec- ken.

Wijze van registreren van vluchtpogingen vertekent het beeld

'Tbs-kliniek goed beveiligd'

Sorgdrager billijkt gebruik artikel 140

Door een onzer redacteuren **NRC**

EN HAAG, 19 DEC. Het blijft ogelijk artikel 140 van het Wet- boek van Strafrecht (deelname in een criminele organisatie) in- zetten bij grootschalige orde- storingen. Wel moet het ge-ruik van artikel 140 voortaan ed worden voorbereid, zodat 'edelijke kansen' bestaan op iadwerkelijke vervolging op ba- s van dit wetsartikel.

Dit zei minister Sorgdrager (ustitie) gisteren tijdens een Ka- erdebat over het optreden van olitie en justitie tijdens de Euro- p in juni van dit jaar. Een meer- erheid van de Tweede Kamer oot zich hierbij aan.

Tijdens de Amsterdamse Euro- p werden ruim 350 personen op asis van artikel 140 aangehou- en. Wegens gebrek aan bewijs 'erd geen van de arrestanten hier- oor vervolgd.

Aanvankelijk noemde Sorgdra- er de beslissing van het openbaar inisterie van Amsterdam om de olitie op basis van artikel 140 op : laten treden juist. Vorige week telde de minister tijdens een alge- reen overleg in de Tweede Ka- er dat de aanhoudingen op zich-

Uit de Nijmeegse Pompekliniek zouden in korte tijd drie tbs-patiënten zijn ontsnapt. Volgens algemeen directeur J.A. Poelmann is er niets aan de hand.

Door onze correspondent **NRC**

ANDRE RITSEMA

NIJMEGEN, 5 DEC. Het gebouw ziet er met zijn twee verdiepingen uit als een doorsnee-ingenieursbu- reau. Maar uit het vier meter hoge hekwerk aan de voorkant is wel duidelijk dat hier geen viaducten of energiecentrales worden ont- worpen en doorgerekend.

De prof. mr. W.P.J. Pompekli- niek aan de Weg door Jonkerbos in Nijmegen herbergt honderd tbs- patiënten, en kwam in de afgelo- pen maanden driemaal in het nieuws door vluchtpogingen van een patiënt.

De Pompekliniek staat aan één van de doorgaande wegen in Nij- megen, en wordt in de bosrijke om- geving omringd door een zieken- huis, een crematorium, een psychi- atrische dagbehandelingskliniek en een gezondheidscentrum. Bij de kliniek zelf zwaaien de bouwkran- en. De kliniek wordt met twintig plaatsen uitgebreid. Het gebouw wordt ook beter beveiligd. Zo ko- men er meer beveiligingsmaatre- gelen bij de extra-gesloten afdeling en bij de portiersloge. Het vier me- ter hoge hek aan de voorkant wordt rondom het terrein doorge- trokken met daarbovenop een T- stuk. Het wordt dan zo goed als onmogelijk er nog overheen te klimmen. 'Aan de zijanten en de achterzijde staat nu een anderhal- ve meter hoog hekje waar zelfs ik, met mijn vijftig jaren, heel gemak- kelijk overheen kom', zegt alge- meen directeur J.A. Poelmann.

Hij hecht eraan het 'misver- stand' rond de drie gevluchte tbs- patiënten van de afgelopen weken zo snel mogelijk recht te zetten. Het heeft gek genoeg, zegt hij,

vooral te maken met de automati- sering bij de politie. Voorheen kon er bij het opmaken van de politie- rapporten onderscheid worden ge- maakt tussen echte ontsnappingen uit de kliniek en mensen die niet of te laat van een verlof terugkwa- men. 'Tegenwoordig, met het op- slaan van de gegevens in de com- puter, kan dat blijkbaar niet meer. En dus wordt elke patiënt die bij wijze van spreken een uur te laat terugkomt, beschouwd als ge- vlucht.'

Dat werpt een ander licht op de zaak, vindt Poelmann. Neem de 'vluchtpoging' die het afgelopen weekeinde het nieuws haalde. Het ging daarbij om een 'uitbehandel- de man' die in principe al naar huis mag, en die alleen nog zit te wachten op toestemming van het ministerie van Justitie. 'Het duurt zo'n man allemaal even te lang. Hij blijft dan wat langer van verlof weg, maar komt echt wel terug.' Poelmann beschrijft de bewuste man als 'een brave borst die nie- mand meer kwaad zal doen.' Hij heeft zich inmiddels weer gemeld.

De Pompekliniek is één van de vijf particuliere tbs-instellingen in Nederland. Daarnaast zijn er nog drie rijksinstellingen: Van Mes- dag, Veldzicht en het Meijers-in- stituut. In de acht klinieken verblij- ven in totaal 803 tbs-patiënten. Veruit de meeste vluchtpogingen worden ondernomen tijdens een verlof. Een tbs-patiënt kan zich tij- dens een verlof ontdoen van een bewaker of begeleider.

In de - particuliere - kliniek ma- ken de honderd patiënten per jaar ongeveer 14.000 zogeheten verlof- bewegingen. Per jaar proberen niet meer dan tien patiënten echt te ontsnappen. Poelmann: 'En het aardige is: we doen het dit jaar veel beter dan voorgaande jaren. Op dit moment hebben we slechts drie echte vluchtpogingen gehad. Een- maal ontsnapte er een man uit het gebouw, twee patiënten probeer- den het terrein af te komen.'

In de kliniek zitten alle soorten tbs-gestelden, met uitzondering van de allerswaarste gevallen, die naar de Van Mesdagkliniek in Groningen worden gestuurd. Vol- gens Poelmann is de commotie

over de ontsnappingen ontstaan toen in Groningen de 'zeer vluchtgevaarlijke misdadiger' Kröger wist te ontkomen. 'Natu- urlijk zorgt dat voor heel veel op- winding. Je kunt je zelfs afvragen wat die man in een tbs-kliniek doet. De mensen die bij ons weg- blijven of te laat terugkeren, lijken echter in niets op een man als Krö- ger.'

Toch wordt er in en rond de Pompekliniek, die in 1992 het hui- dige onderkomen aan de Weg door Jonkerbos betrok, hard ge- werkt aan de verbetering van de beveiliging, maar dat heeft volgens Poelmann niets te maken met de recente onrust. 'We zijn al twee jaar bezig met de uitvoering van de plannen. Voor ons is zelfs één vlucht per jaar niet acceptabel. Dan moet je dus actie onderne- men, stevig doorgaan met beveili- gen.'

De gemeente Nijmegen liet on- langs het werk aan het hek stilleg- gen, omdat zij het er niet mee eens was dat daarvoor een aantal bo- men gekapt zou worden. Er zijn nu onderhandelingen gaande om de bouw van 'een fatsoenlijk hek- werk' te kunnen afronden. Als alle extra maatregelen in november volgend jaar zijn geëffectueerd, zal het aantal vluchtpogingen, zo zegt Poelmann, afnemen tot niet meer dan 1 promille van het aantal ver- lofbewegingen. 'En dan doen we het landelijk gezien heel aardig.'

Ontsnapping tbs-patiënt

NRC

NIJMEGEN, 2 DEC. Een 31-jarige man is dit weekeinde ontsnapt uit de Pompekliniek in Nijmegen, een instelling voor TBS-gestelden. De man vluchtte vanaf het zwaar be- veiligde terrein van de kliniek. De man is volgens een woordvoerder van de kliniek uitbehandeld, maar moest nog wachten op de officiële ontslagpapieren van het ministerie van Justitie. Er is een landelijk op- sporingsverzoek voor de gevluchte Nijmegenaar uitgegaan. Het is de derde ontsnapping uit de Pompe- kliniek dit jaar.

OM wil verdachte thuis afluisteren

Door een onzer redacteurs ^{NRC}
 AMSTERDAM, 18 DEC. Het afluisteren van verdachten in hun woning moet worden toegestaan om te voorkomen dat deze woningen „vrijplaatsen voor criminelen” worden.

Dit zei de Haarlemse officier van justitie F. van Straelen gisteren voor de Amsterdamse rechtbank tijdens het voorlezen van het 147 pagina's tellende requisitoir in de zaak-Etienne U. Het onderzoek naar de van grootschalige drugs-handel verdachte U. en zes van zijn vermeende handlangers had volgens Van Straelen „veel eerder” kunnen worden afgerond, als het afluisteren van verdachten in hun eigen woning was toegestaan. Minister Sorgdrager (Justitie) wil woningen uit het oogpunt van privacy buiten een afluisterregeling houden.

Bij de voortzetting van het requisitoir werd U., die hartklachten heeft, vanmorgen rond half elf onwel. Rechtbankpresident Van Os-Lang schorste de zitting voor drie kwartier. Daarna leek U. voldoende hersteld om te luisteren naar wat in de laatste veertig pagina's van het requisitoir staat. Om twaalf uur werd de zitting opnieuw

geschorst, zodat een arts U. kon onderzoeken.

Het Haarlemse openbaar ministerie noemde het politieonderzoek naar Etienne U. gisteren een „schoolvoorbeeld” voor andere politieorganisaties. Het onderzoekteam KTR moest in 1994 met klassiek recherchewerk nieuwe bewijslast tegen de organisatie van U. verzamelen.

Uit het oude, zogenoemde Delta-onderzoek mocht niets worden overgenomen, nadat was gebleken dat hiervoor destijds ontoelaatbare opsporingsmethoden waren gebruikt, zoals het doorlaten van duizenden kilo's softdrugs. Van Straelen concludeerde dat de nieuwe bewijslast tegen U. en zijn handlangers zonder „één snipper-tje” aan zogenoemd besmet onderzoeksmateriaal is samengesteld.

Het openbaar ministerie acht het lidmaatschap van een criminele organisatie van U. en de zijnen bewezen. Uit de inbeslaggenomen boekhouding van verdachte Edwin S. bleek het bestaan van een gezamenlijke kas van ettelijke miljoenen gulden. Het voorlezen van het requisitoir was vanmorgen nog niet afgerond.

Video-observatie door politie is onrechtmatig

ANP ^{VK 2-12}
 ARNHEM

Het twintig maanden lang door de politie met behulp van een videocamera observeren van de woning van een verdachte is onrechtmatig. Daarmee wordt een te grote inbreuk gemaakt op de privacy van de betrokken persoon. Dit heeft de rechtbank in Arnhem beslist in de zogeheten Magnum-zaak, waarin zeven leden van een Nijmeegse criminele groepering terecht stonden die zich in wisselende samenstelling bezighielden met de handel in cocaïne, de teelt van weed en flessentrekkerij.

De rechtbank heeft maandag zes leden van de groep veroordeeld tot celstraffen van maximaal drie jaar en negen maanden. De verdachte wiens woning geruime tijd werd geobserveerd, kreeg strafvermindering. Een lid van de bende ging vrijuit omdat het politieonderzoek gebreken vertoonde. De rechtbank oordeelde dat de politie de bevoegdheid heeft een camera te plaatsen zolang de inbreuk op de privacy maar beperkt blijft. Daarvan was in dit geval echter geen sprake.

CBS meldt forse daling criminaliteit

Door een onzer redacteurs ^{NRC}
 DEN HAAG, 5 DEC. De criminaliteit in Nederland is vorig jaar gedaald. Het CBS heeft vorig jaar vier miljoen delicten geregistreerd, een half miljoen minder dan in 1995.

In 1996 werden drie miljoen mensen het slachtoffer van diefstal, vernielingen, geweld, doorrijden na een ongeval en van ongewenste telefoontjes. De lichamelijke en emotionele schade die de slachtoffers hierbij ondervonden, is meestal beperkt gebleven.

Vooraf het aantal diefstallen is verminderd. Na een recordaantal van bijna twee miljoen diefstallen in 1995 is dit aantal vorig jaar met ruim driehonderdduizend afgenomen. Diefstallen en inbraken maken echter nog wel 70 procent van de misdrijven uit. De grote steden lopen op kop bij deze criminaliteit. Per honderdduizend inwoners registreerde de politie in de regio Amsterdam-Amstelland meer dan 12.000 vermogensmisdrijven, een kwart meer dan in de regio Utrecht en viermaal zo veel als in de regio Friesland.

Het CBS berekende ook dat het in hoger beroep gaan vaak loont voor verdachten.

Kamer maakt wet om belager in cel te krijgen

Van onze verslaggever ^{VK}
 DEN HAAG ^{Z-12}

Het stelselmatig hinderlijk lastigvallen waarbij een inbreuk wordt gemaakt op de persoonlijke levenssfeer („belaging”) moet worden bestraft met maximaal drie jaar gevangenisstraf. Dit staat in een initiatief-wetsvoorstel van PvdA, VVD en D66 dat maandag in Den Haag is gepresenteerd.

Ook werd een zwartboek van de Stichting Anti-Stalking over belagingskwesaties overhandigd aan een vertegenwoordiger van het ministerie van Justitie. Nu is belaging niet strafbaar. De kamerleden W. Swildens (PvdA), O. Vos (VVD) en B. Dittrich (D66) hebben het voorstel naar de Raad van State gestuurd.

Het wetsvoorstel was volgens het trio nodig, omdat minister Sorgdrager van Justitie weinig heil ziet in strafbaarstelling van belaging. Zij meent dat het lastig te bewijzen is dat een persoon stelselmatig wordt belaagd.

„Belaging kan worden gezien als psychische mishandeling met voorbedachten rade en is gericht tegen de psychische en fysieke integriteit van het slachtoffer”, vinden de kamerleden. Belaging kan zich voordoen als het op straat achtervolgen, het uiten van bedreigingen, voor de woning posten, het ongewenst bestellen van goederen op naam en rekening van het slachtoffer, het bekladden van de woning en het telkenmale nodeloos aanspannen van zerechtelijke procedures.

„Kenmerk is dat het slachtoffer vaak bang wordt of onzeker. Het kan zich genoodzaakt voelen een geheim telefoonnummer te nemen, zich niet onbeschermd op straat te begeven en burens en anderen in te schakelen om alert te zijn”, staat in het initiatief-wetsvoorstel.

Bekende slachtoffers van belaging zijn de gitarist Harry Saksioni, zanger Koen Wauters (volgende week komt de zaak in België voor) en zanger Rob de Nijs. Bekend is ook geworden de zaak Astrid Tillema. Tillema wordt al jaren achtervolgd en geen maatregel heeft tot dusver geholpen.

Dittrich, drijvende kracht achter het initiatief, is als advocaat ook slachtoffer geweest van belaging, nadat de belager van een cliënt op den duur hem ging lastigvallen. Dittrich heeft overigens ook wel eens een belager verdedigd, van de schrijver Harry Mulisch.

De politie kan weinig uitrichten tegen belagers. In enkele gevallen is wel een contactverbod opgelegd, maar die bleek meestal weinig uit te richten. Belagers hebben meestal een psychische stoornis en zijn nogal fanatiek. Een contactverbod wordt pas ingesteld als de situatie escaleert. „Maar dan is het vaak al te laat”, schrijven de kamerleden.

Sorgdrager wees er in maart op dat belagers kunnen worden opgenomen in een psychiatrische inrichting. Uit de praktijk blijkt dat van daaruit de belaging gewoon (telefonisch) doorgaat. Bovendien slaat de behandeling in veel gevallen niet aan. Dan moet het mogelijk zijn om mensen op te sluiten, vinden de initiatiefnemers.

Sorgdrager beargumenteerde ook dat er een lage aangiftebereidheid is van slachtoffers. Ze zijn bang dat de zaak openbaar wordt en dat hun privacy in het geding komt. „De aangiftebereidheid zal aanzienlijk toenemen, wanneer slachtoffers het vertrouwen hebben dat het Wetboek van Strafrecht voldoende mogelijkheden biedt om een belager te vervolgen”, denken Dittrich, Swildens en Vos.

Wil een slachtoffer geen klacht indienen, dan kunnen politie en justitie niet tot vervolging overgaan.

Door een onzer redacteurs ^{NRC}
 DEN HAAG, 2 DEC. Is verliefdheid één van de mooiste dingen die een mens kan overkomen, verliefdheidswaan is één van de allergrootste. Weinig weten dat beter dan Harry Saksioni. De gitarist gaf 23 jaar geleden een vrouwelijke fan een handtekening en sindsdien komt hij niet meer van haar af. Bijna elke dag betuigt zij haar liefde voor hem: per telefoon of schreeuwend vanaf het pad rondom zijn huis. Eén keer wist zij zelfs binnen te dringen en vond Saksioni zijn aanbieder naakt in de badkuip, zo vertelde hij vanmorgen in het Radio 1-journaal.

Dit opzettelijk en langdurig inbreuk maken op Saksioni's persoonlijke levenssfeer is een voorbeeld van „stalking” dat de coalitiepartijen strafbaar willen stellen. Nu nog haalt de politie de vrouw soms meerdere keren per dag bij Saksioni weg, maar vasthouden kunnen zij haar niet: een wettelijke grondslag ontbreekt.

De obsessie van de vrouw voor de gitarist heeft volgens psychologen te maken met zijn muziek: die dicht zij magische krachten toe. Overigens houdt de vrouw alleen van akoestische gitaar: als haar idool elektrisch speelt maakt zij luide keels haar afkeuring kenbaar. Zijn concerten zijn hierdoor al herhaaldelijk verstoord. Is Saksioni in de

loop van zijn carrière meer elektrische gitaar gaan spelen om de vrouw van zich te vervreemden? De gitarist sloot het niet uit.

De zaak Saksioni is in Nederland waarschijnlijk het bekendste geval van belaging, maar niet per se het meest typerende. Onbekende Nederlanders — gescheiden vrouwen vooral — zijn evenzeer slachtoffer als „sterren”. Netty Zwaan bijvoorbeeld (naam op verzoek van betrokkene gefingeerd) kwam maar niet van haar man af. Na de echtscheiding bleek hij zich te hebben voorgenoemen haar leven kapot te maken, zo vertelde zij afgelopen zomer tegen deze krant. Hij belde dag en nacht met bedreigingen en verwensingen. Hij reed haar klem bij het stoplicht. Hoe vaak zij ook verhuisde en van telefoonnummer wisselde, steeds weer wist hij haar te vinden.

Nadat Netty Zwaan aangifte van bedreiging had gedaan en de zaak voor de rechter zou komen, leek haar ex-man met de noorderzon vertrokken. De werkgever van de ex-man bevestigde: hij zat in Engeland. Totdat Netty op een dag carnaval vierde en haar ex midden in het feestgedruis ineens weer tegenover haar stond. Want hoezeer gevallen van belaging ook van elkaar verschillen, „stalkers” hebben één ding gemeen: ze weten niet van ophouden. ^{NRC}

Wetsvoorstel over stalking Inbreuk op levenssfeer strafbaar

Door een onzer redacteurs ^{NRC}
 DEN HAAG, 2 DEC. Het opzettelijk en langdurig inbreuk maken op iemands persoonlijke levenssfeer, zoals sommige fans doen bij artiesten, moet strafbaar worden gesteld.

Een initiatief-wetsvoorstel van die strekking werd gisteren gepresenteerd door D66, VVD en PvdA, de drie „paarse” fracties. Eerder wees minister Sorgdrager (Justitie) het strafbaar stellen van wat met een Engelse jachtterm „stalken” heet als juridisch gecompliceerd van de hand.

Een stalker is een jager die groot wild besluit. Het woord „belaging” dat Dittrich (D66), Vos (VVD) en Swildens (D66) gebruiken in hun initiatief-wetsvoorstel, staat voor gedrag als het op straat achtervolgen, bedreigen, telefonisch of schriftelijk lastigvallen, het voor de woning of de werkplek posten, goederen op naam en rekening van het slachtoffer bestellen, valse geruchten verspreiden en nog veel meer.

De slachtoffers zijn artiesten, vrouwen die weigeren een relatie met een aanbieder aan te gaan, gescheiden vrouwen, maar bijvoorbeeld ook een bankemployee die een cliënt eens een kredietaanvraag weigerde. Hoeveel mensen worden lastiggevallen door stalkers is onbekend.

Sorgdrager motiveerde haar eerdere afwijzing van het strafbaar stellen van stalken met de stelling

dat stalken erg moeilijk valt te bewijzen; inbreuk plegen op iemands privacy gebeurt meestal niet in het bijzijn van derden. Ook meent zij dat slachtoffers nauwelijks bereid zijn aangifte te doen.

Dittrich, zelf als advocaat ooit slachtoffer van een stalker, bestrijdt deze argumenten. Hij meent dat de bereidheid van slachtoffers om aangifte te doen juist toe zal nemen, als zij weten dat er straf kan volgen. Het leveren van bewijs acht hij weliswaar lastig, maar dat is ook het geval bij bijvoorbeeld verkrachtingen of aanrandingen, wat desondanks ook strafbare feiten zijn.

Het initiatief-wetsvoorstel behelst een uitbreiding van artikel 301 van het Wetboek van Strafrecht, dat mishandeling met voorbedachte rade strafbaar stelt. Het extra artikel, 301a, breidt deze fysieke mishandeling uit tot psychische mishandeling, in de vorm van „wederrechtelijk stelselmatig inbreuk maken op eens anders persoonlijke levenssfeer met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen, niet te doen of te dulden dan wel vrees aan te jagen”.

Stalking is al strafbaar in de Verenigde Staten en Groot-Brittannië.

Angst als goede raadgever

FRITS ABRAHAMS NRC 7-12

Je kunt zeggen wat je wilt van Oprah Winfrey, maar het is zo langzamerhand de enige talkshow ter wereld waar ik og verhalen kan horen die mij met stomheid slaan. Bovendien kun je er altijd een aar gratis adviezen krijgen die je wat langer vereind houden in de storm die leven heet.

Oprah is de laatste tijd erg op geweld geïcxeerd, evenals wij allemaal — dus dat komt oed uit. Zo las ik zaterdag in deze krant de chokkende reportage van Marc Chavannes over een Parijse seriemoordenaar (gisteravond ook bij *Netwerk*), waarna ik me afvroeg hoe vrouwen zich het best te weer kunnen tellen tegen zo'n demon. Is er überhaupt een strategie denkbaar?

Oprah pikte mijn vragen uit Gods ether op, en wijdde er meteen een hele uitzending aan. Hoofdgast was ene Gavin de Becker, veiligheidsadviseur van o.a. de CIA, die een boek, getiteld *The gift of fear*, heeft geschreven. Een soort handleiding voor vrouwen in dreigende situaties.

„Mannen”, zei Oprah, „hebben meestal geen idee hoe bang wij zijn. Als we alleen thuis moeten slapen, controleren we alle slo-

ten, uit angst voor verkrachting.” De Becker legde uit dat je geweld vaak kunt zien aankomen. Het (toekomstige) slachtoffer redeneert de signalen echter weg — uit schaamte, bescheidenheid, onderdanigheid et cetera. Ga meer op je intuïtie af, adviseert De Becker. Ben je bang? Handel er dan ook naar.

Bijvoorbeeld: je moet 's avonds met de lift

naarboven in een verlaten flatgebouw, en er bevindt zich al een man in die je niet aanstaat. De meeste vrouwen zullen hun impuls — niet instappen — uit gene onderdrukken en tóch meegaan. Fout, vindt De Becker, want angst kan juist wél een goede raadgever zijn.

Verkrachte vrouwen hadden De Becker vaak verteld dat zij hun belager aanvankelijk zo 'charmant' en 'aardig' hadden gevonden. „Vergeet nooit”, zei De Becker, „dat charmeren een handeling is, geen karaktereigenschap.” (Dit vond ik zeer treffend geformuleerd, misschien ook wel omdat een van de grootste schoften die ik in mijn leven van nabij heb mogen meemaken, door buitenstaanders steevast als 'uiterst charmant' werd betiteld.)

„Charme' en 'aardig' zijn loze kreten als je ze niet in een kader plaatst”, zei De Becker. „Het zijn ijzersterke wapens, een glimlach kan heel wat verdoezelen.”

Met dat 'kader' bedoelde hij: de omstandigheden van de ontmoeting en de houding van de ander. Als iemand, hoe charmant ook, aanhoudt na een duidelijke weigering, moet je dubbel op je qui vive zijn. Eén 'nee' moet eigenlijk genoeg zijn, en dat 'nee' moet je als vrouw niet hoeven uit te leggen. Dit zijn situaties, aldus De Becker, die gemakkelijk tot 'date-rape' ('verkrachting-na-het-afsprakje') kunnen leiden.

De spijl van deze uitzending was de geschiedenis van Kelly, een jonge vrouw, die in haar flat verkracht was door een seriemoor-

denaar. De deuren van het flatgebouw stonden op een avond open, Kelly liep naarboven en verloor op de tweede verdieping wat blikjes kattenvoer. Een onbekende mannestem riep van beneden: 'Ik raap ze wel op.'

Hij liep naar haar toe ('We gaan ons katje eten geven', zei hij) en wilde de hele boodschappenzak van Kelly overnemen. Hoefte niet, zei ze, maar hij hield aan, waarna ze toegaf. „Die handeling gaf de doorslag”, zei De Becker, „ze gaf hem haar vertrouwen.”

Bij de deur zei hij: „Ik zet het even binnen en ben zo weer weg.” Kelly liet zich opnieuw overdonderen. Weér een kardinale fout. De Becker: „Geloof nooit zulke ongevraagde beloften ('ik ben zo weer weg'). Als iemand zoiets zegt, is het juist geen belofte.”

Kelly werd verkracht, drie uur lang. Daarna beval de man haar zich stil te houden. Hij moest even wat drinken in de keuken. Op dat moment begreep Kelly: hij gaat me doden. Ze sloop achter hem aan, glipte weg door de voordeur en vluchtte naar de bureu. Later bleek dat de man in de keuken op zoek was geweest naar een mes.

„Die tweede keer”, zei De Becker, „koos ze wél voor haar intuïtie en daarmee heeft ze haar leven gered.”

Michaja Langelaan

Belgische para's vrijgesproken

BRUSSEL, 18 DEC. De Belgische krijgsraad heeft twee para-militairen vrijgesproken van mishandeling van een Somalische jongen. De mannen, die deel uitmaakten van een vredesmacht in 1993 in Somalië, hadden de jongen boven een vuur heen en weer gezwaaid. Foto's van het incident in Belgische media zorgden voor grote opschudding.

Volgens de krijgsraad kon er geen sprake zijn van een oorlogsmisdad, zoals in de aanklacht stond, omdat de jongen noch de militairen betrokken waren bij een internationaal conflict.

Eerder waren de mannen ook al vrijgesproken, maar daartegen werd beroep aangetekend door een anti-racisme organisatie. Ook deze keer oordeelde de krijgsraad dat het om een geïsoleerd incident was, waarbij motieven van racistische aard niet bewezen waren. Evenmin kon worden bewezen dat de jongen, die zelf nooit is opgespoord, „slagen en verwondingen” zou hebben gehad. (AFP)

Zweden wil verbod prostitutie

STOCKHOLM, 19 DEC. De Zweedse regering heeft gisteren een wet aangekondigd die prostitutie verbiedt. Volgens de nieuwe wet kunnen overtreders van het verbod een geldboete of een gevangenisstraf van maximaal zes maanden krijgen. Prostitueés zullen niet worden bestraft omdat zij volgens de regering „de zwakkere partij” zijn. De Zweedse regering hoopt de wet begin volgend jaar gereed te hebben voor behandeling in het parlement en wil dat hij in 1999 in werking treedt. De wet maakt deel uit van een aantal maatregelen die vrouwen in een zwakke positie beter moet beschermen. In hetzelfde kader is werkgevers gevraagd beter toe te zien op het voorkomen van ongewenste intimiteiten. Ook wordt de straf op het besnijden van vrouwen verhoogd van twee naar vier jaar. (Reuters)

Seks in Azië

Inwoners van Singapore tonen zich op seksueel gebied daadkrachtiger dan andere Aziaten, blijkt uit een zojuist gepubliceerd onderzoek. Singaporezen vrijen gemiddeld 89 keer per jaar. Inwoners van Hongkong staan tweede met 77 maal, die van Maleisië derde met 67 keer.

De wereldranglijst wordt aangevoerd door de Fransen, die zeggen dat ze 168 keer per jaar de liefde bedrijven. Wereldwijd ligt het gemiddelde op 119 keer per jaar. Van de ondervraagden zegt 28 procent uit te zijn op het eigen genot tijdens het vrijen, 39 procent zegt vooral zijn partner te willen plezieren.

VN-para's vrijgesproken van foltering in Somalië

ANP/BELGA VK 18-12
BRUSSEL

Twee voormalige Belgische parachutisten, die in 1993 tijdens een vredesmissie in Somalië een jongen boven een vuur hadden gejonast, zijn woensdag in hoger beroep opnieuw vrijgesproken.

Volgens het krijgshof is het Belgische krijgshof niet van toepassing op Belgen die deelnemen aan een vredesmissie van de VN.

De zaak kwam pas dit jaar aan het licht, toen de krant *Het Laatste Nieuws* een foto van het voorval publiceerde.

■ MACHISMO Na een turbulent debat heeft het Mexicaanse Lagerhuis een wet goedgekeurd die verkrachters van hun echtgenote acht tot veertien jaar celstraf kan opleveren. De conservatieve PAN verzette zich hevig tegen het anti-macho-antidement. „Wat gebeurt er met de man die zijn vrouw niet wil verkrachten en bij een hoer een ziekte oploopt?”, riep PAN-lid Zamarripa. Zijn linkse collega Barbosa vond de wet niet ver genoeg gaan: „Snij de penis af van alle verkrachters.”

Besnijdenis voor toeristen

KUALA LUMPUR - Om meer buitenlandse bezoekers te trekken heeft de Maleisische minister voor Toerisme, Chik, iets bijzonders bedacht. De bewindsman prijst massabesnijdenissen aan als toeristische attractie. Volgens de minister genieten mensen van iets dat afwijkt van de norm. Aangezien de meeste toeristen uit landen komen waar besnijdenissen niet algemeen voorkomen heeft hij voor deze 'attractie' gekozen. Afgelopen zaterdag werden tijdens een ceremonie in de Maleisische hoofdstad Kuala Lumpur 48 jongens besneden.

Nieuwe man vindt liefde belangrijker dan seks

Ijdel zijn ze, de mannen van de jaren negentig, zeer verslinderd aan een gestroomlijnd lichaam. Dat lichaam is zelfs belangrijker geworden dan werk en zorg. Ogen staan één, benen nummer twee. Bij de homo's komen de billen op drie, bij de hetero's het gezicht. En nog zoiets: de scheidslijn tussen homo- en heteroseksuelen vervaagt steeds verder. Beide groepen zijn geïnteresseerd in boven- en ondermode,

Kom Op helpt kinderwensen te realiseren

Van onze verslaggeefster Maria Hendriks
AMSTERDAM

Wil je een skateboardbaan in de buurt? Bevalt de nieuwe manier van lesgeven op school je niet? Zijn je ouders gescheiden en mag je je vader niet meer zien? Kinderen en jongeren kunnen al bijna twintig jaar over hun problemen praten met de Kindertelefoon. Voortaan kunnen ze via de Kindertelefoon ook hulp krijgen om hun doel daadwerkelijk te bereiken.

De Kindertelefoon gaat samenwerken met Kom Op, een in november opgerichte organisatie die kinderen en jongeren door de bureaucratie gidst. Kom Op is een tweejarig proefproject op vijf plaatsen in het land, betaald door de Kinderpostzegels. Heinz Boskma, Kom Op-medewerker in Alkmaar: „Kinderen worden vaak niet serieus genomen. Er wordt niet naar ze geluisterd, of ze kennen de instanties niet.”

Nederland heeft twee jaar geleden eindelijk het Verdrag inzake de Rechten van het Kind ondertekend, maar dat wil nog niet zeggen dat kinderen hun rechten ook altijd kunnen uitoefenen. Instanties zijn er genoeg, maar kinderen weten vaak de weg niet. Hoe spreek je de gemeente aan? Hoe haal je je recht tegenover een leeraar? Welke weg bewandel je als je het oneens bent met je ouders?

De mogelijkheid voor kinderen om voor hen ongewenste situaties te veranderen, zijn zeer beperkt, blijkt uit onderzoek van de Vrije Universiteit. Kom Op wil daarin verbetering brengen. Boskma: „Ik wil samen met een kind bekijken wat er te doen valt. Ik ben zijn instrument. Dus geen ombudsman aan wie je je probleem voorlegt en van wie je drie maanden later een brief terugkrijgt.”

Kom Op werkt niet voor, maar mét kinderen. Boskma: „Wat er moet gebeuren, weten jongeren meestal zelf wel. Ik kan me wel voorstellen dat ik een rechtszaak aanspan, omdat ze dat zelf niet mogen. Maar verder regel ik een vergaderkamertje voor ze, of ik vertel waar ze moeten zijn. Als jongens een skateboardbaan van de gemeente willen, bepalen we samen de strategie.”

Hugo Koeman van het Landelijk Overleg Kindertelefoon: „In een winkelcentrum in Alkmaar zaten een tijdlang kinderen van een jaar zeven tweedehands speelgoed te verkopen. Dat liep uitstekend, totdat het winkelende publiek begon te klagen over overlast. Als zoiets wordt aangekaart, is dat zeker een zaak voor Kom Op.”

Kom Op wil geen nieuwe instantie zijn naast bestaande als de Kinderrechtswinkel, de JAC's (Jongeren Advies Centra), de JIP's (Jongeren Informatie Punten) en het LAKS (Landelijk Actie Komitee Scholieren). Kom Op is ook geen hulpverlening. Kom Op wil niet alleen individueel werken maar ook misstanden voor jongeren aan de kaak stellen. Dat kan in het jaarverslag, maar ook in een wekelijks verslag op de jongerenpagina van een krant.

Kinderen die de Kindertelefoon willen spreken, kunnen 0800-0432 bellen; zij worden dan automatisch doorverbonden met de dichtstbijzijnde afdeling. Of Kom Op ook zo gaat werken, is nog de vraag. Dat moet de tweejarige proef uitmaken.

Voorlopig kan Kom Op worden bereikt via de Kindertelefoon, via een eigen nummer (alleen in Groningen), of schriftelijk via het gratis antwoordnummer 432. Kinderen die niet in een experimentergebied wonen kunnen toch bij Kom Op terecht.

stonden op de 'het is een wonder dat het nog be- staat, want het houdt iets halfslachtig. Echte hetero's kopen immers de *Playboy*, echte homo's de *Gay Krant*. En wie, daartussenin, zit op ondraagbare mode te wachten? Er wordt, met de nieuwe strakke vormgeving, gemikt op de man van Jaap Huisman 2000.

doop gehouden, met bovengenoemde cijfers en een expositie waarin kunstenaars hun visie geven op hun ideale man: een gulzig likkepot van Yvonne Kroese, de 47-jarige vriend van Erwin Olaf en een dikbuikige man met actietas van Gerrit de Jager.

Aanvankelijk liep *MAN* slecht, maar wat wil je, mannenbladen be-

schap, omdat mannen onder elkaar veel intiemer en begripvoller met elkaar omgaan dan het cliché wil'. Hier lijkt de praatgroep haar vruchten te hebben afgeworpen.

Het magazine *MAN* bestaat 25 jaar en deed onderzoek naar de nieuwe vent. De uitslag kan onder geen beding representatief voor Nederland worden genoemd. Op de vragen van Carl Rohde van de Universiteit van Utrecht reagerden zeshonderd lezers, van wie 46 procent homo en 41 procent hetero. Dat verklaart de afwezigheid